Joanna Helios
Wioletta Jedlecka
Piotr Ochman

Odpowiedzialność dyscyplinarna w wybranych korporacjach prawniczych

Wrocław 2026

Odpowiedzialność dyscyplinarna w wybranych korporacjach prawniczych

Prace Naukowe
Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławskiego

Seria: **e-Monografie** Nr 238

https://doi.org/10.19195/978-83-68858-29-7
Publikacja dostępna również w Bibliotece Cyfrowej
Uniwersytetu Wrocławskiego:
https://bibliotekacyfrowa.pl/publication/159811

Joanna Helios
Uniwersytet Wrocławski
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
ORCID: 0000-0003-3571-1665

Wioletta Jedlecka
Uniwersytet Wrocławski
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
ORCID: 0000-0002-0542-9303

Piotr Ochman
Uniwersytet Wrocławski
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
ORCID: 0000-0001-5590-3299

Odpowiedzialność dyscyplinarna w wybranych korporacjach prawniczych

Wrocław 2026

Dofinansowano ze środków funduszu na rzecz badań naukowych
i komercjalizacji ich wyników Uniwersytetu Wrocławskiego.

Kolegium Redakcyjne
prof. dr hab. Leonard Górnicki – przewodniczący
dr Julian Jezioro – zastępca przewodniczącego
mgr Aleksandra Dorywała – sekretarz
mgr Bożena Górna – członek
mgr Aleksandra Lassota – członek

Recenzenci
dr hab. Paweł Kuczma, prof. UZ
prof. dr hab. Beata Stępień-Załucka, UR

© Joanna Helios, Wioletta Jedlecka, Piotr Ochman, Uniwersytet Wrocławski 2026

Korekta: *Wojciech Nowakowski*
Projekt okładki do serii e-Monografie: *Karolina Drozd*
Wykonanie okładki: *Agnieszka Buszewska*
Skład i opracowanie techniczne: *Maciej Torz*

Opracowanie redakcyjne i graficzne
E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

Uniwersytet Wrocławski | Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego
ul. F. Joliot-Curie 12, 50-383 Wrocław
tel. +48 71 375 76 84, e-mail: wydawnictwo@uwr.edu.pl

https://doi.org/10.19195/978-83-68858-29-7

ISBN 978-83-68858-29-7

Spis treści

Wstęp **7**

Rozdział 1
O korporacjach prawniczych w ogólności **13**
1.1. Zawody zaufania publicznego 13
1.2. Adwokatura 22
1.3. Radcowie prawni 25
1.4. Notariat 32

Rozdział 2
Ewolucja odpowiedzialności dyscyplinarnej w korporacjach prawniczych **35**
2.1. Uwagi wprowadzające 35
2.2. Rozwój odpowiedzialności dyscyplinarnej w adwokaturze 38
2.3. Rozwój odpowiedzialności dyscyplinarnej w korporacji radców prawnych 47
2.4. Rozwój odpowiedzialności dyscyplinarnej w notariacie 48

Rozdział 3
Rola zasad etyki korporacji prawniczych w kształtowaniu podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej **56**
3.1. Deontologia postępowania dyscyplinarnego 56
3.2. Zasady etyki zawodowej 57
3.3. Kodyfikacja zasad etyki zawodowej 59
3.4. Naruszenie zasad etyki zawodowej jako delikt dyscyplinarny 69

Rozdział 4
Przewinienia dyscyplinarne jako podstawa odpowiedzialności zawodowej przedstawicieli korporacji prawniczych **75**
4.1. Delikt dyscyplinarny 75
4.2. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność dyscyplinarną 87
4.3. Kary dyscyplinarne 92
4.4. Przedawnienie dyscyplinarne i zatarcie ukarania 104

Rozdział 5
Organy i strony postępowania dyscyplinarnego **106**
5.1. Obwiniony 106
5.2. Pokrzywdzony 107
5.3. Rzecznik dyscyplinarny 107
5.4. Sąd dyscyplinarny 111
5.5. Sąd Najwyższy 115
5.6. Minister Sprawiedliwości 116

Rozdział 6
Przebieg postępowania dyscyplinarnego **119**
6.1. Wszczęcie postępowania 119
6.2. Postępowanie przed sądem dyscyplinarnym 128
6.3. Środki odwoławcze 133
6.4. Nadzwyczajne środki zaskarżenia 135
6.5. Odpowiednie stosowanie przepisów o odpowiedzialności karnej 142

Zakończenie **148**

Bibliografia **152**

Wstęp

Wyrażenia: „odpowiada", „odpowiedzialny", „odpowiedzialność" mają wiele znaczeń. W dyskursie prawniczym najczęściej występuje odpowiedzialność sprawcza, odpowiedzialność zobowiązaniowa i odpowiedzialność normatywna. Przypisanie odpowiedzialności sprawczej to stwierdzenie, że ktoś jest sprawcą czegoś. Podmiot odpowiedzialności sprawczej („ktoś") może być osobą fizyczną. Rozważa się również sprawstwo osób prawnych *sensu largo*, przyjmując, że pewne osoby fizyczne działają (sprawiają coś) na rachunek kolektywów, których są uczestnikami. Przedmiotem odpowiedzialności sprawczej jest zdarzenie, które zostało wywołane. Stwierdzenie odpowiedzialności zobowiązaniowej to powiedzenie, że dany podmiot jest zobowiązany do określonego zachowania. Przedmiotem odpowiedzialności tego rodzaju może być natomiast zarówno osoba, jak i rzecz, ale również przedmiot abstrakcyjny, w tym stan rzeczy[1]. Owa mnogość rodzajów odpowiedzialności zobowiązaniowej związana jest z treścią tej relacji: „być odpowiedzialnym za…", w omawianym sensie, znaczy zawsze tyle, co „być obowiązanym do troski o…". Z kolei istotą odpowiedzialności normatywnej jest to, że ktoś może od kogoś chcieć czegoś ze względu na to, że nastąpiło jakieś zdarzenie, w związku z którym obowiązująca norma daje uprawnienie do takiego żądania. Do przypisania odpowiedzialności normatywnej potrzebne są cztery elementy: a) podmiot uprawniony do reakcji wobec osoby odpowiedzialnej; b) podmiot, któremu zostanie przypisana odpowiedzialność; c) zdarzenie, ze względu na które może zostać przypisana odpowiedzialność; d) norma upoważniająca podmiot uprawniony do reakcji wobec podmiotu odpowiedzialnego w związku z nastąpieniem tego zdarzenia. Podmiotami uprawnionymi do reakcji mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne *sensu largo*. Zdarzeniem, ze względu na które zostaje przypisana odpowiedzialność normatywna, może być dowolna sytuacja. Należy mieć na

[1] A. Malec, *O pojęciu odpowiedzialności prawnej*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria" 2012, nr 2(82), s. 220.

uwadze, iż w ramach odpowiedzialności normatywnej wyróżnia się odpowiedzialność normatywną na zasadzie ryzyka oraz odpowiedzialność normatywną na zasadzie słuszności. Ponadto treść uprawnienia podmiotu uprawnionego określają obowiązujące normy. Dopóki nie ma normy określającej uprawnienie, nie ma uprawnienia. Samo przypisanie odpowiedzialności normatywnej nie zawsze wiąże się z naruszeniem jakiejś normy przez podmiot, któremu przypisuje się odpowiedzialność[2]. Wyróżnia się wiele typów odpowiedzialności prawnej, biorąc pod uwagę różne kryteria. Zasady odpowiedzialności różnią się w zależności od tego, do jakiej gałęzi prawa należą normy, na podstawie których odpowiedzialność powstaje, a także kogo ta odpowiedzialność dotyczy. Odpowiedzialność prawna „dotykająca" adresata normy *ex lege*, tj. działająca z mocy prawa, jest przewidziana dla przypadków polegających na naruszeniu obowiązków związanych m.in. z zaistnieniem różnego rodzaju zdarzeń (nie ogranicza się tylko i wyłącznie do czynności prawnych). Jeśli podmiot świadomie (albo nawet niekiedy nieświadomie) naruszy dyspozycje norm, które określają zasady dokonywania takich czynności – czynności te, choć faktycznie miały miejsce, są wadliwe, przy czym ich wadliwość powodować może różne skutki prawne. W literaturze wyróżniane są typy odpowiedzialności, czyli odpowiedzialność konstytucyjna, administracyjna, karna, prawnomiędzynarodowa, cywilna, pracownicza. Istnieje możliwość poniesienia kilku rodzajów odpowiedzialności za ten sam czyn[3]. Odpowiedzialność jest zwyczajowo przedmiotem zainteresowania prawa jedynie w wąskim ujęciu poszczególnych gałęzi. Odpowiedzialność nieodłącznie związana jest z prawem, jednak można wskazać także na jej związek ze słusznością i sprawiedliwością. Funkcje, jakie można przypisać odpowiedzialności, idealnie pokrywają się z funkcjami prawa[4], mającymi podstawowe znaczenie dla każdej teorii prawa, która podejmuje próbę ogólnego wyjaśnienia jego istoty, mając doniosłość dla działań prawników, którzy muszą we właściwy sposób zinterpretować i zastosować prawo, przy czym sami ponoszą odpowiedzialność za swoje działanie i zaniechanie[5]. Odpowiedzialność w węższym

[2] *Ibidem*, s. 219–222.

[3] J. Jabłońska-Bonca, *Podstawy prawa dla ekonomistów*, Wyd. Prawnicze PWN, Warszawa 2001, s. 430–433.

[4] S. Bechcicki, *Odpowiedzialność jako kategoria podstawowa w prawie (rozdział II)*, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Tendencje prawa materialnego i procesowego cywilnego*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017, s. 32–33.

[5] J. Raz, *Autorytet prawa*, tłum. P. Maciejko, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2000, s. 163.

znaczeniu jest obciążeniem pewnymi powinnościami lub winą w związku ze spełnionymi świadomie, celowo i dobrowolnie czynami, prowadzącymi do konsekwencji niezamierzonych, i zaniechaniami. Najistotniejszą powinnością wynikłą z ponoszenia odpowiedzialności za czyny i zaniechania jest powinność naprawienia wyrządzonej szkody. Inną jest np. obowiązek dotrzymywania zobowiązań, konsekwentnej kontynuacji powziętych wysiłków mających na celu dobro, a także obowiązek dbałości o wytwory własnej pracy. W szerszym znaczeniu odpowiedzialność jest jednym z aspektów bycia podmiotem moralności – ogólnym i niezbywalnym zobowiązaniem do nieobojętności w stosunku do innych ludzi, a zwłaszcza ich krzywd. W tym sensie na wszystkich ludziach spoczywa odpowiedzialność za dobro ludzkości, a także przyrody. Odpowiedzialność jest ważną kategorią etyki, a dla kierunku zwanego etyką odpowiedzialności – fundamentalną. Rozważana jest również w filozofii prawa[6]. Sam Herbert Hart zwrócił uwagę na odpowiedzialność prawną i odpowiedzialność moralną. Nie zgodził się z poglądem, iż moralność jest wyłącznie związana z tym, co „wewnętrzne", natomiast prawo tylko z „zewnętrznym zachowaniem" się[7]. Z kolei Richard B. Brandt wskazuje na uderzającą różnicę między prawem a ocenami moralnymi, która wiąże się z pojęciem „ścisłej odpowiedzialności". Istnieje kategoria naruszeń prawa, w przypadku których nawet udowodniony brak złych zamiarów nie usprawiedliwia czynu, albowiem każdy akt złamania prawa podlega karze, nawet jeśli był nieumyślny, nieprzewidywalny i praktycznie nieunikniony[8]. Pamiętajmy jednak, iż tak zakreślona ścisła odpowiedzialność nie uwzględnia, że nawet w reżimach *strict liability* istnieją ograniczenia. Nie każdy przypadek naruszenia prawa skutkuje karą. Gdyby system ścisłej odpowiedzialności zachował potępienie, to niesprawiedliwie potępiałby ludzi, którzy na to nie zasłużyli. Byłoby to sprzeczne z podstawowymi rozróżnieniami moralnymi, które wydają się ważne[9]. Inny filozof Lon Luvois Fuller pokazuje relacje pomiędzy odpowiedzialnością z tytułu ryzyka a moralnością wewnętrzną prawa. Ta ostatnia nakazuje prawu odpowiedzialności z tytułu ryzyka zaniechać żądania tego, co niemożliwe, lecz domaga się od niego możliwie precyzyjnego określenia działalności, z którą wiążą się

[6] J. Hartman, *Słownik filozofii*, Wyd. Zielona Sowa, Kraków 2004, s. 158.

[7] H.L.A. Hart, *Pojęcie prawa*, tłum. J. Woleński, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 1998, s. 241–242.

[8] R.B. Brandt, *Etyka. Zagadnienia etyki normatywnej i metaetyki*, tłum. B. Stanosz, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 1996, s. 826.

[9] D. Lyons, *Etyka i rządy prawa*, tłum. P. Maciejko, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2000, s. 158.

podwyższone standardy odpowiedzialności. Problematyczna bywa też granica pomiędzy odpowiedzialnością z tytułu ryzyka a odpowiedzialnością z tytułu winy, która zostaje zaciemniona przez instytucje domniemania winy, przy czym niektóre z nich są nader silne, nakładają ciężkie brzemię na tych, którzy usiłują przypuszczenia te obalić. Fuller przypomina, iż z pewnego rodzaju odpowiedzialnością absolutną mamy zazwyczaj do czynienia w przypadku umów. Jednak nieprzewidziane okoliczności lub katastrofa mogą stanowić usprawiedliwienie niewykonania obowiązku kontraktowego, ale z reguły nie mogą dawać podstawy do wyłączenia odpowiedzialności osoby uchybiającej spełnieniu świadczenia przez odwołanie się do zasady, że dopełniono wszystko, co było możliwe. Przywoływany filozof dowodzi, że ta forma odpowiedzialności bez winy w żaden sposób nie kłóci się z moralnością wewnętrzną prawa[10].

Odpowiedzialność pojawia się także w myśli filozoficznej postmodernizmu i ponowoczesności, a w zasadzie do dziś stanowi przedmiot zainteresowań filozofów prawa. Współcześnie żyjemy w czasach niepokoju, który dotyka zarówno podmioty korzystające z usług prawników, jak i system ekspercki, czyli profesjonalistów, a więc adwokatów, radców prawnych czy notariuszy. Efektem tego niepokoju jest zawierzenie systemowi eksperckiemu, na którym tym samym spoczywa odpowiedzialność za określoną praktykę społeczną. W rezultacie owego niepokoju możliwe staje się przyjęcie przez profesjonalistę – prawnika (adwokata, radcę prawnego, notariusza) jednej z dwóch możliwości, które sprowadzają się do podjęcia odpowiedzialności lub ucieczki od niej[11]. Gdy mówi się o prawidłowym funkcjonowaniu ładu korporacyjnego, systemów eksperckich, duży nacisk kładzie się na rolę etyki zawodowej. W dobie postmodernizmu, ponowoczesności, w czasie kryzysu ładu instytucjonalnego wszędzie rozprawia się o kryzysie etyki, także etyki zawodowej. Konflikt między ładem korporacyjnym a mechanizmami rynkowymi staje się problemem zwłaszcza w tych profesjach, w których istnieje napięcie pomiędzy osobami, które uzyskują podstawowy próg profesjonalny, a osobami, które uzyskują pełnię praw wykonywania zawodów. Należy zgodzić się z Arturem Kozakiem, iż od dłuższego

[10] L.L. Fuller, *Moralność prawa*, tłum. S. Amsterdamski, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2004, s. 64–65.

[11] P. Kaczmarek, *Era prawodawców czy era tłumaczy? O dylemacie wyboru roli interpretatora*, [w:] P. Jabłoński (red.), *Czy koniec teorii prawa? Z zagadnień teorii i filozofii prawa*, „Prawo" 2011, t. CCCXII, s. 177.

czasu obserwujemy kryzys zaufania do etyki zawodowej, tym samym do profesjonalistów. Przywoływany autor pisze:

> Bycie lekarzem, bycie adwokatem, bycie notariuszem… Każdy zawód jest rolą społeczną. Bycie pacjentem czy klientem prawnika to także z pewnego punktu widzenia rola. Z rolami społecznymi wiążą się uzasadnione społecznie oczekiwania, tzw. wymogi rolowe – coś, czego od osób wykonujących określoną rolę społeczną należy oczekiwać i zarazem coś, czego społeczeństwo może się od ludzi domagać. Lojalność wobec pacjenta czy wobec klienta jest z całą pewnością wpisana w rolę zawodową zarówno lekarza, jak i prawnika, choć otoczeniu społecznemu trudno to czasami zrozumieć […][12].

Kryzys zaufania rodzi potrzebę położenia nacisku na odpowiedzialność przedstawicieli korporacji prawniczych, która wynika z etyki zawodowej oraz aktów normatywnych regulujących funkcjonowanie tych korporacji. Dlatego przedmiotem analizy uczyniliśmy odpowiedzialność dyscyplinarną. Jako źródło interesującej nas odpowiedzialności dyscyplinarnej wskazywane są dwie tradycje. Współcześnie odpowiada im to, co nazywa się odpowiedzialnością dyscyplinarną *sensu largo* i *sensu proprio*. Pierwsza z nich jest związana ze stosunkami pracowniczego podporządkowania i wymierzania sankcji przez pracodawcę, przede wszystkim za naruszenia przepisów porządkowych obowiązujących pracownika co do zasady ze względu na zawartą między nimi umowę o pracę. Wobec tego ten rodzaj odpowiedzialności należy potraktować jako instytucję prawa pracy, która ma charakter prywatnoprawny. Historycznie wynika ona ze zwykłej odpowiedzialności kontraktowej, która z czasem uległa częściowemu wyłączeniu z zakresu obowiązywania zasady swobody umów. Ze względu na potrzebę szczególnej ochrony pracowników została poddana regulacji przepisami niedyspozytywnymi. Natomiast odpowiedzialność dyscyplinarna, we właściwym czy ścisłym rozumieniu tego słowa, oznacza odpowiedzialność realizowaną przez organy powołane do kontrolowania lub nadzorowania wykonywania określonych zawodów lub sprawowania określonych funkcji. Ich cechą wspólną jest zaufanie publiczne, którym z jednej strony osoby i całe ich grupy cieszą się w społeczeństwie, a które, z drugiej strony, jest niezbędne do prawidłowego

[12] A. Kozak, *Prawniczy rzut oka na problemy ładu korporacyjnego (opracowała M. Chmura)*, [w:] P. Jabłoński, P. Kaczmarek, M. Paździora, M. Pichlak (red.), *Perspektywy juryscentryzmu*, Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Prace Naukowe WPAE Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011, s. 15–19.

wykonywania owych zawodów lub funkcji. Podstawą tego typu odpowiedzialności dyscyplinarnej są przepisy prawa publicznego dotyczące danych służb czy wolnych zawodów. Historycznie wywodzi się ona z sądownictwa honorowego czy zawodowego zawodów medycznych i prawniczych, które kształtowało się przez wieki[13]. W literaturze przedmiotu w ostatnich latach wiele miejsca poświęcono odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych. Pojawiające się prace analizują postępowania dyscyplinarne na gruncie poszczególnych ustaw, jak też próbują wyciągać wnioski bardziej ogólne. W polskim systemie prawnym można dostrzec wielość przyjętych rozwiązań ustawodawczych dotyczących problematyki dyscyplinarnej. W ogólności odpowiedzialność dyscyplinarna nie ma charakteru powszechnego, wynika z zaliczenia danej osoby do pewnej wydzielonej prawnie wspólnoty, która posługuje się w swoich wzajemnych stosunkach uznanym przez państwo prawem wewnętrznym[14].

W niniejszej monografii analizujemy odpowiedzialność dyscyplinarną od strony teoretycznej i praktycznej, uwzględniając rolę etyki zawodowej adwokatów, radców prawnych i notariuszy w pojmowaniu owej odpowiedzialności; w sposób szczegółowy przedstawiamy postępowania dyscyplinarne charakterystyczne dla trzech wybranych korporacji zawodowych, starając się łączyć wątki praktyczne, proceduralne z wątkami etycznymi (etyki zawodowej).

Przedmiotowa monografia ma walor dydaktyczny. Może stanowić uzupełnienie wykładów z etyki zawodów prawniczych z uwagi na fakt, że porusza kwestie, które stanowią przedmiot zajęć dla studentów III roku prawa.

Autorzy
Stan prawny: 14.02.2026 r.

[13] P. Skuczyński, *Granice odpowiedzialności dyscyplinarnej*, [w:] P. Skuczyński, P. Zawadzki (red.), *Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000–2005*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008, s. 8–9.

[14] A. Nogal, *Kilka uwag o istocie odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych*, „Palestra" 2023, nr 12, https://doi.org/10.54383/0031-0344.2023.12.5, https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/12-2023/artykul/kilka-uwag-o-istocie-odpowiedzialnosci-dyscyplinarnej-zawodow-prawniczych [dostęp: 24.06.2025].

Rozdział 1

O korporacjach prawniczych w ogólności

1.1. Zawody zaufania publicznego

Genezy wolnych zawodów prawniczych można upatrywać – jak podkreśla Jakub Michalski – już w świecie antycznym. W starożytnej Grecji sofiści wskazali na rolę, jaką pełnią mówcy, czy to broniąc swoich własnych przekonań, czy też w sytuacji, gdy występują w imieniu ludu. To jedynie wstęp do działalności prawników w aktualnym współcześnie tego słowa znaczeniu. Także w starożytnym Rzymie można szukać źródeł powstania wolnych zawodów prawniczych. W rzymskim procesie formułkowym strony mogły posługiwać się zastępcami procesowymi. Doniosłą rolę odgrywali także *iurisprudentes*, tj. uczeni prawnicy i znawcy prawa, którzy bez opłat udzielali porad prawnych (tzw. *responsa*) zarówno obywatelom, jak i przedstawicielom magistratur. Jedną z profesji prawniczych tamtego okresu było wygłaszanie przemówień sądowych popierających twierdzenia strony, tak aby przekonać sąd o jej racjach. Nazywano ich *oratores*[15]. Retoryka była w starożytności istotnym elementem wykształcenia klasycznego, co wypływało z istoty życia publicznego w Grecji i Rzymie, a potem w Rzymie z charakteru postępowań sądowych. W starożytnym Rzymie sztuka wymowy osiągnęła szczytowy okres swego rozwoju u schyłku republiki[16]. W antycznym Rzymie wykształciły się dwa rodzaje zastępstwa procesowego, a mianowicie: 1) *cognitor*, ustanawiany formalnie przed sądem i 2) *procurator*, który działał na podstawie nieformalnego zlecenia którejś ze stron[17]. *Procuratorem* często

---

[15] J. Michalski, *Geneza i wyodrębnienie wolnych zawodów prawniczych*, „Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM" 2011, nr 1, s. 99–100.

[16] J. Zajadło (red.), *Łacińska terminologia prawnicza*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2009, s. 194.

[17] W. Wołodkiewicz, M. Zabłocka, *Prawo rzymskie. Instytucje*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 1996, s. 283.

był zarządca majątku, czasem osoba specjalnie posłana i zwykle ustanowiona nieformalnie[18].

Pojęcie zawodu zaufania publicznego należy do pojęć prawnych i jest to pojęcie swoiście polskie. Wprowadzono je do polskiego porządku prawnego na mocy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.[19] W art. 17 ust. 1 Konstytucji RP czytamy bowiem: „W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony". Wskazuje się, że umieszczenie przez polskiego ustawodawcę regulacji dotyczącej zawodów zaufania publicznego w ustawie zasadniczej świadczy o tym, jak dużą wagę przykłada on do tej kategorii zawodów[20]. Na podstawie cytowanego przepisu konstytucyjnego w drodze ustawy mogą być tworzone samorządy zawodowe. Celem działania tych samorządów jest reprezentacja osób wykonujących zawody zaufania publicznego, a także sprawowanie pieczy nad należytym wykonywaniem owych zawodów. Przy tym ma to się odbywać w granicach interesu publicznego, utożsamianego doktrynalnie z dobrem wspólnym, w celu jego ochrony[21]. Zorganizowanie takiego zawodu w korporację samorządową, z konstytucyjnie założonym istnieniem pieczy nad jego wykonywaniem, w pewnym stopniu niweluje niepewność jednostki podczas powierzania osobistych informacji osobie trzeciej. Wiąże się to z obowiązkiem zachowania tajemnicy tychże informacji, połączonej z odpowiednim immunitetem, społecznie akceptowanym[22]. Prawodawca zawarł w cytowanym przepisie pojęcie zawodu zaufania publicznego, nie podając jednakże jego definicji legalnej[23]. Nie wskazał

---

[18] Zob. szerzej: W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bérier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Wyd. Prawnicze PWN, Warszawa 2009, s. 155.

[19] Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm., dalej jako Konstytucja RP.

[20] A. Trubalski, *Samorządy zawodów zaufania publicznego na przykładzie samorządu radców prawnych. Perspektywa konstytucyjnoprawna*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2014, nr 21, s. 223–224.

[21] Zob. J. Zaleśny, *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2022, s. 3.

[22] J. Leszczyński, *Etyka zawodowa prawników*, „Etyka Prawnicza" 2015/2016, nr 1(163), s. 26–27.

[23] M. Kulesza uważa, że próby budowania merytorycznej definicji zawodu zaufania publicznego prowadzą donikąd. Jego zdaniem wykonywanie każdego zawodu wymaga zaufania publicznego. Nie sądzi, żeby z pojęcia „zaufanie publiczne" można było uczynić narzędzie do merytorycznego wartościowania zawodów. Zob. *idem*, *Pojęcie zawodu zaufania publicznego*, [w:] S. Legat, M. Lipińska (oprac.), *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamenta-*

katalogu takich zawodów, nie określił też kryteriów uznawania określonych zawodów za zawody zaufania publicznego. Za kryteria takie uznaje się w literaturze zwłaszcza posiadanie wysokich kwalifikacji zawodowych (fachowych) i moralnych (nieskazitelny charakter, rękojmia prawidłowego wykonywania zawodu)[24]. Analizując pojęcie „zawód zaufania publicznego", bierze się pod uwagę koncepcję materialną[25]. Istnieją różne propozycje ustalenia znaczenia pojęcia zawodów zaufania publicznego. Najprostsze stanowisko głosi, iż kwalifikacja określonego zawodu jako zawodu zaufania publicznego należy do ustawodawcy. To jego obowiązkiem jest umieszczenie jej wprost w przepisach prawnych. Pogląd przeciwny głosi z kolei, że pojęcia konstytucyjne są autonomiczne w odniesieniu do ustawodawstwa. To by oznaczało, że ich treść nie może być określana przez ustawodawcę. Wyrażany jest także pogląd umiarkowany, wskazujący, że ustawodawca nie ma pełnej swobody kwalifikowania danych zawodów jako zawodów zaufania publicznego. Treść opisywanego pojęcia podlega wykładni ustawodawcy w sposób kontrolowany przez Trybunał Konstytucyjny. W rezultacie domniemanie konstytucyjności jest silne, a ustawodawca może tak kształtować status i reguły wykonywania poszczególnych zawodów, żeby były jak najbliższe wzorca zawodu zaufania publicznego. W taki sposób skonstruowane są np. przepisy odnoszące się do zawodów medycznych i prawniczych. W związku z tym można przyjąć, że są one typowymi zawodami zaufania publicznego i mogą posłużyć do wyodrębnienia głównych cech takiego zawodu[26], do których zalicza się:

- konieczność przejścia odpowiedniej drogi do zawodu (np. specjalizacja czy aplikacja);
- nietraktowanie chęci zysku jako priorytetu wykonywania zawodu;
- przynależność do samorządów zawodowych[27];

---

cja versus wolność wykonywania zawodu. Materiały konferencyjne, Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu, Warszawa 2002, s. 25.

[24] E. Kruk, *Dziennikarz jako zawód zaufania publicznego*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia" 2017, t. LXIV, nr 2, s. 132.

[25] E. Gierach, *Dostęp do wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Zeszyty Prawnicze. Biuro Analiz Sejmowych" 2009, nr 3–4(23–24), s. 11.

[26] P. Skuczyński, *Etyka adwokatów i radców praw*nych, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 33–35.

[27] M. Wojna, *Zawody zaufania publicznego – czym właściwie są?*, students.pl, 8.02.2022, https://students.pl/artykuly/zawod-zaufania-publicznego/ [dostęp: 10.11.2025]; Także B. Banaszak zauważył, że w nauce prawa jako jedną z cech zawodu zaufania publicznego wymienia się

- szczególną doniosłość prawidłowego i zgodnego z interesem publicznym wykonywania zawodu;
- powierzanie informacji osobistych i odnoszących się do życia prywatnego osób korzystających z usług uprawiających taki zawód (w warunkach wysokiego zaufania);
- uznawanie uzyskanych informacji za tajemnicę zawodową;
- objęcie osób dysponujących tajemnicą zawodową immunitetem zwalniającym je od odpowiedzialności karnej za nieujawnienie takich informacji (w sytuacji możliwego naruszenia istotnych dóbr jednostki w razie ujawnienia tajemnicy);
- korzystanie ze świadczeń tych zawodów nierzadko w przypadku niebezpieczeństwa dla dóbr jednostki o szczególnym charakterze (np. życie czy godność);
- niepodleganie regułom hierarchii urzędniczej;
- względną samodzielność wykonywania zawodu;
- istnienie sformalizowanej deontologii zawodowej i rękojmię należytego oraz zgodnego z interesem publicznym wykonywania zawodu[28].

Cechy te wywodzone są z orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 2015 r.[29] To przybliżenie istoty instytucji zawodu zaufania publicznego za pomocą wskazania jego dystynktywnych cech jedynie częściowo – jak zauważa Tomasz Scheffler – pozwala na wyjaśnienie istoty tego zawodu. W odniesieniu do każdej z tych cech można wszak wskazać przykłady podważające ich moc wyjaśniającą, np. oczekiwania wobec zawodu administratora baz danych zawierają w zasadzie wszystkie elementy odpowiadające zawodowi zaufania publicznego, czy zawód dziennikarza, który często stawiany jest za wzór zawodu zaufania publicznego i który równocześnie nie posiada swego samorządu. Trybunał Konstytucyjny nie wyprowadził z tego w sumie konkretnych wniosków.

---

jego wykonywanie nie dla zysku, ale dla zaspokojenia interesu publicznego – zob. *idem*, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 116. Podobne zdanie wyraża W.J. Wołpiuk, który pisze, że „Wyróżnikiem zawodów zaufania publicznego jest między innymi ich quasi-misyjność, a więc zdystansowanie się wobec kryterium zysku, wynikająca z faktu, że zawody te wykonywane są w celu zaspokajania interesu publicznego" – zob. *idem*, *Zawód zaufania publicznego z perspektywy prawa konstytucyjnego*, [w:] S. Legat, M. Lipińska (oprac.), *Zawody zaufania publicznego*…, s. 22.

[28] R. Stankiewicz, *O istocie zawodu*…, s. 267. Zob. też T. Scheffler, [w:] *idem* (red.), *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2018, s. 642–643.

[29] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 marca 2015 r., K 19/14, OTK-A 2015, nr 3, poz. 32.

Istotną niejasnością jest skupienie się także na kwestii kontaktów z osobami fizycznymi przy wykonywaniu zawodu zaufania publicznego. W przypadku natomiast np. zawodu radcy prawnego wielu jego przedstawicieli właściwie zajmuje się tylko obsługą instytucji publicznych czy podmiotów gospodarczych istniejących jako osoby prawne[30]. Paweł Skuczyński zwraca uwagę, że nacisk przy określaniu cech zawodu zaufania publicznego kładziony jest na dwie podstawowe zasady uregulowania statusu i wykonywania tego zawodu, tj. niezależność oraz zaufanie. Realizacji wymienionych dwu zasad podporządkowane są bardziej szczegółowe elementy pojęcia zawodu zaufania publicznego, jak np. tajemnica zawodowa. Zdaniem P. Skuczyńskiego nie można więc zakwalifikować jakiegoś zawodu jako przynależnego do tej grupy zawodów, jeżeli pozbawiony jest któregoś z tych wskazanych wyżej elementów, czyli nałożone są na niego obowiązki zawodowe służące zaufaniu, ale pozbawiony jest niezależności i na odwrót: posiada gwarancje niezależności, których odpowiednikiem nie są obowiązki zawodowe wskazujące, w jaki sposób niezależność owa powinna być wykorzystywana[31]. Wykonywanie czynności zawodowych wymaga ponadto profesjonalnego przygotowania, doświadczenia, dyskrecji, a poza tym taktu i kultury osobistej. Zdaniem P. Sarneckiego zawód zaufania publicznego to zawód, który polega na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich i który wiąże się z przyjmowaniem informacji odnoszących się do życia osobistego, przy tym zorganizowany jest w sposób uzasadniający przekonanie społeczne, że te informacje wykorzystywane są przez osoby świadczące usługi w interesie jednostki, której informacje dotyczą. Gwarancję zaś należytego wykonywania tego zawodu stanowią w szczególności: obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, wymóg postępowania zgodnie z normami etyki zawodowej, treścią składanego ślubowania oraz tradycją wykonywania tegoż zawodu, a ponadto konieczność posiadania wysokospecjalistycznej wiedzy i umiejętności zawodowych[32]. Wskazana odpowiednia postawa etyczna powinna się przejawiać w cechach osobowych i zachowaniach wysokiej moralnej próby, godnych i zasługujących na powszechny szacunek. Wskazuje się na nie za pomocą takich określeń, jak „nieskazitelny charakter" i „rękojmia prawidłowego

[30] T. Scheffler, [w:] *idem* (red.), *Ustawa o radcach*…, s. 643–644.

[31] P. Skuczyński, *Etyka adwokatów i radców*…, s. 35–36.

[32] P. Sarnecki, *Pojęcie zawodu publicznego (art. 17 ust. 1 Konstytucji) na przykładzie adwokatury*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja, wybory, parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi*, Wyd. Liber, Warszawa 2000, s. 155–157.

wykonywania zawodu"[33]. Z samej istoty zawodu zaufania publicznego wypływa konieczność ograniczenia wolności wyboru i wykonywania takiego zawodu. Nie wiąże się to jednak z ograniczeniem dostępu do niego. Chodzi o to, aby kandydat do wykonywania zawodu zaufania publicznego wykazał się odpowiednią wiedzą, sprawdzaną na początek podczas egzaminu organizowanego przez samorząd zawodowy oraz przedstawicieli organów państwa, kolejno zaś w toku szkolenia prowadzonego przez samorząd zawodowy, a na koniec w trakcie egzaminu zawodowego mającego charakter egzaminu państwowego. Osoby uprawiające taki zawód mają obowiązek wykazać się ponadprzeciętną wiedzą i umiejętnościami praktycznymi. Stanowią one wszak konieczne elementy prawidłowej ochrony interesu publicznego. Cechą zawodu zaufania publicznego jest też piecza nad należytym jego wykonywaniem[34]. Cel sprawowanej pieczy to przestrzeganie właściwej jakości, pod względem merytorycznym i prawnym, czynności składających się na wykonywanie zawodu. Konieczne jest zatem zagwarantowanie organom samorządu zawodowego odpowiedniego wpływu na kształtowanie np. zasad odbywania aplikacji oraz na zakres merytoryczny egzaminu zawodowego. Wymaga to zapewnienia samemu samorządowi zawodowemu odpowiedniego uczestnictwa w określaniu zakresu przedmiotowego egzaminu zawodowego oraz właściwej reprezentacji tego samorządu w składzie komisji do przeprowadzania egzaminu. Nie chodzi przy tym o większościowy udział przedstawicieli samorządu w składzie komisji ani też o udział w składzie zespołu przygotowującego pytania i tematy egzaminacyjne. Wymóg ten powinien być pojmowany jako gwarancja uczestnictwa w działaniach merytorycznych wiążących się z określeniem zakresu egzaminu zawodowego oraz sprawdzenia umiejętności zawodowych, predysponujących do wykonywania zawodu publicznego[35]. Dodaje się także, że chodzi tu o zawody, których wykonywanie wiąże się z kontraktem społecznym wynikającym ze szczególnej roli profesjonalistów danego zawodu w społeczeństwie[36]. Trybunał Konstytucyjny w jednym ze swych orzeczeń wskazał, że zaufanie warunkowane jest przez wiele czynników, np. przekonanie o zachowaniu przez wykonującego zawód właściwych motywacji, należytej staranności zawodowej,

[33] J. Smarż, *Definiowanie pojęcia „zawód zaufania publicznego"*, „Studia Prawnicze" 2012, nr 3, s. 123.

[34] A. Trubalski, *Samorządy zawodów zaufania publicznego*…, s. 230–231.

[35] E. Gierach, *Dostęp do wykonywania*…, s. 14, 21.

[36] R. Stankiewicz, *O istocie zawodu radcy prawnego*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 3996, „Przegląd Prawa i Administracji" 2020, t. CXXIII, s. 266.

a poza tym wiara w przestrzeganie wartości istotnych dla danego zawodu. I tak, Trybunał wskazuje, że np. w przypadku prawniczych zawodów zaufania publicznego będzie to pełne i integralne respektowanie prawa[37].

Zawody zaufania publicznego to więc takie zawody, które mają szczególne znaczenie dla interesu publicznego, w tym samych obywateli. Przynależność do tej grupy wiąże się z pewnego rodzaju prestiżem oraz przywilejami. Osoby wykonujące takie zawody generalnie cieszą się większym zaufaniem, szacunkiem, a także mają wpływ na kształtowanie opinii publicznej. Stąd wymaga się od nich ważnych cech osobowych i kierowania się zasadami moralnymi. Doniosłą rolę w funkcjonowaniu zawodów zaufania publicznego odgrywają samorządy zawodowe[38]. Jeżeli zaś chodzi o sprawowanie przez samorząd zawodowy pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu, to zasadnicze znaczenie ma użycie niedookreślonego zwrotu „interes publiczny", i to – jak wskazuje Hubert Izdebski – w podwójnym kontekście, tj. wskazania granic oraz ram sprawowania pieczy nad wykonywaniem zawodu, a także celu tej pieczy. Publicznoprawna formuła korporacji wiąże się więc z podwójnym wykorzystaniem kategorii interesu publicznego. Z niej natomiast wynikają zadania publiczne przyporządkowywane ustawowo konkretnemu samorządowi zawodowemu. Sam zwrot „piecza nad należytym wykonywaniem zawodu zaufania publicznego" powinien być, jak wskazuje Izdebski, rozumiany szeroko. W jego opinii piecza obejmuje zarówno to, co w ustawach korporacyjnych określane jest jako sprawowanie pieczy czy nadzoru, jak i władcze decydowanie o dopuszczeniu do wykonywania zawodu i formułowanie zasad etyki, deontologii zawodowej[39]. Waldemar Jan Wołpiuk zgadza się co prawda, iż kryterium interesu publicznego jest wyróżnikiem samorządu zawodowego osób wykonujących zawody zaufania publicznego, zauważa jednak, że ustawodawca, posługując się tym kryterium, ma pewną swobodę powoływania ustawą samorządów, których istnienie zaspokaja potrzebę sprawowania pieczy nad należytym wykonywaniem określonych zawodów.

---

[37] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 lutego 2004 r., P 21/02, OTK ZU 2004, nr 2A, poz. 9.

[38] M. Wojna, *Zawody zaufania publicznego*… M. Kulesza podkreśla, że samorządy zawodów zaufania publicznego należy traktować jako najwyższą formę organizacji wykonywania zawodu. Skoro zaś status zawodu zaufania publicznego wiąże się z utworzeniem korporacji i skoro to jest przywilej, to jego korelatem powinien być obowiązek dbania korporacji o wykonywanie zawodu w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. M. Kulesza, *Pojęcie zawodu zaufania*…, s. 30.

[39] H. Izdebski, *Sprawowanie pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu przez samorządy zawodowe*, [w:] S. Legat, M. Lipińska (oprac.), *Zawody zaufania publicznego*…, s. 34–35.

W związku z tym, że brakuje stabilnych kryteriów, które służyłyby jako podstawa do tworzenia samorządów zawodowych, to cytowany autor zauważa istnienie pewnych niebezpieczeństw. Pierwsze niebezpieczeństwo wiąże się z możliwością deprecjacji etosu zawodu zaufania publicznego, wówczas gdyby samorządy były powoływane ponad miarę potrzeb uzasadnianych interesem publicznym. Drugie niebezpieczeństwo to liberalizacja, wyrażająca się w uprawianiu określonych zawodów bez należytego nadzoru[40]. Jako cele istnienia samorządu zawodowego wskazuje się na:

> a) upodmiotowienie określonej grupy zawodowej; b) wzmocnienie zaufania osób wykonujących zawód zaufania publicznego do państwa (wynikający niejako z punku a); c) wykorzystanie walorów określonych wspólnot do optymalizacji realizacji zadań publicznych; d) wzmocnienie legitymizacji administracji publicznej; e) wzmocnienie zaufania obywateli do państwa[41].

A. Trubalski, analizując cechy zawodu zaufania publicznego, pokusił się o sformułowanie następującej jego definicji, wskazując, że:

> uregulowany w ustawie, na podstawie upoważnienia zawartego w Konstytucji RP, zawód wykonywany w ramach samorządu zawodowego i pod jego nadzorem oraz nadzorem właściwych organów władzy państwowej, w celu ochrony interesu publicznego, gdzie możliwość wykonywania zawodu jest ograniczona ze względu na ważny interes publiczny, w celu ochrony praw i wolności innych osób[42].

W literaturze przedmiotu za traktowaniem samorządu zawodowego jako elementu koniecznego pojęcia zawodu zaufania publicznego opowiedziała się m.in. K. Wojtczak, której zdaniem za zawody zaufania publicznego można uznać tylko te, dla których mogą być tworzone samorządy zawodowe sprawujące pieczę nad wykonywaniem zawodu w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony[43]. Obecnie w polskim systemie prawnym obowiązują regulacje ustawowe powołujące samorządy zawodowe następujących zawodów zaufania publicznego: 1) samorządy reprezentujące zawody prawnicze i związane z wykonywaniem prawa; 2) samorządy reprezentujące zawody medyczne i pokrewne; 3) samorządy reprezentujące zawody powstałe w wyniku rozwoju gospodarki

---

[40] W.J. Wołpiuk, *Zawód zaufania publicznego*…, s. 23.
[41] T. Scheffler, [w:] *idem* (red.), *Ustawa o radcach*…, s. 646.
[42] A. Trubalski, *Samorządy zawodów zaufania publicznego*…, s. 232.
[43] K. Wojtczak, *Reglamentacja form wykonywania zawodów zaufania*…, s. 40, 157.

rynkowej; 4) samorządy reprezentujące zawody związane z pełnieniem funkcji w budownictwie i w projektowaniu przestrzeni. Do zadań samorządów zawodów zaufania publicznego należy: 1) reprezentowanie interesów danego zawodu wobec instytucji państwa; 2) nadzór nad należytym wykonywaniem zawodu przez członków korporacji, w tym dbanie o reglamentowanie dostępu do zawodu oraz prowadzenie rejestrów osób mających prawo wykonywania danego zawodu; 3) kształtowanie zasad i czuwanie nad etyką wykonywania zawodu, w tym ustalanie zasad deontologii zawodowej; 4) sprawowanie sądownictwa dyscyplinarnego wobec członków korporacji; 5) doskonalenie zawodowe członków korporacji i określanie programów kształcenia w danym zawodzie[44].

Joanna Smarż zauważa, że należy przyjąć, iż przepisy nie muszą stanowić *expressis verbis* o zaliczeniu danego zawodu do zawodów zaufania publicznego. Ważne jest, aby z treści ustaw tworzących określony samorząd dało się wyprowadzić cechy tego zawodu jako zawodu zaufania publicznego. Ponadto podstawą włączenia konkretnego zawodu do kategorii zawodów zaufania publicznego powinno być uznanie, że nałożenie jakichś ograniczeń nie ma na celu przyznania danej grupie zawodowej przywilejów, ale ma służyć interesowi publicznemu, zaś zakres tych ograniczeń powinien być adekwatny do ochrony tegoż interesu. Zawód zaufania publicznego to taki, w którym w szczególnym stopniu potrzebne jest zagwarantowanie zaufania usługobiorcy do świadczącego usługi. Istotne jest poza tym odwołanie się do wyobrażeń społecznych, według zasady, że pojęcia stosowane w konstytucji mają znaczenie najbardziej zbliżone do znaczenia, jakie występuje w języku potocznym. W świadomości zaś większości osób pojęcie zawodu zaufania publicznego nierzadko interpretowane jest w kategoriach moralno-etycznych wykonujących je osób[45]. M. Jabłoński oraz J. Węgrzyn uważają z kolei za dopuszczalne przyjęcie założenia pozwalającego na pewną modyfikację dotychczasowego ujęcia modelowego pojęcia zawodu zaufania publicznego; odchodzą przy tym nieco od postrzegania zawodu zaufania publicznego jedynie przez pryzmat powoływanego art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. W opinii autorów zawodami zaufania publicznego są nie tylko te zawody, których wykonywanie przez osobę jest równoznaczne z jej przynależnością do

[44] Za: A. Krasnowolski, *Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie i aktualne problemy. Opracowania tematyczne OT-625*, Wyd. Kancelaria Senatu, Warszawa 2013, s. 14.

[45] J. Smarż, *Relacja pojęć „wolny zawód" i „zawód zaufania publicznego" o którym mowa w art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Cz. II*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2021, nr 1(59), s. 167–168.

konkretnego samorządu zawodowego wykonującego pieczę nad prawidłowym wywiązywaniem się z obowiązków zawodowych. Jabłoński i Węgrzyn przyjmują szersze założenie i wskazują, iż będą to także zawody, których przedstawiciele „uczestniczą w ochronie gwarantowanych konstytucyjnie wolności i praw jednostki, będąc zobowiązanymi do zachowania w tajemnicy informacji powziętych w związku ze swoim działaniem, a których działanie ma miejsce w ramach tzw. służby publicznej". Istota zaś takiej służby będzie wymagać, żeby poza koniecznością spełniania przez kandydata do jej pełnienia różnych przesłanek związanych z przydatnością do jej pełnienia przedsiębrał on działania jako funkcjonariusz publiczny, występując w imieniu RP. Byłoby to więc określenie *sensu largo* pojmowania zawodu zaufania publicznego[46].

1.2. Adwokatura

Podstawowym aktem prawnym regulującym ustrój i funkcjonowanie korporacji zawodowej adwokatów jest ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze[47]. Adwokatura jest powołana do udzielania pomocy prawnej, współdziałania w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu i stosowaniu prawa. Zorganizowana jest na zasadach samorządu zawodowego, a stanowi ją ogół adwokatów i aplikantów adwokackich. Zadaniem samorządu zawodowego adwokatury jest tworzenie warunków do wykonywania ustawowych zadań adwokatury, reprezentowanie adwokatury i ochrona jej praw, sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów o wykonywaniu zawodu adwokata, doskonalenie zawodowe adwokatów i kształcenie aplikantów adwokackich, ustalanie i krzewienie zasad etyki zawodowej oraz dbałość o ich przestrzeganie, sprawowanie zarządu majątkiem samorządu adwokackiego i rozporządzanie nim. Zawód adwokata polega na świadczeniu pomocy prawnej, a w szczególności na udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed sądami i urzędami. Pomoc prawna świadczona jest osobom fizycznym, podmiotom gospodarczym oraz jednostkom organizacyjnym. Adwokat wykonuje zawód w kancelarii adwokackiej, w zespole adwokackim oraz w spółce. Adwokat nie może wykonywać zawodu:

[46] M. Jabłoński, J. Węgrzyn, *Ochrona tajemnic osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Wrocławskie Wyd. Nauk. Atla 2, Wrocław 2018, s. 37–39.

[47] Dz. U. z 2024 r. poz. 1564 z późn. zm., dalej jako Prawo o adwokaturze.

jeżeli pozostaje w stosunku pracy, co nie dotyczy pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych; jeżeli jego małżonek pełni funkcje sędziowskie, prokuratorskie lub w okręgu izby adwokackiej w organach dochodzeniowo-śledczych, jak też w sytuacji, gdy spokrewniona z nim osoba do drugiego stopnia lub spowinowacona z nim w pierwszym stopniu pełni powyższe funkcje w okręgu izby; jeżeli został uznany za trwale niezdolnego do wykonywania zawodu; jeżeli został ubezwłasnowolniony; w razie orzeczenia kary zawieszenia w czynnościach zawodowych albo tymczasowego zawieszenia w wykonywaniu czynności zawodowych. Adwokat obowiązany jest zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej lub prowadząc sprawę[48]. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej ograniczany jest jednak w związku z przepisami o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu[49]. W konfliktach życiowych, jakie są normalnym udziałem większości ludzi, adwokat czasami stanowi jedyną ostoję, jedyne oparcie, jedyne źródło, gdzie można znaleźć otuchę, zasięgnąć fachowej rady, uzyskać prawidłowe prawne rozwiązanie nurtujących wątpliwości i otrzymać szczegółowy sposób rozwikłania niejednokrotnie nader skomplikowanej sytuacji życiowej. W ten sposób ujmowany jest moralny sens pracy adwokata[50]. Stąd ważne są zasady etyki. Etyka, wyrażona w Zbiorze Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu[51] (Kodeks Etyki Adwokackiej), określa pozycję i społeczną rolę adwokata jako profesjonalnego uczestnika dyskursu prawnego, doradcy wskazującego kierunek, treść i sposób postępowania osobie korzystającej z pomocy prawnej. Służy do właści-

[48] Już w okresie międzywojennym jednym z filarów zaufania publicznego do adwokatów był obowiązek zachowania przez nich w tajemnicy wszystkich wiadomości, które otrzymali z tytułu wykonywania swojego zawodu i przy okazji prowadzenia danej sprawy. Z tego powodu nie mogli oni jednocześnie udzielać porad prawnych obu stronom w tej samej sprawie lub otrzymywać od nich jakichkolwiek wyjaśnień, gdyż działaliby w ten sposób na szkodę jednej z nich. Zachowanie tajemnicy przez adwokata nie rozciągało się jednak na listy, które przynosił on nielegalnie do więzienia i usiłował przekazać swojej klientce. J. Koredczuk, *Zasady wykonywania zawodu przez adwokatów w świetle orzecznictwa sądów dyscyplinarnych w Polsce w okresie międzywojennym (rekonesans badawczy)*, [w:] D. Wiśniewska, M. Rakowski, *O historii adwokatury w Polsce i na świecie. W siedemdziesiątą rocznicę powstania Izby Adwokackiej w Łodzi*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 105.

[49] R. Krajewski, *Leksykon instytucji wymiaru sprawiedliwości i ochrony prawa*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 1–7.

[50] M. Krajewski, *Sprawy etyki zawodowej adwokatów (referat wygłoszony na Walnym Zgromadzeniu członków Izby Adwokackiej w Białymstoku w dniu 21 grudnia 1958 r.)*, „Palestra" 1959, nr 3/4(16), s. 32.

[51] Uchwała nr 403/2023 Prezydium NRA z dnia 7 grudnia 2023 r.

wego wyeksponowania i wyważenia elementów publicznych związanych z rolą adwokata oraz elementów indywidualnych związanych z udzielaniem pomocy i wsparcia konkretnemu podmiotowi. Adwokat w każdym przypadku jest jednocześnie rzecznikiem reprezentowanego mocodawcy oraz rzecznikiem interesu publicznego w tym zakresie, w jakim jest on związany z funkcjonowaniem zasady rządów prawa. W obszarze rozstrzygania konfliktów adwokat z istoty wykonywanego zawodu działa w interesie strony konfliktu (mocodawcy), dlatego też bywa utożsamiany z reprezentowanym przez siebie klientem. Adwokat pełni zarazem szczególną rolę w dyskursywnym procesie odczytywania treści prawa oraz jego stosowania. Konglomerat elementów publicznych i prywatnych oraz szczególna rola i status adwokata przesądzają o potrzebie zachowania właściwej relacji z klientem, organami władzy publicznej oraz z innymi prawnikami. Etyka adwokacka określa także standard kształtowania właściwych relacji między adwokatem a jego mocodawcą, stanowiąc warunek wykonywania zawodu zgodnie z przypisywanymi mu funkcjami[52]. Rolą adwokata nie jest ocenianie tego, czy ktoś jest winny, taki obowiązek spoczywa wszak na sądzie. Zadaniem adwokata jest pomagać każdemu, komu zostaną przedstawione zarzuty. Jego obowiązkiem jest odnajdywanie słabości w zgromadzonym materiale dowodowym oraz podnoszenie okoliczności korzystnych dla oskarżonego. Pomoc nie musi się łączyć z uzyskaniem wyroku uniewinniającego. Adwokat wypełnia swoje zadania również, jeśli przekona sąd do zastosowania korzystniejszej kwalifikacji prawnej, pokaże, że w sprawie wystąpiły okoliczności łagodzące. Nawet jeśli klient sprawia jak najlepsze wrażenie, może się okazać, iż wprowadza adwokata w błąd. A zatem potwierdzenie się tego przypuszczenia nie powinno być zawodowym rozczarowaniem czy powodem do zdenerwowania[53]. Rola adwokatów w życiu społecznym była i jest ogromna, a historia adwokatury wskazuje na bardzo duże znaczenie zawodu adwokata.

Zawód adwokata nierozerwalnie wiąże się z pojęciem zaufania publicznego. Zaufanie i szacunek to konieczne przymioty, którymi powinien się cieszyć profesjonalny pełnomocnik ze strony klienta, ale też szerzej – ze strony społeczeństwa, by prawidłowo wykonywać powierzone mu zadania. Naruszenie godności zawodu uwidacznia się we wszelkich zachowaniach poniżających adwokata w oczach opinii publicznej lub podważających zaufanie do wykonywanego

[52] J. Giezek, P. Kardas, *Podstawowe zagadnienia etyki adwokackiej*, Wyd. Arche, Biblioteka Palestry, Sopot 2021, s. 28–29.

[53] J. Dubois, *Adwokat diabła*, „Edukacja Prawnicza" 2015, nr 1(163), s. 15 i n.

przez adwokata zawodu. Zachowaniem, które poniża adwokata w oczach opinii publicznej, jest takie zachowanie, w którym sprzeniewierza się on zawodowemu powołaniu, wzbudza sprzeciw moralny, oburzenie, odrazę, potępienie obyczajowe lub moralne. Uczciwy adwokat nie posługuje się poza tym przestępstwem jako narzędziem obrony interesów klienta. Popełnienie przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości odbiera adwokatowi możliwość prowadzenia działalności w środowisku z wymiarem sprawiedliwości związanym, a co się z tym łączy – legitymizuje wydalenie z palestry. Dominuje stanowisko, według którego surowe zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej, adekwatne do wymogów zawodu zaufania publicznego, mają na celu ochronę dobra klienta[54].

1.3. Radcowie prawni

Zawód radcy prawnego zaliczany jest w poczet zawodów zaufania publicznego. Szczegółowe regulacje dotyczące jego wykonywania zostały określone w ustawie z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych[55]. Cechami wyróżniającymi zawód radcy prawnego jako zawód zaufania publicznego są przede wszystkim wysoki poziom wiedzy i umiejętności osób wykonujących ten zawód, związanie normami etycznymi, związanie obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej, podleganie obowiązkowi szkolenia zawodowego, szczególna więź, oparta na zaufaniu między radcą prawnym a osobą, na rzecz której świadczona jest pomoc prawna[56]. Rafał Stankiewicz dodaje ponadto, że zawód radcy prawnego jako zawód zaufania publicznego oraz ukształtowane podczas jego wykonywania ideały i obowiązki etyczne są gwarancją realizacji zasady demokratycznego państwa prawnego, zapisanej w Konstytucji RP. Samo natomiast uprawianie zawodu radcy prawnego nakłada obowiązki zarówno o charakterze prawnym, jak i etycznym w stosunku do klienta, sądów i innych organów oraz wobec całego społeczeństwa. Jest to powiązane z publicznym charakterem zawodu radcy prawnego, gdyż istnienie tego zawodu oraz jego wykonywanie przez osoby posiadające określone cechy jakościowe jest doniosłym interesem publicznym[57].

---

[54] M. Charkiewicz, E. Charkiewicz, *Instrumentalne wszczęcie postępowania dyscyplinarnego wobec profesjonalnego pełnomocnika. Sposób przestępców na obronę w postępowaniu karnym?*, „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych" 2024, t. 2, nr 330, s. 4.

[55] T.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 499 ze zm., dalej jako ustawa o radcach prawnych.

[56] R. Stankiewicz, *O istocie zawodu*…, s. 268.

[57] *Ibidem*, s. 265.

Tomasz Pietrzykowski akcentuje, że „odpowiednio wysoka doza zaufania publicznego" stanowi warunek zdolności zawodów zaufania publicznego do tego, aby ich przedstawiciele wypełniali właściwe im role społeczne. Stąd więc osoby wykonujące takie zawody powinny postępować w sposób dający zarówno ich klientom, jak i szeroko pojętej opinii publicznej rękojmię spełniania wysokich standardów w zakresie posiadanej wiedzy fachowej oraz odpowiedzialnego i wiarygodnego podejścia do spraw im powierzonych. Z tego z kolei wypływają ponadprzeciętne wymagania etyczne wobec osób wykonujących zawody zaufania publicznego. Wypełnianie zaś tych ponadprzeciętnych oczekiwań etycznych ma służyć osobom wykonującym taki zawód, interesom ich klientów, a ponadto ogólnym względom dobra publicznego, w ramach którego mieści się zdolność przedstawicieli danych zawodów do właściwego wykonywania powierzanych im doniosłych ról społecznych[58].

Od zawodów zaliczanych do zawodów zaufania publicznego społeczeństwo wymaga – jak już wskazano powyżej – wysokich kwalifikacji zawodowych, ciągłego doskonalenia ich umiejętności i zasobu fachowej wiedzy, a oprócz tego wyższych niż przeciętnie zasad etycznych w sposób tradycyjnie tworzonych przez samo środowisko korporacji zawodowych. Kodeks Etyki Radcy Prawnego[59] w art. 14 zawiera obowiązek dbania o rozwój zawodowy poprzez kształcenie ustawiczne. Radca prawny powinien się kształcić, zgłębiać swoją wiedzę, bo ma to wpływ na prawidłowe świadczenie pomocy prawnej na rzecz klienta. Jako profesjonalista powinien orientować się w zakresie wprowadzanych zmian przepisów prawnych, nie powinno mu też być obce stanowisko doktryny w zakresie rozwiązywanych problemów. Poza tym wskazana jest znajomość aktualnego orzecznictwa sądowego. Radca prawny ma też obowiązek uczestniczenia w szkoleniach zawodowych, gdyż stanowią one ważny element wykonywania zawodu radcy prawnego[60]. Profesjonalizm to również, oprócz wiedzy i doświadczenia, obowiązek takiego działania, które będzie gwarantowało przestrzeganie tajemnicy zawodowej. Wskazuje się, że immanentną cechą zawodu zaufania pu-

---

[58] T. Pietrzykowski, *Etyka i deontologia zawodowa*, [w:] A. Bereza (red.), *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Izby Radców Prawnych, Warszawa 2015, s. 268–269.

[59] Uchwała Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego (t.j. uchwała Nr 884/XI/2023 Prezydium KRRP z 7.02.2023 r.).

[60] T. Scheffler (red.), *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2017, s. 102–103.

blicznego jest właśnie obowiązek zachowania w tajemnicy uzyskanych informacji w ramach świadczonej pomocy prawnej. Nie jest to atrybut, lecz obowiązek. Istotą zaś tajemnicy zawodowej jest stworzenie nici zaufania między profesjonalnym pełnomocnikiem a jego klientem. To, że istnieje zaufanie, jest korzystne zarówno dla klienta, powierzającego swoje sekrety, jak też dla ogółu społeczeństwa, gdyż umożliwia realizację prawa do obrony, rzetelnego wymiaru sprawiedliwości i ujawnienia prawdy[61]. Trybunał Konstytucyjny wskazał, że zachodzi także konieczność objęcia tajemnicą komunikowania osoby poszukującej pomocy prawnej u przedstawiciela zawodu zaufania publicznego. Z obowiązkiem dochowania tego rodzaju tajemnicy, która jest elementem tajemnicy zawodowej pełnomocnika, będziemy mieć do czynienia przy zaistnieniu następujących okoliczności:

- komunikacji między klientem (lub osobą dążącą do uzyskania takiego statusu) a osobą zajmującą się profesjonalnie świadczeniem pomocy prawnej (a więc m.in. radcą prawnym);
- komunikowania się w miejscu, którego charakter stwarza stronom uzasadnione oczekiwanie prywatności i nieujawniania;
- w sytuacji gdy informacja dotyczy faktów lub okoliczności mogących mieć związek z postępowaniem sądowym;
- w sytuacji gdy fakty lub okoliczności, których dotyczy komunikacja, nie będą służyć popełnieniu przestępstwa lub innego naruszenia prawa[62].

W związku z powyższym wytyczony zakres tajemnicy zawodowej oraz gwarancje jej dochowania nie mogą być wykorzystywane przez prawników (wykonujących zawody zaufania publicznego) do przedsiębrania działań sprzecznych z prawem[63]. Z samej istoty tajemnicy zawodowej wynika, że jest ona złożoną instytucją prawną. Składają się na nią, oprócz różnych obowiązków, także uprawnienia wielu podmiotów. Tajemnica zawodowa jest na pewno warunkiem istnienia relacji z klientem opartej na zaufaniu. Tradycyjnie rozróżnia się zakres podmiotowy, przedmiotowy i temporalny tajemnicy zawodowej. Podmiotowe określenie tej tajemnicy nie budzi większych kontrowersji, gdyż ten obowiązek spoczywa na radcach prawnych i odnosi się ponadto także do aplikantów radcowskich[64], co wynika z art. 1 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

---

[61] P. Kuczma, *Adwokat jako zawód zaufania publicznego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Palestra" 2012, nr 3–4, s. 148–149.

[62] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 lipca 2007 r., K 41/05.

[63] P. Kuczma, *Adwokat jako zawód zaufania*…, s. 150.

[64] P. Skuczyński, *Etyka adwokatów i radców*…, s. 247–249.

Do zakresu przedmiotowego tajemnicy zawodowej odnosi się art. 3 ust. 3 ustawy o radcach prawnych oraz art. 15 KERP. Radca prawny jest obowiązany, według art. 3 ust. 3 ustawy o radcach prawnych, zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej. Zgodnie z art. 15 KERP za objęte tajemnicą zawodową uznaje się: 1) informacje, w tym dokumenty ujawnione przez klienta w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych, 2) informacje uzyskane w inny sposób w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych, 3) dokumenty sporządzone przez radcę prawnego dla celów świadczenia pomocy prawnej, 4) korespondencję z klientem, powstałą dla celów świadczenia pomocy prawnej. Zaobserwować można, porównując te dwa przepisy, że w KERP zawężono zakres tajemnicy zawodowej, ale chyba nie ma to charakteru o znaczeniu pierwszorzędnym, gdyż w razie wątpliwości sugeruje się w literaturze, aby w każdym przypadku dać pierwszeństwo szerszemu określeniu ustawowemu[65]. Zakres temporalny tajemnicy zawodowej radców prawnych uregulowany jest w art. 3 ust. 4 ustawy o radcach prawnych, w którym czytamy, że obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie. W art. 17 KERP doprecyzowano, że obowiązek, o którym mowa, nie może być ograniczony w czasie i istnieje również po zaprzestaniu wykonywania zawodu. Regulacja z KERP przesądza o tym, że do zachowania tajemnicy zawodowej radca prawny jest zobowiązany niezależnie od upływu czasu, a ponadto pomimo zaprzestania wykonywania zawodu radcy prawnego[66].

W okresie ponad czterdziestoletniego funkcjonowania samorządu radców prawnych samorząd ten bez wątpienia odegrał znaczącą rolę w zakresie zwiększenia praworządności, jak też zwiększenia ram, poziomu i dostępności pomocy prawnej dla osób fizycznych i prawnych. Samorząd radców prawnych poprzez uregulowania zawarte w ustawie o radcach prawnych reprezentuje osoby wykonujące zawód zaufania publicznego, sprawuje pieczę nad jego należytym wykonywaniem w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony[67]. Zaufanie zaś buduje się na podstawie wielu czynników, m.in.: przekonania o zachowaniu przez wykonującego ten zawód dobrej woli, właściwej motywacji, należytej staranności zawodowej, wiary w przestrzeganie wartości doniosłych dla profilu danego zawodu, respektowania prawa, w szczegól-

[65] *Ibidem*, s. 251.
[66] T. Scheffler (red.), *Kodeks Etyki Radcy*…, s. 128.
[67] A. Trubalski, *Samorządy zawodów zaufania publicznego*…, s. 232.

ności zaś wartości konstytucyjnych i wytycznych postępowania[68]. Zaufanie jako podstawowa zasada uregulowania statusu i wykonywania zawodu radcy prawnego oznacza obowiązek takiego postępowania przedstawicieli tego zawodu i takiego kształtowania ich statusu oraz zasad wykonywania zawodu, które pełnią funkcję ochronną i wzmacniającą faktyczne stosunki zaufania występujące zarówno w relacjach prawnik–klient, jak i społeczeństwo–zawody prawnicze. Są to więc dwa aspekty zasady zaufania w etyce radców prawnych. Ze względu na powierzenie przez klienta radcy prawnemu istotnych dóbr w celu ich ochrony, takich jak wolność, stosunki osobiste czy mienie, wykształca się pomiędzy nimi więź oparta właśnie na zaufaniu. Bez owego zaufania ze strony klienta prawnik nie będzie mógł poprawnie i skutecznie wykonywać swoich czynności zawodowych[69]. Celem powołania samorządu zawodowego jest dbałość o to, aby dany zawód wykonywały osoby posiadające wysoką wiedzę specjalistyczną oraz reprezentujące odpowiedni poziom etyczny. Jeśli dopuszczono by inne osoby do wykonywania tego zawodu, byłoby to sprzeczne z interesem publicznym z racji tego, że podważałoby ochronę praw obywateli i bezpieczeństwo obrotu prawnego. Z kolei cel funkcjonowania zawodów zaufania publicznego, jakim jest sprawowanie pieczy w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony, pociąga za sobą przymusową przynależność do samorządu wszystkich tych osób, które uważają się za wykonujące tego rodzaju zawody. Samorząd zawodowy zaś jako ten podmiot, który sprawuje pieczę nad prawidłowym pełnieniem przez członków korporacji zawodu zaufania publicznego, w szczególności powinien czuwać nad szkoleniem aplikantów oraz egzekwowaniem odpowiedzialności dyscyplinarnej[70]. Wszystkie więc zadania samorządu wymienione w art. 41 ustawy o radcach prawnych można podzielić na trzy grupy: konstytucyjne (np. reprezentowanie radców prawnych i aplikantów radcowskich oraz ochrona ich interesów zawodowych), ustawowe (np. współdziałanie w kształtowaniu i stosowaniu prawa) oraz samorządowe (np. ustalanie zasad etyki radcy prawnego). Oczywiście nie jest to podział rozłączny, gdyż może zdarzyć się przenikanie się zadań, realizacja jednego zadania może wchodzić w obszar realizacji innego[71]. Ważnym elementem pieczy nad wykonywaniem zawodu zaufania publicznego jest

[68] P. Kuczma, *Adwokat jako zawód zaufania*..., s. 151–152.
[69] P. Skuczyński, *Etyka adwokatów i radców*..., s. 36, 127.
[70] P. Kuczma, *Adwokat jako zawód zaufania*..., s. 153–154.
[71] T. Scheffler, [w:] *idem* (red.), *Ustawa o radcach*..., s. 657.

z pewnością kreowanie standardów etyczno-zawodowych jego wykonywania oraz dokonywanie w ich świetle ocen już wykonujących ów zawód, jak i predyspozycji kandydatów do wykonywania takiego zawodu. Sprawowanie przez samorządy zawodowe funkcji współtwórcy etycznych standardów wykonywania zawodu uwidacznia się jasno w opracowywaniu i przyjmowaniu przez organy reprezentujące członków konkretnej korporacji kodeksów etycznych. Generalnie są one uchwalane na podstawie kompetencji ustawowej i następnie stanowią kryterium odpowiedzialności dyscyplinarnej jako formy sprawowania przez samorząd zawodowy funkcji strażnika przestrzegania tychże standardów w praktyce funkcjonowania określonego zawodu. Warto też nadmienić, iż etyki zawodowe opierają się na etyce ogólnej, nie zastępują jej, przekładają ją i w pewnym stopniu adaptują zawarte w niej wartości i normy do specyficznych sytuacji bądź zagrożeń, na jakie napotykają w wykonywanej praktyce zawodowej przedstawiciele danego zawodu. Każde zaś postępowanie, zwłaszcza wykonywanie zawodu zaufania publicznego, wymaga gotowości do podejmowania samodzielnej refleksji etycznej i decyzji oraz dokonywania wyborów zgodnie ze swoją najlepszą wolą i wiedzą, a finalnie też – na własną odpowiedzialność[72]. Jeśli chodzi o samorząd zawodowy radców prawnych, to formalnoprawna podstawa do podejmowania uchwał w tym zakresie zawarta jest w art. 57 pkt 7 ustawy o radcach prawnych. Wynika z niego, że do kompetencji Krajowego Zjazdu Radców Prawnych należy uchwalanie zasad etyki radców prawnych. Tomasz Scheffler podkreśla jednakże, że nie jest to prawna, ogólna podstawa tworzenia zbioru specyficznych reguł etycznych do przestrzegania przez radców prawnych. Jest to li tylko wskazanie organu samorządu radców prawnych mającego upoważnienie do skonkretyzowania reguł etycznych. Określenie reguł deontologii zawodowej jest wyłącznym i samoistnym uprawnieniem samorządu radców prawnych. Państwo może jednak wskazać, ustalenia jakiego organu w zakresie deontologii będzie obejmowało swą ochroną i którym w związku z tym rozstrzygnięciom będzie udzielało instytucjonalnej sankcji. Brzmienie przepisu art. 57 pkt 7 ustawy o radcach prawnych wyznacza przy tym zakres unormowania chronionego przez państwo; jest nim mianowicie ustalenie zasad etyki radcy prawnego. To oznacza, że Krajowy Zjazd Radców Prawnych może wprowadzać tylko unormowania związane z deontologią zawodową i nie może wykraczać poza

[72] T. Pietrzykowski, *Etyka i deontologia*…, s. 270–272.

te sfery. Z materiału normatywnego Kodeksu Etyki Radcy Prawnego można wyodrębnić następujące zasady etyczne: „zasada godności zawodu; zasada szczególnego zaufania między klientem a radcą prawnym; zasada służebnej roli radcy prawnego wobec klienta; zasada służebnej roli radcy prawnego wobec wymiaru sprawiedliwości; zasada obowiązku ochrony tytułu zawodowego; zasada szczególnej dbałości o profesjonalne wykonywanie zawodu; zasada niezależności wykonywania zawodu; zasada unikania konfliktu interesów; zasada tajemnicy zawodowej; zasada odpowiedzialności za samorząd; zasada koleżeństwa". Wynika z tego, że wszystkie zawarte w KERP unormowania dotyczące sfery etyki znajdują swe zakorzenienie w wymienionych zasadach. Stanowią ich uszczegółowienie, rozwinięcie bądź wyjaśnienie[73].

Według art. 2 ustawy o radcach prawnych „pomoc prawna świadczona przez radcę prawnego ma na celu ochronę prawną interesów podmiotów, na których rzecz jest wykonywana". Żadne inne dobra ani wartości nie zostały w cytowanym przepisie wymienione, a zatem interes beneficjenta pomocy prawnej jest nadrzędnym celem czynności zawodowych radcy prawnego. Wszystkie więc inne cele, o ile w ogóle mogą być brane pod uwagę, mają charakter pośredni i nie powinny naruszać interesu beneficjenta udzielanej pomocy prawnej. Nadrzędność interesu beneficjenta udzielanej ochrony, wynikająca z celu pomocy prawnej, nie oznacza jednak przyzwolenia na realizację owego interesu z naruszeniem obowiązującego porządku prawnego i etycznego. Osoby wykonujące zawód zaufania publicznego świadczące pomoc prawną są wyposażone w określone gwarancje w zakresie poszukiwania jak najlepszego rozwiązania zaspakajającego interes prawnie chroniony w ramach udzielanej pomocy prawnej. Ten, kto jest zainteresowany ochroną, może dokonać wyboru optymalnej ścieżki realizacji swych interesów bądź może polegać na zaufaniu do wyboru osoby, która udziela mu pomocy prawnej. Nie może jednakże wymagać, żeby wykonujący zawód zaufania publicznego wszedł w kolizję z obowiązującym porządkiem prawnym i etycznym. Umacnianie porządku prawnego czy dobro wymiaru sprawiedliwości muszą zaś być uwzględniane jedynie przez pryzmat ochrony wolności i praw. Wskazuje na to rota ślubowania radcy prawnego zawarta w art. 27 ustawy o radcach prawnych. Radca prawny przyrzeka bowiem w wykonywaniu zawodu przyczyniać się do ochrony i umacniania porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, wypełniając

[73] T. Scheffler, [w:] *idem* (red.), *Ustawa o radcach*…, s. 730–733.

obowiązki zawodowe sumiennie i zgodnie z przepisami prawa, zachowując tajemnicę zawodową, postępując godnie i uczciwie oraz kierując się zasadami etyki i sprawiedliwości[74].

1.4. Notariat

W Polsce przedwojennej działania notariatu wynikały z różnych systemów prawnych zaborców przez ponad 15 lat. 1 stycznia 1934 r. wszedł bowiem w życie rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 27 października 1933 r. – Prawo o notarjacie. Wspomniany dekret stanowi pierwowzór dla ustawy, która teraz obowiązuje w Polsce, tj. ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notarjacie. W literaturze podkreśla się w uproszczeniu, że ustawa ta wprowadziła reprywatyzację notariatu (*restitutio offici notarii*). Ujednolicenie działalności notariatu po roku 1918 nie było łatwym zadaniem z uwagi na różne systemy prawne obowiązujące w różnych zaborach. Piotr Marquardt wskazuje na różnice w zakresie traktowania zawodu notariusza. I tak, w zaborze pruskim notariusz to był urzędnik państwowy. Najczęściej zawód ten był łączony z wykonywaniem zawodu adwokata. Nie posiadał oddzielnego samorządu zawodowego. Nie obowiązywała poza tym odrębna ustawa notarialna, ponieważ przepisy prawne odnoszące się do notariuszy zawarte były w ustawie sądownictwa niespornego. W zaborze austriackim sytuacja była inna, bo notariusz był traktowany jako wolny zawód, który w pewnym zakresie posiadał nawet własny samorząd zawodowy. Aby wykonywać zawód notariusza, trzeba było posiadać wykształcenie prawnicze. W zaborze rosyjskim wreszcie notariusza traktowano jako pośledniego urzędnika państwowego. Był on urzędnikiem tytularnym, nieposiadającym uprawnień służbowych i samorządu zawodowego. Nie było też wymagane stosowne wykształcenie. Nierzadko była to synekura dla rozmaitego rodzaju dygnitarzy państwowych. Taka sytuacja trwała też po roku 1918, kiedy to zaczęły pojawiać się żądania upaństwowienia notariatu[75]. W roku 1922 w Krakowie odbył się I Zjazd Polskich Notariuszy. Obradowano na nim nad rozgraniczeniem kompetencji notariuszy, sądów i adwokatury, ale też mocno podkreślano konieczność stworzenia odrębnego samorządu zawodowe-

[74] B. Sołtys, [w:] T. Scheffler (red.), *Ustawa o radcach*..., s. 60–62.

[75] P. Marquardt (red.), *XX lat polskiego notariatu w Unii Europejskiej*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2024, s. 2–3.

go notariuszy. Na II Zjeździe wszechpolskim notariuszy i pisarzy hipotecznych w Warszawie w roku 1923 podjęto uchwały aprobujące określanie notariusza jako męża zaufania publicznego. Uczestnicy zjazdu warszawskiego jednoznacznie wypowiadali się, że notariusz nie powinien być urzędnikiem państwowym w dosłownym tego słowa znaczeniu. Jak podkreśla Marquardt, bardzo ważne dla określenia pozycji notariusza były poglądy wyrażone przez Władysława Leopolda Jaworskiego w książce pt. *Reforma notariatu*. To, co najistotniejsze – nadał on notariuszowi status funkcjonariusza publicznego jako syntezę urzędnika państwowego i wolnego zawodu. Uważał, że można uznać notariusza za urzędnika państwowego, którego mianuje Minister Sprawiedliwości i który wykonuje zadania przydzielone mu przez państwo do samodzielnego i wyłącznego realizowania. Notariusz jednak reprezentuje nie tylko państwo, ale też musi posiadać zaufanie społeczne, bo przecież pomaga społeczeństwu w załatwianiu ważnych spraw życiowych. To wielowymiarowe zaufanie wymaga, aby notariusz był niezawisły i podlegał jedynie ustawom. Jaworski uważał ponadto, że konieczna jest rozdzielność zawodowa notariuszy, sędziów i adwokatów oraz że należy powołać samorząd notarialny gwarantujący samodzielność organizacyjną omawianego zawodu[76]. W tamtym okresie miała też miejsce dyskusja dotycząca nazwy zawodu: notariusz czy rejent? 3 lipca 1917 r. Rada Regencyjna Królestwa Polskiego wydała dekret, mocą którego do czasu wydania nowej ustawy o notariacie obowiązywały przepisy tymczasowe, dotyczące m.in. używania na terytorium Królestwa Polskiego jednej nazwy – notariusz. W czasach współczesnych w zasadzie nadal trwa żywa dyskusja nad statusem zawodowym notariusza zarówno wśród teoretyków, jak i praktyków[77]. W Kodeksie karnym (art. 115 § 13 pkt 3) notariusza uznaje się za funkcjonariusza publicznego. W ustawie Prawo o notariacie[78] przyznano notariuszowi szczególną ochronę przysługującą funkcjonariuszom publicznym. W doktrynie i orzecznictwie prezentowany jest też pogląd, mimo głosów przeciwnych, że notariusz jest przedsiębiorcą[79]. Zgodnie z art. 2 § 1 ustawy Prawo o notariacie, notariusz w zakresie swoich uprawnień działa jako osoba zaufania publicznego, korzystając z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym. Kodeks kar-

[76] Za: *ibidem*, s. 3–5.

[77] Zob. szerzej: *ibidem*, s. 6–11.

[78] Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, Dz. U. z 2024 r. poz. 1001 z późn. zm., dalej jako Prawo o notariacie.

[79] K. Krajewska-Bartosz, [w:] R. Kapkowski (red.), *Czynności notarialne. Niecodzienne problemy pojawiające się w praktyce notariusza*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2025, s. 1–2.

ny przewiduje kary za czynną napaść na funkcjonariusza publicznego, użycie przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia go do przedsięwzięcia lub zaniechania prawnej czynności służbowej, znieważenie podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych[80]. Wskazuje się na pewne niebezpieczeństwo traktowania nadal kompetencji notariuszy jedynie jako czynności typowo urzędniczych, mimo podkreślania od dawna konieczności rozszerzania tychże kompetencji w celu odciążania wymiaru sprawiedliwości od spraw niespornych. Przykładem dobrej praktyki i pokazania sprawności notariuszy jest nowelizacja Prawa o notariacie, która wprowadziła możliwość notarialnego, obok sądowego, postępowania w celu ustalenia spadkobierców zmarłego. Jak wskazuje Krajewska-Bartosz, powołując się na dane uzyskane z Krajowej Rady Notarialnej według stanu na 14 listopada 2024 r., w Rejestrze Spadkowym zarejestrowano od 2009 r. ponad 1 660 522 aktów poświadczenia dziedziczenia. Statystyki te pokazują realny wpływ notariuszy na odciążenie wymiaru sprawiedliwości od spraw niespornych. Dalsza droga dla notariatu i notariuszy nie jest wciąż jasna – dyskusja trwa, a kierunek zmian statusu notariusza zależy od ustawodawcy. Obecnie dyskusja oscyluje wokół poszerzenia zakresu czynności notarialnych o kolejne sprawy niesporne. Rozważa się ewentualne uczestniczenie notariuszy przy zawieraniu związków partnerskich czy udzielaniu rozwodów w sytuacji zgodnej woli stron i braku małoletnich dzieci. Środowisko notarialne zabiega też od dłuższego czasu o tzw. pełnomocnictwo opiekuńcze. Prace nad tą instytucją są w toku. Przed notariatem stoją też wyzwania związane z elektronicznym aktem notarialnym czy czynnościami notarialnymi dokonywanymi za pomocą środków porozumiewania się na odległość. Co istotne jednak, dyskusja nad tymi kwestiami nie powinna odsuwać na dalszy plan pytania o rolę notariusza w obrocie i zaufanie społeczne do niego. Zaufanie państwa do kompetencji powierzonych notariuszowi, jak i zaufanie obywateli do notariusza powinny być nadrzędne. Notariusz pełni wszak funkcje publiczne w imieniu państwa, które mu takie uprawnienia przyznaje. Nie chodzi jednak o to, aby był on tylko kolejnym urzędnikiem, lecz o to, aby pełniąc powierzone funkcje publiczne w imieniu państwa, nadal cieszył się zaufaniem społecznym i działał bez uszczerbku dla swoich klientów[81].

[80] Zob. P. Langowski, *Notariat*, Wyd. Prawnicze LEX, Sopot 1998, s. 22–23.

[81] K. Krajewska-Bartosz, [w:] R. Kapkowski (red.), *Czynności notarialne*…, s. 3–7.

Rozdział 2

Ewolucja odpowiedzialności dyscyplinarnej w korporacjach prawniczych

2.1. Uwagi wprowadzające

Odpowiedzialność dyscyplinarna stanowi rodzaj odpowiedzialności prawnej i wyraża się w zespole ujemnych konsekwencji zachowania członka danej zbiorowości naruszającym zasady regulujące funkcjonowanie tej zbiorowości[82]. W odniesieniu do zawodów zaufania publicznego jej uzasadnieniem jest – rzecz jasna – potrzeba ochrony tego zaufania, ale także podwyższonych standardów postępowania, godności zawodu czy wreszcie dyscypliny wewnątrzkorporacyjnej[83]. Zgodnie z przepisem art. 17 ust. 1 Konstytucji RP samorządy zawodowe zawodów zaufania publicznego sprawują pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Jak przy tym wskazał Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 26 października 2017 r.:

> sprawowanie pieczy nad wykonywaniem zawodu zaufania publicznego polega na wykonywaniu działań gwarantujących wysoką jakość oraz kulturę wykonywania

---

[82] W. Lang, *Struktura odpowiedzialności prawnej. Studium analityczne z dziedziny teorii prawa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika" 1968, nr 31, s. 12; K. Buchała, *Prawo karne materialne*, PWN, Warszawa 1980, s. 36; E. Smoktunowicz (red.), *Wielka encyklopedia prawa*, Wyd. Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2000, s. 563; R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2013, s. 71; K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, „Studia Prawnicze" 2015, z. 2(202), s. 100.

[83] K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie i cechy*…, s. 99–100. W literaturze wyróżnia się następujące cele odpowiedzialności dyscyplinarnej: ochronny, ogólnoprewencyjny, afirmacyjny, szczególnoprewencyjny, wychowawczy, gwarancyjny, stabilizacyjny, integracyjny i konfidencyjny. Przeglądu w tym zakresie dokonuje R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 51–60.

zawodu oraz odpowiedni poziom etyczny i profesjonalny osób, które dany zawód wykonują. Piecza, która jest konstytucyjnym obowiązkiem organów samorządów zawodowych zawodów zaufania publicznego, powinna być rozumiana jako suma działań podejmowanych w celu zapewnienia ochrony interesu publicznego. Przedmiotem pieczy jest należyte wykonywanie zawodu w granicach interesu publicznego i w celu jego ochrony[84].

Konsekwencją przynależności do samorządu zawodowego oraz obowiązków spoczywających na korporacjach prawniczych jest przysługujące im uprawnienie do sprawowania władzy dyscyplinarnej wobec swoich członków[85].

Odpowiedzialność dyscyplinarna ma charakter represyjny[86], chociaż w literaturze wyrażane są poglądy odmienne, łączące ten rodzaj odpowiedzialności prawnej z prawem pracy, prawem administracyjnym czy też normami prawnoorganizacyjnymi[87]. Konsekwencją uznania represyjnego charakteru postępowań dyscyplinarnych jest w szczególności konieczność respektowania podstawowych gwarancji procesowych, takich jak domniemanie niewinności, prawo do obrony czy też prawo do zaskarżania orzeczeń[88]. Jak już wskazano, celem odpowiedzialności dyscyplinarnej jest zapewnienie przestrzegania przez członków danej zbiorowości zasad nią rządzących[89]. Mogą one wynikać zarówno z przepisów prawa powszechnie obowiązującego, jak i z zasad normujących postępowanie przedstawicieli danej korporacji, które to jednak powinny mieć oparcie w ustawie. Jak wskazał w wyroku z dnia 15 lipca 2010 r. Sąd Najwyższy, „materialnoprawna podstawa przypisania odpowiedzialności dyscyplinarnej, tak jak każdej odpowiedzialności represyjnej, musi być oparta w przepisie rangi ustawowej, a jedynie ewentualnie uzupełniona o przepisy podustawowe albo zawarte w uchwałach organów korporacyjnych”[90]. Brak jest zatem możliwości

---

[84] Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 26 października 2017 r., VI SA/Wa 133/17, SIP Legalis nr 1725448.

[85] J. Hausner, D. Długosz, *Tezy w sprawie zawodów zaufania publicznego*, PAN, Warszawa 2002, s. 122.

[86] K. Buchała, *Prawo*…, s. 30; K. Dudka, *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych uregulowanych w prawie o adwokaturze oraz ustawie o radcach prawnych*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne” 2014, nr 18, s. 47.

[87] Ich zestawienie prezentuje R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 61–63.

[88] Zob. P. Czarnecki, *Stosowanie kodeksu karnego w postępowaniach dyscyplinarnych*, „Państwo i Prawo” 2017, nr 10, s. 103.

[89] *Idem*, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 213.

[90] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 2010 r., SDI 12/10, OSNKW 2011, nr 3, poz. 25.

pociągnięcia przedstawiciela korporacji prawniczej do odpowiedzialności za zachowanie stanowiące naruszenie obowiązku, którego zrąb nie został wyraźnie określony w przepisach ustawy.

Odpowiedzialność dyscyplinarna ma charakter ustawowy, co należy rozumieć jako stan rzeczy, w którym ustawa odpowiedzialność tego rodzaju przewiduje, lecz także jako ustawowe określenie jej podstawowych elementów, takich jak zakres podmiotowy, zakres przedmiotowy, organy orzekające, jak i procedura postępowania, jak również rodzaje kar dyscyplinarnych[91]. Ustawa natomiast nie określa pełnego katalogu deliktów dyscyplinarnych, poprzestając na sformułowaniu ich istotnych cech[92]. Jak wskazywali Włodzimierz Wróbel i Andrzej Zoll, „przewinienia dyscyplinarne nie są i nie mogą być ustawowo określone, tak jak nie da się w pełni wyczerpująco opisać zasad, szczególnie etycznych, obowiązujących przy wykonywaniu określonego zawodu"[93]. W odniesieniu do odpowiedzialności dyscyplinarnej obowiązuje natomiast zasada *nullum delictum sine lege scripta*, której istotą jest wymóg określenia czynów zabronionych w akcie normatywnym rangi ustawowej[94]. Jak stwierdził w wyroku z dnia 27 lutego 2001 r. Trybunał Konstytucyjny, typy deliktów dyscyplinarnych „muszą pozostać ustawowo niedookreślone z uwagi na obiektywną niemożność stworzenia katalogu zachowań zagrażających należytemu wykonywaniu obowiązków służbowych czy zachowaniu godności zawodu"[95]. W konsekwencji brak jest możliwości ustalenia zupełnego katalogu obejmującego poszczególne typy deliktów dyscyplinarnych, gdyż blankietowość typizacji w tym zakresie niejednokrotnie wymagać będzie sięgnięcia do zasad etyki, godności danego zawodu czy też uchwał właściwych samorządów zawodowych.

Odpowiedzialność dyscyplinarna ma wreszcie charakter autonomiczny, gdyż jest niezależna od innych rodzajów odpowiedzialności prawnej[96] w tym sensie, że wymierzenie przedstawicielowi korporacji prawniczej kary dyscyplinarnej nie stoi na przeszkodzie ponoszenia przez niego odpowiedzialności innego rodzaju, a zwłaszcza cywilnoprawnej czy też karnej.

---

[91] R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 31; J. Zaleśny, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 39 i n.

[92] K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie i cechy*…, s. 116.

[93] W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Wyd. Znak, Kraków 2010, s. 31.

[94] R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 34.

[95] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lutego 2001 r., K 22/00, OTK 2001, nr 3, poz. 48.

[96] R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 35.

Pomimo możliwości wyodrębnienia pewnych wspólnych zasad odnoszących się do odpowiedzialności dyscyplinarnej w korporacjach prawniczych dotychczas nie zdołano wypracować jednolitych przepisów normujących chociażby zasady odpowiedzialności, zasady karania czy postępowania dyscyplinarnego, mimo że czynione były próby w tym kierunku[97]. Stąd też obecny kształt uregulowań dyscyplinarnych jest odrębny dla korporacji radców prawnych, adwokatów oraz notariuszy i wynika ze specyfiki poszczególnych zawodów prawniczych, jak i „bagażu doświadczeń" wynikających z dotychczasowej praktyki stosowania przepisów regulujących postępowania dyscyplinarne w regulacjach poprzednio obowiązujących.

2.2. Rozwój odpowiedzialności dyscyplinarnej w adwokaturze

W dniu 1 listopada 1932 r. weszło w życie rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 października 1932 r. – Prawo o ustroju adwokatury[98], które ujednolicało ustrój polskiej adwokatury, w tym także postępowanie dyscyplinarne wobec przedstawicieli palestry[99]. Do czasu wejścia w życie przedmiotowego aktu prawnego regulacje w tym zakresie były rozproszone[100]. Obowiązywały bowiem właściwe przepisy państw zaborczych, ale także od 1919 r. na terenie Królestwa Kongresowego dekret Naczelnika Państwa z 24 grudnia 1918 r. w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego[101] (art. 38–59). Zakres obowiązywania tego aktu prawnego od 1922 r. obejmował także pozostałe ziemie zaboru rosyjskiego. Prawo o ustroju adwokatury z 1932 r. miało zastosowanie do spraw dyscyplinarnych wszczętych przed dniem wejścia w życie tego aktu prawnego, przy czym wymierzona kara nie mogła być surowsza aniżeli przewidziana w przepisach dotychczasowych (art. 128). Problema-

[97] Zob. przykładowo poselski projekt ustawy o postępowaniu dyscyplinarnym wobec osób wykonujących niektóre zawody prawnicze (Druk Sejmu VII Kadencji Nr 1048).

[98] Dz. U. Nr 86, poz. 733, dalej jako Prawo o ustroju adwokatury z 1932 r.

[99] W. Goldblatt, *Z dziedziny adwokackiej odpowiedzialności dyscyplinarnej. Prawo o ustroju adwokatury*, „Głos Adwokatów" 1938, z. VIII–IX, s. 233.

[100] Zob. szerzej na ten temat W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2023, s. 331–334.

[101] Dz. U. Nr 22, poz. 75.

tyce odpowiedzialności dyscyplinarnej w Prawie o ustroju adwokatury z 1932 r. poświęcony został rozdział VII (art. 61–98). Podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokata[102] stanowić mogło wykroczenie przeciwko obowiązkom i uchybienie godności stanu (art. 61). Konsekwencją stwierdzenia popełnienia przewinienia dyscyplinarnego była możliwość wymierzenia następujących kar dyscyplinarnych: upomnienia, nagany, zawieszenia w czynnościach adwokata na okres do jednego roku[103] oraz skreślenia z listy adwokatów[104]. Obligatoryjną konsekwencją wymierzenia kary nagany była utrata „prawa wybieralności na przeciąg trzech lat od uprawomocnienia się wyroku" (bierne prawo wyborcze), jak również możliwość (fakultatywna) orzeczenia grzywny do pięciu tysięcy złotych[105]. Natomiast skutkiem wymierzenia kary zawieszenia w czynnościach adwokata była utrata prawa wybierania (czynne prawo wyborcze) i wybieralności (bierne prawo wyborcze) na okres pięciu lat od uprawomocnienia się wyroku. Wymierzenie natomiast najsurowszej kary skreślenia z listy adwokatów skutkowało utratą wszelkich praw związanych z przynależnością do adwokatury. Postępowanie dyscyplinarne wszczynane było na podstawie wniosku rzecznika dyscyplinarnego. Z kolei zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego mogło być rzecznikowi złożone przez sąd, urząd, radę adwokacką albo osoby prywatne. Na skutek złożonego przez wskazane podmioty zawiadomienia rzecznik dyscyplinarny był uprawniony do wystąpienia do sądu dyscyplinarnego z wnioskiem o przeprowadzenie rozprawy albo o umorzenie sprawy. Jednocześnie w odniesieniu do zawiadomienia złożonego przez osobę prywatną rzecznik dyscyplinarny był uprawniony do umorzenia postępowania we własnym zakresie, która to decyzja podlegała zaskarżeniu do sądu dyscyplinarnego w terminie siedmiu dni od doręczenia postanowienia. Postępowanie dyscyplinarne przeciwko adwokatowi nie mogło być jednak wszczęte (nato-

[102] Przepisy rozdziału siódmego o odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów stosowano odpowiednio do aplikantów adwokackich (art. 115 Prawa o ustroju adwokatury z 1932 r.).

[103] W stosunku do aplikanta adwokackiego zamiast kary zawieszenia w czynnościach orzekano karę przedłużenia aplikacji na czas do dwóch lat (art. 115 pkt 2 Prawa o ustroju adwokatury z 1932 r.).

[104] Ponadto w stosunku do aplikanta adwokackiego, który dopuścił się drobniejszego uchybienia, niedającego jeszcze podstawy do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, przewidziane było uprawnienie dziekana rady adwokackiej do udzielenia – w drodze porządkowej – upomnienia (art. 116 Prawa o ustroju adwokatury z 1932 r.).

[105] W stosunku do aplikanta adwokackiego obligatoryjną konsekwencję wymierzenia kary nagany stanowiło przedłużenie aplikacji o trzy miesiące, natomiast nie orzekano obok tej kary grzywny (art. 115 pkt 1 Prawa o ustroju adwokatury z 1932 r.).

miast wszczęte ulegało umorzeniu), w razie gdy od czasu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego upłynęło co najmniej pięć lat (przedawnienie karalności). Nie dotyczyło to jednakże sytuacji, w której delikt dyscyplinarny zawierał równocześnie znamiona przestępstwa. Wówczas przedawnienie dyscyplinarne nie mogło nastąpić wcześniej niż przedawnienie karne. Postępowanie dyscyplinarne przeciwko adwokatom było dwuinstancyjne. W pierwszej instancji do orzekania powołany był sąd dyscyplinarny właściwej izby adwokackiej, którego członkowie wybierani byli w głosowaniu tajnym (art. 67)[106]. Z kolei w drugiej instancji – w zależności od rodzaju sprawy – orzekał Senat Dyscyplinarny przy Sądzie Najwyższym[107] albo Sąd Dyscyplinarny Odwoławczy przy Naczelnej Radzie Adwokackiej[108]. Sąd dyscyplinarny orzekał w składzie pięciu członków, natomiast uchwały na posiedzeniu niejawnym zapadały w składzie trzech członków. Orzeczenia zapadały większością głosów. Wartym podkreślenia jest, że w składzie Senatu Dyscyplinarnego przy Sądzie Najwyższym, oprócz trzech sędziów tego sądu, orzekało również dwóch członków Naczelnej Rady Adwokackiej (art. 87). Sądy dyscyplinarne w zakresie orzekania były niezawisłe. Sąd dyscyplinarny posiadał również uprawnienie do zawieszenia adwokata tymczasowo w czynnościach w przypadku, gdy wszczęto przeciwko niemu postępowanie karne lub dyscyplinarne albo postępowanie sądowe o ubezwłasnowolnienie lub któremu ogłoszono upadłość. Okres tymczasowego zawieszenia w czynnościach mógł być w całości lub w części zaliczony na poczet orzeczonej w postępowaniu dyscyplinarnym kary zawieszenia w czynnościach. W sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej miały także odpowiednie zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania karnego, o ile przepisy rozdziału VII Prawa o ustroju adwokatury z 1932 r. nie zawierały postanowień odmiennych.

Z uwagi na pojawiającą się ze strony środowisk palestry krytykę Rozporządzenia z 1932 r., w szczególności w zakresie ograniczenia uprawnień samorządu adwokackiego powiązanego z nadzorem Ministra Sprawiedliwości, ale także zidentyfikowane przez Ministra Sprawiedliwości braki dotychczasowej

---

[106] Skład osobowy sądu dyscyplinarnego danej izby adwokackiej uzależniony był od jej liczebności i wynosił: ośmiu członków w izbach liczących do trzystu członków, jedenastu członków w izbach liczących od trzystu jeden do tysiąca członków, natomiast w izbach liczących ponad tysiąc członków orzekał sąd dyscyplinarny złożony z czternastu członków (art. 67 Prawa o ustroju adwokatury z 1932 r.).

[107] Jeżeli sprawa wszczęta została na skutek zawiadomienia sądu lub urzędu albo jeżeli w sprawie w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym izby działał prokurator lub złożył odwołanie.

[108] W pozostałych sprawach.

regulacji w tym zakresie[109], w dniu 4 maja 1938 r. uchwalono nową ustawę – Prawo o ustroju adwokatury[110], która weszła w życie 12 maja 1938 r. W ustawie tej znacznie poszerzono regulacje dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej, która uregulowana została w jej dziale IV (art. 108–155). Sprawy dyscyplinarne, które zostały wszczęte przed dniem wejścia w życie Prawa o ustroju adwokatury z 1938 r., prowadzone miały być na podstawie tego aktu prawnego, przy czym do spraw, w których przed datą jego wejścia w życie zapadł wyrok pierwszej instancji, stosować należało przepisy Prawa o ustroju adwokatury z 1932 r. W nowej ustawie zrezygnowano z techniki odpowiedniego stosowania przepisów o adwokackim postępowaniu dyscyplinarnym do aplikantów adwokackich, lecz w ramach jej działu IV uregulowano łącznie przedmiotową problematykę wraz z wprowadzeniem odrębności rzeczowo uzasadnionych statusem aplikantów. Podobnie jak w przypadku poprzedniego aktu prawnego podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokata i aplikanta adwokackiego stanowiło naruszenie obowiązków lub uchybienie godności stanu. Nowością była możliwość orzeczenia przez sąd dyscyplinarny wyrokiem, iż adwokat lub aplikant adwokacki jest niegodny swego stanowiska ze względu na czyn popełniony przed wpisem na listę, o ile czyn ten nie był w chwili wpisu znany władzy zarządzającej wpis. Katalog kar dyscyplinarnych w relacji do poprzedniego aktu prawnego uległ zmianie i obejmował on: upomnienie, naganę, zawieszenie w czynnościach zawodowych na czas od trzech miesięcy do lat dwóch, pozbawienie prawa wykonywania zawodu adwokata na czas od lat dwóch do dziesięciu oraz wydalenie z adwokatury. Kary pozbawienia prawa wykonywania zawodu oraz kar dodatkowych nie można było orzekać wobec aplikantów adwokackich. Podobnie jak w poprzednim stanie prawnym przewidziano obligatoryjne skutki ukarania. Kara nagany pociągała za sobą *ex lege* utratę prawa wybieralności do organów samorządu adwokackiego (biernego prawa wyborczego) na okres do trzech lat od uprawomocnienia się wyroku, natomiast obligatoryjną konsekwencją wymierzenia kary zawieszenia w czynnościach zawodowych była utrata prawa udziału w walnym zgromadzeniu izby do pięciu lat od upływu okresu zawieszenia. Kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu skutkowała z kolei skreśleniem z listy oraz utratą wszelkich praw wynikających z uczestnictwa w adwokaturze. Konsekwencją wymierze-

[109] Zob. Projekt rządowy prawa o ustroju adwokatury, „Palestra" 1937, nr 3, s. 232.
[110] Dz. U. Nr 33, poz. 289, dalej jako Prawo o ustroju adwokatury z 1938 r.

nia najsurowszej kary wydalenia z adwokatury była natomiast utrata prawa ponownego wpisu na listę. Za przewinienie dyscyplinarne polegające na naruszeniu zakazu wykonywania zawodu adwokata lub prowadzeniu kancelarii poza siedzibą urzędową nie mogła być wymierzona kara łagodniejsza aniżeli kara zawieszenia w czynnościach zawodowych, z kolei za przewinienie dyscyplinarne stanowiące przestępstwo, jeżeli zostało ono popełnione z chęci zysku lub innych niskich pobudek, nie mogła zostać wymierzona kara łagodniejsza aniżeli kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu. *Novum* było wprowadzenie – obok kar zasadniczych – dodatkowych fakultatywnych lub obligatoryjnych środków, których orzeczenie było uzależnione od wymierzonych w konkretnym przypadku kar zasadniczych. I tak, obok kary nagany można było orzec dodatkowo utratę prawa patronatu na czas do lat pięciu lub grzywnę od 50 do 5000 złotych albo obie te kary łącznie. Z kolei fakultatywną konsekwencją orzeczenia kary zawieszenia w czynnościach zawodowych mogła być dodatkowo utrata prawa patronatu na czas do lat dziesięciu. W stosunku do aplikantów adwokackich można było natomiast orzec dodatkowo przedłużenie aplikacji, które obok kary nagany mogło trwać od miesiąca do sześciu miesięcy, natomiast obok kary zawieszenia w czynnościach od trzech miesięcy do dwóch lat. Podobnie jak w dotychczasowym stanie prawnym przedawnienie dyscyplinarne wynosiło pięć lat od czasu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, przy czym jeżeli czyn zawierał znamiona przestępstwa, przedawnienie dyscyplinarne nie mogło nastąpić wcześniej niż przedawnienie karne. Postępowanie dyscyplinarne obejmowało dochodzenie oraz postępowanie przed sądem dyscyplinarnym. Rzecznik dyscyplinarny był uprawniony do wszczęcia dochodzenia z urzędu lub na wniosek. Po przeprowadzonym dochodzeniu rzecznik dyscyplinarny mógł albo umorzyć dochodzenie, albo wnieść akt oskarżenia. Postępowanie dyscyplinarne było co do zasady[111] dwuinstancyjne. W sprawach dyscyplinarnych orzekały: sąd dyscyplinarny izby[112], Wyższy Sąd Dyscyplinar-

[111] Z wyjątkiem spraw członków Naczelnej Rady Adwokackiej i Komisji Rewizyjnej oraz o wniesienie kasacji lekkomyślnie lub w celu działania na zwłokę, wszczętej z inicjatywy Sądu Najwyższego.

[112] Do zakresu działania sądu dyscyplinarnego izby adwokackiej należy wydawanie orzeczeń w sprawach dyscyplinarnych członków izby. Sąd dyscyplinarny izby składał się: w izbach liczących do 500 adwokatów – z dwunastu członków, w izbach liczących ponad 500 do 1000 adwokatów – z osiemnastu członków, natomiast w izbach liczących ponad 1000 adwokatów – z dwudziestu czterech członków.

ny[113] oraz Izba do Spraw Adwokatury[114]. Sąd dyscyplinarny izby był co do zasady sądem pierwszej instancji. Wyższy Sąd Dyscyplinarny był sądem pierwszej instancji w sprawach członków organów ustawowych izb adwokackich oraz sądem drugiej instancji spraw rozpoznawanych przez sądy dyscyplinarne izb w pierwszej instancji z wyjątkiem spraw, w których w pierwszej instancji oskarżał lub wnosił środek odwoławczy prokurator. Izba do Spraw Adwokatury była sądem pierwszej instancji jako instancja pierwsza i ostatnia, sprawy członków Naczelnej Rady Adwokackiej i Komisji Rewizyjnej przy tej Radzie oraz sprawy o wniesienie kasacji lekkomyślne lub w celu działania na zwłokę były wszczęte z inicjatywy Sądu Najwyższego. Sprawy te były rozstrzygane wyłącznie w toku jednej instancji. Izba do Spraw Adwokatury była także sądem drugiej instancji w sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny, jak również w sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sądy dyscyplinarne izb, jeżeli w nich oskarżał lub wniósł środek odwoławczy prokurator. Do wykonywania praw oskarżyciela uprawniony był: przed sądem dyscyplinarnym izby – rzecznik dyscyplinarny okręgowej rady adwokackiej i prokurator właściwego sądu apelacyjnego, przed Wyższym Sądem Dyscyplinarnym – rzecznik dyscyplinarny Naczelnej Rady Adwokackiej oraz prokurator właściwego sądu apelacyjnego, jeżeli Wyższy Sąd Dyscyplinarny orzeka, jako pierwsza instancja, przed Izbą do Spraw Adwokatury – prokurator Sądu Najwyższego i rzecznik dyscyplinarny Naczelnej Rady Adwokackiej. Sądy dyscyplinarne w zakresie orzekania były niezawisłe.

W dniu 27 czerwca 1950 r. uchwalono kolejną ustawę o ustroju adwokatury[115], która weszła w życie 27 sierpnia 1950 r. Problematyce odpowiedzialności dyscyplinarnej poświęcono rozdział 11 (art. 87–103) tego aktu prawnego. Podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i aplikantów adwokackich

[113] Wyższy Sąd Dyscyplinarny był sądem pierwszej instancji w sprawach członków organów ustawowych izb adwokackich oraz sądem drugiej instancji spraw rozpoznawanych przez sądy dyscyplinarne izb w pierwszej instancji z wyjątkiem spraw, w których w pierwszej instancji oskarżał lub wnosił środek odwoławczy prokurator.

[114] Izba do Spraw Adwokatury składała się z dwunastu sędziów tego Sądu i ośmiu członków Naczelnej Rady Adwokackiej. Członków Izby spośród sędziów Sądu Najwyższego oraz sześciu ich zastępców powoływało kolegium administracyjne tego Sądu; członków Izby spośród adwokatów powoływała natomiast Naczelna Rada Adwokacka; zastępcami ich są pozostali członkowie Naczelnej Rady Adwokackiej, z wyjątkiem rzeczników dyscyplinarnych. Przewodniczącego Izby wyznaczało z kolei Kolegium Administracyjne Sądu Najwyższego spośród sędziów wchodzących w skład Izby.

[115] Dz. U. Nr 30, poz. 275, dalej jako ustawa o ustroju adwokatury z 1950 r.

było postępowanie sprzeczne z interesem mas pracujących, z zasadami prawa, słuszności lub godności bądź też za naruszenie swych obowiązków zawodowych. Nowa definicja deliktu dyscyplinarnego stanowiła konsekwencję zmian ustrojowych. W postępowaniu dyscyplinarnym mogło być również wydane orzeczenie o wydaleniu z adwokatury ze względu na czyn popełniony przed wpisem na listę adwokatów lub aplikantów adwokackich, jeżeli czyn ten nie był znany radzie adwokackiej w chwili wpisu, a stanowiłby przeszkodę dla wpisu. *Novum* w zakresie uregulowań dyscyplinarnych było uprawnienie Ministra Sprawiedliwości w zakresie polecenia wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu, które to mogło być wydane wojewódzkiej radzie adwokackiej. Do kar dyscyplinarnych ustawa zaliczała upomnienie, naganę, zawieszenie w czynnościach zawodowych na okres od trzech miesięcy do lat dwóch oraz wydalenie z adwokatury. Przedawnienie dyscyplinarne, podobnie jak w dotychczasowych regulacjach prawnych, wynosiło pięć lat od czasu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, za wyjątkiem sytuacji, w której delikt dyscyplinarny zawierał znamiona przestępstwa, gdyż wówczas przedawnienie dyscyplinarne nie mogło nastąpić wcześniej niż przedawnienie karne. Uprawnienie do orzekania w sprawach dyscyplinarnych posiadały wojewódzka komisja dyscyplinarna[116] jako pierwsza instancja oraz Wyższa Komisja Dyscyplinarna[117] jako instancja druga i ostatnia (art. 98 ustawy o ustroju adwokatury z 1950 r.). Oskarżycielem w postępowaniu dyscyplinarnym był rzecznik dyscyplinarny. Przy czym w postępowaniu przed wojewódzką komisją dyscyplinarną mógł brać udział jako oskarżyciel także prokurator delegowany przez prokuratora wojewódzkiego, a w postępowaniu przed Wyższą Komisją Dyscyplinarną – prokurator delegowany przez Prokuratora Generalnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Udział prokuratora w postępowaniu był niezależny od udziału rzecznika dyscyplinarnego. Od prawomocnego orzeczenia komisji dyscyplinarnej w terminie sześciu miesięcy od dnia jego uprawomocnienia się mogła być wniesiona do Sądu Najwyższego rewizja z powodu pogwałcenia istotnych przepisów prawa lub oczywistej niesłuszności orzeczenia. Uprawnienie do wniesienia rewizji posiadał Minister Sprawiedliwości, Prokurator Generalny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Wydział Wykonawczy

[116] Wojewódzka komisja dyscyplinarna składała się z takiej samej liczby członków jak wojewódzka rada adwokacka i orzekała w składach trzyosobowych.

[117] Wyższa Komisja Dyscyplinarna składała się z dwudziestu trzech członków i również orzekała w składach trzyosobowych.

Naczelnej Rady Adwokackiej. Szczegółowy tryb postępowania dyscyplinarnego regulowało rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości o organizacji władz powołanych do prowadzenia dochodzeń i orzekania w sprawach dyscyplinarnych adwokatów oraz o trybie postępowania dyscyplinarnego z 14 sierpnia 1950 r.[118]

W dniu 19 grudnia 1963 r. uchwalona została ustawa o ustroju adwokatury[119], która weszła w życie 1 stycznia 1964 r. Odpowiedzialność dyscyplinarna uregulowana została w jej rozdziale 9 (art. 93–106). Podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i aplikantów adwokackich było postępowanie sprzeczne z prawem, interesem mas pracujących, z zasadami słuszności lub godności bądź naruszenie swych obowiązków zawodowych (art. 93 ust. 1 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.). Podobnie jak w poprzednich uregulowaniach w postępowaniu dyscyplinarnym może być wydane orzeczenie o wydaleniu z adwokatury ze względu na czyn popełniony przed wpisem na listę adwokatów lub aplikantów adwokackich, jeżeli czyn ten nie był znany radzie adwokackiej w chwili wpisu, a stanowiłby przeszkodę dla wpisu (art. 93 ust. 2 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.). Katalog kar dyscyplinarnych uległ poszerzeniu. Nowa ustawa zaliczała do nich: upomnienie, naganę, karę pieniężną, zawieszenie w czynnościach zawodowych na okres od trzech miesięcy do lat dwóch, przeniesienie siedziby, pozbawienie prawa wykonywania zawodu adwokata na okres od jednego roku do lat pięciu[120] oraz wydalenie z adwokatury[121]. Podobnie jak w poprzednim uregulowaniu istniała możliwość tymczasowego zawieszenia w czynnościach zawodowych adwokata i aplikanta adwokackiego przez komisję dyscyplinarną (art. 94 ust. 2 i 3 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.) lub Ministra Sprawiedliwości (art. 99 ust. 1 pkt 2 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.). Również przewidziano możliwość polecenia wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu przez Ministra Sprawiedliwości (art. 99 ust. 1 pkt 1 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.). Kara pieniężna mogła być orzeczona zarówno jako kara zasadnicza, jak i kara dodatkowa (art. 95 ust. 2 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.). Niezależnie jednak

[118] Dz. U. Nr 35, poz. 320.

[119] Dz. U. Nr 57, poz. 309, dalej jako ustawa o ustroju adwokatury z 1963 r.

[120] Kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu była karą najłagodniejszego rodzaju, którą można było wymierzyć za udzielenie klientowi odpłatnej pomocy bez wiedzy kierownika zespołu albo za przyjęcie od klienta korzyści materialnej (art. 96 ust. 1 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.).

[121] Kara wydalenia z adwokatury była karą najłagodniejszego rodzaju, którą można było wymierzyć w przypadku ponownego dokonania przez adwokata czynu polegającego na udzieleniu klientowi odpłatnej pomocy bez wiedzy kierownika zespołu albo na przyjęciu od klienta korzyści materialnej i po uprzednim ukaraniu za taki sam czyn (art. 96 ust. 2 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.).

od tego, jaki rodzaj kary stanowiła, można było ją wymierzyć od 1000 do 5000 zł. W stosunku do aplikantów adwokackich nie można było orzec kary pieniężnej i kary pozbawienia prawa wykonywania zawodu (art. 97 ust. 1 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.). Z kolei przepisy o zawieszeniu adwokatów w czynnościach zawodowych stosowano odpowiednio do aplikantów adwokackich, przy czym czasu trwania zawieszenia aplikanta w czynnościach nie zaliczało się do okresu obowiązkowej aplikacji (art. 97 ust. 2 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.). Ustawa przewidywała także szczególne konsekwencje związane z orzeczeniem poszczególnych kar dyscyplinarnych (art. 95 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.). Kara nagany oraz kara przeniesienia siedziby pociągały za sobą utratę prawa wybieralności (bierne prawo wyborcze) do organów adwokatury na przeciąg lat trzech od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. Konsekwencją ukarania adwokata karą zawieszenia w czynnościach zawodowych była utrata prawa wybieralności (biernego prawa wyborczego) do organów adwokatury przez sześć lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. Z kolei adwokat zawieszony w czynnościach zawodowych nie mógł występować przed sądem lub innymi organami państwowymi, jednakże był uprawniony do wykonywania innych czynności zleconych przez kierownika zespołu. Kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu pociągała natomiast za sobą skreślenie z listy adwokatów oraz utratę prawa wybieralności do organów adwokatury na zawsze, przy czym po odbyciu tej kary ukarany miał prawo ubiegania się o ponowny wpis na listę adwokatów. Wreszcie kara wydalenia z adwokatury oznaczała skreślenie z listy adwokatów bez prawa do ponownego wpisu. W ustawie wprowadzono także uprawnienie dziekana rady adwokackiej do wymierzenia członkowi izby kary upomnienia lub nagany (art. 98 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.). Podobnie jak we wcześniejszych uregulowaniach określono problematykę przedawnienia dyscyplinarnego, które wynosiło pięć lat od czasu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego (art. 102 ust. 1 ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r.), przy czym nie mogło nastąpić wcześniej niż przedawnienie karne, jeżeli czyn zawierał znamiona przestępstwa. Oskarżycielem w postępowaniu dyscyplinarnym był rzecznik dyscyplinarny. W postępowaniu przed wojewódzką komisją dyscyplinarną mógł brać udział jako oskarżyciel także prokurator delegowany przez prokuratora wojewódzkiego, a w postępowaniu przed Wyższą Komisją Dyscyplinarną – prokurator delegowany przez Prokuratora Generalnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Udział prokuratora w postępowaniu był niezależny od udziału rzecznika dyscyplinarnego. Od prawomocnego orzeczenia dyscyplinarnego mogła być wniesiona rewizja

nadzwyczajna z powodu pogwałcenia istotnych przepisów prawa lub oczywistej niesłuszności orzeczenia. Legitymowany do jej wniesienia był Minister Sprawiedliwości, Prokurator Generalny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej lub Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej. Rewizja nadzwyczajna na niekorzyść obwinionego mogła być wniesiona w ciągu sześciu miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego. Rewizję nadzwyczajną rozpoznawał Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów wyznaczanych przez Kolegium Administracyjne Sądu Najwyższego. Po upływie pięciu lat od daty uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego orzekającego karę upomnienia, nagany lub karę pieniężną oraz po upływie ośmiu lat po odbyciu kary zawieszenia w czynnościach zawodowych lub przeniesienia siedziby następowało zatarcie skazania, jeżeli adwokat lub aplikant adwokacki nie zostanie w tym czasie skazany. Orzeczona kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu oraz wydalenia z adwokatury nie ulegała jednak zatarciu.

2.3. Rozwój odpowiedzialności dyscyplinarnej w korporacji radców prawnych

Pierwszym aktem prawnym regulującym problematykę odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych była uchwała nr 533 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 1961 r. w sprawie obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń oraz banków państwowych[122], która weszła w życie 1 stycznia 1962 r. Podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej było ujawnienie faktów nienależytego wykonywania obowiązków radcy prawnego, łączenia zawodu radcy prawnego z wykonywaniem zawodu adwokata, pozostawaniem w służbie czynnej przez sędziego, prokuratora, notariusza, asesora sądowego lub prokuratury, pracownika orzecznictwa w komisjach arbitrażowych albo wykonywaniem zawodu radcy prawnego przez pracowników naczelnych i terenowych organów administracji państwowej bez zezwolenia kierownika organu, w którym są zatrudnieni, albo okoliczności podrywających zaufanie wymagane od pracownika pełniącego funkcje radcy prawnego (§ 14 ust. 1 uchwały z 1961 r.). W razie stwierdzenia zaistnienia podejrzenia deliktu dyscyplinarnego prokurator wojewódzki, prezes sądu wojewódzkiego lub przewodniczący delegatury Najwyższej Izby Kontroli mógł skierować wniosek o rozpatrzenie sprawy przez zespół składający się z Prezesa

[122] M. P. Nr 96 poz. 406, dalej jako uchwała z 1961 r.

Głównej Komisji Arbitrażowej, ministra, któremu podlega zainteresowane przedsiębiorstwo (prezydium właściwej wojewódzkiej rady narodowej – jeżeli chodzi o przedsiębiorstwa podległe radom narodowym), Ministra Finansów, Ministra Sprawiedliwości, zarządu głównego właściwego związku zawodowego, Zarządu Głównego Zrzeszenia Prawników Polskich. Obowiązek zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia deliktu dyscyplinarnego spoczywał także na prezesie okręgowej komisji arbitrażowej, który zawiadomienie kierował do Prezesa Głównej Komisji Arbitrażowej, czemu odpowiadało uprawnienie Prezesa Głównej Komisji Arbitrażowej do skierowania wniosku o rozpatrzenie sprawy przez działający przy tym organie zespół. W razie stwierdzenia zasadności zarzutów zespół był uprawniony do wymierzenia następujących kar dyscyplinarnych: upomnienia, nagany lub mógł zagrozić skreśleniem z listy radców prawnych w razie dalszego naruszania obowiązków, a w razie stwierdzenia, że radca prawny nie daje rękojmi należytego wykonywania obowiązków lub naraża interes społeczny na szkodę – skreślić radcę prawnego z listy. Osoba skreślona z listy radców prawnych nie mogła wykonywać funkcji radcy prawnego i nie mogła ubiegać się o ponowne objęcie tych funkcji w okresie ustalanym przez zespół w decyzji o skreśleniu radcy prawnego z listy. O przedmiotowej decyzji zespół zawiadamiał dyrektora przedsiębiorstwa, w którym zatrudniony był radca prawny, oraz jednostkę nadrzędną przedsiębiorstwa. Od decyzji zespołu przedsiębiorstwo lub osoba zainteresowana mogła wnieść odwołanie w terminie siedmiodniowym do zespołu odwoławczego. Skład zespołu odwoławczego ustalał Prezes Rady Ministrów, przy czym musiał znaleźć się w nim przedstawiciel Centralnej Rady Związków Zawodowych. Co istotne, do postępowania przed zespołami stosowano odpowiednio przepisy ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego[123].

2.4. Rozwój odpowiedzialności dyscyplinarnej w notariacie

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. regulacja notariatu poddana była rozproszonemu ustawodawstwu państw zaborczych[124]. Sytuacja uległa zasadniczej zmianie wraz z wejściem w życie w dniu 1 stycznia

[123] Dz. U. Nr 30, poz. 168.

[124] Zob. szerzej A. Oleszko, *Ustrój polskiego notariatu*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 1999, R.II.4.1.; *idem*, *Notariat w systemie wymiaru sprawiedliwości*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2015, s. 21; P. Langowski, *Notariat*…, R.21.22.

1934 r. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1933 r. – Prawo o notarjacie[125]. Problematyce odpowiedzialności dyscyplinarnej poświęcony został rozdział VI (art. 44–55), a także art. 62 § 2 przedmiotowego aktu prawnego. Podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej notariusza oraz asesora notarialnego stanowiły przewinienia służbowe i uchybienia powadze lub godności stanowiska (art. 44 Prawa o notarjacie z 1933 r.)[126]. Do deliktów dyscyplinarnych w tamtym okresie orzecznictwo dyscyplinarne zaliczało czyny takie jak[127]: zaleganie ze składkami na rzecz izby, nieregulowanie zobowiązań w koleżeńskiej kasie zapomogowej, uruchamianie filii kancelarii poza siedzibą, jednoczesne urzędowanie podczas urlopu notariusza oraz zastępcy, nieuczciwa konkurencja przy protestach weksli i czeków, zaniżanie należnych stawek wynagrodzenia, opóźnienia w przekazywaniu pobranych opłat i podatków, antydatowanie sporządzonych aktów notarialnych, przechowywanie depozytów na własnych kontach bankowych i pobieranie odsetek z tego tytułu, a także[128] nieuczciwa konkurencja, nadmierna reklama, działalność poza godzinami urzędowymi i lokalem kancelarii, naganne zachowanie w miejscu publicznym, powoływanie się na wpływy. W razie stwierdzenia popełnienia deliktu dyscyplinarnego notariusze podlegali następującym karom dyscyplinarnym (art. 45 Prawa o notarjacie z 1933 r.): upomnieniu, naganie, grzywnie do 10 000 zł oraz pozbawieniu stanowiska notariusza. Z kolei wobec asesora notarialnego stosowano przepisy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy odpowiednio, z tym że można było orzec następujące kary dyscyplinarne: upomnienie, naganę, grzywnę do 5000 zł oraz skreślenie z listy asesorów notarialnych (art. 62 § 2 lit. a Prawa o notarjacie z 1933 r.). Upomnienia i nagany udzielano na piśmie. Kara ta pociągała za sobą utratę prawa wybieralności do rady notarialnej na okres pięciu lat od uprawomocnienia się wyroku. Wobec asesora notarialnego przewidziano także dodatkową konsekwencję wymierzenia kary nagany w postaci zakazu mianowania na stanowisko notariusza przez okres roku od uprawomocnienia się wyroku. Kara grzywny skutkowała utratą prawa wybierania i wybieralności do rady notarialnej (czynne i bierne prawo wyborcze) w okresie pięciu lat od uprawomocnienia się wyroku. W stosunku

[125] Dz. U. Nr 84, poz. 609, dalej jako Prawo o notarjacie z 1933 r. Zob. szerzej A. Olaś, [w:] T. Ereciński, K. Lubiński (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom IV. Część I. Postępowanie nieprocesowe*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2021, s. 681–682.

[126] Aplikant notarialny odpowiedzialności dyscyplinarnej nie podlegał.

[127] A. Oleszko, *Notariat*…, s. 28–29.

[128] D. Malec, *Dzieje polskiego notariatu*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2007, s. 191–192.

do asesora notarialnego przewidziany był dodatkowo zakaz upoważnienia do zastępowania notariusza przez okres roku od uprawomocnienia się wyroku. Z kolei kara pozbawienia stanowiska łączyła się z utratą wszelkich praw wynikających z piastowania stanowiska notariusza. Sprawy dyscyplinarne zostały przekazane samorządowi notarialnemu[129]. Postępowanie dyscyplinarne było dwuinstancyjne i odpowiadało ówczesnej organizacji sądownictwa. Do orzekania w sprawach dyscyplinarnych powołane zostały w pierwszej instancji – sąd dyscyplinarny izby notarialnej[130] oraz w drugiej instancji – sąd dyscyplinarny odwoławczy izby notarialnej[131]. Przewodniczącym sądu dyscyplinarnego był sędzia okręgowy, z kolei przewodniczącym sądu dyscyplinarnego odwoławczego sędzia apelacyjny wyznaczony przez kolegium. Od wyroku sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji służyło obwinionemu odwołanie, jeżeli go skazano na karę grzywny lub pozbawienia stanowiska, rzecznikowi dyscyplinarnemu zaś – jeżeli wnosił o wymierzenie jednej z tych kar, a sąd obwinionego uniewinnił lub skazał na karę łagodniejszą od żądanej. Ponadto *sui generis* pozaustawowy środek represji stosowany był przez Ministra Sprawiedliwości. Polegał on na przenoszeniu notariuszy w inne miejsce dla dobra służby (art. 12 § 3 Prawa o notarjacie z 1933 r.)[132]. Wymierzone w postępowaniu dyscyplinarnym grzywny przypadały na rzecz Skarbu Państwa. W pozostałym zakresie do postępowania dyscyplinarnego zastosowanie miały przepisy prawa o ustroju sądów powszechnych[133] dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów i zawieszania ich w czynnościach służbowych.

W dniu 25 maja 1951 r. uchwalono ustawę – Prawo o notariacie[134], który to akt prawny wszedł w życie 1 stycznia 1952 r. Na jego mocy doszło do upaństwowienia notariatu i utworzenia państwowych biur notarialnych, które za-

---

[129] A. Oleszko, *Notariat*…, s. 28.

[130] Sąd dyscyplinarny izby notarialnej orzekał w składzie dwóch notariuszy delegowanych przez radę notarialną ze swego grona oraz jednego sędziego okręgowego, wyznaczonego przez kolegium administracyjne sądu okręgowego położonego w siedzibie izby notarialnej.

[131] Sąd dyscyplinarny odwoławczy izby notarialnej orzekał w składzie dwóch sędziów apelacyjnych wyznaczonych przez kolegium administracyjne sądu apelacyjnego oraz jednego notariusza delegowanego przez radę notarialną ze swego grona.

[132] D. Malec, *Dzieje*…, s. 192.

[133] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo o ustroju sądów powszechnych z 6 lutego 1928 r., tekst pierwotny Dz. U. Nr 12, poz. 93. Warto mieć na uwadze, iż wcześniej pojawiają się odwołania do tego aktu prawnego już po zmianach uwzględnionych w tekstach jednolitych z 1932: Dz. U. Nr 102, poz. 863, 1950: Dz. U. Nr 39, poz. 360, 1964: Dz. U. Nr 6, poz. 40.

[134] Dz. U. Nr 36, poz. 276, dalej jako Prawo o notariacie z 1951 r.

trudniały notariuszy jako urzędników państwowych[135]. Początkowa regulacja dotycząca odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy była lakoniczna[136]. Na podstawie art. 19 tekstu pierwotnego powołanego aktu prawnego notariusz niezależnie od odpowiedzialności karnej lub cywilnej za naruszenie obowiązków służbowych ponosił odpowiedzialność dyscyplinarną lub porządkową według przepisów o państwowej służbie cywilnej. W skład kompletu orzekającego komisji dyscyplinarnej wchodził jeden notariusz, powoływany przez Ministra Sprawiedliwości. Powyższe uregulowania stosowane były odpowiednio także do aplikantów i asesorów notarialnych.

Gruntowna zmiana przedmiotowej regulacji nastąpiła dopiero na podstawie przepisów dekretu z dnia 27 grudnia 1974 r. o zmianie Prawa o notariacie[137], który wszedł w życie 1 stycznia 1975 r. Wskutek dokonanych zmian podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej notariusza było naruszenie jego obowiązków. Za naruszenie obowiązków mniejszej wagi prezes sądu wojewódzkiego mógł nałożyć karę porządkową upomnienia bez wszczynania postępowania dyscyplinarnego. Katalog kar dyscyplinarnych był następujący: nagana, przeniesienie do innej miejscowości na koszt skazanego, usunięcie ze stanowiska kierowniczego w państwowym biurze notarialnym, wydalenie z pracy. Kara dyscyplinarna nagany i przeniesienia do innej miejscowości na koszt skazanego pociągały za sobą „wstrzymanie przesunięcia do wyższego uposażenia na przeciąg trzech lat" (art. 19 § 3 Prawa o notariacie z 1951 r. w zw. z art. 78 Prawa o ustroju sądów powszechnych). Zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej aplikantów i asesorów notarialnych regulował z kolei przepis art. 135^3 Prawa o ustroju sądów powszechnych z 6 lutego 1928 r., który ze względu na treść art. 27 Prawa o notariacie z 1951 r. miał w tym przypadku zastosowanie. Podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej aplikantów i asesorów notarialnych powołany przepis czynił „naruszenie swych obowiązków". Ponadto, podobnie jak w przypadku notariuszy, za naruszenie obowiązków mniejszej wagi prezes sądu wojewódzkiego mógł nałożyć karę porządkową upomnienia bez wszczynania postępowania dyscyplinarnego. Katalog kar dyscyplinarnych, które mogły być wymierzane aplikantom i asesorom notarialnym, był następujący: nagana, surowa nagana oraz wydalenie z pracy. Jeżeli od chwili przewinienia

[135] Szerzej: D. Malec, *Dzieje*..., s. 216; A. Oleszko, *Notariat*..., s. 37–38; A. Olaś, [w:] T. Ereciński, K. Lubiński (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego*..., s. 682.

[136] D. Malec, *Dzieje*..., s. 241.

[137] Dz. U. Nr 50, poz. 317.

dyscyplinarnego do chwili wszczęcia postępowania dyscyplinarnego upłynęło pięć lat, postępowanie dyscyplinarne nie mogło być wszczęte, a w razie wszczęcia – należało je umorzyć, przy czym przedawnienie dyscyplinarne nie mogło nastąpić wcześniej niż przedawnienie karne, jeżeli czyn zawierał znamiona przestępstwa. Zasady i tryb postępowania dyscyplinarnego, zawieszania w pełnieniu obowiązków notariuszy, asesorów notarialnych oraz aplikantów notarialnych określiło rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości wydane dopiero 19 kwietnia 1984 r.[138] Oskarżycielem w postępowaniu dyscyplinarnym był rzecznik dyscyplinarny, który był zobowiązany do wstępnego wyjaśnienia sprawy po otrzymaniu stosownego polecenia od prezesa sądu wojewódzkiego po otrzymaniu przez niego wiadomości o naruszeniu obowiązków przez notariusza, asesora lub aplikanta. Po wyjaśnieniu sprawy rzecznik dyscyplinarny był uprawniony bądź do wydania postanowienia o umorzeniu postępowania, bądź do wniesienia wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Postępowanie dyscyplinarne było dwuinstancyjne. Do orzekania w sprawach dyscyplinarnych powołane zostały wojewódzkie komisje dyscyplinarne przy sądach wojewódzkich, orzekające w pierwszej instancji, oraz Odwoławcza Komisja Dyscyplinarna przy Ministrze Sprawiedliwości, orzekająca w drugiej instancji. Komisje dyscyplinarne orzekały w składzie trzech osób, z których przynajmniej jedna musiała być notariuszem, jeżeli obwinionym był notariusz, asesor notarialny lub aplikant notarialny. Od orzeczenia komisji dyscyplinarnej pierwszej instancji przysługiwało rzecznikowi dyscyplinarnemu i obwinionemu odwołanie w terminie 14 dni od daty doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem. Po uprawomocnieniu się orzeczenia przewodniczący wojewódzkiej komisji dyscyplinarnej przesyłał odpis orzeczenia z uzasadnieniem Ministrowi Sprawiedliwości i właściwemu prezesowi sądu wojewódzkiego. Z kolei odpis prawomocnego orzeczenia skazującego na karę dyscyplinarną dołączano do akt osobowych skazanego, a wzmiankę o tym orzeczeniu zamieszczano w wykazie służbowym. Orzeczenie dyscyplinarne mogło być podane do publicznej wiadomości po jego uprawomocnieniu się, na podstawie uchwały komisji dyscyplinarnej, za zezwoleniem Ministra Sprawiedliwości. W rozporządzeniu przewidziano możliwość zatarcia ukarania dyscyplinarnego, które mogło nastąpić na wniosek skazanego złożony do Ministra Sprawiedliwości poprzez sporządzenie nowego wyka-

[138] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 kwietnia 1984 r. w sprawie zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego oraz zawieszania w pełnieniu obowiązków notariuszy, asesorów sądowych i notarialnych oraz aplikantów sądowych i notarialnych, Dz. U. Nr 28, poz. 146.

zu służbowego z opuszczeniem wzmianki o orzeczeniu dyscyplinarnym oraz usunięcie odpisu orzeczenia skazującego z akt osobowych. Zatarcie ukarania mogło nastąpić po upływie pięciu lat od daty uprawomocnienia się orzeczenia skazującego na karę nagany, surowej nagany, przeniesienia do innej miejscowości lub usunięcia ze stanowiska kierowniczego oraz po dziesięciu latach w razie skazania na karę wydalenia z pracy, jeżeli w ciągu tego okresu nie było innego orzeczenia skazującego.

Wraz z dokonującymi się zmianami społeczno-gospodarczymi konieczne było uchwalenie nowej ustawy regulującej ustrój notariatu[139]. W dniu 1 lipca 1989 r. weszła w życie ustawa z dnia 24 maja 1989 r. – Prawo o notariacie[140]. Problematyka odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy uregulowana została w rozdziale 4 (art. 28–32). Do odpowiedzialności dyscyplinarnej asesorów notarialnych stosowano przepisy dotyczące notariuszy (art. 36 § 4 Prawa o notariacie z 1989 r.). Podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej było naruszenie obowiązków notariusza i asesora notarialnego. Za naruszenie obowiązków mniejszej wagi prezes sądu wojewódzkiego mógł nałożyć karę porządkową upomnienia bez wszczynania postępowania dyscyplinarnego. Po upływie roku od chwili czynu nie można było wszcząć w stosunku do notariusza albo asesora notarialnego postępowania dyscyplinarnego, chyba że czyn zawierał znamiona przestępstwa. Wówczas przedawnienie dyscyplinarne nie mogło nastąpić wcześniej niż przedawnienie przewidziane w przepisach Kodeksu karnego. Karami dyscyplinarnymi były nagana, usunięcie ze stanowiska kierowniczego w państwowym biurze notarialnym, przeniesienie do pracy w innej miejscowości na koszt ukaranego oraz wydalenie z pracy. Wymierzenie kar dyscyplinarnych nieskutkujących wydaleniem z pracy pociągało za sobą pozbawienie możliwości awansowania przez okres trzech lat, a także niemożność udziału w tym okresie w kolegium notariuszy i sądzie dyscyplinarnym oraz uzyskania utraconego stanowiska. Początkowo do zasad i trybu orzekania w sprawach dyscyplinarnych notariuszy oraz do zawieszania w pełnieniu obowiązków należało stosować odpowiednio przepisy ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych[141], dotyczące sędziów rejonowych, ze zmianami wynikającymi z rozdziału 4 Prawa o notariacie z 1989 r. W zakresie postępowania zmiany te dotyczyły składu

[139] Szerzej: D. Malec, *Dzieje*…, s. 251–252; A. Oleszko, *Notariat*…, s. 38; A. Olaś, [w:] T. Ereciński, K. Lubiński (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego*…, s. 682.

[140] Dz. U. Nr 33, poz. 176, dalej jako Prawo o notariacie z 1989 r.

[141] Prawo o ustroju sądów powszechnych z dnia 20 czerwca 1985 r., Dz. U. Nr 31, poz. 137.

wojewódzkich sądów dyscyplinarnych, które orzekały w pierwszej instancji w składzie trzech notariuszy. Rzecznikiem dyscyplinarnym w sądzie dyscyplinarnym zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji mógł być wyłącznie notariusz wyznaczony przez Ministra Sprawiedliwości, natomiast obwiniony był uprawniony do ustanowienia obrońcy spośród notariuszy lub sędziów. Nadto przepisy rozdziału 5 działu II ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, dotyczące uprawnień kolegium sądu wojewódzkiego, stosowano do kolegium notariuszy. Wskutek nowelizacji Prawa o notariacie z 1989 r. ustawą z 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw – Prawo o ustroju sądów powszechnych, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym, o Trybunale Konstytucyjnym, o ustroju sądów wojskowych i Prawo o notariacie[142], która weszła w życie 29 grudnia 1989 r., zmianie uległ model postępowania dyscyplinarnego. I tak, do orzekania w sprawach dyscyplinarnych notariuszy powołane zostały w pierwszej instancji – wojewódzkie sądy dyscyplinarne, działające w sądzie wojewódzkim, które orzekały w składzie trzech notariuszy, natomiast w drugiej instancji – Wyższy Sąd Dyscyplinarny, działający przy Radzie do Spraw Notariuszy przy Ministrze Sprawiedliwości, który orzekał w składzie jednego sędziego sądu wojewódzkiego jako przewodniczącego oraz dwóch notariuszy. Członków sądów dyscyplinarnych wybierały na czteroletnią kadencję okręgowe zgromadzenia notariuszy – do wojewódzkiego sądu dyscyplinarnego spośród notariuszy działających na obszarze właściwości danego sądu wojewódzkiego, a do Wyższego Sądu Dyscyplinarnego – spośród sędziów sądów wojewódzkich i notariuszy zajmujących stanowiska na obszarze działania okręgowego zgromadzenia notariuszy. Uprawnienie do określania ogólnej liczby członków sądów dyscyplinarnych oraz wskazywania liczby członków sądów dyscyplinarnych wybieranych przez poszczególne okręgowe zgromadzenia notariuszy miała Rada do Spraw Notariuszy przy Ministrze Sprawiedliwości. Z kolei początkowo aplikant za naruszenie swoich obowiązków ponosił odpowiedzialność porządkową lub dyscyplinarną. Karę porządkową za przewinienie mniejszej wagi stanowiło upomnienie udzielane przez prezesa sądu wojewódzkiego. Karami dyscyplinarnymi w stosunku do aplikantów były natomiast nagana, nagana z ostrzeżeniem oraz wydalenie z pracy. Po upływie roku od chwili czynu nie można było wszcząć w stosunku do aplikanta postępowania dyscyplinarnego. Nie dotyczyło to przypadku, w którym czyn zawierał znamiona przestępstwa. Wówczas

[142] Dz. U. Nr 73, poz. 436, dalej jako nowelizacja Prawa o notariacie z 1989 r.

przedawnienie dyscyplinarne nie mogło nastąpić wcześniej niż przedawnienie przewidziane w przepisach Kodeksu karnego. Wskutek nowelizacji Prawa o notariacie z 1989 r. aplikanci notarialni za naruszenie swoich obowiązków ponosili odpowiedzialność porządkową lub dyscyplinarną na zasadach obowiązujących mianowanych urzędników państwowych.

Rozdział 3

Rola zasad etyki korporacji prawniczych w kształtowaniu podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej

3.1. Deontologia postępowania dyscyplinarnego

Deontologia postępowania dyscyplinarnego łączy się ze specyfiką wykonywania określonych zawodów oraz zasadami funkcjonowania konkretnych korporacji zawodowych. Zasady etyki korporacji prawniczych ukierunkowane są przede wszystkim na obronę honoru i dobra zawodu. Im większy prestiż danego zawodu, tym większe wymagania stawiane osobie go wykonującej, co wiąże się z szerszym ukształtowaniem katalogu przewinień dyscyplinarnych ze względu na większe wymagania co do właściwego sposobu postępowania. Przewinienie dyscyplinarne jako zachowanie uchybiające godności przedstawiciela danej profesji powinno być dookreślone przez wymagania stawiane danej grupie zawodowej ze względu na jej prestiż społeczny i pełnione zadania tudzież odpowiedzi na pytanie, czy z uwagi na owe wymagania stawiane członkom określonej profesji czyn mieści się w ramach przewinienia dyscyplinarnego właśnie tej grupy społecznej[143]. W ustawodawstwie polskim istnieją zawody, których wykonywanie jest regulowane na poziomie ustawowym i które na gruncie doktryny podlegają różnym podziałom. Bywają nawet wskazywane czterostopniowe podziały zawodów, formułowane niekiedy w sposób sztuczny. Zgodnie z obowiązującym prawem pozytywnym ustawodawca z jednej strony uznaje istnienie określonych norm deontologii zawodo-

[143] T. Sroka, *Przestępstwo jako przewinienie dyscyplinarne w perspektywie celów postępowania dyscyplinarnego wobec studentów*, „e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" 2011, nr 1, s. 1–2.

wej, z drugiej zaś strony, na mocy ustawy, powierza ich określenie tej grupie. Z punktu widzenia systemu obowiązującego prawa można wskazać zarówno takie zasady etyki zawodowej, które prawo wyraźnie uznaje, nawet jeśli nie zostały w sposób sformalizowany usystematyzowane przez dany samorząd, jak i takie, które pozostają poza zakresem jego zainteresowania, czyli są irrelewantne. Rozróżnienie to przekłada się na możliwość egzekwowania zasad etyki zawodowej, albowiem w tych przypadkach, w których ustawodawca nakazuje opracowanie zasad etyki zawodowej (niezależnie od formy), wyposaża on jednocześnie samorząd zawodowy lub podmiot uprawniony w środki przymusu do ich skutecznego egzekwowania. W tych przypadkach sankcje dyscyplinarne bezpośrednio wpływają na prawa i obowiązki osoby wykonującej dany zawód[144].

3.2. Zasady etyki zawodowej

Zasady etyczne, a właściwie ich pojęcie, nie jest jednoznaczne. Należy przyjąć, że spośród możliwych znaczeń słowa „zasada" o społeczno-humanistycznym wydźwięku najbliższe intencji ustawodawcy będzie to, które wiąże zasadę z pewną normą postępowania. Pojęcie „zasady etycznej" może być, podobnie, jednak nie identycznie jak pojęcie „zasady prawnej", rozumiane w dwojaki sposób: w sensie opisowym i w sensie normatywnym. Znaczenie opisowe odnosi się do zewnętrznego oglądu i zewnętrznej analizy funkcjonowania danego systemu etycznego oraz następnie wskazania pewnych głównych, podstawowych instytucji lub wzorców postępowania funkcjonujących i będących kluczowymi elementami badanego systemu. Znaczenie normatywne pojęcia „zasada etyczna" ma charakter wewnętrzny, gdyż oznacza wiążącą, szczególną normę etyczną danego systemu[145].

Wszystkie zawody, które można nazwać etosowymi, potrzebują określonego wyrażania zasad swojej etyki zawodowej. Za etosowe uznawane są zawody, od których wymaga się, a przynajmniej można wymagać, wykonywania czynności zawodowych, które jest należyte pod każdym względem, także jeśli chodzi o stosowanie się do reguł innych aniżeli tylko techniczno-profesjo-

[144] P.F. Piesiewicz, *Prawne i etyczne aspekty reklamy adwokackiej*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2021, s. 74–83.

[145] T. Scheffler, *Samorząd radców prawnych*, [w:] *idem* (red.), *Ustawa o radcach*…, s. 732.

nalne[146]. Stąd etyka zawodowa ma zasadnicze znaczenie przy wykonywaniu zawodów społecznie wartościowanych pozytywnie, które dotyczą odpowiedzialności wobec drugiego człowieka i dobra wspólnego[147]. Na etykę zawodową warto spojrzeć przez pryzmat pozytywnie kształtowanego etycznego wzorca prawnika (adwokata/radcy prawnego czy notariusza). Etyczny wzór prawnika jest w pewnym sensie wzorem wyidealizowanym. Ów wzór opiera się na normach oraz dyrektywach, które określają, jak prawnik (adwokat/radca prawny czy notariusz) powinien się zachowywać. Nie każde odstępstwo od wzorca oznacza popełnienie przewinienia dyscyplinarnego[148]. Już w starożytności podkreślano, że wśród relacji międzyludzkich są takie, które stawiają człowieka wobec specyficznego wyzwania etycznego[149]. Jednak sam status norm i zasad zawartych w kodeksach etyki zawodowej budzi pewne wątpliwości. Tomasz Cyrol dzieli normy zawarte w kodeksach etyki zawodowej (konkretnie – etyki adwokackiej) na dwie kategorie. Ma na uwadze, iż w wielu przypadkach nie jest to podział rozłączny, gdyż konkretna norma może należeć do obu kategorii. Pierwsza wyodrębniona przez niego kategoria to normy techniczne. Wskazują one wymagany sposób zachowania adresatów w związku z wykonywaniem zawodu zaufania publicznego. Normy techniczne w jego przekonaniu nie mają podstaw aksjologicznych. Jeśli już je mają, to te podstawy są bardzo wąskie. Normy te stanowią swego rodzaju instrukcję wykonywania danego zawodu. Druga kategoria to normy moralne. W przeciwieństwie do norm technicznych mają bardzo silne podstawy aksjologiczne. T. Cyrol wskazuje także na normy mieszane, które mają widoczne zakorzenienie w normach moralnych zinternalizowanych przez znaczącą większość adwokatów. W teorii są zinternalizowane wręcz przez wszystkich, będąc jednocześnie konkretną wskazówką, jak w danej sytuacji należy się zachować[150].

---

[146] H. Izdebski, *Zarządzanie etyką za pośrednictwem kodeksów etyki zawodowej*, [w:] J. Czaputowicz (red.), *Etyka w służbie publicznej. Materiały z konferencji, Warszawa 8–9 grudnia 2011 r.*, Wyd. Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Warszawa 2012, s. 48.

[147] P. Sobański, *Prawno-etyczne aspekty wykonywania zawodu adwokata w III Rzeszy*, „Palestra" 2021, nr 1–2, s. 132.

[148] S. Cydzik, *Giezek: Zbiór zasad etyki zawodowej to przecież nie kodeks karny [Wywiad]*, „Gazeta Prawna", 20.05.2020, https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1476021,jacek-giezek-o-etyce-zawodowej-adowkatow.html [dostęp: 3.05.2025].

[149] R. Sobański, *Uwagi o etyce zawodów prawniczych*, „Palestra" 2003, nr 48(7–8), s. 46.

[150] T. Cyrol, *Ocena społeczna zasad etyki adwokackiej*, „Palestra" 2021, nr 5, s. 121–122.

3.3. Kodyfikacja zasad etyki zawodowej

Dyskusje dotyczące etycznego aspektu praktyki prawniczej pojawiły się wraz z procesem kodyfikacji etycznych powinności prawników, który rozpoczął się w drugiej połowie XIX w. i objął przede wszystkim Stany Zjednoczone[151]. Mieczysław Gogacz wskazuje na dwa ujęcia etyki zawodowej. Po pierwsze, etyka zawodowa jako koncepcja, która jawi się jako odpowiedzialność za wynik pracy podjętej w ramach dobrego przygotowania, czyli posiadania sprawności zarówno moralnych, jak i intelektualnych, a więc w warunkach proporcjonalnej doskonałości człowieka. Po drugie, etyka zawodowa może być traktowana jako propozycja dążenia do usprawnień uzyskanych przez osobę ludzką. Te usprawnienia mają warunkować efektywność ludzkiej pracy, realizowanej na miarę umiejętności, czyli w ramach wykonywanego zawodu[152]. Prawidłowe funkcjonowanie zasad etycznych w każdej korporacji jest czynnikiem znacząco minimalizującym wszelkiego rodzaju nadużycia[153], umożliwiającym kooperację w ramach poszczególnych korporacji prawniczych[154]. Musimy mieć na uwadze, iż zasady etyki ogólnej niejednokrotnie są niejednoznaczne, w związku z czym ich uszczegółowienie i odniesienie do konkretnych sytuacji i ról społecznych wydaje się w pełni uzasadnione. Zasadniczym zadaniem etyki zawodowej jest przede wszystkim konkretyzacja treści powszechnie obowiązujących norm moralnych[155]. Etyka zawodowa to zbiór norm – reguł i norm – zasad, ustalający dopuszczalny i niedopuszczalny sposób postępowania w każdej sytuacji w danym środowisku zawodowym, mający na celu zapewnienie wysokiego standardu zachowań w danej grupie zawodowej[156]. Już sama przynależność do samorządu zawodowego nakłada

---

[151] A. Korzeniewska-Lasota, *Nauczanie etyki prawniczej na studiach prawniczych*, „Studia Ełckie" 2015, nr 4(17), s. 370.

[152] M. Gogacz, *Czym jest etyka zawodowa*, [w:] A. Andrzejuk (red.), *Zagadnienie etyki zawodowej*, Oficyna Wydawnicza NAVO, Warszawa 1988, s. 14.

[153] Por. K. Michalski, *Problemy implementacyjne polityki korporacyjnej*, [w:] A. Kuzior (red.), *Etyka biznesu i zrównoważony rozwój. Interdyscyplinarne studia teoretyczno-empiryczne. Numer 4. Wymiary odpowiedzialności i zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Śląskie Centrum Biznesu i Zrównoważonego Rozwoju, Zabrze 2016, s. 56 i n.

[154] Por. P. Banasik, *Kooperacja czy koopetycja korporacji prawniczych? – powiązania sieciowe*, „Przegląd Organizacji" 2015, nr 3(902), s. 6 i n.

[155] G. Bokszańska, *Etyka – biznes – zarządzanie*, Wyd. Politechniki Łódzkiej, Łódź 2011, s. 197.

[156] P. Czarnecki, *Kodeks etyki adwokackiej jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej*, „Palestra" 2014, nr 9, s. 98.

na jego przedstawicieli dodatkowo obowiązki w sferze etycznej, wyrażające się w obligatoryjnej podległości normom deontologicznym[157]. Prawodawca zobowiązał samorządy zawodowe do zapewnienia należytego poziomu merytorycznego i etycznego wykonywania zawodu przez ich członków. Wobec tego samorząd zawodowy zmuszony jest przedsiębrać wszelkie niezbędne działania zapewniające odpowiednie przygotowanie teoretyczne i praktyczne osób mających wykonywać i wykonujących zawód zaufania publicznego (np. adwokata), dbać o to, ażeby jego przedstawiciele dawali rękojmię należytego i zgodnego z zasadami etyki wykonywania tego zawodu. Istotne jest, iż zasady etyki zawodowej muszą być zgodne z Konstytucją RP[158]. Pomiędzy normami prawnymi i normami etycznymi mogą występować sprzeczności. Z drugiej strony – w dużym uproszczeniu w doktrynie przyjmuje się, iż zbiory norm prawnych i etycznych nie pokrywają się i tworzą dwa względnie niezależne od siebie systemy[159]. Normy deontologiczne oraz normy prawne należą do dwóch różnych porządków normatywnych[160].

Kodeksy etyczne zawierają normy tworzone przez korporacje zawodowe z upoważnienia ustawowego. Ich naruszenie pociąga za sobą odpowiedzialność dyscyplinarną. W sprawach dyscyplinarnych orzekają sądy dyscyplinarne korporacji zawodowych. Orzeczenia dyscyplinarne podlegają kontroli Sądu Najwyższego w określonych trybach, np. kasacji. Jednakowoż pomimo tych powiązań wysuwane są różnorakie argumenty przeciwko objaśnianiu natury moralności zawodowej z jurydycznego punktu widzenia[161]. Sformułowanie ogólnych zasad w kodeksach etycznych nie rozwiązuje problemu stosunku etyki zawodowej do moralności powszechnej. Różnice między moralnością ogólną i moralnością zawodową nie wskazują na znaczące odmienności. Chociaż w ocenie Jerzego Leszczyńskiego, czytając kodeksy ety-

---

[157] R.K. Tabaszewski, *Etyka i odpowiedzialność zawodowa adwokatów i radców prawnych jako przedsiębiorców*, [w:] A. Zadroga, K. Sawicki (red.), *Człowiek – społeczeństwo – gospodarka. Perspektywa odpowiedzialności społecznej*, Wyd. KUL, Lublin 2013, s. 222.

[158] T. Cyrol, *Czym jest etyka adwokacka i dlaczego warto jej przestrzegać?*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ" 2014, nr 1, https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/d8b6dd3e-9372-4548-a27a-6d67f7d1b887/content [dostęp: 12.05.2025].

[159] Por. J. Ambroziak, *Istota i charakter prawny zasad deontologii zawodowej lekarza*, „Przegląd Prawa Medycznego" 2020, t. 2(2). Zob. także: postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 października 1992 r., U 1/92, OTK 1992, nr 2, poz. 38.

[160] H. Franaszek, *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy, red. Hubert Izdebski, Paweł Skuczyński, [Lexis Nexis, Warszawa 2008, 160 s.]*, „Państwo i Społeczeństwo" 2008, t. VIII, nr 3, s. 170.

[161] J. Leszczyński, *Etyka*…, s. 26.

ki zawodowej zawodów prawniczych, nie odnosimy wrażenia, że są w nich zawarte reguły dotyczące każdego człowieka. Dla wielu norm – zasad kodeksowych można znaleźć ogólniejsze moralne uzasadnienie (np. obowiązek uczciwości). Jednak wiele z nich znajduje uzasadnienie w wartościach samego zawodu, wyznacznikach profesjonalizmu: staranności, fachowości, dbałości o własny rozwój itd. Etyka zawodowa prawników przez obowiązywanie niektórych norm kodeksowych jest traktowana jako moralność grupowa, której nie da się odczytać jako uniwersalnej, bo z natury jest skierowana do wewnątrz grupy[162]. Etyka zawodowa obejmuje spisane normy, które odpowiadają na pytanie, jak ze względów moralnych przedstawiciele danego zawodu powinni, a jak nie powinni postępować[163]. Tomasz Pietrzykowski wychodzi z założenia, że większość norm zawartych w kodeksach etycznych nie posługuje się *expressis verbis* żadnymi pojęciami aksjologicznie aktywnymi, które to wskazywałyby, że mamy do czynienia z powinnością moralną. W mniemaniu T. Pietrzykowskiego na ogół są one pomyślane jako reguły, które mają instrumentalnie służyć ochronie pewnych wartości moralnych (takich jak np. godność, zaufanie, niezależność, bezstronność, uczciwość) związanych z ideałem „dobrego prawnika" (sędziego, notariusza, adwokata)[164]. Podstawę dla wszelkich kodyfikacji etycznych stanowi deontologia. Pozwala ona ustalić mniej lub bardziej kompletną listę czynów, które są moralnie pożądane lub moralnie naganne[165]. O ważności kodeksów świadczyć ma chociażby to, że nawet wśród grup organizacyjnych o wątpliwej moralności istniała potrzeba stworzenia pewnych zasad, norm postępowania obejmujących różnego rodzaju nakazy i zakazy. Pionierami w tworzeniu kodeksów etycznych mieli być piraci. Własne normy etyczne mieli też kaci w średniowieczu. Karą za naruszenie zasad etycznych było m.in. pozbawienie możliwości wykonywania zawodu. W aspekcie historycznym w pewnych przypadkach naruszenie pisanych norm etycznych mogło oznaczać praktycznie pewną śmierć dla

[162] *Ibidem*, s. 29.

[163] I. Lazari-Pawłowska, *Etyka. Pisma wybrane*, P.J. Smoczyński (red.), Wyd. Ossolineum, Wrocław 1992, s. 84 i n.

[164] T. Pietrzykowski, *Czy prawnicy mają szczególne powinności moralne?*, [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy*, Wyd. Lexis Nexis, Warszawa 2008, s. 82–83.

[165] J. Zajadło, *Etyka prawa*, [w:] S. Sykuna, N. Szutta, J. Zajadło, *Etyka. Etyka prawa. Etyka prawnicza*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2022, s. 37 i n.

naruszyciela[166]. Nadmienimy, iż wśród etyków trwa dyskusja, czy rzeczywiście istnieje potrzeba formułowania odrębnych kodeksów dla każdej grupy zawodowej. Etycy zastanawiają się, czy nie wystarczy być dobrym, życzliwym i uczciwym człowiekiem, by wiedzieć, jak postępować w życiu zawodowym[167]. W dyskusjach naukowych pojawiały się i takie argumenty, które podważały zasady etyki poszczególnych zawodów, opierając się na założeniu, iż tylko jedna etyka obowiązuje wszystkich obywateli[168], a do mniej licznych należały głosy wykazujące pozytywną rolę kodeksów etyk zawodowych w aspekcie czysto moralnym[169]. Dzięki zasadzie odpowiedzialności i jej obecności we wszystkich częściach etyki normatywnej wyraźne rozróżnienie na etykę wartości i etykę obowiązku, czyli teleologię i deontologię, staje się czysto analityczne. Ważne jest ono tylko o tyle, o ile chce się dokonać konceptualizacji ich wzajemnej relacji[170]. Paweł Skuczyński formułuje pogląd, iż zarówno zredukowanie etyki zawodowej do deontologii, jak i rozdzielenie tych dziedzin mają swoje wady. W związku z tym, w ujęciu wielopłaszczyznowym, deontologia zawodowa jest uznawana za część etyki zawodowej, nie wyczerpując jej. Kodeksy etyki zawodowej mogą zawierać deklaracje, że jedynie dostosowują uniwersalne normy moralne do wymogów danego zawodu. Jako przykład można podać § 1 ust. 1 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu, który stanowi, iż: „Zasady etyki adwokackiej wynikają z norm etycznych przystosowanych do zawodu adwokata". P. Skuczyński wiąże z tym rozróżnienie tzw. etyki ogólnej od etyk szczegółowych oraz wyodrębnienie w ramach etyk szczegółowych etyki zawodowej. W takim ujęciu cała etyka stanowi spójny i zupełny system norm o hierarchicznej budowie, w którym etyka zawodowa zajmuje miejsce wśród norm bardziej szczegółowych. Rozwiązanie to nie jest

---

[166] I. Solodov, *Etyka biegłego w procesie karnym*, Społeczne Stowarzyszenie Prasoznawcze „Stopka", Łomża 2017, s. 31.

[167] Owa myśl łączy się z założeniami postmodernizmu. W miejsce etyki normatywnej, etyki zbudowanej przez fachowców, zwolennicy postmodernizmu proponują etykę wrażliwości moralnej przeciętnych ludzi. K. Gryżenia SDB, *Współczesna moralność bez etyki?*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym" 2009, nr 12(1), s. 208–209.

[168] Por. rozważania na temat podejmowania przez pracowników zachowań etycznych i nieetycznych. A. Kisiel, *Etyka zarządzania – wybrane problemy*, „Studia Ekonomiczne" 2014, nr 180, cz. 1, s. 85–93.

[169] L. Bartkowiak, T. Maksymiuk, *O potrzebie kodeksu etyki zawodowej i argumentach przeciwnych – część I*, „Medyczna Wokanda" 2019, nr 12, s. 27–32.

[170] P. Skuczyński, *Odpowiedzialność moralna jako podstawa etyki prawniczej. Rozważania w perspektywie transcedentalno-pragmatycznej*, [w:] A. Mróz, A. Niewiadomski, M. Pawelec (red.), *Prawo, język, etyka*, WPA UW, Warszawa 2010, s. 87–98.

w pełni wystarczające. Jednakże z naszego punktu widzenia istotny wydaje się wywód P. Skuczyńskiego na temat aksjologii zawodowej i podziału samych wartości. Przywoływany autor odnosi obowiązki zawodowe do wartości. Aczkolwiek w ramach innej możliwości rekonstruowanie podstawowych zasad etyki adwokatów i radców prawnych następuje w drodze analizy obowiązków zawodowych, przede wszystkim tych skodyfikowanych[171]. Kodeksy deontologiczne oprócz dostarczania praktykującym te zawody oraz odbiorcom ich działań zbioru norm – zasad akceptowanych zachowań moralnych, są również źródłem ich poznania. Uwrażliwiają na przedmiot pracy, ujawniają skalę zobowiązań, jakie biorą na siebie jej wykonawcy. Wpływają na stan wiedzy, pokazują możliwe zagrożenia, pełnią funkcję informacyjną, edukacyjną. Mówią: „co wolno", „co muszę", „co jest zakazane", a nawet „kto jest ważny, a kto najważniejszy". W wymiarze filozoficznym kodeksy utrwalają etos zawodu, wytyczając granice moralne, których profesjonalista nie powinien przekraczać[172]. Kodeksy etyki prawniczej, w których zawarte są zasady etyki korporacyjnej, pełnią istotne funkcje ogólnoetyczne, konkretyzowane w odniesieniu do aktywności zawodowej. Wskazują standardy moralnego postępowania prawników. Rola kodeksów, a zwłaszcza zawartych w nich zasad, polega na kształtowaniu wrażliwości społecznej i humanistycznej prawników. W związku z tym współcześnie każdy klasyczny zawód prawniczy posiada swój kodeks etyczny[173]. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na Kodeks Etyki Prawników Europejskich[174]. Określa on rolę prawnika, który oprócz sumiennego wypełniania wyznaczonych zadań zgodnie z przepisami prawa winien służyć interesom sprawiedliwości, a także podmiotom, które powierzyły mu dochodzenie i ochronę swoich wolności i praw, przy czym ma obowiązek bronić nie tylko interes klientów, ale także służyć im poradą. Zasady etyki zawodowej mają na celu, poprzez ich dobrowolne przyjęcie przez tych, do których mają zastosowanie, zapewnienie właściwego wypełniania przez prawnika funkcji

---

[171] P. Skuczyński, *Etyka adwokatów i radców*…, s. 102–109.

[172] B. Kudlińska-Wodo, *Deontologia profesjonalnego działania w zawodach pomocowych w świetle analizy kodeksów etycznych*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica" 2019, nr 69, s. 92.

[173] M. Stawecki, *Problematyka wymogów etycznych dotyczących osoby notariusza i sporządzanych przez niego czynności*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym" 2008, t. 11, nr 2, s. 106.

[174] Status owego Kodeksu w polskim systemie prawa oraz jego moc wiążąca stanowią przedmiot dyskusji. Ma ona istotne znaczenie z uwagi na konieczność odpowiedzi na pytanie, czy działanie niezgodne z Kodeksem może skutkować wszczęciem postępowania dyscyplinarnego przez osoby wykonujące zawody zaufania publicznego. T. Jaroszyński, *Kodeks Etyki Prawników Europejskich (CCBE) w polskim systemie prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2023, nr 1, s. 219 i n.

uznanej za niezbędną we wszystkich społeczeństwach cywilizowanych. Nieprzestrzeganie tych zasad przez prawnika może skutkować nałożeniem sankcji dyscyplinarnych[175].

Należy zgodzić się z Bartoszem Raźnym, iż najważniejszym elementem infrastruktury etycznej jest jednak czynnik ludzki, będący największą wartością i zasobem każdej organizacji. Samo istnienie systemu czy kodeksu etycznego nie spowoduje, że dana instytucja będzie go przestrzegała. Często silny nacisk jest kładziony na sformułowanie i spisanie kodeksu, natomiast nie zwraca się już uwagi na przestrzeganie zawartych w nim zasad. W tym kontekście B. Raźny przypomina o dualności etyki człowieka. Owa dualność sprowadza się do jednoczesnego występowania dwóch rodzajów etyki: deklarowanej (pożądanej, według której jednostka chciałaby być postrzegana w społeczeństwie) oraz praktykowanej (według której faktycznie postępuje). Taki sposób myślenia stworzył podwaliny dla tworzenia kodeksów etyki zawodowej, w których eksponuje się znaczenie godności zawodowej i obowiązki oraz odpowiedzialność przedstawicieli zawodów zaufania publicznego za jakość wykonywanej pracy[176], czym można uzasadniać m.in. celowość kodyfikacji zasad etyki[177]. Kodeksy etyki zawodowej (deontologiczne) stanowią grupę w miarę jednorodną, wykazując wiele cech wspólnych, chociaż ich charakter jest przedmiotem dyskusji. Główny akcent treściowy pada na ukształtowanie zasad wykonywania zawodu z perspektywy akceptowanych w środowisku zawodowym założeń moralnych. Kodeksy deontologiczne są wypowiedziami deontologicznymi. Wypowiedzi zawarte w kodeksach deontologicznych mają zróżnicowany charakter i stanowią kategorię niejednorodną z punktu widzenia teorii prawa. Konrad Zacharzewski formułuje opinię, iż wypowiedzi zawarte w kodeksach etyki zawodowej można sprowadzić do dwóch kategorii: norm moralnych oraz reguł wykonywania zawodu. Normy moralne są przede wszystkim wyznacznikiem treściowym generalnych klauzul odsyłających. Reguły wykonywania zawodu mogą komplementarnie kształtować porządek kontraktowy jako źródło powinności umownych. Cechą wspólną wypowiedzi zawartych w kodeksach deontologicznych jest tetyczne uzasadnienie ich mocy wiążącej z uwagi na to, iż zbiory takich wypowiedzi powstają w wyniku pewnego aktu sta-

---

[175] *Kodeks Etyki Prawników Europejskich* z 28.10.1998 r. ze zmianami, https://www.brrp.pl/pdf/Kodeks_Etyki_Prawnik%C3%B3w_Europejskich.pdf [dostęp: 10.05.2025].

[176] B. Raźny, *Etyka w służbie publicznej – wybrane zagadnienia*, „Kultura Bezpieczeństwa" 2020, nr 38, s. 100–101.

[177] G. Borkowski, *Etyka zawodów prawniczych w praktyce: relacje na sali rozpraw*, *Kazimierz Dolny, 19–20 października 2012 r.*, „Palestra" 2013, nr 58(1–2), s. 268.

nowienia, skąd bierze się ich moc obowiązywania[178]. Etyka zawodowa charakteryzuje się własną hierarchią norm. Zauważalne jest przesunięcie akcentów i modyfikacje na płaszczyźnie aksjologicznej w porównaniu z ogólnie funkcjonującym porządkiem aksjologicznym. W ramach etyki zawodowej istnieją i obowiązują pewne normy, których nie można spotkać w systemie moralnym, który jest przyjęty w danym społeczeństwie[179].

Przemysław Rybiński pokazuje, iż wszystkie spisane kodeksy etyki zawodowej eksponują wśród postanowień wstępnych klauzulę moralności. W Kodeksie Etyki Adwokackiej można przeczytać, że zasady etyki adwokackiej wynikają z norm etycznych przystosowanych do zawodu adwokata. Z kolei Kodeks Etyki Radcy Prawnego wskazuje wyraźnie na rzetelność i uczciwość jako na nakazany sposób wykonywania czynności zawodowych. W Kodeksie Etyki Notariusza wprost jest mowa o moralności, gdzie już w § 1 czytamy, że notariusz jest zobowiązany do przestrzegania podstawowych zasad moralnych, a także zasad etyki, które zostały objęte kodeksem deontologicznym. Rybiński akcentuje, że klauzule moralności poprzedzają w tekstach tych kodeksów katalogi norm szczególnych, których obowiązek przestrzegania wiąże się z przynależnością do określonego zawodu[180].

W doktrynie akceptowane jest także stwierdzenie, iż obowiązek postępowania zgodnie z zasadami etyki zawodowej nie jest tożsamy z obowiązkiem przestrzegania kodeksu takiej etyki, istnieje on bowiem niezależnie od tego, czy kodeks został sformułowany. Potwierdzeniem tego poglądu może być art. 64 ust. 1 ustawy o radcach prawnych, który stanowi, że radcowie prawni i aplikanci radcowscy podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za postępowanie sprzeczne z zasadami etyki (zawodu radcy prawnego), nie zaś sprzeczne z kodeksem etyki zawodowej. Wynika z tego, iż racjonalny prawodawca nie powinien używać różnych określeń do oznaczenia jednakowych pojęć. W doktrynie zauważalne są pewne rozbieżności w tym zakresie[181].

---

[178] K. Zacharzewski, *Znaczenie kodeksów deontologicznych w dziedzinie prawa prywatnego*, „Przegląd Prawa Handlowego" 2011, nr 6, s. 37.

[179] A. Sikora, *Pojęcie, rozwój i struktura polskich kodeksów etyki lekarskiej na tle etyki zawodowej*, „Poznańskie Studia Teologiczne" 2002, t. 13, s. 98. Także: T. Scheffler (red.), *Kodeks Etyki Radcy*…, s. 10.

[180] P. Rybiński, *Petryfikacja i zakotwiczenie. O legalizacji etyki prawniczej*, „Studia Iuridica" 2020, nr 83(LXXXIII), s. 213–216.

[181] W. Chróścik (red.), *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2025, s. 77–78.

Zasady postępowania poszczególnych grup zawodowych mogą różnić się od siebie, ale stosując się do tych samych zasad etycznych – rzetelności, uczciwości, życzliwości i szacunku do człowieka – można bez trudu rozwiązywać problemy etyczne. Jednakże są zawody, w których obowiązują normy i zasady stanowiące odstępstwo od ogólnie panujących zasad moralnych. Natalia Szutta uważa, iż w przypadku zawodów prawniczych istnienie kodeksów etyki zawodowej jest uzasadnione[182] z uwagi na fakt, że w kodeksach etyki zawodowej znajdują się zasady, które mają chronić godność wykonywanych zawodów prawniczych oraz zabezpieczać interes podmiotów, które korzystają z usług prawnych. Kodeksy etyki zawodowej są uchwalane przez organy samorządów prawniczych. Przypomnijmy, że naruszenie przez prawnika korporacyjnego zasad etyki może skutkować pociągnięciem go do odpowiedzialności dyscyplinarnej, np. w przypadku kontrowersyjnego zachowania członka palestry[183] można przyjąć trzy materialnoprawne podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej. Po pierwsze, w kilku przypadkach, gdy kodeks regulujący zasady etyki zawodowej odnosi się wprost do norm moralnych, ich naruszenie będzie skutkowało odpowiedzialnością dyscyplinarną za bezpośrednie naruszenie norm kodeksu deontologicznego (np. zakaz kłamstwa[184]). Drugą z podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokata jest naruszenie obowiązku przestrzegania norm etycznych. Trzecią z podstaw prawnych odpowiedzialności dyscyplinarnej za zachowanie sprzeczne z normami moralnymi jest norma, z której wynika, iż adwokat powinien wykonywać swoją pracę z należytą uczciwością. Ponadto zachowania członków palestry, niezwiązane bezpośrednio z wykonywaniem zawodu, mające cechy niezgodności z prawem mogą być uznane za naruszające zasady etyki zawodowej i prowadzić do odpowiedzialności zawodowej (np. moralnie naganne zachowanie adwokata w sferze prywatnej, które

---

[182] N. Szutta, *Etyka jako dyscyplina filozoficzna*, [w:] S. Sykuna, N. Szutta, J. Zajadło, *Etyka*…, s. 6.

[183] Sądy dyscyplinarne Adwokatury uznały, że złamaniem zasad etyki zawodowej jest grożenie ściganiem karnym oraz zawiadomieniem mediów, co mogło naruszyć dobra osobiste zarządu i spółki. K. Żaczkiewicz-Zborska, *SN: adwokat nie może grozić donosem do mediów*, https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/adwokat-nie-moze-grozic-postepowaniem-karnym-i-donosem-do-mediow,463123.html [dostęp: 18.05.2025].

[184] Adwokat niezależnie od wskazań strony nie może powoływać się na okoliczności, których nieprawdziwość jest mu znana. Nawet jeśli klient wyraźnie sobie życzy, aby jego pełnomocnik albo obrońca przedstawił sądowi twierdzenia, o których adwokat wie, iż nie są zgodne z prawdą, to nie powinien on ulec woli klienta i zadośćuczynić takiemu życzeniu. W. Marchwicki, *Czy przy okazji świadczenia pomocy prawnej adwokat może powołać się na informacje nieprawdziwe? Kilka uwag na tle zasad etyki adwokackiej oraz orzecznictwa sądowego*, „Palestra" 2011, nr 7–8, s. 269.

narusza zasady etyki zawodowej, prowadząc do odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokata – sprawcy wypadku komunikacyjnego pod wpływem alkoholu[185])[186]. Spójrzmy na kodyfikację z poziomu etyki zawodowej adwokatów. Z tego punktu widzenia Kodeks Etyki Adwokackiej oraz normy stanowione przez samorząd zawodowy adwokatów mają istotne znaczenie z uwagi na fakt, iż: po pierwsze, niezależnie od poglądu co do przyznania lub odmowy przyznania im statusu prawnego, kształtują one w dużym stopniu faktyczne granice tajemnicy; po drugie, istotne znaczenie wynika z sankcjonowania naruszeń tych norm w oparciu o Prawo o adwokaturze. Stąd słuszna może się wydawać uwaga W. Marchwickiego, że nawet przy uznaniu, iż normy Kodeksu Etyki Adwokackiej jako takie mają wyłącznie status pozaprawny, sankcjonowanie ich naruszenia na drodze sądowej, chociaż ma częściowo charakter samorządowy i niekiedy budzi pewne zastrzeżenia co do zgodności z Konstytucją, przesądza o faktycznej doniosłości tych przepisów, zwłaszcza w kontekście przymusowej przynależności do samorządu zawodowego. Wojciech Marchwicki odwołuje się do koncepcji przedstawiciela realizmu amerykańskiego, sędziego Olivera Wendella Holmesa, iż „z punktu widzenia złego człowieka" przepisy samorządowe muszą odgrywać istotną rolę w interpretacji prawa i jako takie winny być uwzględnione w analizach jednej z zasad, a mianowicie zasady tajemnicy adwokackiej[187], która jest kluczowa dla wszystkich zawodów zaufania publicznego, a w kodeksach etyki zawodowej powiązana z innymi zasadami. Od najdawniejszych czasów zajmowano się lojalnością prawników – zarówno wobec sądu, klientów, jak i kolegów, możliwością nieujawnienia dowodów znanych obronie, czyli tajemnicą zawodową, oraz dopuszczalnością pobierania opłat i honorariów za świadczoną pomoc prawną, w tym kwestią ich rozsądnej

[185] „Nie budzi wątpliwości fakt, iż prowadzenie samochodu w stanie nietrzeźwym jest poważnym naruszeniem prawa, które wymaga surowej represji. […] Nagminność przestępstw drogowych po spożyciu alkoholu, w kontekście wysokiej świadomości prawnej każdego adwokata, nakazuje stosować środki możliwie jak najbardziej represyjne w stosunku do adwokatów naruszających te normy prawne […]". Orzeczenie Sądu Dyscyplinarnego Izby Adwokackiej w Warszawie z dnia 17 lutego 2007 r., SD 27/06.

[186] T. Cyrol, *Czym jest etyka adwokacka*…, s. 11 i n.; zob. także: A. Główczewska, *Wolność słowa i pisma a odpowiedzialność dyscyplinarna adwokata w świetle wybranych orzeczeń Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Adwokatury*, [w:] P. Rączka, K. Rokicka-Murszewska (red.), *Prawnicze zawody zaufania publicznego*, t. 2: *Odpowiedzialność dyscyplinarna osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Wyd. Nauk. UMK, Toruń 2021, s. 167. Również: P.F. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2023, s. 58–59.

[187] W. Marchwicki, *Tajemnica adwokacka. Analiza konstytucyjna*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 141.

wysokości. Wobec samych prawników, członków korporacji, postawiono szereg wymogów, zapisanych w kodeksach etyki zawodowej. Standardy, które wyznaczano prawnikom, podlegały ewolucji historycznej i znajdują odzwierciedlenie w kodeksach etyki zawodowej[188]. Łukasz Błaszczak formułuje opinię, iż sfera etyczna związana z obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej i przestrzeganiem zasad etycznych może zostać objęta oddziaływaniem klauzuli dobrych obyczajów. Naruszenie bowiem zasad etyki powinno być ocenione przez organ procesowy jako działanie sprzeczne z dobrymi obyczajami[189]. Tajemnica zawodowa związana jest z zasadą niezależności i unikania konfliktu interesów. Radca prawny (adwokat), udzielając porady prawnej nowemu klientowi, posiada wiedzę ze „starej sprawy" u poprzedniego klienta, a owa wiedza daje nowemu klientowi przewagę, w pewnym stopniu może także prowadzić do naruszenia tajemnicy zawodowej. Jak pokazuje Anita Woroniecka: znakomicie czują ją „pokrzywdzeni" jej naruszeniem klienci. W postępowaniach dyscyplinarnych bardzo precyzyjnie zwykle potrafią określić, jaka wiedza radcy prawnego o ich mocnych lub słabych stronach, specyfice organizacji, relacjach wewnętrznych czy mechanizmach podejmowania decyzji daje jego nowemu klientowi przewagę[190]. Z kolei uzasadnienie obowiązywania zasady tajemnicy zawodowej u notariuszy ma aksjologiczny charakter, wynikający z praw człowieka i godności zawodu. Sam Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza sygnalizuje, iż zachowanie tajemnicy zawodowej należy do podstawowych obowiązków etycznych notariusza jako powiernika swoich klientów[191]. Gwarancją zachowania poufności jest społeczne zaufanie do zawodu notariusza[192].

---

[188] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 24.

[189] Ł. Błaszczak, *Problem ujawnienia tajemnicy zawodowej przez radców prawnych i adwokatów występujących w charakterze strony powodowej lub pozwanej w procesach cywilnych z udziałem swoich klientów*, [w:] K. Mularczyk, M. Pyrz, T. Scheffler, A. Zalesińska (red.), *Wykonywanie zawodu radcy prawnego. 40-lecie samorządu radcowskiego. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2022, s. 188–191; por. S.W. Ciupa, *Lokal kancelarii w świetle zasad wykonywania zawodu i etyki zawodowej*, [w:] K. Mularczyk, M. Pyrz, T. Scheffler, A. Zalesińska (red.), *Wykonywanie zawodu radcy prawnego*…, s. 224–225.

[190] A. Woroniecka, *Krótki przewodnik po konfliktach*, [w:] A. Zalesińska, K. Mularczyk, M. Pyrz (red.), *Kodeks Etyki Radcy Prawnego – wybrane zagadnienia. Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu*, t. I, Wyd. OIRP we Wrocławiu, Wrocław 2023, s. 50.

[191] D. Barczak, *Kształtowanie się ochrony tajemnicy notarialnej ze szczególnym uwzględnieniem jej karnoprocesowych aspektów. Zarys problematyki*, „Acta Iuridica Resoviensia" 2021, nr 2(33), s. 25.

[192] A. Wilkowska-Płóciennik, *Czemu służy tajemnica notarialna? Znaczenie normatywne przepisów regulujących zasady notarialnej dyskrecji zawodowej*, „Nowy Przegląd Notarialny" 2023, R. XXV, nr 3(92), s. 38.

3.4. Naruszenie zasad etyki zawodowej jako delikt dyscyplinarny

Anna Chochowska, analizując regulacje poszczególnych ustaw korporacyjnych, stawia tezę, że wykonywanie obowiązków zawodowych zgodnie z zasadami etyki zawodowej stanowi ważny wymóg stawiany adwokatom i radcom prawnym. Nieprzestrzeganie zasad etyki zawodowej stanowi jeden z deliktów dyscyplinarnych. A. Chochowska stawia pytanie, czy nieprzestrzeganie zasad etyki zawodowej może stanowić samoistną podstawę odpowiedzialności. Naruszenie zasad etyki może stanowić podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej. Jednak w opinii autorki normy zawarte w kodeksach etycznych nie mogą stanowić samodzielnej podstawy prawnej, tylko muszą zostać powiązane z konkretnym przepisem rangi ustawowej[193]. Zasady etyki korporacji prawniczych w sposób istotny oddziałują na wykonywanie zawodu[194], wyznaczają pewien minimalny standard, którego naruszenie, zwłaszcza w sytuacji, w której zasady etyki są w znacznym stopniu skodyfikowane w kodeksie etyki zawodowej, każdorazowo świadczy o przekroczeniu określonej normy sankcjonowanej[195]. Prowadzenie postępowania dyscyplinarnego, jak i wymierzane w ramach tego postępowania kary muszą mieścić się w granicach interesu publicznego i jego ochrony, nie naruszając art. 31 ust. 3 Konstytucji RP („Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw")[196]. Wykładnia przepisów prawa dyscyplinarnego nie powinna pomijać okoliczności, iż dotyczy ona przede wszystkim norm prawa represyjnego. Błędne ustalenie zasad etyki zawodowej powoduje, że sąd dyscyplinarny może znaleźć się w mało komfortowej czy wręcz

[193] A. Chochowska, *Odpowiedzialność adwokata i radcy prawnego za naruszenie zasad etyki zawodowej*, „International Journal of Legal Studies" 2018, nr 2(4), s. 73–74.

[194] J. Juszczak, *Reglamentacja zawodów prawniczych z perspektywy austriackiej szkoły ekonomii*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie" 2023, t. 17, s. 323.

[195] K. Fila, *Karalność usiłowania na gruncie odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokata – stanowisko częściowo aprobujące*, „Palestra" 2024, nr 3, https://doi.org/10.54383/0031-0344.2024.03.4.

[196] M. Lewandowicz, T. Chyrek, *Etyka i deontologia zawodów adwokata i radcy prawnego w Polsce i zawodu adwokata w Niemczech*, „Studia Prawa Publicznego" 2025, nr 1(49), s. 72 i n.

trudnej sytuacji[197]. Te twierdzenia, w opinii Wojciecha Sołdaczuka, prowadzą do wniosku, iż kodeksy etyki zawodowej powinny być traktowane jako akty o charakterze normatywnym, pomimo iż nie można zaliczyć ich do źródeł prawa w rozumieniu konstytucyjnym. W. Sołdaczuk jest zdania, iż niemożliwym jest wyczerpujące ujęcie w kodeksach etyki zawodowej wszystkich zdarzeń i wątpliwości, jakie mogą się pojawić w realiach wykonywania danego zawodu prawniczego[198]. Zasady etyki wyznaczają zachowania pełnomocników na kilku płaszczyznach: w sferze kontaktów z klientami, wobec sądów i innych organów, w stosunku do innych pełnomocników i samorządu korporacyjnego, w zakresie obowiązków wobec społeczeństwa. Kodeksy etyki formułują ponadto podstawowe obowiązki wykonywania zawodu[199]. Zasady etyki zawodowej wynikają z ukształtowanych od tysiącleci ogólnych norm moralnych, poczucia przyzwoitości, kultury moralnej i prawnej oraz wychowania obywatelskiego, które stanowi podstawę cywilizowanego społeczeństwa[200]. Można patrzeć na nie z różnych punktów widzenia. Wynikają z norm etycznych przystosowanych do wykonywania danego zawodu prawniczego. Są wpajane adeptom (aplikantom) od początku wykonywania ich drogi zawodowej. Tworzą zbiór zasad, podręcznik, instrukcje zachowania w danym środowisku zawodowym prawników[201]. Zasady etyki zawodowej, wraz z publikacjami i orzecznictwem sądów dyscyplinarnych, bywają określane w doktrynie jako materialne prawo dyscyplinarne[202], a deontologia postępowania dyscyplinarnego łączy się ze szczególnym charakterem niektórych zawodów oraz zasadami funkcjonowania konkretnych korporacji zawodowych[203]. Przecież funkcją zasad etyki zawodowej jest: po

---

[197] Ł. Chojniak, *O wybranych problemach ze stosowaniem materialnego prawa dyscyplinarnego adwokatów z perspektywy gwarancji obwinionego do rzetelnego postępowania*, „Białostockie Studia Prawnicze" 2017, t. 22, nr 1, s. 76, 78.

[198] W. Sołdaczuk, *Rola i znaczenie etyki zawodowej prawnika ze szczególnym uwzględnieniem etyki zawodu prokuratora*, „Państwo i Prawo" 2018, nr 10, s. 96.

[199] A. Falkowska, *Zasady etyki w zawodzie radcy prawnego*, „Ekonomia i Prawo" 2010, t. VI, s. 450–451.

[200] M. Stawecki, *Problematyka wymogów etycznych*…, s. 106.

[201] Materiały z konferencji *„Ponadczasowość zasad etyki zawodu adwokata a granice ich ewentualnej modyfikacji"*, Łódź 2019, https://lodz.adwokatura.pl/wp-content/uploads/2020/03/orakronika_pokonferencjne_01_03032020.pdf [dostęp: 4.02.2026].

[202] A. Bąkowski, *Recenzja: Zdzisław Krzemiński, Kodeks Etyki Adwokackiej. Teksty prawne. Orzecznictwo SN. Orzecznictwo dyscyplinarne. Komentarz, Wydawnictwo Kamino 1994, ss. 144*, „Palestra" 1994, nr 38(12), s. 142.

[203] A. Olak, *Pojęcie dyscypliny służbowej i przewinienia dyscyplinarnego*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje" 2014, nr 16, s. 306–307.

pierwsze, regulowanie stosunków wewnątrz danej grupy zawodowej; po drugie, określenie stosunku przedstawicieli danej grupy zawodowej do przedmiotu działania (reguły określające stosunek przedstawicieli zawodu do przedmiotu pracy); po trzecie, zabezpieczenie przedstawicieli poszczególnych zawodów przed pokusami związanymi z możliwością nadużyć moralnych, które związane są z charakterem pracy zawodowej; po czwarte, dbałość o właściwy poziom moralny przedstawicieli poszczególnych grup zawodowych; po piąte, krzewienie i egzekwowanie wymogów moralności zawodowej. Obok tego podziału na gruncie doktryny można znaleźć inne, powiązane z konkretnymi zawodami prawniczymi. Z naszego punktu widzenia ważna jest funkcja kontrolna. Odnosi się ona do relacji pomiędzy członkami wspólnoty adwokackiej, także w odniesieniu do roli sądów dyscyplinarnych, działających na podstawie uprawnienia przyznanego przez ustawodawcę z tego tytułu, iż samorząd posiada formalne uprawnienia do kontrolowania swoich członków i wymierzania kar dyscyplinarnych za łamanie zasad etyki zawodowej[204]. Najważniejszą funkcją zasad etyki prawniczej jest to, że zawierają one podstawowe wartości poszczególnych zawodów[205], często wyrażonych na tyle szeroko, iż stwarzających pole szerokiej interpretacji dla organów dyscyplinarnych[206]. Zdaniem Katarzyny Purc-Kurowickiej i Błażeja Jurgilewicza obowiązki zawodowe prawników powinny być zawsze interpretowane w sposób nie tylko zgodny z zasadami zawodowymi, ale także w sposób najpełniej je realizujący. Jest to podstawowa dyrektywa interpretacyjna w etyce prawniczej, która wyraża ścisły związek deontologii zawodowej i aksjologii zawodowej[207]. Idąc tropem myślowym Jerzego Zajadły, deontologia (*dei* – należy, trzeba)[208] jest określana jako etyka obowiązku, chociaż z pewnego punktu widzenia można ją uznać za etykę zasad. Cytowany autor nie

[204] P.F. Piesiewicz, *Prawne i etyczne aspekty*…, s. 144–148.

[205] Jako przykład wypada podać zasadę wolności słowa i pisma, uważaną za jeden z fundamentów zawodów adwokata i radcy prawnego. Szeroko na ten temat D. Jaroszewska-Choraś, *Pomiędzy prawem a etyką – wolność słowa w zawodzie adwokata w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Studia Prawnoustrojowe" 2023, nr 61, s. 113 i n.

[206] Por. A. Kania-Chramęga, *Legislacyjna (nie)doskonałość przesłanek odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz podstaw wymiaru kary dyscyplinarnej – wybrane zagadnienia na tle ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*, „Prokuratura i Prawo" 2023, nr 5, s. 148.

[207] K. Purc-Kurowicka, B. Jurgilewicz, *Etyka prawnicza w Polsce w XXI wieku*, „Acta Iuridica Resoviensia" 2021, nr 2(33), s. 121.

[208] Por. K. Szmaglińska, *Etyka – pytania dotyczące dobra moralnego, zalet moralnych i moralnej powinności działania*, [w:] A. Jonkisz, L. Niebrój (red.), *Wprowadzenie do filozofii: Podręcznik dla studentów kierunków medycznych*, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, Katowice 2013, s. 66–67.

widzi w tym sprzeczności. Uzasadnia to w ten sposób, że obowiązek[209] określonego zachowania jest niczym innym jak obowiązkiem postępowania zgodnie z określoną zasadą[210]. Obowiązek można potraktować jako normę, którą ludzie powinni kierować się w działaniu[211]. Normy etyki zawodowej, których przedmiotem są określone obowiązki, stanowią w pewnym stopniu uszczegółowienie istniejących w danej społeczności wartości i postaw, precyzujących pożądane zachowania, właściwe dla danej grupy zawodowej, powodując, iż etyka zawodowa jawi się jako pomost pomiędzy ogólnie przyjętymi zasadami etycznymi a specyfiką pracy danej grupy zawodowej[212]. Wymagania etyki zawodowej mogą być bardziej wygórowane, wyższe od powszechnych lub wyjątkowe. Deontologia zawodowa tworzy pewien rodzaj prawa określającego powinności, które wynikają zarówno z obowiązującego kodeksu zawodowego, jak i ze zwyczajów przyjętych w danym zawodzie[213]. Zasady etyczne, które kształtują relacje prawnik–klient, znajdują nader często odzwierciedlenie w orzecznictwie sądów dyscyplinarnych[214], w których sądy dyscyplinarne powołują się na cel i główne przesłanie zasad płynących z konkretnych artykułów kodeksów etyki zawodowej. Interpretując zasady etyki korporacyjnej kształtujące relacje prawnik–klient, sądy dyscyplinarne wskazują, iż zasady etyczne, zawarte w kodeksach deontologicznych, stanowią zabezpieczenie interesów indywidualnych klienta, a w wymiarze szerszym, w stosunku do całego społeczeństwa, przesądzają o pożądanym zachowaniu radcy prawnego czy adwokata[215]. Deontologiczne reguły postępowania znajdują więc odniesienie w orzecznictwie sądów

---

[209] Z perspektywy etyki ważny wydaje się stosunek między tym, co trzeba czynić, żeby być wolnym od wyrzutów, że zaniedbało się jakikolwiek obowiązek, a dziełami męstwa i poświęcenia, pociągającymi ku sobie samą miłością. W. Rubczyński, *Etyka. Wydanie drugie „Zarysu Etyki", poprawione i rozszerzone. Tom I. Wstęp. Część I*, Wyd. Towarzystwo Naukowe KUL, t. 13, Lublin 1936, s. 88.

[210] J. Zajadło, *Etyka prawa*, [w:] S. Sykuna, N. Szutta, J. Zajadło, *Etyka*…, s. 37 i n.

[211] Por. M. Furman, *Etyka Immanuela Kanta versus etyka Maxa Schelera*, „Analiza i Egzystencja" 2019, nr 48, s. 50.

[212] M. Podymkiewicz, *Etyka cnót a kształtowanie się zasad etyki zawodowej policjanta*, [w:] R. Rodasik, M. Sokołowski (red.), *Etyka codzienności jako element kultury bezpieczeństwa*, Wyd. Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron", Kraków 2015, s. 50.

[213] T. Czakon, D. Ślęczek-Czakon, *Etos polityków w kodeksach etycznych radnych*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2019, s. 32–34.

[214] Por. orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie z dnia 27 listopada 2019 r., WO-191/19.

[215] I. Pawłowska, *W obliczu konfliktu interesów. Nowelizacja Kodeksu Etyki Radców Prawnych*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe" 2023, nr 3(36), s. 133.

dyscyplinarnych[216]. Badania deontologiczne reguł dotyczących stosunków z klientem odnoszących się do biegu jego sprawy na podstawie Kodeksu Etyki Adwokackiej oraz w odniesieniu do orzecznictwa Wyższej Komisji Dyscyplinarnej i Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Adwokatury na plan pierwszy wysuwają zaufanie klienta do adwokata. Bez zaufania prowadzenie sprawy nie byłoby możliwe. Na tle analizy orzecznictwa i Kodeksu Etyki Adwokackiej zauważalna jest hierarchia wartości adwokata, gdzie osobiste korzyści nie mogą przesądzać o prowadzeniu danej sprawy, która powinna być prowadzona w sposób odważny i honorowy[217]. Zasada godności zawodu, jako pojęcie deontologiczne, stanowi jedną z podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej. Obowiązki przestrzegania norm etycznych oraz strzeżenia godności zawodu, chociaż w płaszczyźnie praktycznej przenikają się, w opinii Radosława Baszuka, mają odrębne zakresy znaczeniowe. Termin „godność zawodu" stosowany jest do opisania powinności i obowiązków wynikających z norm i zwyczajów funkcjonujących w danej grupie zawodowej. Reguły deontologiczne formułowane są ze szczególnym uwzględnieniem aspektu moralnego. Jednak nakazy postępowania „godnego" mają charakter wzorca ustalanego przez władzę lub przez zwyczaj i odnoszą się do zachowań oczekiwanych w konkretnych sytuacjach, które wynikają z faktu wykonywania zawodu. R. Baszuk powołuje się na dekret Naczelnika Państwa z 24 grudnia 1918 r. w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego, który przewidywał odpowiedzialność dyscyplinarną m.in. za „wykroczenia przeciwko honorowi i godności stanu adwokackiego"[218].

Sami przedstawiciele zawodów prawniczych chcą postępować zgodnie z zasadami etyki zawodowej. Mają ku temu dwa ważne powody: po pierwsze, chęć uniknięcia postępowania dyscyplinarnego, po drugie, obawę przed utratą zaufania społecznego. W związku z tym do Komisji Etyki Naczelnej Rady Adwokackiej i Komisji Etyki Krajowej Rady Radców Prawnych wpływa szereg pytań, także tych związanych z rosnącą rolą Internetu i rozwojem e-porad prawnych[219].

---

[216] Por. P. Jabłoński, P. Kaczmarek, M. Wojtanowski, *Wolność ekspresji sędziego w czasach kryzysu kultury polityczno-prawnej*, Wyd. Nauk. Scholar, Warszawa 2024, s. 171.

[217] A.H. Tarnacka, *Praktyka orzecznicza organów dyscyplinarnych dotycząca przestrzegania reguł deontologicznych obejmujących stosunki adwokata z klientem odnoszące się do biegu jego sprawy*, „Journal of Modern Science" 2018, t. 4(39), s. 158.

[218] R. Baszuk, *Wpływ nowelizacji prawa o adwokaturze oraz kodeksu postępowania karnego na model adwokackiego postępowania dyscyplinarnego*, „Palestra" 2015, nr 5–6, s. 22.

[219] K. Borkowska, *Tajemnica zawodowa prawników: zasady etyki radców i adwokatów*, 23.03.2012, https://www.rp.pl/prawnicy/art13835701-tajemnica-zawodowa-prawnikow-zasady-etyki-radcow-i-adwokatow [dostęp: 18.05.2025].

Z jednej strony zasady etyki korporacji prawniczych kształtują podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej, z drugiej strony w ramach postępowań dyscyplinarnych obowiązują inne zasady, mianowicie zasady postępowania dyscyplinarnego. W przepisach dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej członków samorządu radcowskiego i adwokackiego odzwierciedlono podstawowe zasady postępowania karnego, czyli jawność postępowania, dwuinstancyjność i prawo do obrony. Jawność postępowania dyscyplinarnego przejawia się m.in. w tym, że Ministrowi Sprawiedliwości oraz osobom przez niego upoważnionym przysługuje w każdym stadium postępowania prawo wglądu do akt i żądania informacji o wynikach postępowania dyscyplinarnego. Wskazanym osobom przysługuje również prawo do żądania prawomocnych orzeczeń dyscyplinarnych bądź postanowień wraz z aktami sprawy. O jawności ma świadczyć też fakt, że rozprawa przed sądem dyscyplinarnym jest jawna, chyba że jawność rozprawy grozi ujawnieniem tajemnicy adwokackiej/radcowskiej albo zachodzą inne wymagane przepisami prawa przyczyny wyłączenia jawności. Z kolei dwuinstancyjność postępowania sprowadza się do tego, że od orzeczeń i postanowień kończących postępowanie dyscyplinarne stronom i Ministrowi Sprawiedliwości przysługuje odwołanie w terminie 14 dni od dnia doręczenia odpisu orzeczenia albo postanowienia wraz z uzasadnieniem oraz pouczeniem o terminie i sposobie wniesienia odwołania. M. Charkiewicz i E. Charkiewicz trzecią zasadę, czyli prawo do obrony w postępowaniu dyscyplinarnym, pojmują jako gwarancję, przyznaną na podstawie stosowanych odpowiednio przepisów Kodeksu postępowania karnego[220]. Przejawem realizacji prawa do obrony jest możliwość ustanowienia przez obwinionego obrońcy, którym może być wyłącznie radca prawny lub adwokat[221].

[220] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2025 r. poz. 46 z późn. zm.

[221] M. Charkiewicz, E. Charkiewicz, *Instrumentalne wszczęcie postępowania*…

Rozdział 4

Przewinienia dyscyplinarne jako podstawa odpowiedzialności zawodowej przedstawicieli korporacji prawniczych

4.1. Delikt dyscyplinarny

Poniesienie odpowiedzialności dyscyplinarnej jest skutkiem popełnienia przez podmiot deliktu dyscyplinarnego. Delikt dyscyplinarny określany jest w literaturze jako zachowanie członka zbiorowości poddanej odpowiedzialności dyscyplinarnej stanowiący czyn zawiniony, ujemnie wpływający w stopniu większym niż znikomy na dobra chronione określone przepisami tworzącymi odpowiedzialność dyscyplinarną. Według Patryka Bialica musi to być czyn dyscyplinarnie bezprawny, zabroniony przez ustawę, wypełniający znamiona deliktu[222]. Często zamiennie używa się terminów „delikt dyscyplinarny" i „przewinienie dyscyplinarne". W związku z tym P. Jóźwiak jest zdania, iż nie ma przeszkód do tego, aby w odniesieniu do przewinień dyscyplinarnych, podobnie jak w przypadku innych czynów zabronionych (przestępstw czy wykroczeń), mówić o ustawowych znamionach podmiotu, strony podmiotowej, strony przedmiotowej oraz przedmiotu ochrony. Z uwagi na wielość aktów prawnych o charakterze ustawowym i podustawowym (rozporządzenia, statuty, regulaminy dyscyplinarne), regulujących kwestie odpowiedzialności dyscyplinarnej w różnych grupach społecznych, w opinii Piotra Jóźwiaka, nie jest możliwe zaprezentowanie jednego, wspólnego modelu ujmowania strony podmiotowej deliktów dyscyplinarnych w polskim systemie prawnym. Cytowany autor dowodzi, iż:

---

[222] P. Bialic, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w świetle Konstytucji RP i Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. UKEN dr hab. Czesława Kłaka, UEKN, Kraków 2024, s. 189.

po pierwsze, niektóre przepisy dyscyplinarne wprost wskazują, iż do pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności dyscyplinarnej konieczne jest przypisanie mu umyślności, względnie nieumyślności;

po drugie, znaczna część ustaw regulujących problematykę odpowiedzialności dyscyplinarnej nie zawiera żadnych regulacji, które wprost odnosiłyby się do umyślności lub nieumyślności deliktu dyscyplinarnego;

po trzecie, są też i takie delikty dyscyplinarne, co do których w praktyce i w piśmiennictwie wskazuje się, iż wina, a w dalszej kolejności także umyślność, względnie nieumyślność, nie zawsze są konieczne do pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności dyscyplinarnej[223].

Paweł Skuczyński wskazuje na potrzebę ustalenia, czy dany czyn powinien zostać zakwalifikowany jako przewinienie (delikt dyscyplinarny), ażeby wymierzyć karę za popełnienie tego czynu. Przy ustalaniu faktu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, czyli udowadnianiu, że dany czyn rzeczywiście miał miejsce, oraz znajdywaniu reguły objętej odpowiedzialnością dyscyplinarną, którą ów czyn narusza, ma zastosowanie wiele zasad procesowych, w tym zasada domniemania niewinności. Z kolei rozstrzygnięcie dotyczące wymiaru kary, rodzajowego doboru środków represji wynika z charakteru czynu i stopnia stwierdzonej winy. Sąd dyscyplinarny ma za zadanie ustalenie naruszonej reguły oraz prawnych konsekwencji tego naruszenia[224]. W przypadku deliktu dyscyplinarnego natura czynów nagannych jest inna niż czynów będących przedmiotem postępowania karnego, chociaż granice pomiędzy nimi bywają nieostre[225]. Każdy typ deliktu dyscyplinarnego wskazuje na pewne cechy (elementy treściowe opisu czynu) określające przepisy, które statuują odpowiedzialność dyscyplinarną. W doktrynie znajdujemy sugestie, że pojęcie znamion deliktu dyscyplinarnego należy rozumieć autonomicznie z uwagi na fakt, iż w obliczu wielości aktów prawnych, które regulują odpowiedzialność dyscyplinarną różnych podmiotów, niecelowe i nieprecyzyjne jest posługiwanie się jednolitym pojęciem znamion deliktu dyscyplinarnego. W mniemaniu Patryka Bialica niemożliwe jest szczegółowe i precyzyjne opisanie wszystkich elementów czynu penalizowanego dyscyplinarnie, które by znalazły zastosowanie do

[223] P. Jóźwiak, *Niektóre problemy strony podmiotowej deliktu dyscyplinarnego*, „Acta Iuris Stetinensis" 2018, nr 1(21), s. 169–175.

[224] P. Skuczyński, *Granice odpowiedzialności*…, s. 18.

[225] M. Laskowski, *Czy odpowiedzialność dyscyplinarna jest rodzajem odpowiedzialności karnej?*, „Themis Polska Nova" 2013, nr 1(4), s. 91.

każdego deliktu dyscyplinarnego niezależnie od tego, czy dotyczy osób wykonujących zawód prawniczy, czy też należy do innej grupy zawodowej czy społecznej, która jest objęta reżimem odpowiedzialności dyscyplinarnej[226]. Józef Jagieła spostrzega, iż posłużenie się przy definiowaniu przewinień dyscyplinarnych zwrotami o charakterze ocennym, niedookreślonym i otwartym stwarza jednak trudności w precyzyjnym wyznaczeniu granic odpowiedzialności dyscyplinarnej, w związku z czym może się zdarzyć, iż będzie stanowić podstawę do niebezpiecznego jej poszerzenia[227]. Zdaniem Radosława Giętkowskiego delikt dyscyplinarny ma charakter ogólny i oznacza każdy czyn objęty formalnym zakazem dyscyplinarnym. Przewinienie dyscyplinarne (odpowiednik przestępstwa w prawie karnym) jest zaś czynem dyscyplinarnie bezprawnym, społecznie szkodliwym w stopniu więcej niż znikomym i zawinionym. R. Giętkowski wprowadza pojęcie typu deliktu dyscyplinarnego. Mianowicie zauważa, iż delikty dyscyplinarne oraz przewinienia dyscyplinarne są konkretnymi czynami określonych indywidualnie osób. Tymczasem w ustawach delikty dyscyplinarne ujęte są w sposób ogólny, abstrakcyjny. Przykładowo cytowany autor podaje następujące sformułowania: „naruszenie obowiązków członka korpusu służby cywilnej", „naruszenie dyscypliny służbowej", „niewykonanie lub nienależyte wykonanie obowiązków zawodowych określonych prawem", „czyny sprzeczne z zasadami etyki zawodowej" czy „uchybienie powadze stanowiska sędziowskiego". Taki właśnie abstrakcyjny opis deliktu dyscyplinarnego wskazujący te cechy, którym odpowiadać musi konkretny czyn, aby mógł się stać podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej, na wzór typów czynów zabronionych w nauce prawa karnego nazywany będzie typem deliktu dyscyplinarnego. Cechy (elementy treściowe) typu deliktu dyscyplinarnego, ponownie na wzór nauki prawa karnego, nazywane zaś będą znamionami tego typu (znamionami deliktu dyscyplinarnego). Ów autor dodaje, że wspomniane przez niego abstrakcyjne opisy deliktów dyscyplinarnych w przepisach poprzedzane są zawsze sformułowaniami typu: osoba będąca członkiem określonej organizacji „podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za…", „ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną za…" lub „odpowiada dyscyplinarnie za…" Skoro zatem za czyn wypełniający znamiona typu deliktu dyscyplinarnego grozi odpowiedzialność dyscyplinarna, to jest on zakazany przez prawo dyscyplinarne.

[226] P. Bialic, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 192.

[227] J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne komorników*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 4056, „Przegląd Prawa i Administracji" 2021, t. CXXVI, s. 211.

Dlatego, w jego przekonaniu, czyn wypełniający znamiona typu deliktu dyscyplinarnego został określony jako czyn objęty zakazem dyscyplinarnym. W sformułowanych przesłankach odpowiedzialności dyscyplinarnej zakaz ten został nazwany zakazem formalnym, nie każdy bowiem czyn podpadający pod formalny zakaz dyscyplinarny musi być czynem rzeczywiście bezprawnym dyscyplinarnie, gdyż może on równocześnie podpadać pod określoną abstrakcyjnie (typową) okoliczność wyłączającą bezprawność, zwaną kontratypem – w związku z tym, że ma ona funkcję przeciwstawną do typu deliktu dyscyplinarnego. R. Giętkowski dowodzi, iż typ deliktu nadaje bezprawny charakter zachowaniom godzącym w określone dobra prawne chronione przez publiczne prawo ustrojowe, a kontratyp uchyla, neutralizuje tę bezprawność ze względu na inne istotne dobra prawne. Przykładem kontratypu, którym posłużył się R. Giętkowski, może być stan wyższej konieczności, kiedy to niebezpieczeństwo grożące jednemu dobru prawnemu jest uchylane przez poświęcenie innego dobra (w przypadku kontratypu dyscyplinarnego będzie to dobro ustrojowoprawne) o wartości mniejszej niż wartość dobra ratowanego (o kontratypie będzie mowa w podrozdziale b)[228]. Należy pamiętać, iż delikt dyscyplinarny oceniany jest nie tylko w płaszczyźnie normatywnej, ale zwłaszcza w płaszczyźnie etycznej oraz zawodowej, i może być jednocześnie czynem wypełniającym znamiona przestępstwa lub wykroczenia. W przypadku deliktu problemu winy nie można ujmować wyłącznie w kategoriach prawnopozytywnych, tym bardziej wyłącznie w kategoriach prawa karnego i postępowania karnego[229]. W sytuacji, kiedy delikt dyscyplinarny wypełnia jednocześnie znamiona przestępstwa, obwiniony może podlegać odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej[230]. Czyn stanowiący podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej niekiedy bywa dyscyplinarnie bezprawny, co związane jest z materialnymi podstawami odpowiedzialności dyscyplinarnej, które mogą być związane z naruszeniem zasad etyki lub obowiązków zawodowych. Zatem delikt dyscyplinarny pojmowany jest jako czyn bezprawny i zawiniony, o większym aniżeli znikomy stopniu społecznej szkodliwości[231]. R. Giętkowski wyróżnia typy deliktów dyscyplinarnych, które w jego przekonaniu przeważnie ujęte są w sposób bardzo

[228] R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 182 i n.

[229] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2016 r., SK 18/14,

[230] A. Nogal, *Kilka uwag*…

[231] M. Laskowski, *Granice deliktu dyscyplinarnego sędziego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2020, nr 4 (56), s. 162–168.

ogólny i za pomocą klauzul generalnych, a tylko czasami są doprecyzowywane bardziej szczegółowe podtypy. Jako wyjątek od niedookreśloności typu deliktu podaje typy polegające na popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia albo czynu podlegającego procesowej odpowiedzialności porządkowej. Chociaż zauważa, iż i w tym przypadku przepisy dyscyplinarne, które odsyłają do norm innych gałęzi prawa, nie wskazują, jakie konkretnie czyny będą wypełniać znamiona tych typów, jednak na gruncie tych gałęzi da się to precyzyjnie ustalić. Delikty dyscyplinarne mają wyraźne zabarwienie etyczne, i to nie tylko wtedy, gdy polegają na naruszeniu zasad etyki zawodowej, a dokładne i zupełne skatalogowanie czynów nieetycznych jest bardzo trudne do przeprowadzenia. W ocenie R. Giętkowskiego owo skatalogowanie czynów nieetycznych jest wręcz niemożliwe. Autor przyjmuje, że stosowany sposób typizacji deliktów dyscyplinarnych nie narusza standardów demokratycznego państwa prawnego. Osoby podlegające odpowiedzialności dyscyplinarnej zazwyczaj pozostają bowiem w ścisłym kontakcie z organizacją, w której uczestnictwo warunkuje tę odpowiedzialność, a na podstawie całokształtu wiążących ich norm da się ustalić, jakie czyny podpadają pod typy deliktów dyscyplinarnych, w konsekwencji czego wymienione osoby mają przynajmniej ogólną wiedzę, za jakie zachowania grozi im odpowiedzialność. Wystarczy tylko, by typy deliktów dyscyplinarnych były określone w ustawie. W grę wchodzą zarówno ustawy regulujące status prawny członków określonych organizacji publicznych, z którymi wiąże się odpowiedzialność dyscyplinarna, jak i ustawy o charakterze ogólnym, znajdujące do nich zastosowanie w związku z ich statusem lub wykonywanymi zadaniami. Typy deliktów dyscyplinarnych uszczegółowiać mogą też normy innych niż ustawa aktów normatywnych o powszechnie obowiązującej mocy prawnej, a ponadto zwłaszcza aktów wewnętrznie obowiązujących. Szczegółową treść typom deliktów dyscyplinarnych nadają normy etyki zawodowej, normy zwyczajowe funkcjonujące w poszczególnych organizacjach, orzecznictwo dyscyplinarne, a nawet oczekiwania społeczne wobec członków właściwych organizacji publicznych. Typy deliktów dyscyplinarnych w różny sposób formułowane są przez poszczególne ustawy. Najczęściej spotyka się rozwiązanie polegające na tym, że ustawa przewiduje dla danej grupy osób podlegających odpowiedzialności dyscyplinarnej dwa typy deliktu. Treścią pierwszego jest generalnie naruszenie obowiązków, np. zawodowych, służbowych. Drugi charakterystyczny typ deliktu dyscyplinarnego polega natomiast na uchybieniu godności zawodu/służby/stanowiska lub naruszeniu zasad ety-

ki zawodowej[232], co przykładowo można zobrazować jednym z orzeczeń sądów dyscyplinarnych, gdzie czytamy, iż: „Godność zawodu adwokata buduje się stosunkiem do innych a nie oznakami bogactwa, zwłaszcza w społeczeństwie, gdzie jeszcze jest tyle biedy […]"[233]. Druga kategoria została nazwana przez Katarzynę Ceglarską-Piłat deliktami związanymi z naruszeniem niepisanych, a nawet pisanych norm etyczno-moralnych związanych z funkcjonowaniem danej wspólnoty i tworzącego je etosu, często uzewnętrznionych w składanym ślubowaniu. Ta druga kategoria deliktów odwołuje się do zespołów zasad, idei oraz celów, które są istotne z punktu widzenia każdej wspólnoty. Występuje także odwołanie do interesu społecznego, stanowiącego wewnętrzną wskazówkę dla członków grupy, która odnosi się do właściwego sposobu postępowania w danej sytuacji, służąc jej identyfikacji i integracji. Prawodawca posługuje się klauzulami generalnymi, takimi jak: „uchybienie godności urzędu", „nieetyczne zachowanie", „uchybienie godności stanowiska", „czyny sprzeczne z zasadami etyki zawodowej"[234]. K. Ceglarska-Piłat zauważa, iż zazwyczaj ustawy przewidują w przypadku każdej ze wspólnot oba typy deliktów. Co ciekawe, w przypadku odpowiedzialności za naruszenie godności zawodowej jej przedmiotem nie jest odpowiedzialność za naruszenie norm moralnych, etycznych, ale też norm prawnych, które odsyłają do norm etycznych. Jednakże zdarza się również, że przewinienie może obejmować także naruszenie obowiązków wynikających ze złożonego ślubowania. Ponadto określając znamiona przewinień dyscyplinarnych, prawodawca posługuje się różnymi sformułowaniami, wśród nich są także sformułowania mające charakter ocenny czy nawiązujące do zakresu wykonywanych obowiązków (np. „zawinione, nienależyte wykonywanie czynności oraz czyny sprzeczne z zasadami etyki zawodowej lub przepisami dotyczącymi wykonywania czynności")[235]. Druga kategoria delik-

---

[232] R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 191 i n.

[233] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 19 stycznia 2008 r., WSD 15/07.

[234] Zgodnie z orzecznictwem Wyższego Sądu Dyscyplinarnego (orzeczenie z dnia 27 listopada 2019 r., WO-191/19): „w sytuacji, w której radca prawny udziela pomocy prawnej stronie przeciwnej w stosunku do strony uprzednio reprezentowanej w sprawie z nią związanej, stanowi to działanie w warunkach konfliktu interesu, do czego radca prawny nie powinien dopuścić. W ocenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego taka sytuacja jest w sposób oczywisty społecznie szkodliwa i to w stopniu znacznym. Taka ocena Wyższego Sądu Dyscyplinarnego wynika z przekonania, że każdy radca prawny, każdorazowo, z maksymalnie możliwym wyprzedzeniem, winien wykluczyć właśnie ryzyko pojawienia się konfliktu interesów. Taki jest cel i główne przesłanie zasad płynących z § 10 i § 29 ust. 1 pkt 2 KERP […]". I. Pawłowska, *W obliczu konfliktu*…, s. 133.

[235] K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie i cechy*…, s. 113–115.

tów, nazywana etyczną, odnosząca się do określonego lub kwalifikowanego naruszenia norm i wartości etycznych, oparta jest na przesłankach, które mają charakter alternatywny, czyli do uznania czynu za przewinienie dyscyplinarne wystarczy spełnienie jednej z nich[236]. Należy przy tym pamiętać, iż uniwersalną podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej we wszystkich grupach zawodowych jest naruszenie zasad etyki i godności zawodu[237]. Rozróżnienie typów deliktów polegających na naruszeniu obowiązków oraz naruszeniu zasad godności/etyki zawodowej[238], w przeświadczeniu cytowanego R. Giętkowskiego, ma sens tylko taki, że o ile w pierwszym przypadku konkretną treść typowi deliktu nadają w zasadzie wyłącznie normy prawa stanowionego, o tyle w drugim treść tę kształtują normy moralne i obyczajowe[239]. Dlatego też możliwość przypisania radcy prawnemu deliktu dyscyplinarnego daje postępowanie sprzeczne z prawem, które jest bardzo obszerne i sprawia w praktyce wiele problemów interpretacyjnych[240]. Przykładem czynów stanowiących naruszenie obowiązków zawodowych adwokata lub radcy prawnego jest przejawianie lekceważącego stosunku wobec klienta w postaci unikania z nim osobistego kontaktu, nieodbierania telefonów, braku odpowiedzi na korespondencję, udzielanie informacji nieprawdziwych, nierzetelnych lub składanie obietnic w przedmiocie wyniku procesu. Takie postępowanie uznawane jest za nielicujące z godnością osób wykonujących zawód adwokata lub radcy prawnego, jak również za naruszające dobre obyczaje, w związku z tym szkodliwe dla samo-

---

[236] P. Skuczyński, *Aktualne problemy odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych*, [w:] A. Bodnar, P. Kubaszewski (red.), *Postępowania dyscyplinarne w wolnych zawodach prawniczych – model ustrojowy i praktyka. Materiały z konferencji z dnia 5 marca 2012 r.*, Wyd. Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2013, s. 61.

[237] C. Kulesza, *Ewolucja wybranych procedur dyscyplinarnych w świetle konwencyjnego i konstytucyjnego prawa do sądu*, „Białostockie Studia Prawnicze"2017, t. 22, nr 1, s. 12.

[238] Przykładem takiego przewinienia jest orzeczenie Sądu Dyscyplinarnego Izby Notarialnej we Wrocławiu z dnia 28 maja 2014 r. (SD 1/2014). Obwiniony notariusz, pełniąc funkcję publiczną asesora notarialnego, dopuścił się rażącego przewinienia, uchybiającego powadze i godności zawodu poprzez sporządzenie poza siedzibą kancelarii czynności notarialnych w liczbie 68 aktów notarialnych w okresie od dnia 20 lutego 2010 do 10 lutego 2011 r., co stanowiło przypadek naruszenia art. 3 Prawa o notariacie oraz nieuczciwej konkurencji z naruszeniem etyki zawodowej. T. Lewiński, W. Kruszyński, *Notariusz. Rozdział IX*, [w:] P. Pomianowski, T. Lewiński, W. Kruszyński, *Orzecznictwo organów dyscyplinarnych w wybranych zawodach zaufania publicznego*, Campidoglio, Warszawa 2016, s. 149.

[239] R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 191 i n.

[240] D. Seroka, *Odpowiedzialność dyscyplinarna członków organów kolegialnych samorządu radców prawnych*, „Przegląd Prawa Administracyjnego" 2020, nr 3, s. 175.

rządu adwokackiego lub radcowskiego jako obniżające ich prestiż[241]. Stawiane jest pytanie, czy delikt dyscyplinarny można popełnić jedynie wykonując obowiązki zawodowe, czy też w życiu prywatnym. Odpowiedź na to pytanie znajduje się w § 4 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu, z którego wynika, że adwokat odpowiada dyscyplinarnie zarówno podczas działalności zawodowej, publicznej, jak i w życiu prywatnym[242]. Deliktem dyscyplinarnym jest także brak doskonalenia zawodowego[243]. Analogicznie nieterminowe wykonanie zobowiązania stanowić może również delikt dyscyplinarny[244]. Zasada ustawowej określoności, charakterystyczna dla prawa karnego, ma ograniczone znaczenie w postępowaniu dyscyplinarnym z uwagi na brak zamkniętego katalogu przewinień dyscyplinarnych. Kinga Łuniewska zauważa, iż na tle orzecznictwa, w zależności od stanu faktycznego, można wyróżnić, jakie zachowania podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej, np. odpowiedzialność radcy prawnego za niezawinione niezapłacenie składek na rzecz samorządu radców prawnych[245]. Adwokat i aplikant adwokacki może ponieść za nadużycie wolności słowa i pisma odpowiedzialność dyscyplinarną zamiast odpowiedzialności karnej[246]. Ma to miejsce w sytuacji, gdy ich wypowiedź wyczerpuje znamiona przestępstw zniewagi lub zniesławienia[247]. Pamiętajmy, że adwokaci

---

[241] M. Charkiewicz, E. Charkiewicz, *Instrumentalne wszczęcie postępowania*…

[242] M. Idan-Pykno, *Postępowanie dyscyplinarne wobec adwokatów z perspektywy standardów Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, „Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego" 2014, nr 5, s. 18.

[243] R. Baszuk, *(Nie)doskonalenie zawodowe jako delikt dyscyplinarny*, „Dziennik Gazeta Prawna" 2017, nr 6(4405), s. D6–D7.

[244] K. Żaczkiewicz-Zborska, *SN: Radca prawny musi spełniać wyższe standardy niż przedsiębiorca*, Prawo.pl, 29.07.2019, https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/nieterminowe-wykonanie-zobowiazania-przez-radce-prawnego-zalicza,450108.html [dostęp: 6.07.2025].

[245] K. Łuniewska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych i aplikantów radcowskich w obliczu zasad rzetelnego procesu*, „Białostockie Studia Prawnicze" 2017, t. 22, nr 1, s. 60.

[246] K. Grabowska-Biernat, *Odpowiedzialność adwokata lub radcy prawnego w sprawach o wykroczenia drogowe a uprawnienie do korzystania z ochrony prawnej przysługującej sędziemu i prokuratorowi*, „Problemy Prawa Karnego" 2022, t. 6, nr 2, s. 9.

[247] Wyrok Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie z dnia 8 marca 2018 r., WO-135/17: „wypowiedzi naruszających godność stron i odnosił się bez należytego szacunku do rozmówcy wykonującego zawód adwokata poprzez użycie następujących słów «sukinsyn» pod adresem klienta adwokata, «tytuły naukowe może Pan sobie wsadzić w d…», tj. o czyn z art. 30 w zw. z art. 6 ust. 1 i 2 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, którego tekst jednolity stanowi załącznik do uchwały Nr 8/VIII/ 2010 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 28 grudnia 2010 r. w związku z art. 64 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 637) i na podstawie art. 65 ust. 1 pkt 1 ustawy o radcach prawnych wymierza karę upomnienia […]".

oraz aplikanci adwokaccy odpowiadają dyscyplinarnie za postępowanie sprzeczne z prawem, a także za naruszenie obowiązków zawodowych, zasad etyki oraz godności zawodu[248]. Odpowiedzialność dyscyplinarna członków adwokatury ma charakter represyjny. Prawo o adwokaturze nie wprowadza zamkniętego katalogu przewinień dyscyplinarnych, czego przyczyną jest duża kazuistyka spraw dyscyplinarnych oraz stale zmieniające się stosunki społeczne. W praktyce ciężar stwierdzenia, czy dany czyn jest deliktem dyscyplinarnym, spoczywa na sądach dyscyplinarnych, które mogą uznać za takowy naruszenie konkretnego przepisu prawa powszechnie obowiązującego, jak i przepisów wewnętrznych uchwalonych przez organy adwokatury, a nawet, jak podaje Wojciech Szczotka, zachowanie sprzeczne ze zwyczajem, któremu orzecznictwo dyscyplinarne przyznało rangę normy etycznej[249]. Przykładowo w wyroku z dnia 29 kwietnia 2008 r., SDI 9/08[250], Sąd Najwyższy rozważał kwestie możliwości przypisania obwinionemu notariuszowi przewinienia dyscyplinarnego z powodu naruszenia przez niego § 26 pkt 7 Kodeksu Etyki Zawodowej Notariusza. Uznał, iż wprawdzie rada izby notarialnej nie ma ustawowych kompetencji do abstrakcyjnego określania rodzajów deliktów dyscyplinarnych notariuszy, ale jest uprawniona do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego w konkretnych wypadkach sprzeniewierzenia się przez notariusza uregulowaniom Kodeksu Etyki Zawodowej Notariusza, albowiem to właśnie w sferze ogólnych zasad etycznych i moralnych związanych z wykonywaniem zawodu notariusza należy sytuować przewinienie dyscyplinarne polegające na uchybieniu powadze i godności zawodu[251]. W doktrynie odnajdujemy różne klasyfikacje przewinień dyscyplinarnych notariuszy. I tak, Roman Ozga wymienia sytuacje, kiedy notariusz może odpowiadać dyscyplinarnie za przewinienia dyscyplinarne (delikty dyscyplinarne). Mogą one mieć postać: a) przewinienia

[248] Zgodnie z zasadami etyki naruszeniem godności zawodu adwokackiego jest takie postępowanie adwokata, które mogłoby go poniżyć w opinii publicznej lub poderwać zaufanie do zawodu. Celem podejmowanych przez adwokatów czynności zawodowych jest ochrona interesów klienta. Jakkolwiek w czasie wykonywania czynności zawodowych adwokat korzysta z pełnej swobody i niezależności, na adwokacie spoczywa szczególny obowiązek dbałości o to, aby nie przekroczyć granic prawidłowego reprezentowania interesów klientów. K. Dudka, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawniczych zawodach zaufania publicznego – analiza orzecznictwa kar dyscyplinarnych*, Wyd. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2013, s. 12.

[249] W. Szczotka, *Odpowiedzialność za nadużycie przez aplikanta adwokackiego wolności słowa i pisma według przepisów ustawy – Prawo o adwokaturze*, „Palestra" 2023, nr 12, s. 70–71.

[250] OSNSD 2008, poz. 114.

[251] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 27–28.

zawodowego, polegającego na oczywistej i rażącej obrazie przepisów prawnych; b) uchybienia powadze lub godności zawodu; c) niespełnienia obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej; d) niespełnienia obowiązku sprawowania patronatu; e) niespełnienia obowiązku wynikającego z ustawy o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców[252].

Działalność adwokatów, radców prawnych, także notariuszy, może wyczerpywać znamiona czynu zabronionego[253]. Czyn jest koniecznym i podstawowym elementem konstytutywnym przewinienia dyscyplinarnego. W polskiej doktrynie prawa karnego pojęciu czynu nadawana jest różnorodna treść. O czynie w znaczeniu prawa karnego jako elemencie struktury przestępstwa można mówić tylko wtedy, gdy zachowanie człowieka zostaje podjęte w sytuacji możliwości psychicznego sterowania swoimi ruchami. „Czyn" to termin, za pomocą którego często odnosimy się do domniemanych podstaw sprawstwa, które okazuje się płynne, zależne od konwencji społecznych, przyjmowanych mniej lub bardziej wprost. Zachowanie człowieka, nazywane w prawie karnym czynem, musi być wyrazem aktywności jego woli, chociażby treść woli była kształtowana patologicznie. Czyn powinien być psychicznie zdeterminowany, powinien być wytworem woli człowieka. Kierunek woli i treść świadomości rozważa się w ramach winy bądź strony podmiotowej przestępstwa[254]. Na gruncie prawa karnego nie jest czynem zachowanie się człowieka pod wpływem przymusu bezwzględnego, któremu nie mógł się on oprzeć i wobec tego nie był on sterowany jego wolą. Od przymusu bezwzględnego odróżnia się fizyczny lub psychiczny przymus względny, polegający na wywieraniu nacisku na wolę człowieka, ale niewykluczający kierowania przez tę wolę jego zachowaniem się. Zachowanie się pod wpływem przymusu absolutnego jest najistotniejszym praktycznie rodzajem sytuacji, w której stwierdzamy brak czynu. Z pojęcia czynu wykluczane są także inne rodzaje zachowań niesterowanych wolą człowieka, przy czym zasadniczą formą popełnienia przestępstwa jest jego dokonanie. Jednak odpowiedzialność karną może ponieść także ten, kto dopuszcza się usiłowania, a w niektórych przypadkach ten, kto dopuszcza się przygotowania przestępstwa. W nauce prawa karnego istnieje

---

[252] R. Ozga, *Wokandy ostatniej dekady*, https://www.kin.pl//wp-content/uploads/2023/07/7_WOKANDY_OSTATNIEJ_DEKADY.pdf [dostęp: 15.04.2026].

[253] D.D. Mielewczyk, *Należyta staranność adwokata i radcy prawnego wykonujących zawód w ramach indywidualnej praktyki prawniczej (analiza porównawcza polskiego i amerykańskiego systemu prawnego)*, „Studia Iuridica Toruniensia" 2020, t. XXVII, s. 232.

[254] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 55–56.

pojęcie tzw. pochodu przestępstwa, czyli schematu przedstawiającego stadia czynu przestępnego. Za elementy tego pochodu uznaje się: zamiar, przygotowanie, usiłowanie, dokonanie[255]. Wracając do postępowania dyscyplinarnego, trzeba pamiętać o tym, że w przewinieniu dyscyplinarnym wyróżniane są formy stadialne, które obejmują etapy realizacji znamion czynu wyczerpującego dyspozycję przewinienia. Karalne etapy to: przygotowanie, usiłowanie i dokonanie. W doktrynie są i takie głosy, zgodnie z którymi, w związku z tym, iż przepisy dyscyplinarne nie wskazują wyraźnie przygotowania ani usiłowania, obie te formy nie są karalne. Za sprawstwo czynu wyczerpującego znamiona przewinienia dyscyplinarnego odpowiada nie tylko ten, kto wykonuje go sam albo wspólnie i w porozumieniu z inną osobą, lecz także ten, kto kieruje wykonaniem takiego czynu przez inną osobę lub, wykorzystując uzależnienie innej osoby od siebie, poleca jej wykonanie takiego czynu. Czyn wyczerpujący znamiona przewinienia dyscyplinarnego można popełnić także w formach niesprawczych: podżegania bądź pomocnictwa. Wiesław Kozielewicz podkreśla, iż czyn stanowiący przewinienie dyscyplinarne musi być bezprawny dyscyplinarnie, czyli jeżeli chodzi o: po pierwsze, ustawę Prawo o adwokaturze – postępowanie sprzeczne z prawem, zasadami etyki lub godności zawodu, a także naruszenie swych obowiązków zawodowych, jak też niedopełnienie obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia; po drugie, ustawę o radcach prawnych – postępowanie sprzeczne z prawem, zasadami etyki radcy prawnego lub godnością zawodu, jak również niedopełnienie obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia; po trzecie, ustawę Prawo o notariacie – naruszenie przepisów normujących wykonywanie zawodu notariusza, uchybienie powadze lub godności zawodu, a także niedopełnienie obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia[256].

Sądownictwo dyscyplinarne napotyka coraz to nowe sytuacje i katalog deliktów dyscyplinarnych się rozrasta, przy czym zachowania naruszające godność zawodu często stanowią naruszenie prawa albo wypełniają jednocześnie znamiona innego przewinienia. Jest to charakterystyczne dla postępowań dyscyplinarnych, w których podstawy deliktów wzajemnie się przenikają[257].

---

[255] L. Gardocki, *Prawo karne*, wyd. 22, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2021, s. 53–54, 109.

[256] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 56–57.

[257] K. Górecki, *Delikty dyscyplinarne popełniane przez radców w życiu prywatnym*, „Radca Prawny", 5.10.2021, https://radcaprawny.kirp.pl/archiwum/etyka/delikty-dyscyplinarne-popelniane-przez-radcow-w-zyciu-prywatnym/ [dostęp: 1.07.2025].

Wskazywane są dwie strony[258] deliktu dyscyplinarnego, mianowicie skarżący i obwiniony[259]. Ofiara deliktu dyscyplinarnego może występować jedynie w roli skarżącego i świadka. Problemem w dostępie do sądu dyscyplinarnego jest zapewnienie wyłączności sądów dyscyplinarnych w rozstrzyganiu deliktów dyscyplinarnych oraz zapewnienie jak najszerszej możliwości odwołania się zarówno skarżącego, jak i obwinionego do sądu wyższej instancji, czyli Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, przy istnieniu stosownych zabezpieczeń w postępowaniu przed tym sądem. Jeżeli radca prawny został obwiniony o popełnienie deliktu dyscyplinarnego, to musi mieć prawo do tego, aby sprawę rozpoznał niezależny i bezstronny sąd dyscyplinarny, przy zachowaniu elementarnych gwarancji procesowych wynikających z Kodeksu postępowania karnego[260].

Nadmienimy, iż do Rzecznika Praw Obywatelskich trafiały skargi obywateli na niewłaściwe kwalifikowanie przez organy samorządu adwokackiego zawiadomień o deliktach dyscyplinarnych. Były one rozpatrywane jako skargi w trybie Kodeksu postępowania administracyjnego, co skutkowało brakiem ich przekazywania do rzecznika dyscyplinarnego, prowadząc do pozbawienia zarówno pokrzywdzonych, jak i obwinionych istotnych gwarancji ochrony ich podstawowych praw i wolności. Odpowiadając na interwencję Rzecznika Praw Obywatelskich, Naczelna Rada Adwokacka wskazała, iż przyjęła nowy regulamin organizacji i funkcjonowania okręgowych rad adwokackich, w którym ujednolicono formalne zasady funkcjonowania referatów skargowych na poziomie Izb Adwokackich i NRA celem odpowiedniego zabezpieczenia gwarancji procesowych obywateli przy jednoczesnym zachowaniu dbałości o sprawne procedowanie skarg[261].

---

[258] Osoba, która nie ma statusu strony w postępowaniu dyscyplinarnym, a jedynie zawiadomiła o delikcie dyscyplinarnym, nie jest uprawniona do wniesienia odwołania. Postanowienie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie z dnia 28 marca 2022 r., WO-1/22.

[259] Co ciekawe, delikty dyscyplinarne bywają dzielone na konfliktowe i bezkonfliktowe. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce jako przewinienie dyscyplinarne, które nie jest konfliktem, wskazuje naruszenia nieskutkujące szkodą lub krzywdą wyrządzoną lub grożącą konkretnej osobie. Natomiast jako delikt konfliktowy ma miejsce pomiędzy określonymi podmiotami. Delikt może być efektem konfliktu lub konflikt może stać się efektem przewinienia dyscyplinarnego. D. Bek, O. Sitarz, *Mediacja w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym wobec członków społeczności akademickiej*, „Forum Prawnicze" 2018, t. 49, s. 34 i n.

[260] S. Pilipiec, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych radców prawnych*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2016, t. XXV, nr 3, s. 757–758.

[261] *Brakuje jasnych kryteriów klasyfikacji skarg obywateli na działania adwokatów. Odpowiedź NRA*, Biuletyn Informacji Publicznej RPO, 2024, https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-nra-skargi-obywateli-adwokat-delikty-dyscyplinarne-odpowiedz [dostęp: 30.06.2025].

4.2. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność dyscyplinarną

Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność dyscyplinarną zaliczyć można takie, które wyłączają dyscyplinarną bezprawność czynu, jego społeczną szkodliwość oraz winę. Ponadto wyróżnić można w tym obszarze przedawnienie dyscyplinarne oraz ustanie stosunku korporacyjnego. Okolicznością wyłączającą bezprawność dyscyplinarną można, posługując się terminologią przynależną prawu karnemu, nazwać kontratypem dyscyplinarnym. Jacek Zaleśny wskazuje, iż kontratyp polega na tym, że czyn materialnie wypełniający znamiona deliktu dyscyplinarnego nie jest deliktem dyscyplinarnym ze względu na okoliczności jego popełnienia i jako taki jest zgodny z prawem. W sytuacji kontratypu dyscyplinarnego nie wszczyna się postępowania dyscyplinarnego, a wszczęte ulega umorzeniu. Kontratyp to sytuacja, w której naruszenie formalnego deliktu dyscyplinarnego jest obiektywnie konieczne, społecznie uzasadnione bądź pożądane. Na podobieństwo rozwiązań przyjętych w Kodeksie karnym kontratypami dyscyplinarnymi są: obrona konieczna (na podobieństwo art. 25 k.k.), stan wyższej konieczności (na podobieństwo art. 26 k.k.), eksperyment (ryzyko nowatorskie na podobieństwo art. 27 k.k.), działanie w ramach uprawnień lub obowiązków oraz zgoda dysponenta dobra. W zakresie kontratypu dyscyplinarnego odpowiednie zastosowanie mają ustalenia doktryny prawa, odnoszące się do kontratypu w prawie karnym. Okolicznościami wyłączającymi odpowiedzialność dyscyplinarną są również okoliczności wyłączające winę. Zaliczyć do nich można: niepoczytalność; usprawiedliwione błędne przekonanie, że ma miejsce okoliczność wyłączająca popełnienie deliktu dyscyplinarnego albo winę; usprawiedliwiona nieświadomość bezprawności czynu czy też przymus absolutny. Co do okoliczności wyłączających winę, to odpowiednie zastosowanie mają ustalenia doktryny prawa, które odnoszą się do okoliczności wyłączających winę w prawie karnym[262].

Kwestia kontratypu w kontekście notariuszy stanowi złożone zagadnienie. Pomocne jest orzecznictwo sądowe. Podążając za nim, nie stanowi kontratypu uwalniającego obwinioną notariusz od odpowiedzialności dyscyplinarnej za jej zachowanie, które polegało na ujawnieniu tajemnicy zawodowej z uwagi na społeczny obowiązek złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa

[262] J. Zaleśny, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 36–37.

przez stronę aktu notarialnego. Sąd Najwyższy zauważył, iż przepisy określające byt i zakres tajemnicy notarialnej, a także tryb oraz zasady zwolnienia z obowiązku jej dochowania nie przewidują sytuacji, które wyłączałyby z mocy prawa z tego powodu odpowiedzialność dyscyplinarną, mimo równocześnie stwierdzonej realizacji przez sprawcę znamion przewinienia zawodowego w rozumieniu stosownych przepisów Prawa o notariacie. W przekonaniu Sądu Najwyższego obowiązek zawiadomienia o przestępstwie ma charakter powszechny i dotyczy każdego zdolnego do poniesienia odpowiedzialności karnej. Jednakowoż przepis art. 240 k.k. zawiera zamknięty, niepodlegający wykładni rozszerzającej katalog przestępstw, do których tylko ten obowiązek denuncjacji się odnosi. Obowiązek zawiadomienia o przestępstwie przewidziany w dyspozycji przepisu art. 240 § 1 k.k. nie odnosi się do innych czynów niż te wyraźnie w przedmiotowym przepisie wskazane. Sąd Najwyższy stwierdził, iż wśród czynów wymienionych w przedmiotowym artykule nie ma występku „poświadczenia nieprawdy". Dalej idąc, Sąd Najwyższy orzekł, iż na notariuszu, tak jak na każdym, kto uzyskał informację o popełnionym przestępstwie, ciąży społeczny obowiązek zawiadomienia o nim organów ścigania (art. 304 § 1 k.p.k.). Niespełnienie tego społecznego obowiązku zawiadomienia o przestępstwie nie jest jednak obwarowane sankcją prawną (*lex imperfecta*). Sąd Najwyższy, powołując się na doktrynę, wskazał, iż w takich wypadkach notariusz powinien dokonać oceny, czy okoliczności danego przypadku uzasadniają denuncjację, czy też mimo podejrzenia popełnienia przestępstwa z uwagi na zasadę tajemnicy zawodowej (poufności) wymagane jest, ażeby notariusz powstrzymał się od współdziałania z organami ścigania. Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, iż notariusz, decydując się na złożenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, a zarazem chcąc respektować przewidziany w art. 18 § 1 Prawa o notariacie obowiązek dochowania tajemnicy zawodowej, powinien to uczynić w taki sposób, który by temu obowiązkowi nie uchybił. W związku z tym w przedmiotowej sprawie nie można mówić o wyłączeniu odpowiedzialności dyscyplinarnej notariusza[263].

Przesłanką wyłączającą odpowiedzialność radcy prawnego jest sytuacja, kiedy okoliczności podnoszone przez osobę skarżącą nie zasługują na uwzględnienie z uwagi na fakt, iż są niewystarczające do przyjęcia, że radca prawny popełnia przewinienie dyscyplinarne, a czynności podejmowane przez radcę prawnego mieszczą się w granicach pełnomocnictwa i nie naruszają przepisów

[263] Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2014 r., SDI 28/14.

ustawy o radcach prawnych ani żadnej normy Kodeksu Etyki Radcy Prawnego[264]. Z kolei Łukasz Błaszczak podnosi, że prawo do sądu, które przysługuje każdemu obywatelowi, będzie działało w przypadku radcy prawnego i adwokata na zasadzie kontratypu. Nikt nie może być pozbawiony możliwości korzystania z konstytucyjnego prawa do sądu, co oznacza, że radca prawny i adwokat może ujawnić fakty objęte tajemnicą zawodową, prowadząc spór ze swoim klientem[265].

Daniel Barczak doszukuje się analogii pomiędzy tajemnicą zawodową adwokatów, radców prawnych i notariuszy w odniesieniu do kontratypu. Wskazuje, że ustawy korporacyjne odnoszące się tak do tajemnicy adwokackiej, jak i tajemnicy radcy prawnego nie przewidują możliwości zwolnienia ani na wypadek zeznawania, ani wyjaśniania. Jednak w związku z prawem do obrony nie ma to znaczenia dla oskarżonego. Przywoływany autor powołuje się na tezę z uchwały Sądu Najwyższego, od której zaczął się spór co do możliwości ujawniania tajemnicy zawodowej przez oskarżonego w procesie karnym: „obowiązek milczenia upada, jeżeli adwokat w związku z treścią danej rozmowy z klientem znalazł się w pozycji obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym lub oskarżonego w postępowaniu karnym"[266]. Ten pogląd, a także wywody doktryny dotyczące możliwości ujawnienia tajemnicy adwokackiej przez oskarżonego w procesie karnym są aktualne do dziś i w drodze analogii można je przenieść na notariusza. Zdaniem D. Barczaka w rozważaniach dotyczących ujawnienia tajemnicy notarialnej w procesie karnym przez oskarżonego warto się zastanowić nad podstawami prawnymi natury materialnej takiego stanu i czy notariuszowi nie będzie grozić odpowiedzialność karna za ujawnienie tego typu informacji, bowiem o ile co do regulacji procesowej sytuacja nie budzi wątpliwości, to w prawie materialnym nie jest to już oczywiste, gdyż zgodnie z prawem karnym materialnym ujawnienie tajemnicy zawodowej jest penalizowane na podstawie przepisu art. 266 k.k. Autor wysuwa tezę, iż nie będzie to miało miejsca, ponieważ sytuacja, w której oskarżony ujawnia treści objęte tajemnicą zawodową, nosi znamiona kontratypu. Występują w takim stanie faktycznym wszystkie cechy wskazujące na taką sytuację, takie jak kolizja dóbr, poświęcenie jednej z wartości i opłacalność takiej decyzji. Tak więc oskarżony notariusz, ujawniając jako oskarżony w procesie karnym poufne wiadomości objęte ta-

[264] Postanowienie Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego OIRP w Rzeszowie z dnia 11 marca 2021 r., OSD 4/2021.

[265] Ł. Błaszczak, *Problem ujawnienia tajemnicy*…, s. 209.

[266] Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1962 r., VI KO 61/62.

jemnicą notarialną, działa w ramach kontratypu, korzystając ze swego uprawnienia wyższego rzędu, jakim jest prawo do obrony, i poświęcając obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej[267].

Powstaje pytanie o odpowiedzialność przedstawiciela wolnego zawodu za zachowania, których dopuścił się przed wpisem na listę. Odpowiadając na nie, warto w tym miejscu odwołać się do orzeczenia Sądu Najwyższego, który orzekł, iż:

> W pierwszej kolejności należy wskazać na pozorną, czy raczej relatywną tylko trafność twierdzenia zawartego w pierwszym z zarzutów, jakoby adwokat mógł być pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej wyłącznie za czyn popełniony przed wpisem na listę adwokatów. Wszak regułą jest, a nie wyjątkiem, że wpisanie na listę adwokatów poprzedza aplikacja adwokacka. A w myśl art. 80 p.o.a. adwokaci i aplikanci adwokaccy podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za tak samo określone w tym przepisie czyny i na takich samych zasadach. Obie te grupy tworzą jedną korporację zawodową, której władze samorządowe sprawują pieczę nad należytym wykonywaniem tego zawodu zaufania publicznego w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony (art. 17 ust. 1 Konstytucji RP). Adwokaci i aplikanci adwokaccy odpowiadają za przewinienia dyscyplinarne przed tymi samymi sądami dyscyplinarnymi pierwszej i drugiej instancji. Przewidziano tylko pewne różnice w regulacjach dotyczących kar (nie orzeka się kary pieniężnej wobec aplikantów, a czasu trwania kary zawieszenia w czynnościach zawodowych nie zalicza się do okresu obowiązkowej aplikacji adwokackiej – art. 83 ust. 1 i 2 Prawa o adwokaturze). Z całokształtu unormowań Prawa o adwokaturze nie można więc kategorycznie wywodzić, że adwokat odpowiada dyscyplinarnie tylko za czyny popełnione po wpisie na listę adwokatów. Jest bowiem oczywiste, że odpowiedzialność ta obejmuje w równej mierze czyny popełnione zarówno w okresie aplikacji adwokackiej i wykonywania zawodu adwokata. Wpis na listę adwokatów nie unicestwia odpowiedzialności za delikt dyscyplinarny popełniony przez adwokata wtedy, gdy był wpisany na listę aplikantów adwokackich. Żaden z przepisów Prawa o adwokaturze nie uprawnia do twierdzenia przeciwnego. Nie można było zatem podnosić zarzutu obrazy art. 80 Prawa o adwokaturze w taki sposób, jak skarżący ujął to w pkt 1 kasacji, tj. przy pominięciu istotnej okoliczności zachodzącej w niniejszej sprawie, że obwiniony był aplikantem adwokackim przed wpisaniem go na listę adwokatów i właśnie w okresie aplikowania dopuścił się deliktu dyscyplinarnego […][268].

[267] D. Barczak, *Kształtowanie się ochrony*…, s. 31–32.

[268] Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2017 r., SDI 25/17.

Zdaniem Michała Wantoła pewne problemy na gruncie prawa dyscyplinarnego może powodować odpowiednie stosowanie[269] okoliczności wyłączających karalność, jeżeli odnoszą się one do tego, co sprawca czynu zabronionego uczynił już po zrealizowaniu znamion, przykładowo instytucji czynnego żalu skutecznego, współpracy z organami ścigania i wydania osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa. Według M. Wantoła można mieć pewne wątpliwości nawet do przykładu czynnego żalu, który nie jest zagadnieniem bezspornym, zwłaszcza jeśli prawodawca nie daje podstaw do przyjmowania odpowiedzialności dyscyplinarnej za usiłowanie. Jeśli przepis prawa dyscyplinarnego nakazuje odpowiednie stosowanie regulacji Kodeksu karnego odnoszących się do form stadialnych, to wówczas uchylenie odpowiedzialności dyscyplinarnej na drodze czynnego żalu wydaje się M. Wantołowi zasadne. Natomiast w sytuacji, kiedy możliwość pociągania do odpowiedzialności dyscyplinarnej za zachowania określone jako usiłowanie przyjmie się tylko na podstawie przepisów prawa dyscyplinarnego, wówczas dla przywoływanego autora jest to już wątpliwe[270].

Przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości przewinienia dyscyplinarnego często korzysta się z metod wypracowanych w doktrynie prawa karnego. Zatem celem ustalenia, czy czyn stanowi rzeczywiście przestępstwo i nie można zastosować w danym przypadku instytucji kontratypu, wyłączającej jego bezprawność, stosowane są trzy etapy obejmujące owo ustalenie: po pierwsze, czy czyn zabroniony jest w ogóle społecznie szkodliwy; po drugie, jaki jest próg znikomości społecznej szkodliwości tego konkretnego czynu; po trzecie, czy w danym wypadku stwierdzona społeczna szkodliwość przekracza przyjętą znikomość (jest większa niż znikoma). Realizacja tego etapu polega właściwie na wskazaniu konkretnego ponadsubminimalnego stopnia społecznej szkodliwości[271].

---

[269] Dodajmy, iż odpowiednie stosowanie to zawsze określony katalog sytuacji, w których trudno wskazać jednoznaczną normę. Nie jest to równoznaczne z tym, że owa norma nie istnieje. W ustawodawstwie dyscyplinarnym zamieszczenie odpowiedniej klauzuli zezwalającej na odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu karnego czy Kodeksu postępowania karnego opiera się na przekonaniu, że należy stosować te przepisy, które wykazują określone podobieństwo postępowania dyscyplinarnego do postępowania karnego. P. Czarnecki, *Stosowanie kodeksu karnego*…, s. 104.

[270] M. Wantoła, *Odpowiednie stosowanie okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną wobec przewinień dyscyplinarnych*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne" 2016, nr 15, s. 220.

[271] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 60.

4.3. Kary dyscyplinarne

Kary dyscyplinarne stanowią sankcje wymierzane wobec podmiotów poddanych korporacyjnej odpowiedzialności dyscyplinarnej w związku z naruszeniem przez nich zasad funkcjonowania zbiorowości, w której uczestniczą, a w szczególności dotyczących zasad i godności wykonywania zawodu czy też naruszenia zasad deontologii zawodowej. Jak wskazuje P. Burzyński: „cechą konstytutywną kary jest celowa dolegliwość, która wykracza poza cele i zadania kompensacji (restytucji), egzekucji czy też zabezpieczenia – a więc celów i zadań właściwych innym formom reakcji prawnych. Jednocześnie z pojęciem kary wiąże się element potępienia”[272]. Kary dyscyplinarne są wymierzane wyłącznie przedstawicielom danej korporacji prawniczej, do której należą. Ograniczony krąg podmiotów poddanych karaniu dyscyplinarnemu stanowi niewątpliwie jeden z elementów odróżniających odpowiedzialność karną od odpowiedzialności dyscyplinarnej[273]. Kary dyscyplinarne mają dyscyplinować przedstawicieli zawodów prawniczych do zachowań zgodnych z istotą tych zawodów jako zawodów zaufania publicznego[274]. Wywołują one skutki w płaszczyźnie relacji wewnątrzkorporacyjnej w tym sensie, że dotyczą one stosunku pomiędzy przedstawicielem danej profesji prawniczej a organizacją, do której należy[275]. W literaturze wskazuje się, że – biorąc pod uwagę charakter kar dyscyplinarnych – można wyróżnić takie, które są eliminacyjne, oraz takie, które są honorowe[276].

Szczególnym środkiem dyscyplinującym, niestanowiącym kary dyscyplinarnej[277], jest w adwokaturze i korporacji radców prawnych upomnienie dziekańskie (art. 85 Prawa o adwokaturze oraz art. 66 ustawy o radcach prawnych). Procedura zastosowania tego *sui generis* środka wymaga jednak aktywności rzecznika dyscyplinarnego. Jeżeli przewinienie dyscyplinarne jest mniejszej wagi albo w świetle okoliczności sprawy będzie to wystarcza-

---

[272] P. Burzyński, *Ustawowe określenie sankcji karnej*, Warszawa 2008, s. 25.

[273] K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie i cechy*…, s. 103.

[274] J. Zaleśny, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 23.

[275] R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 36.

[276] *Ibidem*, s. 37.

[277] W. Bujko, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, [w:] A. Bereza (red.), *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, KIRP, Warszawa 2015, s. 397. Upomnienie dziekańskie na gruncie przepisów Prawa o adwokaturze należy odróżnić od tzw. ostrzeżenia dziekańskiego przewidzianego w przepisie art. 48 ust. 3 Prawa o adwokaturze, które może zostać udzielone adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu za dopuszczenie się uchybienia mniejszej wagi. Przedmiotowa decyzja dziekana podlega zaskarżeniu do okręgowej rady adwokackiej.

jącym środkiem dyscyplinującym adwokata, aplikanta adwokackiego, radcę prawnego lub aplikanta radcowskiego bez potrzeby wymierzenia kary dyscyplinarnej, dziekan okręgowej rady adwokackiej lub dziekan rady okręgowej izby radców prawnych, na wniosek rzecznika dyscyplinarnego, może poprzestać na udzieleniu ostrzeżenia adwokatowi, aplikantowi adwokackiemu, radcy prawnemu lub aplikantowi radcowskiemu. Rzecznik dyscyplinarny może wystąpić z wnioskiem po uprawomocnieniu się postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego albo o umorzeniu tego postępowania. Udzielając ostrzeżenia, dziekan może jednocześnie zobowiązać adwokata, aplikanta adwokackiego, radcę prawnego lub aplikanta radcowskiego do przeproszenia pokrzywdzonego lub do innego stosownego postępowania. Adwokatowi, aplikantowi adwokackiemu, radcy prawnemu lub aplikantowi radcowskiemu służy prawo odwołania od ostrzeżenia do właściwego sądu dyscyplinarnego w terminie 7 dni od udzielenia ostrzeżenia. Natomiast od postanowienia sądu dyscyplinarnego w sprawie odwołania nie przysługuje środek zaskarżenia.

W przeciwieństwie do znanej chociażby z części szczególnej Kodeksu karnego techniki ustawodawczej, zgodnie z którą elementem przepisu typizującego przestępstwa jest sankcja, na gruncie ustawodawstwa dyscyplinarnego korporacji prawniczych technika typizacji deliktów dyscyplinarnych wygląda zupełnie inaczej. Brak jest bowiem katalogu deliktów dyscyplinarnych i powiązanych z nimi kar oddających abstrakcyjnie ujmowany ich stopień społecznej szkodliwości, lecz przewidziane są ogólne definicje deliktu dyscyplinarnego lub typy przewinień, których treść interpretowana jest *a casu ad casum* przez właściwe organy. Konsekwencją takiej techniki typizacji deliktów dyscyplinarnych jest istnienie katalogów kar dyscyplinarnych, które już w realiach konkretnego przypadku „dopasowywane" są do karygodności danego przewinienia dyscyplinarnego[278]. Wobec sprawcy deliktu dyscyplinarnego, podobnie jak wobec sprawcy przestępstwa, nie można orzec kar nieokreślonych ściśle w ustawie[279]. Jakkolwiek kary przewidziane w postępowaniach dyscyplinarnych wobec radców prawnych, adwokatów czy też notariuszy są zasadniczo zbliżone, to jednak analizując rodzaje i normatywny kształt poszczególnych sankcji, uwidaczniają się pewne różnice.

[278] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 63.
[279] R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 263.

W aktualnym stanie prawnym do kar dyscyplinarnych, które mogą być wymierzane wobec adwokatów, zaliczyć należy:

1) upomnienie;
2) naganę;
3) karę pieniężną;
4) zawieszenie w czynnościach zawodowych na czas od trzech miesięcy do pięciu lat;
5) wydalenie z adwokatury.

Katalog kar dyscyplinarnych, które mogą być wymierzone adwokatom, stanowi katalog zamknięty i został uszeregowany w kolejności od kary najłagodniejszego rodzaju do kary najsurowszej[280]. Niewątpliwie taki zabieg legislacyjny stanowi przejaw preferencji ustawodawcy w zakresie ukształtowania modelu karania opartego na sięganiu do kary najsurowszej wyłącznie w przypadku najdalej idących naruszeń zasad postępowania przez przedstawicieli palestry. Ustawa nie określa istoty poszczególnych kar. Stąd też konieczne jest pobieżne ich scharakteryzowanie.

Upomnienie stanowi najłagodniejszą z kar i jego celem jest mobilizacja ukaranego do wyciągnięcia wniosków wynikających z ukarania, jak również zapobieżenie dopuszczania się deliktów dyscyplinarnych w przyszłości[281]. Wskazuje się nadto, że kara upomnienia powinna być stosowana w odniesieniu do bardzo drobnych deliktów dyscyplinarnych, gdzie samo prowadzenie postępowania dyscyplinarnego odniosło oczekiwany skutek[282]. Dolegliwość kary dyscyplinarnej upomnienia wyczerpuje się w oddziaływaniu jej na godność i dobre imię w środowisku zawodowym[283]. W orzecznictwie sądów dyscyplinarnych uznawano, że kara ta – w realiach rozpatrywanych spraw – była odpowiednią reakcją na delikty dyscyplinarne polegające na braku powiadomienia sądu o nieobecności na rozprawie[284], przekroczeniu przez adwokata granic wolności słowa[285] czy też spowodowaniu wypadku drogowego, którego następstwem był ciężki uszczerbek na zdrowiu (!)[286].

---

[280] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2009 r., SDI 21/09, SIP LEX nr 1615501.

[281] Por. J. Zaleśny, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 25.

[282] R. Baszuk, W. Marchwicki, [w:] P.F. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze*…, s. 432.

[283] K. Ceglarska-Piłat, M. Zbrojewska, [w:] P. Kruszyński (red.), *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 224.

[284] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 6 kwietnia 2019 r., WSD 15/18.

[285] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 21 kwietnia 2018 r., WSD 158/17.

[286] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 20 maja 2017 r., WSD 144/16.

Drugą z kolei karą dyscyplinarną jest nagana, zbliżona swoją istotą do upomnienia i również mająca charakter honorowy. W orzeczeniu Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 14 stycznia 2017 r. wskazano, że „kara nagany zawiera w sobie ładunek stanowczego i jednoznacznego potępienia ze strony samorządu, a przez to dyfamacji adwokata uznanego za winnego”[287]. Kara nagany pociąga za sobą także z mocy prawa utratę biernego prawa wyborczego do organu samorządu adwokackiego na czas trzech lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. W orzecznictwie sądów dyscyplinarnych uznawano, że kara ta – w realiach rozpatrywanych spraw – była odpowiednią reakcją na delikt dyscyplinarny polegający na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości ze względu na fakt, że stanowił on czyn niepopełniany w związku z życiem zawodowym (!)[288].

Kara pieniężna z kolei polega na wymierzeniu dolegliwości majątkowej wyczerpującej się w obowiązku uiszczenia określonej sumy pieniężnej. Istnienie tego rodzaju kary uzasadniane jest potrzebą funkcjonowania kar pośrednich pomiędzy tymi, które mają charakter honorowy, a karami wywołującymi bezpośrednie skutki w wykonywaniu zawodu[289]. Kara pieniężna może być wymierzana w wysokości od półtorakrotności do dwunastokrotności minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego w dacie popełnienia przewinienia dyscyplinarnego[290]. Wpływy z kar pieniężnych okręgowa rada adwokacka przekazuje na cele adwokatury. Kara pieniężna pociąga również za sobą z mocy prawa utratę biernego prawa wyborczego do organu samorządu adwokackiego na czas trzech lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. Jak wskazał Wyższy Sąd Dyscyplinarny w orzeczeniu z dnia 29 listopada 2014 r.:

> jedynym czynnikiem różnicującym kary dyscyplinarne nagany oraz karę pieniężną w zakresie konsekwencji ich wymierzenia jest stanowiąca istotę kary pieniężnej bezpośrednia ekonomiczna dolegliwość dla ukaranego. W pozostałym zakresie skutki wymierzenia obu kar są tożsame (fakultatywność orzeczenia dodatkowo za-

[287] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 14 stycznia 2017 r., WSD 31/16. Zob. także R. Baszuk, W. Marchwicki, [w:] P.F. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze*…, s. 433.

[288] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 14 stycznia 2017 r., WSD 31/16; orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 4 lipca 2015 r., WSD 51/15.

[289] R. Baszuk, W. Marchwicki, [w:] P.F. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze*…, s. 433.

[290] Wysokość minimalnego wynagrodzenia określa się na podstawie przepisu art. 2 ust. 4 ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę, Dz. U. z 2024 r. poz. 1773 z późn. zm. – obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów ogłaszane w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” w terminie do dnia 15 września każdego roku.

> kazu wykonywania patronatu na czas od roku do pięciu lat, utrata biernego prawa wyborczego do organu samorządu adwokackiego na czas trzech lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, usunięcie wzmianki o ukaraniu dyscyplinarnym po upływie trzech lat od daty uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego)[291].

W orzecznictwie sądów dyscyplinarnych uznawano, że kara pieniężna – w realiach rozpatrywanych spraw – była odpowiednią reakcją na delikty dyscyplinarne polegające na zwłoce w rozliczeniu się z pokrzywdzonym otrzymanymi od komornika pieniędzmi[292] czy też naruszeniu obowiązku rzetelności i przejrzystości w sprawach finansowych[293].

Zawieszenie w czynnościach zawodowych stanowi jedną z najsurowszych kar dyscyplinarnych, które mogą być wymierzone wobec adwokata. Adwokat zawieszony w wykonywaniu czynności zawodowych nie może występować przed sądami lub organami państwowymi i samorządowymi, jednakże może wykonywać inne czynności, na które uzyskał zezwolenie dziekana. Adwokatowi zawieszonemu w wykonywaniu czynności zawodowych nie przysługuje czynne i bierne prawo wyborcze do organów samorządu adwokackiego, gdyż kara zawieszenia w czynnościach zawodowych pociąga za sobą utratę biernego i czynnego prawa wyborczego do organu samorządu adwokackiego na czas sześciu lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. Jak wskazano w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2021 r., w istocie

> długi okres zawieszenia może skutkować bowiem nie tylko poważnym ograniczeniem możliwości zarobkowania przez obwinionego, a co za tym idzie pogorszeniem jego sytuacji materialnej, a co więcej może wręcz spowodować faktyczne wykluczenie obwinionego z zawodu, a zatem taki sam skutek, jak najsurowsza z możliwych kar dyscyplinarnych […] – kara wydalenia z adwokatury[294].

Zatem stwierdzić należy, że kara zawieszenia w czynnościach zawodowych, podobnie jak kara wydalenia z adwokatury, posiada charakter eliminacyjny, lecz w porównaniu z tą drugą eliminacja ma charakter przejściowy. W orzecznictwie sądów dyscyplinarnych uznawano, że kara zawieszenia w czynnościach zawodowych – w realiach rozpatrywanych spraw – była od-

[291] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 29 listopada 2014 r., WSD 82/14.
[292] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 9 lutego 2019 r., WSD 147/17.
[293] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 26 marca 2011 r., WSD 114/10.
[294] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2021 r., II DK 24/21.

powiednią reakcją na delikty dyscyplinarne polegające na niezapoznaniu się z aktami przez pełnomocnika z urzędu i unikanie kontaktu z pokrzywdzoną[295], zaniechaniu udzielania informacji i wydania dokumentów klientowi[296], działaniu na szkodę spółki przez adwokata, w ramach której wcześniej prowadził działalność[297], reprezentowaniu stron przeciwnych w postępowaniu rozwodowym, a następnie w sprawie podziału majątku[298], czy też zaniechaniu wniesienia pozwu i zerwaniu kontaktów z mocodawcą pomimo przyjęcia sprawy do prowadzenia i przyjęcia honorarium[299].

Najsurowszą karą jest wydalenie z adwokatury, która ma charakter eliminacyjny, aczkolwiek nie definitywny[300]. Jej skutkiem jest utrata przynależności korporacyjnej[301]. Kara wydalenia z adwokatury pociąga bowiem za sobą skreślenie z listy adwokatów bez prawa ubiegania się o ponowny wpis na listę adwokatów przez okres 10 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary wydalenia z adwokatury. Powinna być stosowana w przypadku najpoważniejszych naruszeń zasad wykonywania zawodu. W orzecznictwie sądów dyscyplinarnych uznawano, że kara ta – w realiach rozpatrywanych spraw – była odpowiednią reakcją na delikty dyscyplinarne polegające na prowadzeniu działalności lichwiarskiej[302], dopuszczeniu się umyślnego przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości[303], dopuszczeniu się przestępstwa pospolitego w związku z wykonywaniem czynności zawodowych[304] czy też podrobieniu dokumentu w celu użycia go jako autentyczny[305].

Obok kar zasadniczych w postępowaniu dyscyplinarnym mogą być wymierzane fakultatywne lub obligatoryjne kary dodatkowe. Obok kary nagany i kary pieniężnej można orzec dodatkowo zakaz wykonywania patronatu na czas od roku do pięciu lat. W orzecznictwie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego wskazuje się, że zakaz ten powinien być stosowany zwłaszcza w sytuacji braku

---

[295] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 3 czerwca 2017 r., WSD 184/16.

[296] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 21 kwietnia 2018 r., WSD 137/17.

[297] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 12 maja 2018 r., WSD 18/18.

[298] Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2019 r., II DSI 41/18.

[299] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 3 czerwca 2017 r., WSD 140/16.

[300] Taki stan rzeczy stanowi konsekwencję wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 października 2010 r., K 1/09, Dz. U. z 2010 r. Nr 200, poz. 1236.

[301] R. Baszuk, W. Marchwicki, [w:] P.F. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze*…, s. 437.

[302] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 21 sierpnia 2018 r., WSD 61/18.

[303] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2019 r., II DSI 14/19.

[304] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 26 czerwca 2010 r., WSD 93/09.

[305] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 28 czerwca 2014 r., WSD 94/13.

autorefleksji obwinionego po popełnionym delikcie dyscyplinarnym[306]. Obok kary zawieszenia w czynnościach zawodowych orzeka się natomiast obligatoryjnie zakaz wykonywania patronatu na czas od lat dwóch do lat dziesięciu. Ponadto, obok każdej kary dyscyplinarnej można orzec dodatkowo obowiązek przeproszenia pokrzywdzonego, który ma charakter kompensacyjny. Okolicznością wyłączającą nałożenie przedmiotowego obowiązku nie jest jednak brak gotowości obwinionego do przeproszenia pokrzywdzonego,

> za jego stosowaniem powinien bowiem przemawiać przede wszystkim interes pokrzywdzonego. Obowiązek przeproszenia powinien być orzeczony wtedy, gdy pokrzywdzony się tego zasadnie domaga, a także wtedy, gdy może on być formą moralnego zadośćuczynienia za wyrządzoną krzywdę lub przynieść pokrzywdzonemu pewną, uzasadnioną satysfakcję. Nałożenie takiego obowiązku ma być też lekcją pokory dla sprawcy i podstawą do refleksji nad popełnionym czynem oraz formą uczenia się odpowiedzialności o charakterze moralnym[307].

Sposób wykonania tego obowiązku powinien być odpowiedni ze względu na okoliczności sprawy i polegać może przykładowo na opublikowaniu przeprosin w czasopiśmie korporacyjnym[308]. Obowiązek przeproszenia pokrzywdzonego nie może być jednak orzeczony w razie umorzenia postępowania dyscyplinarnego[309]. W orzeczeniu Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 25 lutego 2017 r. wskazano, że „określenia użyte przez obwinionego nosiły charakter uwłaczający i obraźliwy […]. Sposób ich wyrażenia bez wątpienia naruszał […] dobre imię i poczucie godności, stąd obowiązek przeproszenia jak najbardziej winien zostać orzeczony”[310]. Sąd dyscyplinarny może również orzec podanie treści orzeczenia do publicznej wiadomości w określony sposób, jeżeli uzna to za celowe ze względu na okoliczności sprawy, o ile nie narusza to interesu pokrzywdzonego. W cytowanym powyżej orzeczeniu Wyższy Sąd Dyscyplinarny wskazał, że podanie treści orzeczenia do publicznej wiadomości może być zasadne z punktu widzenia dodatkowego napiętnowania postępowania obwinionego, a także częściowej realizacji obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego[311].

---

[306] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 8 kwietnia 2017 r., WSD 8/16.
[307] Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2017 r., SDI 72/17.
[308] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 25 lutego 2017 r., WSD 72/16.
[309] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 14 września 2019 r., WSD 74/18.
[310] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 25 lutego 2017 r., WSD 72/16.
[311] *Ibidem*.

W stosunku do aplikantów adwokackich nie orzeka się kary pieniężnej. Przepisy o zawieszeniu adwokatów w czynnościach zawodowych stosuje się odpowiednio do aplikantów adwokackich, przy czym czasu trwania zawieszenia nie zalicza się do okresu obowiązkowej aplikacji adwokackiej. Kara wydalenia z adwokatury w stosunku do aplikantów adwokackich pociąga za sobą skreślenie z listy aplikantów bez prawa ubiegania się o ponowny wpis na listę aplikantów adwokackich lub o wpis na listę adwokatów przez okres pięciu lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary wydalenia z adwokatury.

W aktualnym stanie prawnym do kar dyscyplinarnych, które mogą być wymierzane wobec radców prawnych, zalicza się:

1) upomnienie;
2) naganę;
3) karę pieniężną;
4) zawieszenie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego na czas od trzech miesięcy do pięciu lat;
5) pozbawienie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego.

Katalog kar dyscyplinarnych, które mogą być wymierzone radcom prawnym, stanowi katalog zamknięty. Podobnie jak w przypadku Prawa o adwokaturze – został uszeregowany w kolejności od kary najłagodniejszego rodzaju do kary najsurowszej, co również odczytywać należy jako przejaw preferencji ustawodawcy w zakresie pożądanego kierunku karania. Istota poszczególnych kar dyscyplinarnych jest zbliżona.

W orzecznictwie sądów dyscyplinarnych uznawano, że kara dyscyplinarna upomnienia – w realiach rozpatrywanych spraw – była odpowiednią reakcją na delikty dyscyplinarne polegające na wypełnieniu przez prawnika zagranicznego, wpisanego na listę prawników zagranicznych prowadzoną przez Okręgową Izbę Radców Prawnych, obowiązku doskonalenia zawodowego w 70%[312] czy też przekazaniu podczas widzenia urzędowego w areszcie śledczym korespondencji tymczasowo aresztowanemu[313].

Z kolei kara dyscyplinarna nagany w orzecznictwie sądów dyscyplinarnych – w realiach rozpatrywanych spraw – była odpowiednią reakcją na delikty dyscyplinarne polegające na niewypełnieniu obowiązku szkoleniowego

[312] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 20 listopada 2019 r., WO-157/19.

[313] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 27 lutego 2020 r., WO-221/19.

z uwagi na sytuację życiową, niewykonywanie zawodu oraz zamiar realizacji tego obowiązku w kolejnym cyklu szkoleniowym[314], sytuację osobistą, niekaralność, niewykonywanie zawodu, jak również przekonanie, iż zwolnienie z obowiązku opłacania składek powoduje jednocześnie ustanie obowiązku uzyskiwania punktów szkoleniowych[315], zachowanie obwinionej, jej wiek i stan majątkowy oraz fakt, że przeszła ona na emeryturę i nie prowadzi działalności gospodarczej[316], czy też jednostkowy charakter przewinienia i dotychczasową niekaralność[317].

Stanowiąca dolegliwość majątkową kara pieniężna wymierzana jest w granicach od półtorakrotności do dwunastokrotności minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego w dacie popełnienia przewinienia dyscyplinarnego.

W orzecznictwie sądów dyscyplinarnych uznawano, że kara pieniężna – w realiach rozpatrywanych spraw – była odpowiednią reakcją na delikty dyscyplinarne polegające na pobraniu wynagrodzenia za rzekomo świadczone usługi (złożenie pozwu i dokonywanie innych czynności procesowych) oraz utrzymywaniu klientki w błędzie co do świadczenia tych usług[318], braku rozliczenia się z klientem z otrzymanych od komornika należności[319], znieważeniu funkcjonariusza Policji oraz naruszeniu jego nietykalności cielesnej[320] czy też naruszeniu zakazu wykonywania zawodu orzeczonego wobec radcy prawnego[321]. To ostatnie stanowisko potwierdzone zostało również przez Sąd Najwyższy, który w postanowieniu z dnia 9 lipca 2019 r. wskazał wprost, że „trzy lata zawieszenia prawa do wykonywania zawodu to kara adekwatna dla radcy prawnego,

[314] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 26 lutego 2020 r., WO-243/19.

[315] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 26 lutego 2020 r., WO-232/19.

[316] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 9 stycznia 2020 r., WO-207/19.

[317] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 5 kwietnia 2017 r., WO-20/17.

[318] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 12 grudnia 2019 r., WO-95/19.

[319] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 11 grudnia 2019 r., WO-187/19.

[320] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 13 września 2016 r., WO-87/16.

[321] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 31 lipca 2018 r., WO-68/18.

który podobny zakaz już wielokrotnie łamał”[322]. Podobnie w postanowieniu z 26 stycznia 2022 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że „wielokrotne uprzednie skazanie radcy prawnego w postępowaniu dyscyplinarnym powinno mieć wpływ na wymiar kary, a w przypadku wielokrotnego skazania na karę zawieszenia prawa do wykonywania zawodu nawet «uzasadnia wymierzenie kary pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego»”[323].

Kara pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego ma charakter eliminacyjny. Jednakże eliminacja nie jest w tym przypadku wieczysta[324]. Wymierzenie tej kary pociąga bowiem za sobą skreślenie z listy radców prawnych bez prawa ubiegania się o ponowny wpis na listę radców prawnych przez okres 10 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego. W orzecznictwie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych wskazano, że wymierzenie kary dyscyplinarnej pozbawienia prawa wykonywania zawodu jest w pełni zasadne w przypadku skazania radcy prawnego w postępowaniu karnym za szereg przestępstw przeciwko mieniu, dokumentom oraz obrotowi gospodarczemu na bezwzględną karę pozbawienia wolności[325].

Zbliżone do tych, które występują w adwokackim postępowaniu dyscyplinarnym, są również fakultatywne i obligatoryjne dodatkowe konsekwencje wynikające z orzeczenia kary zasadniczej. Obok kary nagany i kary pieniężnej można orzec dodatkowo zakaz wykonywania patronatu na czas od roku do pięciu lat. W orzecznictwie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych wskazuje się, że zakaz ten powinien być stosowany w razie dopuszczenia się deliktu dyscyplinarnego z udziałem aplikantów zwłaszcza w przypadkach, gdy „radca prawny, który powierza aplikantowi radcowskiemu sporządzenie pozwu, po czym nie sprawuje żadnej pieczy nad jego działaniami, co doprowadza do przedawnienia roszczenia, podważa zaufanie do zawodu oraz do swoich kwalifikacji jako patrona aplikantów radcowskich”[326]. W razie orze-

[322] Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2019 r., II DSI 35/19, SIP Legalis nr 1976068.

[323] Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Dyscyplinarna z dnia 26 stycznia 2022 r., II DK 146/21.

[324] Taki stan rzeczy stanowi konsekwencję wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 października 2010 r., K 1/09, Dz. U. z 2010 r. Nr 200, poz. 1236.

[325] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 30 marca 2016 r., WO-24/13.

[326] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 12 października 2016 r., WO-46/16.

czenia kary dyscyplinarnej zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego zakaz wykonywania patronatu orzeka się natomiast dodatkowo na czas od lat dwóch do lat dziesięciu.

Wobec aplikantów radcowskich z kolei mogą być wymierzane następujące kary dyscyplinarne:

1) upomnienie;
2) nagana;
3) zawieszenie w prawach aplikanta na czas od jednego roku do trzech lat;
4) wydalenie z aplikacji.

Kara wydalenia z aplikacji pociąga za sobą skreślenie z listy aplikantów bez prawa ubiegania się o ponowny wpis na listę aplikantów radcowskich lub o wpis na listę radców prawnych przez okres pięciu lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary wydalenia z aplikacji.

Obok kary dyscyplinarnej można orzec dodatkowo obowiązek przeproszenia pokrzywdzonego. Orzekając ten obowiązek, sąd dyscyplinarny określa sposób jego wykonania, odpowiedni ze względu na okoliczności sprawy. Sąd dyscyplinarny może orzec podanie treści orzeczenia do publicznej wiadomości w określony sposób, jeżeli uzna to za celowe ze względu na okoliczności sprawy, o ile nie narusza to interesu pokrzywdzonego. Kara nagany oraz kara pieniężna pociągają za sobą utratę biernego prawa wyborczego do organu samorządu radców prawnych na czas trzech lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. Kara zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego pociąga za sobą utratę biernego i czynnego prawa wyborczego do organu samorządu radców prawnych na czas sześciu lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia.

Z uwagi na sposób typizacji deliktów dyscyplinarnych oraz związany z nim brak określenia sankcji za poszczególne delikty, lecz ogólne wskazanie kar dyscyplinarnych, powstać może wątpliwość w przedmiocie tego, czy za jeden delikt dyscyplinarny może być wymierzona więcej aniżeli jedna kara dyscyplinarna. Przepis art. 65 ustawy o radcach prawnych problemu tego nie rozstrzyga bezpośrednio, niemniej jednak w orzecznictwie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych wskazuje się na brak możliwości jednoczesnego wymierzenia więcej niż jednej kary dyscyplinarnej wskazanej w art. 65 ust. 1 ustawy o radcach prawnych[327].

[327] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 7 sierpnia 2018 r., WO-80/18; orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 26 czerwca 2018 r., WO-55/18.

Regulacja Prawa o notariacie w zakresie kar dyscyplinarnych jest najbardziej lakoniczna spośród analizowanych regulacji dyscyplinarnych korporacji prawniczych. W aktualnym stanie prawnym do kar dyscyplinarnych, które mogą być wymierzone notariuszowi zalicza się:

1) upomnienie;
2) naganę;
3) karę pieniężną do wysokości pięciokrotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, nie niższą od połowy tego wynagrodzenia;
4) pozbawienie prawa prowadzenia kancelarii.

Katalog kar dyscyplinarnych stanowi katalog zamknięty[328]. Podobnie jak w przypadku stosownych regulacji ustawy o radcach prawnych i Prawa o adwokaturze został uszeregowany w kolejności od kary najłagodniejszego rodzaju do kary najsurowszej, co stanowi przejaw preferencji ustawodawcy w zakresie kształtowania modelu karania, w ramach którego wymierzenie kary dyscyplinarnej pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii stanowi *ultima ratio*. Zasadniczo istota poszczególnych kar jest tożsama jak przypadku omawianych wcześniej korporacji prawniczych. Odmiennie natomiast określono zarówno sposób ustalania, jak i rozpiętość kary pieniężnej. Wskaźnikiem bazowym w zakresie ustalania wysokości kary pieniężnej jest „przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw". Rozpiętość z kolei kary pieniężnej może wynieść od połowy do pięciokrotności tego wynagrodzenia. Prawo o notariacie nie określa jednak, na jaki moment wysokość tego wynagrodzenia ma być określana, a w szczególności czy chodzi o czas popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, tak jak ma to miejsce w przypadku adwokackiej i radcowskiej odpowiedzialności dyscyplinarnej, czy może o czas orzekania. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2014 r. wskazano, że chodzi o wynagrodzenie brutto[329]. Prawnym skutkiem wymierzenia kary pieniężnej, ale także kary nagany, jest niemożność udziału ukaranego w organach samorządu notarialnego i w sądzie dyscyplinarnym przez okres trzech lat. Odmiennie uregulowano także karę najsurowszą. Jakkolwiek istota tej kary sprowadza się do zakazu wykonywania zawodu, *verba legis* stanowi ją pozbawienie prawa prowadzenia

[328] W. Gonet, [w:] D. Celiński *et al.*, *Prawo o notariacie. Komentarz. Wzory aktów notarialnych i poświadczeń*, Warszawa 2022, s. 232.

[329] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2014 r., SDI 1/14, OSND 2014, poz. 83, SIP Legalis nr 1765402.

kancelarii[330]. W przypadku orzeczenia kary pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii osoba, która przestała być notariuszem w związku z tym orzeczeniem, może ponownie ubiegać się o powołanie na notariusza dopiero po upływie 10 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii. W orzecznictwie sądowym wskazuje się, że kara dyscyplinarna pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii nie może być orzeczona na czas krótszy niż okres, na jaki został orzeczony zakaz wykonywania tego zawodu przez sąd karny[331].

4.4. Przedawnienie dyscyplinarne i zatarcie ukarania

Ustawy regulujące postępowanie dyscyplinarne w zawodach adwokata, radcy prawnego oraz notariusza określają również instytucję przedawnienia, która stanowi o skutkach upływu czasu w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej[332]. W tym kontekście – na podstawie regulacji ustaw korporacyjnych – wyróżnić należy instytucje: przedawnienie i zatarcie ukarania.

Zgodnie z przepisem art. 88 ust. 1 Prawa o adwokaturze oraz art. 70 ust. 1 ustawy o radcach prawnych nie można wszcząć postępowania dyscyplinarnego, jeżeli od czasu popełnienia przewinienia upłynęły trzy lata, a w przypadku nadużycia wolności słowa i pisma – rok. W razie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przed upływem wskazanych terminów karalność przewinienia dyscyplinarnego ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło odpowiednio pięć lub trzy lata. Natomiast jeżeli czyn zawiera znamiona przestępstwa, przedawnienie dyscyplinarne następuje dopiero z upływem okresu przedawnienia karalności przestępstwa.

Prawo o adwokaturze oraz ustawa o radcach prawnych przewidują także instytucję zatarcia kary dyscyplinarnej. Zgodnie z przepisem art. 95ł ust. 4 Prawa o adwokaturze oraz art. 71 ust. 5 ustawy o radcach prawnych usunięcie wzmianki o ukaraniu dyscyplinarnym następuje z urzędu po upływie:

---

[330] W literaturze wskazuje się na wadliwość sformułowania kary dyscyplinarnej pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii z uwagi na niewystępowanie odrębnego prawa prowadzenia kancelarii, które nie jest powiązane ze stanowiskiem notariusza (A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz. Tom 1. Ustrój notariatu*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 820).

[331] Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 29 kwietnia 2011 r., VI SA/Wa 250/11, SIP Legalis nr 347398.

[332] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 70.

1) 3 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego orzekającego karę upomnienia, karę nagany lub karę pieniężną;
2) 5 lat od odbycia kary zawieszenia w czynnościach zawodowych;
3) 15 lat w stosunku do adwokata albo 7 lat i 6 miesięcy w stosunku do aplikanta adwokackiego od dnia uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego orzekającego karę wydalenia z adwokatury lub 15 lat od uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego orzekającego karę pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego albo 7 lat i 6 miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego orzekającego karę wydalenia z aplikacji radcowskiej;

– jeżeli adwokat, radca prawny, aplikant adwokacki lub aplikant radcowski nie zostaną w tym czasie ukarani lub nie zostanie wszczęte przeciwko nim postępowanie dyscyplinarne.

Inaczej kwestia przedawnienia uregulowana została natomiast na gruncie Prawa o notariacie. Zgodnie bowiem z przepisem art. 52 § 1 Prawa o notariacie po upływie pięciu lat od chwili czynu nie można wszcząć postępowania dyscyplinarnego, a w razie wszczęcia – ulega ono umorzeniu. Jeżeli jednak czyn zawiera znamiona przestępstwa, przedawnienie dyscyplinarne nie może nastąpić wcześniej niż przedawnienie przewidziane w przepisach Kodeksu karnego.

Z kolei zgodnie z art. 65 § 3 Prawa o notariacie po upływie trzech lat od uprawomocnienia się orzeczenia orzekającego karę upomnienia lub nagany albo pięciu lat od uprawomocnienia się orzeczenia orzekającego karę pieniężną, a po upływie 15 lat od uprawomocnienia się orzeczenia o pozbawieniu prawa prowadzenia kancelarii, Minister Sprawiedliwości zarządza usunięcie odpisu orzeczenia z akt osobowych, jeżeli w tym okresie nie wydano przeciwko ukaranemu innego orzeczenia o nałożeniu kary dyscyplinarnej.

Rozdział 5

Organy i strony postępowania dyscyplinarnego

Stronami w postępowaniu dyscyplinarnym są oskarżyciel, którym jest rzecznik dyscyplinarny, obwiniony i pokrzywdzony. Prawa strony przysługują ponadto Ministrowi Sprawiedliwości w postępowaniu dyscyplinarnym, w którym zlecił wszczęcie dochodzenia lub postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu[333].

5.1. Obwiniony

Obwinionym jest radca prawny lub aplikant radcowski, co do którego wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów (art. 68 ust. 3 ustawy o radcach prawnych). Obwiniony może mieć obrońcę, radcę prawnego lub adwokata. Tylko osoba uprawniona do wykonywania zawodu adwokata czy radcy prawnego jest w stanie zapewnić należytą, kompetentną, fachową pomoc prawną obwinionemu w postępowaniu dyscyplinarnym. Gdyby obwiniony zmarł, zanim zakończy się postępowanie dyscyplinarne, to może ono toczyć się nadal, gdy zażąda tego małżonek obwinionego, jego krewny w linii prostej, siostra lub brat w terminie dwu miesięcy od dnia zgonu obwinionego[334].

Analogicznie jak w ustawie o radcach prawnych, zgodnie z art. 93 ust. 3 Prawa o adwokaturze, obwinionym jest adwokat lub aplikant adwokacki, co do którego wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów.

Moment przedstawienia zarzutów decyduje o przyznaniu przymiotu strony w postępowaniu dyscyplinarnym. Zarzuty przedstawiane są na etapie dochodzenia przez rzecznika dyscyplinarnego, ewentualnie Głównego Rzecznika

---

[333] K. Dudka, *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego*..., s. 41.

[334] K. Łuniewska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*..., s. 63.

Dyscyplinarnego, w sytuacji gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, którego dotyczy postępowanie. Wtedy dochodzenie i dalsze postępowanie dyscyplinarne toczy się przeciwko konkretnej osobie, a nie w sprawie[335].

Zgodnie z art. 56 Prawa o notariacie obwiniony może ustanowić obrońcę spośród notariuszy, adwokatów lub radców prawnych.

5.2. Pokrzywdzony

Pokrzywdzony to osoba, której dobro prawne zostało naruszone przez postępowanie adwokata bądź aplikanta adwokackiego, radcę prawnego bądź aplikanta radcowskiego, notariusza bądź aplikanta notarialnego i zastępców notarialnych. Zaznaczyć trzeba, że chodzi tu o naruszenie dobra prawnego, a nie jedynie zagrożenie dla tegoż dobra. Jeśli zaś chodzi o pojęcie osoby, to właściwe przepisy prawa nie precyzują tego pojęcia, a zatem należy przyjąć, że pokrzywdzonym może być zarówno osoba fizyczna, jak też osoba prawna, których dobro prawne zostało naruszone (nie zagrożone)[336].

5.3. Rzecznik dyscyplinarny

Pozycja rzecznika dyscyplinarnego, stopień jego niezależności i niezawisłości są powiązane ze sposobem wyłaniania czy też wyznaczania rzecznika. Ważne jest, czy wchodzi on w skład samorządu zawodowego, czy też jest wskazywany przez określony, kompetentny organ, czy może powoływany jest do sprawy bądź na określoną kadencję. Zależność od określonych podmiotów może się wiązać z regulacją ustawową w odniesieniu do zasady związania poleceniami, lecz także z obowiązkiem składania informacji o przebiegu przedsiębranych czynności[337]. Rzecznicy są powoływani bądź wybierani w ramach różnych procedur. Zgodnie z przepisami ustawy Prawo o adwokaturze oraz ustawy o radcach prawnych rzecznik dyscyplinarny wnosi do sądu dyscyplinarnego wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Przepisy ustawy

[335] T. Niedziński, [w:] T. Scheffler (red.), *Ustawa o radcach*…, s. 853–854.

[336] Zob. K. Dudka, *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego*…, s. 41; W. Bujko, *Odpowiedzialność*…, s. 543.

[337] K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie i cechy*…, s. 131–133, 135.

Prawo o notariacie nie dają uprawnienia rzecznikowi sądu dyscyplinarnego izby notarialnej ani rzecznikowi Wyższego Sądu Dyscyplinarnego do tego, aby podejmować jakiekolwiek czynności związane z prowadzeniem postępowania przygotowawczego.

Organami samorządu radców prawnych, które sprawują formalną kontrolę nad zachowaniem radców prawnych, są, zgodnie z przepisami ustawy o radcach prawnych, oprócz Wyższego Sądu Dyscyplinarnego i okręgowego sądu dyscyplinarnego także Główny Rzecznik Dyscyplinarny oraz rzecznik dyscyplinarny (art. 68 ust. 2 ustawy o radcach prawnych)[338]. Są oni oskarżycielami w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym. Taką samą rolę pełnią ich zastępcy, wykonujący czynności zlecone przez rzeczników. Wynika to wprost z art. 68 ust. 2 ustawy o radcach prawnych. Rzecznicy dyscyplinarni i Główny Rzecznik Dyscyplinarny są organami dyscyplinarnymi samorządu zawodowego radców prawnych, których członkami mogą być jedynie radcowie prawni. Oskarżycielowi przysługuje status strony w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym[339].

Źródłem informacji dla rzecznika dyscyplinarnego są skargi, które do niego wpływają. Skargi te dotyczą zachowania niezgodnego z zasadami etyki zawodowej czy nieprawidłowego, niestarannego wykonania albo niewykonania czynności zawodowych. Informacje o naruszeniu zasad etyki pochodzą też od sądów w związku z prowadzonymi postępowaniami sądowymi, w których uczestniczą pełnomocnicy czy aplikanci, ale też z prokuratury w związku z przedstawieniem zarzutów radcy prawnemu czy aplikantowi radcowskiemu[340]. To samo odnosi się do adwokatów i aplikantów adwokackich oraz notariuszy i aplikantów notarialnych.

Rzecznik dyscyplinarny zasadniczo nie jest związany wpływającą do niego skargą czy wnioskiem o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Skarga bowiem czy wniosek o wszczęcie postępowania skierowane do rzecznika dyscyplinarnego dotyczące naruszenia zasad etyki zawodowej nie stanowią samoistnej podstawy wszczęcia oraz prowadzenia postępowania dyscyplinarnego. Rzecznik wszak nie wszczyna postępowania dyscyplinarnego na wniosek. Czyni to z urzędu[341].

---

338 S. Pilipiec, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*…, s. 752.

339 W. Bujko, *Odpowiedzialność*…, s. 540–541.

340 T. Niedziński, [w:] T. Scheffler (red.), *Ustawa o radcach*…, s. 848.

341 *Ibidem*.

Oskarżycielami w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym izby adwokackiej są rzecznik dyscyplinarny, a przed Wyższym Sądem Dyscyplinarnym – Rzecznik Dyscyplinarny Adwokatury, a także ich zastępcy, wykonujący czynności zlecone przez rzeczników (art. 93 ust. 2 Prawa o adwokaturze). Rola Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury jest znacząca, zwłaszcza od momentu nowelizacji ustawy Prawo o adwokaturze z 2014 r. Rzecznik Dyscyplinarny Adwokatury przynajmniej raz w roku przeprowadza naradę z rzecznikami dyscyplinarnymi wszystkich izb adwokackich. Podczas takiej narady omawiane jest orzecznictwo dyscyplinarne oraz dokonuje się analizy ważnych zagadnień wynikających z praktyki postępowań dyscyplinarnych. Rzecznik Dyscyplinarny Adwokatury ma też uprawnienie do wizytowania izb adwokackich w zakresie czynności dyscyplinarnych rzeczników izb adwokackich. Rzecznik określa przy tym zasady przeprowadzania wizytacji; może zwrócić uwagę rzecznikowi dyscyplinarnemu danej izby adwokackiej w kwestii ewentualnych uchybień w podejmowanych przez niego działaniach i wiążących się z tym konsekwencji, o czym zawiadamia właściwą okręgową radę adwokacką, a w miarę potrzeby również Naczelną Radę Adwokacką. Rzecznik Dyscyplinarny Adwokatury może też zażądać nadesłania w określonym terminie wyjaśnień i wskazania środków podjętych w celu zapobieżenia podobnym uchybieniom w przyszłości. Rzecznik dyscyplinarny danej izby adwokackiej ma też obowiązek udzielać, na wniosek Prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej lub Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury, informacji o przebiegu postępowania dyscyplinarnego. Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej oraz Rzecznik Dyscyplinarny Adwokatury mają prawo wglądu do akt postępowania dyscyplinarnego. Rzecznik dyscyplinarny musi poza tym doręczać Rzecznikowi Dyscyplinarnemu Adwokatury, Ministrowi Sprawiedliwości oraz dziekanowi właściwej rady adwokackiej odpisy postanowień o odmowie, wszczęciu czy umorzeniu dochodzenia dyscyplinarnego, a także informować o wniesieniu do sądu dyscyplinarnego wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego oraz o skierowaniu do dziekana danej rady adwokackiej wniosku o udzielenie upomnienia dziekańskiego adwokatowi czy aplikantowi adwokackiemu. Rzecznik Dyscyplinarny Adwokatury jest również kompetentny do rozstrzygania sporów o właściwość miejscową rzeczników dyscyplinarnych izb adwokackich. W takim przypadku do momentu rozstrzygnięcia przez niego sporu każdy rzecznik dyscyplinarny izb adwokackich dokonuje tylko czynności niecierpiących zwłoki[342].

[342] P.E. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze*…, s. 319–320.

Rzecznicy dyscyplinarni pełnią ważną funkcję, gdyż może wystąpić zagrożenie podejmowania prób instrumentalnego wykorzystywania postępowań dyscyplinarnych przez przestępców. Rzecznicy muszą być tego świadomi i nie mogą być wobec tego faktu obojętni. Pełnią w tym zakresie rolę funkcjonariuszy publicznych, których zadaniem jest czuwanie nad przestrzeganiem praworządności i dbanie o to, aby sprawca przewinienia dyscyplinarnego poniósł odpowiedzialność prawną, zaś osoba niewinna do takiej odpowiedzialności nie była pociągana. Rzecznik nie zawsze ma status funkcjonariusza publicznego w rozumieniu kodeksu karnego. Zależy to od statusu i funkcji. Taki stan rzeczy jest możliwy, ale tylko w wyjątkowych sytuacjach, gdy spełnione są przesłanki funkcjonariusza publicznego w rozumieniu kodeksu karnego. Nie jest to automatyczne. Uchybienia popełniane przez rzeczników, którzy nie dopełniają swych obowiązków czy przekraczają swoje uprawnienia, zależnie od stopnia uchybienia, mogą być rozpatrywane jako czyn z art. 231 (nadużycie uprawnień przez funkcjonariusza publicznego), a nawet – skrajnie – z art. 228 k.k. (łapownictwo bierne – sprzedajność). Niedopełnianie obowiązków to np. oddalanie wniosków dowodowych czy pomijanie dowodów wskazujących na niewinność obwinionego, a uwzględnianie jedynie dowodów przeciwnych, kreowanych przez byłych klientów na potrzeby konkretnego postępowania dyscyplinarnego. Zagrożenia odnoszące się do rzeczników dyscyplinarnych dotyczą również sędziów sądów dyscyplinarnych[343].

Rzecznikami dyscyplinarnymi sądu dyscyplinarnego izby notarialnej natomiast są notariusze wybrani przez walne zgromadzenie notariuszy. Rzecznikiem Wyższego Sądu Dyscyplinarnego jest notariusz wybrany przez Krajową Radę Notarialną. Przyjmuje się, że oskarżycielem w postępowaniu dyscyplinarnym notariuszy może być właściwy rzecznik. Oskarżycielem przed sądem dyscyplinarnym izby notarialnej jest rzecznik dyscyplinarny sądu dyscyplinarnego tej izby, natomiast przed Wyższym Sądem Dyscyplinarnym oskarżycielem jest rzecznik dyscyplinarny wybrany z grona członków Krajowej Rady Notarialnej. W swoim postępowaniu rzecznik dyscyplinarny nie jest związany stanowiskiem wyrażonym przez organy samorządu notarialnego, czyli może np. nie popierać wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego zgłoszonego przez radę właściwej izby notarialnej[344].

[343] M. Charkiewicz, E. Charkiewicz, *Instrumentalne wszczęcie postępowania*…, s. 10.
[344] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 483.

5.4. Sąd dyscyplinarny

Organami samorządu radców prawnych, które sprawują formalną kontrolę nad zachowaniem radców prawnych, są, zgodnie z przepisami ustawy o radcach prawnych, Główny Rzecznik Dyscyplinarny i rzecznik dyscyplinarny, ale także Wyższy Sąd Dyscyplinarny oraz okręgowy sąd dyscyplinarny[345].

Wyższy Sąd Dyscyplinarny to organ samorządu radców prawnych, który jest powoływany przez Krajowy Zjazd Radców Prawnych. Wybiera on spośród swego grona przewodniczącego i zastępców. Sąd ten składa sprawozdanie ze swojej działalności przed Zjazdem. Sprawozdanie to, po rozpatrzeniu przez Zjazd, podlega zatwierdzeniu. Kompetencją Wyższego Sądu Dyscyplinarnego jako sądu drugiej instancji, odwoławczego, jest rozpatrywanie odwołań od orzeczeń okręgowych sądów dyscyplinarnych. Natomiast jako sąd pierwszej instancji Wyższy Sąd Dyscyplinarny rozpatruje sprawy dyscyplinarne członków Krajowej Rady Radców Prawnych i rad okręgowych izb radców prawnych. Odwołania od orzeczeń wydanych przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny jako sąd pierwszej instancji rozpatrywane są przez ten sam sąd, ale w składzie innym, pięcioosobowym[346]. Nie istnieje przy tym klasyczne „odwołanie" od orzeczenia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego do tego samego sądu. Wyższy Sąd Dyscyplinarny może działać jako pierwsza instancja (np. wobec członków organów) i wtedy rozpoznanie następuje w innym składzie – *quasi* druga instancja. Członkowie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, tak samo jak sędziowie okręgowych sądów dyscyplinarnych, w kwestii orzekania w sprawach dyscyplinarnych podlegają jedynie przepisom prawa. Niezawisłość członków sądów dyscyplinarnych jest bardzo ważną cechą, warunkiem należytego sprawowania wymiaru sprawiedliwości w sprawach dyscyplinarnych. Podleganie tylko przepisom prawa oznacza wolność od nacisków, wpływów czy zależności zewnętrznych podczas rozpoznawania sprawy i wydawania rozstrzygnięcia. Orzecznictwo dyscyplinarne powinno opierać się wyłącznie na przesłankach merytorycznych. Nie powinna mieć na nie wpływu groźba wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wobec członków sądów dyscyplinarnych. Na tym polega znaczenie zasady niezawisłości[347].

Do kompetencji okręgowych sądów dyscyplinarnych, zgodnie z ustawą o radcach prawnych, należy rozpatrywanie spraw dyscyplinarnych członków

[345] S. Pilipiec, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*..., s. 752.
[346] *Ibidem*, s. 752–753.
[347] T. Niedziński, [w:] T. Scheffler (red.), *Ustawa o radcach*..., s. 880.

okręgowych izb radców prawnych wniesionych przez rzecznika dyscyplinarnego oraz rozpatrywanie odwołań od ostrzeżeń dziekańskich[348]. Dziekan udziela ostrzeżenia na wniosek rzecznika dyscyplinarnego za przewinienia dyscyplinarne mniejszej wagi albo gdy w świetle okoliczności sprawy będzie to wystarczający środek dyscyplinujący radcę prawnego bez potrzeby wymierzania kary dyscyplinarnej[349]. Okręgowy sąd dyscyplinarny okręgowej izby radców prawnych, której obwiniony jest członkiem w chwili wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, jest właściwy do rozpoznania sprawy związanej z przewinieniem dyscyplinarnym (art. 70^2 ust. 1 ustawy o radcach prawnych). Gdy przewinienie objęte jedną sprawą zostało popełnione przez dwóch czy też więcej obwinionych wpisanych na listę radców prawnych bądź aplikantów radcowskich w różnych izbach, to wówczas organem właściwym jest sąd dyscyplinarny, w okręgu którego miało miejsce popełnienie przewinienia. Jeśli zdarzy się tak, że nie da się ustalić miejsca popełnienia czynu, wtedy organem właściwym jest okręgowy sąd dyscyplinarny, w okręgu którego najpierw wszczęto postępowanie dyscyplinarne (art. 70^2 ust. 2 ustawy o radcach prawnych)[350]. W sytuacji gdy wszyscy sędziowie danego okręgowego sądu dyscyplinarnego złożyli oświadczenia o wyłączeniu od rozpoznania sprawy na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego, to wtedy niemożliwe jest rozpoznanie sprawy w tymże sądzie. W takiej sytuacji Wyższy Sąd Dyscyplinarny KIRP przekazuje sprawę innemu sądowi równorzędnemu. Może to nastąpić tylko wówczas, gdy ze względu na wyłączenie wszystkich sędziów w konkretnym sądzie rozpoznanie sprawy jest niemożliwe[351].

Mogą wystąpić ponadto okoliczności nieprzewidziane w przepisach prawnych, a dochodzi do sporu o właściwość, wówczas organem uprawnionym do rozstrzygania takiej kwestii jest Wyższy Sąd Dyscyplinarny (art. 70^2 ust. 3 ustawy o radcach prawnych). Sąd dyscyplinarny składa się z radców prawnych. Orzeka w składzie kolegialnym[352]. Okręgowe sądy dyscyplinarne orzekają w składach trzyosobowych (art. 70^1 ust. 1 ustawy o radcach prawnych). Przewodniczący sądu dyscyplinarnego wyznacza sędziów powołanych do orzekania w sprawie dyscyplinarnej. Czyni to, mając na uwadze zapewnienie rozpozna-

[348] S. Pilipiec, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*..., s. 753.
[349] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*..., s. 408.
[350] K. Łuniewska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*..., s. 64.
[351] J. Zaleśny, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*..., s. 109.
[352] K. Łuniewska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*..., s. 64.

nia sprawy bez zbędnej zwłoki, oraz stara się, aby składy sędziów były równomiernie obciążone sprawami (art. 70^1 ust. 2 ustawy o radcach prawnych). Skład Wyższego Sądu Dyscyplinarnego uzależniony jest od rodzaju rozpatrywanej sprawy. Zasadniczo jest to skład trzech sędziów. Działając jednak jako sąd drugiej instancji w sprawach należących w pierwszej instancji do właściwości tego sądu, Wyższy Sąd Dyscyplinarny orzeka w składzie szerszym, złożonym z pięciu sędziów. W ujęciu doktrynalnym jest to tzw. instancja pozioma. Nie ma w tej sytuacji rozpoznawania sprawy przez jakiś organ wyższej instancji. Wyłączono więc zasadę dewolutywności odwołania. Ważne jest też to, aby był to inny skład niż ten, który orzekał w pierwszej instancji. Zatem żaden z sędziów orzekających w pierwszej instancji nie może wchodzić w skład sądu rozpoznającego sprawę w instancji drugiej[353]. Kadencja Wyższego Sądu Dyscyplinarnego trwa cztery lata. Mimo upływu kadencji może działać do czasu ukonstytuowania się nowo wybranego Wyższego Sądu Dyscyplinarnego[354].

Jeśli chodzi o adwokatów, to organami właściwymi do rozpoznawania spraw deliktów dyscyplinarnych są sądy dyscyplinarne izb adwokackich oraz Wyższy Sąd Dyscyplinarny. Sąd dyscyplinarny izby adwokackiej rozpoznaje wszystkie sprawy jako sąd pierwszej instancji, poza sprawami określonymi w art. 85 ust. 3 Prawa o adwokaturze oraz rozpoznawaniem odwołania od postanowienia rzecznika dyscyplinarnego o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego lub o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego. Zgodnie z art. 85 ust. 3 tej ustawy „Adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu służy prawo odwołania od upomnienia dziekańskiego do właściwego sądu dyscyplinarnego w terminie 7 dni od udzielenia upomnienia". Wyższy Sąd Dyscyplinarny rozpoznaje:

1) jako sąd drugiej instancji sprawy rozpoznawane w pierwszej instancji przez sądy dyscyplinarne izb adwokackich;
2) jako sąd pierwszej instancji sprawy dyscyplinarne członków Naczelnej Rady Adwokackiej i okręgowych rad adwokackich;
3) inne sprawy przewidziane przepisami ustawy (art. 91 ust. 3 pkt 1–3 Prawa o adwokaturze).

Sąd dyscyplinarny izb adwokackich składa się prezesa, wiceprezesa, członków oraz trzech zastępców członków. Wybierani są przez zgromadzenie izby adwokackiej na okres czterech lat. Prezes sądu dyscyplinarnego izby adwo-

[353] W. Bujko, *Odpowiedzialność*..., s. 539.
[354] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*..., s. 410.

kackiej kieruje pracą tego sądu. Może też uczestniczyć w posiedzeniach okręgowej rady adwokackiej. Wyższy Sąd Dyscyplinarny zaś składa się z prezesa, jednego lub dwóch wiceprezesów, członków i zastępców członków Wyższego Sądu Dyscyplinarnego. Wyboru prezesa, członków i zastępców dokonuje Krajowy Zjazd Adwokatury na kadencję czteroletnią. Członkowie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego wybierają ze swego grona jednego lub dwóch wiceprezesów. Prezes Wyższego Sądu Dyscyplinarnego kieruje pracami tego sądu, bierze udział w posiedzeniach Naczelnej Rady Adwokackiej i składa Radzie okresowe informacje o stanie spraw dyscyplinarnych. Sądy dyscyplinarne izb adwokackich orzekają w składzie trzyosobowym. W takim samym składzie orzeka w pierwszej instancji Wyższy Sąd Dyscyplinarny. W postępowaniu odwoławczym orzeka Wyższy Sąd Dyscyplinarny w trzyosobowym składzie. Jeśli rozpoznaje odwołania od swoich orzeczeń wydanych w pierwszej instancji, to wówczas orzeka w składzie pięcioosobowym. W rozpoznaniu sprawy nie może uczestniczyć członek składu Wyższego Sądu Dyscyplinarnego wydającego zaskarżone orzeczenie. Także w składzie 3 sędziów orzeka sąd dyscyplinarny izby adwokackiej, gdy rozpoznaje w drugiej instancji odwołanie adwokata od upomnienia dziekańskiego udzielonego przez dziekana izby adwokackiej[355].

W sprawach dyscyplinarnych notariuszy orzekają sądy dyscyplinarne izb notarialnych w pierwszej instancji oraz Wyższy Sąd Dyscyplinarny w drugiej instancji. Członkowie sądów dyscyplinarnych wybierani są na trzyletnią kadencję przez poszczególne walne zgromadzenia notariuszy izb notarialnych. Krajowa Izba Notarialna określa ogólną liczbę członków sądów dyscyplinarnych oraz liczbę członków tych sądów wybieranych przez poszczególne walne zgromadzenia notariuszy izb notarialnych. Ze swojego grona członkowie sądów dyscyplinarnych wybierają przewodniczących i zastępców przewodniczących sądów dyscyplinarnych. Przewodniczący sądu dyscyplinarnego wyznacza skład orzekający sądu dyscyplinarnego. Sąd dyscyplinarny izby notarialnej orzeka w składzie trzyosobowym, a Wyższy Sąd Dyscyplinarny w składzie pięcioosobowym. W składzie orzekającym w drugiej instancji nie może brać udziału członek sądu biorący udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia (art. 53 i 54 Prawa o notariacie)[356].

Dodać należy, że w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym przez sąd dyscyplinarny zastosowanie ma instytucja wyłączenia członka sądu dyscyplinarnego. Stosuje się tu odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karne-

[355] *Ibidem*, s. 340–341; P.E. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze*…, s. 311–313.
[356] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 484.

go odnoszące się do kwestii wyłączenia sędziego. Wyróżniamy dwa tryby wyłączenia sędziego: z mocy prawa (*iudex inhabilis*) i na wniosek (*iudex suspectus*)[357]. Wyłączenie z mocy prawa ma miejsce w przypadkach wskazanych w art. 40 k.p.k. Zgodnie z § 1 tegoż artykułu sędzia jest z mocy prawa wyłączony od udziału w sprawie, jeżeli: sprawa dotyczy tego sędziego bezpośrednio; jest małżonkiem strony lub pokrzywdzonego albo ich obrońcy, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego albo pozostaje we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób; jest krewnym lub powinowatym w linii prostej, a w linii bocznej aż do stopnia pomiędzy dziećmi rodzeństwa osób wymienionych wyżej albo jest związany z jedną z tych osób węzłem przysposobienia, opieki lub kurateli; był świadkiem czynu, o który sprawa się toczy, albo w tej samej sprawie był przesłuchany w charakterze świadka lub występował jako biegły; brał udział w sprawie jako prokurator, obrońca, pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy strony, albo prowadził postępowanie przygotowawcze; brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia lub wydał zaskarżone zarządzenie; brał udział w wydaniu orzeczenia, które zostało uchylone; brał udział w wydaniu orzeczenia, co do którego wniesiono sprzeciw; prowadził mediację. Wyłączenie na wniosek następuje, gdy wystąpi okoliczność mogąca wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej, konkretnej sprawie, co wynika z art. 41 k.p.k.

Sąd dyscyplinarny wydaje orzeczenie i tym samym kończy postępowanie dyscyplinarne. Może jednak wydać postanowienie kończące postępowanie dyscyplinarne, które zamyka drogę do wydania orzeczenia. Postanowienia, które kończą postępowanie dyscyplinarne, są postanowieniami uniemożliwiającymi trwale i bezwarunkowo wydanie orzeczenia w określonym postępowaniu. Takim rodzajem postanowienia jest postanowienie o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego[358].

5.5. Sąd Najwyższy

Zgodnie z przepisami ustawy o radcach prawnych wymiar sprawiedliwości sprawuje – oprócz okręgowych sądów dyscyplinarnych i Wyższego Sądu Dyscyplinarnego – także Sąd Najwyższy[359]. W postępowaniu przed Sądem

[357] T. Niedziński, [w:] T. Scheffler (red.), *Ustawa o radcach*..., s. 868.
[358] *Ibidem*, s. 872.
[359] S. Pilipiec, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*..., s. 756.

Najwyższym odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy Kodeksu postępowania karnego, w tym te, które dotyczą gwarancji procesowych obwinionego. Dotyczy to też art. 537 k.p.k., który stanowi, że „§ 1. Sąd Najwyższy po rozpoznaniu sprawy oddala kasację albo zaskarżone orzeczenie uchyla w całości lub w części. § 2. Uchylając zaskarżone orzeczenie Sąd Najwyższy przekazuje sprawę właściwemu sądowi do ponownego rozpoznania albo umarza postępowanie, a jeżeli skazanie jest oczywiście niesłuszne – uniewinnia oskarżonego". Sąd Najwyższy może więc nie tylko uchylić wadliwe orzeczenia, ale może też uniewinnić obwinionego, czyli wydać tym samym orzeczenie reformatoryjne[360]. Sąd Najwyższy pozostawia bez rozpoznania przyjętą kasację, jeśli nie spełnia ona wymogów określonych w art. 530 § 2 k.p.k. (Prezes sądu, do którego wniesiono kasację, odmawia jej przyjęcia, jeżeli zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 120 § 2 („W razie uzupełnienia braku w terminie, pismo wywołuje skutki od dnia jego wniesienia. W razie nieuzupełnienia braku w terminie pismo uznaje się za bezskuteczne, o czym należy pouczyć przy doręczeniu wezwania") lub w art. 429 § 1 („Prezes sądu pierwszej instancji odmawia przyjęcia środka odwoławczego, jeżeli wniesiony został po terminie lub przez osobę nieuprawnioną albo jest niedopuszczalny z mocy ustawy") albo gdy kasację oparto na innych powodach niż wskazane w art. 523 § 1 – Kasacja może być wniesiona tylko z powodu uchybień wymienionych w art. 439 (treść poniżej) lub innego rażącego naruszenia prawa, jeżeli mogło ono mieć istotny wpływ na treść orzeczenia. Kasacja nie może być wniesiona wyłącznie z powodu niewspółmierności kary lub też gdy przyjęcie kasacji nastąpiło wskutek niezasadnego przywrócenia terminu. Postanowienie w tej kwestii wydawane jest bez udziału stron, chyba że Prezes Sądu Najwyższego zarządzi inaczej. Sąd Najwyższy może też zwrócić akta Wyższemu Sądowi Dyscyplinarnemu, jeśli stwierdzi, że nie dopełniono czynności zmierzających do usunięcia braków formalnych wniesionej kasacji[361].

5.6. Minister Sprawiedliwości

Zgodnie z art. 5 ust. 3 ustawy o radcach prawnych – w zakresie i formach określonych ustawą, nad działalnością samorządu nadzór sprawuje Minister

[360] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 czerwca 2012 r., K 9/10.
[361] Zob. P.E. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze*…, s. 513.

Sprawiedliwości. Nadzór ten wynika więc wprost z ustawy, nie ma dowolnej formy. Z przepisów ustawy wynikają następujące uprawnienia:

- zwrot uchwały okręgowej izby radców prawnych w przedmiocie wpisu na listę radców prawnych bądź odmowy takiego wpisu, jeżeli wniosek o wpis nie zawiera wymaganych informacji czy dokumentów;
- wniesienie sprzeciwu od uchwały o wpisie na listę radców prawnych oraz aplikantów radcowskich;
- skierowanie do Sądu Najwyższego wniosku o uchylenie niezgodnych z prawem uchwał organów samorządu;
- składanie wniosku do Krajowego Zjazdu Radców Prawnych albo do Krajowej Rady Radców Prawnych o podjęcie uchwały w określonej sprawie należącej do właściwości danego samorządu;
- polecenie wszczęcia dochodzenia przeciwko radcy prawnemu lub aplikantowi, a także bycie stroną takiego postępowania;
- domaganie się przekazania mu potrzebnych w określonej sprawie dokumentów;
- otrzymanie orzeczenia wydanego przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w drugiej instancji wraz z jego uzasadnieniem (doręczane również stronom i Krajowej Radzie Radców Prawnych);
- zaskarżanie orzeczenia wydanego przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w drugiej instancji do Sądu Najwyższego (to uprawnienie przysługuje też stronom, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Prezesowi Krajowej Rady Radców Prawnych i Prezesowi Naczelnej Rady Adwokackiej (art. 91a Prawa o adwokaturze) oraz Krajowej Radzie Notarialnej (art. 63a Prawa o notariacie)).

Doręczanie Ministrowi Sprawiedliwości odpisów postanowień o wszczęciu dochodzenia oraz informowanie tegoż Ministra o wniesieniu do sądu dyscyplinarnego wniosku o ukaranie lub o skierowaniu wniosku do dziekana rady okręgowej izby radców prawnych to kompetencje Rzecznika dyscyplinarnego. Orzeczenia, a także postanowienia kończące postępowanie dyscyplinarne z urzędu są doręczane (wraz z uzasadnieniem) stronom i Ministrowi Sprawiedliwości, a odwołanie od nich przysługuje tym właśnie podmiotom. Odwołanie należy wnieść w terminie 14 dni od dnia doręczenia odpisu orzeczenia czy też postanowienia wraz z uzasadnieniem i pouczeniem o terminie i sposobie wniesienia odwołania. Minister Sprawiedliwości, a także osoby przez niego upoważnione mają – w każdym stadium postępowania – prawo wglądu do akt

oraz żądania informacji o wynikach postępowania dyscyplinarnego. Poza tym mają też prawo do tego, aby żądać prawomocnych orzeczeń dyscyplinarnych czy postanowień wraz z aktami sprawy. To, co wyróżnia uprawnienia Ministra Sprawiedliwości w analizowanym zakresie postępowania dyscyplinarnego, to szeroki wachlarz kompetencji nadzorczych. Minister może wszak wszczynać postępowanie dyscyplinarne, a poza tym na każdym etapie postępowania ma wspomniane wyżej prawo wglądu do akt dokumentujących przebieg dokonanych czynności w trakcie postępowania dyscyplinarnego. Wskazuje się, że ten wzmocniony nadzór nad korporacją radców prawnych, ale także adwokatów i notariuszy jest związany ze specyfiką zawodu wykonywanego przez członków wspomnianych samorządów. Są to przecież zawody zaufania publicznego i korzystają w związku z tym z ochrony przybliżonej do tej, która przysługuje funkcjonariuszom, sędziom i prokuratorom[362].

Podobnie w ustawie Prawo o notariacie wprowadzono przepis (art. 57a), zgodnie z którym Ministrowi Sprawiedliwości oraz osobom przez niego upoważnionym przysługuje w każdym stadium postępowania dyscyplinarnego prawo wglądu do akt i żądania informacji o wynikach tego postępowania, jak też prawo żądania akt sprawy.

W ustawie Prawo o adwokaturze z kolei podobną regulację odnajdujemy w art. 95b. Zgodnie z nim Ministrowi Sprawiedliwości oraz osobom przez niego upoważnionym przysługuje w każdym stadium postępowania dyscyplinarnego prawo wglądu do akt i żądania informacji o wynikach postępowania dyscyplinarnego, jak też prawo żądania prawomocnych orzeczeń dyscyplinarnych wraz z aktami sprawy.

Przysługujące z kolei Ministrowi Sprawiedliwości uprawnienie do wniesienia kasacji jest jego uprawnieniem samoistnym. Nie jest ono w żaden sposób uzależnione od tego, czy Minister polecił rzecznikowi dyscyplinarnemu wszczęcie postępowania dyscyplinarnego w określonej sprawie i przysługujących mu w związku z tym praw strony postępowania dyscyplinarnego[363].

---

[362] Zob. T. Niedziński, *Nadzór sądów i Ministra Sprawiedliwości nad postępowaniem dyscyplinarnym wobec radców prawnych*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 3996, „Przegląd Prawa i Administracji" 2020, t. CXXIII, s. 300–301. Zob. też: W. Bujko, *Odpowiedzialność*…, s. 551–552.

[363] P.E. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze*…, s. 501.

Rozdział 6

Przebieg postępowania dyscyplinarnego

6.1. Wszczęcie postępowania

Wszczęcie postępowania dyscyplinarnego jest zdeterminowane przez zasadę legalizmu[364], ujętą w art. 10 k.p.k. Z treści zasady legalizmu wynika, iż organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego. Z kolei oskarżyciel publiczny ma obowiązek wniesienia i popierania oskarżenia o czyn ścigany z urzędu. Artykuł 10 § 2 k.p.k. podkreśla cel zasady legalizmu[365], jakim jest brak zwolnienia od odpowiedzialności za popełnione przestępstwo z wyjątkiem wypadków określonych w ustawie oraz w prawie międzynarodowym[366]. Legalizm jest więc zasadą procesową rozumianą jako obowiązek wszczęcia postępowania karnego oraz zakończenia go orzeczeniem materialnym, tj. rozstrzygającym o odpowiedzialności karnej sprawcy czynu. W innym nieco rozumieniu legalizm to obowiązek dokonania czynności warunkujących ściganie karne lub stanowiących wyraz ścigania, jeśli tylko w świetle przepisów prawa materialnego i procesowego ściganie jest dopuszczalne[367]. Zasada legalizmu uległa wzmocnieniu w stosunku do wcześniejszych regulacji prawnych, przewidzianych

---

[364] Zaznaczmy, iż na gruncie prawa konstytucyjnego zasada legalizmu jest rozpatrywana w ujęciu monistycznym i dualistycznym. Moniści dostrzegają zasadę legalizmu jako absorbującą zasadę praworządności. Z kolei uznają te dwa elementy normy konstytucyjnej za elementy koniunkcji, składające się na treść zasady demokratycznego państwa prawnego. B. Baran, *Fundamentalne standardy sprawiedliwości proceduralnej w postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach funkcjonariuszy Straży Marszałkowskiej*, „Roczniki Administracji i Prawa" 2020, t. XX, z. 4, s. 147.

[365] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 89.

[366] K. Patora, *Zasada oportunizmu w prawie karnym (analiza problemu i postulaty de lege ferenda)*, „Przegląd Policyjny" 2021, t. 141, nr 1, s. 48.

[367] K. Polit-Langierowicz, *Legalizm czy oportunizm ścigania karnego? Dylemat współczesnej polityki karnej*, „Studia Iuridica Toruniensia" 2006, t. 3, s. 142–143.

w k.p.k. z 1969 r., mimo możliwości odstępstwa od tej zasady[368]. Wszak legalizm nie powinien być utożsamiany jako obowiązek ukarania sprawcy. Wynika to z faktu, iż legalizm – służąc realizacji prawa karania – pozostaje instrumentem wypełniania podstawowych obowiązków państwa względem obywateli, ale jednak pełni jedynie rolę pomocniczą. Legitymizując aktywność organów, odnosi się tylko do aspektów procesowych, a w swej istocie pomija relacje wszczęcia postępowania i jego materialnych następstw[369]. Legalizm jako zasada postępowań dyscyplinarnych nie budzi większych wątpliwości, pomimo że w Prawie o adwokaturze brak jest jednoznacznego przepisu, który by w sposób literalny wskazywał obowiązek każdorazowego wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przez rzecznika dyscyplinarnego. W przekonaniu Kamila Dąbrowskiego nie ma tego charakteru art. 86a ust. 1 Prawa o adwokaturze, gdyż wyłącznie podkreśla, że ściganie przewinień dyscyplinarnych odbywa się niezależnie od woli pokrzywdzonego. Owa konstrukcja służyć ma więc wykluczeniu ewentualnych wątpliwości co do istnienia specyficznej grupy deliktów dyscyplinarnych – budowanej przez analogię do funkcjonującej na gruncie procesu karnego grupy tzw. przestępstw wnioskowych[370]. Łukasz Chojniak jest zdania, iż zasada legalizmu powinna zyskać odpowiednie rozumienie w postępowaniu dyscyplinarnym. Prawo dyscyplinarne, obok podejmowania kwestii indywidualnej odpowiedzialności adwokata – sprawcy deliktu, ma za zadanie chronienie wiarygodności zawodów zaufania publicznego. Możliwe jest w jego mniemaniu rozważenie celowości ścigania dyscyplinarnego z urzędu w przypadku deliktów mniejszej wagi i jednocześnie takich, gdzie ewentualny pokrzywdzony nie formułuje pretensji do adwokata. Doświadczenie życiowe zdaje się podpowiadać, że bez zainteresowania pokrzywdzonego wynikiem postępowania dyscyplinarnego wyjaśnienie okoliczności sprawy może być nieraz niemożliwe[371].

---

[368] I. Nowikowski, *Ewolucja wybranych zasad procesu karnego w świetle nowelizacji polskiego prawa karnoprocesowego*, „Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie" 2020, t. XIII, nr 1, s. 334.

[369] K. Dąbrowski, *Legalizm czy oportunizm? – analiza postępowania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2019, nr 1(47), s. 136.

[370] K. Dąbrowski, *Legalizm czy oportunizm? Analiza postępowania dyscyplinarnego wobec adwokatów i aplikantów adwokackich*, „Palestra" 2017, nr 6, s. 83 i n.

[371] Ł. Chojniak, *Realizacja zasady trafnej reakcji dyscyplinarnej w postępowaniu dyscyplinarnym adwokatów – wybrane problemy*, „Palestra" 2016, nr 10, https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/10-2016/artykul/realizacja-zasady-trafnej-reakcji-dyscyplinarnej-w-postepowaniu-dyscyplinarnym-adwokatow-wybrane-problemy [dostęp: 2.08.2025].

Omawiając wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, warto pochylić się nad krótką charakterystyką śledztwa i dochodzenia, prowadzonych w ramach postępowania przygotowawczego[372], które są wszczynane, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa. Postępowanie przygotowawcze to wstępne stadium procesu karnego, które służy przygotowaniu postępowania sądowego[373]. Za moment rozpoczynający postępowanie przygotowawcze uznaje się podjęcie pierwszej czynności w danej sprawie. Czynności podjęte w ramach postępowania przygotowawczego są kluczowe dla postępowania jurysdykcyjnego i wykonawczego[374]. Wniesienie aktu oskarżenia przez prokuratora do sądu kończy postępowanie przygotowawcze i inicjuje postępowanie jurysdykcyjne[375]. Śledztwo jest dość formalnym i skomplikowanym rodzajem postępowania przygotowawczego, prowadzonym przez prokuratora lub na jego zlecenie przez inne organy ścigania w przypadku poważniejszych przestępstw. Z kolei dochodzenie jest prostszą formą postępowania przygotowawczego, stosowaną w mniej poważnych przestępstwach. Dochodzenie może być prowadzone przez policję i inne uprawnione organy pod nadzorem prokuratora. Procedury są mniej sformalizowane aniżeli w przypadku śledztwa[376].

Wiele elementów charakteryzujących etapy: 1) przed wszczęciem postępowania przygotowawczego; 2) samo postępowanie przygotowawcze – będzie miało zastosowanie w postępowaniu dyscyplinarnym w trakcie czynności prowadzonych przez rzecznika dyscyplinarnego. I tak, omawiając wszczęcie postępowania dyscyplinarnego z punktu widzenia interesujących nas korporacji prawniczych, trzeba mieć na uwadze, iż przepisy Prawa o notariacie nie uprawniają rzecznika sądu dyscyplinarnego izby notarialnej ani rzecznika Wyższego Sądu Dyscyplinarnego do prowadzenia jakichkolwiek czynności związanych

---

[372] M. Świetlicka, *Metodyka pracy prokuratora w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe*, Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, Kraków 2014, s. 4.

[373] B. Bieńkowska, P. Kruszyński, C. Kulesza, P. Piszczek, [w:] P. Kruszyński (red. nauk.), *Wykład prawa karnego procesowego*, Wyd. Temida, Białystok 1998, s. 302.

[374] M. Wielec, T. Bojanowski, *Sąd jako gwarant praworządności postępowania przygotowawczego*, „Consilium Iuridicum" 2024, nr 4(12), s. 115–116.

[375] P. Gacek, *Wszczęcie postępowania karnego o przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego jako przesłanka zawieszenia funkcjonariusza Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu w czynnościach służbowych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2021, t. 13(25), https://doi.org/10.4467/20801335PBW.21.026.14303, https://bibliotekanauki.pl/articles/1886501.pdf [dostęp: 5.08.2025].

[376] M. Turlej-Piotrowska, *Czym się różni śledztwo od dochodzenia?*, https://adwokatmdp.pl/czym-sie-rozni-sledztwo-od-dochodzenia/ [dostęp: 1.08.2025].

z prowadzeniem postępowania przygotowawczego. Zgodnie z treścią art. 58 Prawa o notariacie „wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego" mogą zgłosić Minister Sprawiedliwości[377] lub rada właściwej izby notarialnej po wstępnym wyjaśnieniu okoliczności koniecznych do ustalenia znamion czynu zarzuconego obwinionemu notariuszowi oraz złożeniu przez niego wyjaśnienia, chyba że złożenie tych wyjaśnień nie jest możliwe. Prawo o notariacie nie daje też uprawnień do dokonywania czynności właściwego postępowania dyscyplinarnego radom izb notarialnych ani Ministrowi Sprawiedliwości. Etap z art. 58 Prawa o notariacie, jak słusznie zauważa Wiesław Kozielewicz, ogranicza się tylko do wstępnego wyjaśnienia okoliczności koniecznych do ustalenia znamion czynu zarzucanego obwinionemu. W jego ramach staje się dopuszczalne gromadzenie wszelkich dokumentów, zwłaszcza tych, które stanowią wynik sprawowania funkcji nadzorczych przewidzianych w rozdziale 5 Prawa o notariacie. Chodzi o protokoły z wizytacji oraz wszelkie sprawozdania i zarządzenia powstałe w wyniku badania zgodności czynności notarialnych z prawem. Rada izby notarialnej może także zwrócić się o udostępnienie orzeczeń sądowych i decyzji prokuratorskich oraz o dostęp do akt postępowań karnych, cywilnych czy administracyjnych. Za dopuszczalne uznawane jest gromadzenie w tym postępowaniu wszelkiej innej dokumentacji, przykładowo korespondencji urzędowej, oświadczeń oraz zapisów dźwiękowych czy wizyjnych. Wiesław Kozielewicz, na podstawie ustawy Prawo o notariacie, wskazuje drugi warunek formalny. Mianowicie zgłoszenie wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego przed sądem stanowi złożenie wyjaśnień przez obwinionego, chyba że złożenie tych wyjaśnień nie jest możliwe. Należy pamiętać o tym, iż odebranie tych wyjaśnień może nastąpić dopiero po zgromadzeniu danych, które pozwalają na wstępne ustalenia co do faktu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego oraz określenia jego znamion. Pomimo braku podstaw prawnych do wydawania przez radę izby notarialnej bądź Ministra Sprawiedliwości w ramach postępowania z art. 58 Prawa o notariacie jakiegokolwiek postanowienia o przedstawieniu zarzutów notariusz przed odebraniem od niego wyjaśnień musi być poinformowany, co mu się zarzuca. W. Kozielewicz zauważa, iż słusznie się podnosi w doktrynie, że wprawdzie ustawa Prawo o notariacie nie daje radzie izby notarialnej uprawnień procesowych w zakresie prowadzenia

[377] Zob. także: *Nadzór nad notariatem i działalnością notariuszy*, Izba Notarialna w Warszawie, https://notariusze.waw.pl/nadzor-nad-notariatem-i-dzialalnoscia-notariuszy/ [dostęp: 8.08.2025].

postępowania na wzór dochodzenia czy śledztwa, to jednak w praktyce przyjmuje się, że wniosek rady izby notarialnej (Ministra Sprawiedliwości) wyznacza faktyczne granice oskarżenia. Rada izby notarialnej (Minister Sprawiedliwości) jest inicjatorem postępowania dyscyplinarnego, jednak w procesie przed sądem dyscyplinarnym nie ma żadnych uprawnień procesowych. Z drugiej strony – rzecznik dyscyplinarny jest oskarżycielem przed sądem dyscyplinarnym, ale nie ma żadnego wpływu na treść wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, a także prawa do odstąpienia od oskarżenia[378]. Rzecznik dyscyplinarny pełni funkcję rzecznika interesu publicznego i ochrony praworządności. Jest on wprawdzie rzecznikiem danej izby notarialnej, ale nie jest związany stanowiskiem tej rady[379]. Po otrzymaniu wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego zostaje wyznaczony przez przewodniczącego termin rozprawy, o którym zostaje powiadomiony rzecznik dyscyplinarny, obwiniony i obrońca[380]. Sąd Najwyższy[381] zwrócił uwagę na specyfikę postępowania dyscyplinarnego notariuszy, w którym brak odpowiednika sformalizowanego postępowania przygotowawczego. W związku z tym nasuwa się pytanie o moment tego wszczęcia. Zauważył, iż w piśmiennictwie prawniczym pojawiło się zapatrywanie, że obwinionym staje się notariusz już z chwilą złożenia wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, a ściślej rzecz ujmując – z chwilą doręczenia tego wniosku. Prezentowane ujęcie doktrynalne nie wytrzymuje krytyki. Bowiem skoro uprawniony organ dopiero domaga się od sądu dyscyplinarnego wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, to nie sposób przyjąć, iż przed podjęciem przez sąd decyzji w tej mierze owo postępowanie już toczy się. Zdaniem Sądu Najwyższego w sytuacji, gdy ustawa Prawo o notariacie nie przewiduje odrębnego postanowienia lub zarządzenia o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego, to:

> za taki moment uznać należy pierwszą czynność uprawnionego sądowego organu akceptującą żądanie wyrażone we wniosku, o którym mowa w art. 58 Pr. not. Taką czynnością jest – zgodnie z art. 59 § 1 Pr. not. – wyznaczenie przez przewodniczą-

[378] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 90–92.

[379] R. Strzelczyk, *Odpowiedzialność dyscyplinarna notariusza*, strzelczyk.warszawa.pl, 1.08.2025, https://strzelczyk.warszawa.pl/odpowiedzialnosc-dyscyplinarna-notariusza/ [dostęp: 8.08.2025].

[380] K. Bełkowska, A. Wardziński, *Charakterystyka odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy – wybrane zagadnienia*, „Kortowski Przegląd Prawniczy" 2018, nr 4, s. 20.

[381] Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2017 r., SDI 98/16.

cego sądu dyscyplinarnego terminu rozprawy i zawiadomienia o nim określonych w tym przepisie osób. Bez znaczenia prawnego przy tym pozostaje, czy ów termin dojdzie w planowanym pierwotnie czasie do skutku i kiedy nastąpi otwarcie przewodu sądowego, w trakcie którego dokonuje się dalszych czynności procesowych. Sumując: wszczęcie postępowania dyscyplinarnego przeciwko notariuszowi następuje w momencie wyznaczenia przez przewodniczącego właściwego sądu dyscyplinarnego terminu rozprawy (art. 59 § 1 Pr. not.); jeżeli po tej dacie dojdzie do odwołania notariusza, postępowanie dyscyplinarne toczy się nadal, aż do ostatecznego jego zakończenia (art. 61 Pr. not.)[382].

W ustawie Prawo o adwokaturze oraz w ustawie o radcach prawnych znajdują się jednobrzmiące unormowania, zgodnie z którymi rzecznik dyscyplinarny składa do sądu dyscyplinarnego wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego (art. 93a Prawa o adwokaturze i art. 68^2 ustawy o radcach prawnych). Zgodnie z treścią art. 68^1 ustawy o radcach prawnych: „Postępowanie dyscyplinarne wszczyna się odpowiednio na wniosek rzecznika dyscyplinarnego lub Głównego Rzecznika Dyscyplinarnego lub ich zastępców". Obie ustawy określają postępowanie prowadzone przez rzecznika dyscyplinarnego mianem dochodzenia (art. 90 Prawa o adwokaturze i art. 68^1 ustawy o radcach prawnych). Przepisy powoływanych ustaw przewidują odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w zakresie nieuregulowanym w rozdziale o odpowiedzialności dyscyplinarnej (art. 95n Prawa o adwokaturze i art. 74^1 ustawy o radcach prawnych). Zdaniem W. Kozielewicza można na tym etapie postępowania stosować przepisy Kodeksu postępowania karnego o postępowaniu przygotowawczym, które dotyczą w głównej mierze dochodzenia. Cytowany autor przypomina, iż nowelizacją z 7 listopada 2014 r. zmieniono ustawę o radcach prawnych i przyjęto, że postępowanie przed sądem dyscyplinarnym wszczyna wniosek o ukaranie[383]. Odnośnie do radców prawnych i aplikantów radcowskich postępowanie dyscyplinarne rzecznik dyscyplinarny wszczyna i prowadzi z urzędu. Jest on inicjatorem wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Jednak aby rzecznik dyscyplinarny mógł wszcząć postępowanie, musi posiadać informację, która może uzasadniać wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Źródłem informacji dla rzecznika dyscyplinarnego są wpływające do niego skargi dotyczące niezgodnego z zasadami etyki zachowania radcy prawnego lub aplikanta radcowskiego,

[382] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2017 r., SD /98/16.
[383] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 93–94.

nieprawidłowego, niestarannego wykonania albo niewykonania czynności zawodowych przez radcę prawnego czy aplikanta radcowskiego. Informacje w zakresie naruszenia Kodeksu Etyki Radcy Prawnego wpływają również do rzecznika dyscyplinarnego z sądów w związku z postępowaniami sądowymi, w których uczestniczy radca prawny czy aplikant radcowski, a także z prokuratury w związku z przedstawieniem zarzutów radcy prawnemu lub aplikantowi radcowskiemu. Rzecznik dyscyplinarny nie jest związany wpływającą do niego skargą czy wnioskiem o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Skarga czy wniosek skierowany do rzecznika dyscyplinarnego dotyczący naruszenia zasad etyki radcy prawnego nie jest samoistną podstawą wszczęcia i prowadzenia postępowania dyscyplinarnego. Rzecznik dyscyplinarny nie wszczyna postępowania dyscyplinarnego na wniosek. Rzecznik wszczyna postępowanie, wydając postanowienie o wszczęciu dochodzenia. W sytuacji gdy rzecznik dyscyplinarny uzna, że brak jest podstaw do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia dochodzenia lub umorzeniu dochodzenia[384]. Warto zwrócić jeszcze uwagę na referaty skarg i wniosków, które funkcjonują w izbach adwokackich[385]. Do ich zadań należy m.in. przekazywanie skarg i wniosków do rzecznika dyscyplinarnego w razie uzasadnionego podejrzenia, iż zachodzą znamiona czynu ściganego dyscyplinarnie (§ 17b). Postępowanie skargowe, które poprzedza postępowanie dyscyplinarne, jest oparte na przepisach Kodeksu postępowania administracyjnego, a nie Kodeksu postępowania karnego, właściwego dla postępowania dyscyplinarnego[386].

W ogólności postępowanie przed sądem dyscyplinarnym inicjuje wpłynięcie:

1) wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego – art. 90 ust. 1 Prawa o adwokaturze:

> 1. Sąd dyscyplinarny wszczyna postępowanie na wniosek uprawnionego oskarżyciela. 2. Minister Sprawiedliwości może polecić wszczęcie dochodzenia albo po-

[384] T. Niedziński, *Etapy postępowania dyscyplinarnego*, [w:] T. Scheffler (red.), *Ustawa o radcach*..., s. 847–848.

[385] Załącznik do uchwały nr 622 / 2025 Prezydium NRA z 13 marca 2025 r.

[386] Ł. Chojniak, *Prawo do obrony w dochodzeniu dyscyplinarnym adwokatów – wybrane zagadnienia z uwzględnieniem ostatniej nowelizacji prawa o adwokaturze*, „Palestra" 2015, nr 3–4, https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/3-4-2015/artykul/prawo-do-obrony-w-dochodzeniu-dyscyplinarnym-adwokatow-wybrane-zagadnienia-z-uwzglednieniem-ostatniej-nowelizacji-prawa-o-adwokaturze [dostęp: 3.08.2025].

stępowania przed sądem dyscyplinarnym przeciwko adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu. 2a. W wypadku określonym w ust. 2 Ministrowi Sprawiedliwości przysługują prawa strony. 3. Jeżeli adwokat świadczy w państwie członkowskim Unii Europejskiej lub państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym pomoc prawną na podstawie obowiązujących tam przepisów o świadczeniu pomocy prawnej przez prawników z Unii Europejskiej, sąd dyscyplinarny, który wszczął postępowanie dyscyplinarne, niezwłocznie zawiadamia o tym właściwy organ w tym państwie, przesyłając temu organowi odpis wniosku, o którym mowa w ust. 1;

2) wniosku o ukaranie (art. 68^1 ustawy o radcach prawnych). Zgodnie z treścią wskazanego artykułu:

1. Postępowanie przed sądem dyscyplinarnym wszczyna wniosek o ukaranie złożony odpowiednio przez Głównego Rzecznika Dyscyplinarnego, rzecznika dyscyplinarnego lub ich zastępców. 1a. Minister Sprawiedliwości może polecić wszczęcie dochodzenia przeciwko radcy prawnemu lub aplikantowi radcowskiemu.1b. W wypadku określonym w ust. 1a Ministrowi Sprawiedliwości przysługują prawa strony. 2. Jeżeli radca prawny świadczy w państwie członkowskim Unii Europejskiej lub państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym pomoc prawną na podstawie obowiązujących tam przepisów o świadczeniu pomocy prawnej przez prawników z Unii Europejskiej, sąd dyscyplinarny, który wszczął postępowanie dyscyplinarne, niezwłocznie zawiadamia o tym właściwy organ w tym państwie, przesyłając temu organowi odpis wniosku, o którym mowa w ust. 1.

3) uchwały właściwej izby notarialnej zawierającej wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego lub wniosku Ministra Sprawiedliwości o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego – art. 58 Prawa o notariacie[387]:

Wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego mogą zgłosić Minister Sprawiedliwości lub rada właściwej izby notarialnej po wstępnym wyjaśnieniu okoliczności koniecznych do ustalenia znamion czynu zarzuconego obwinionemu oraz złożeniu wyjaśnień przez obwinionego, chyba że złożenie tych wyjaśnień nie jest możliwe.

[387] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 95.

Wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego powinien zawierać: 1) imię i nazwisko obwinionego; 2) dokładne określenie zarzucanego obwinionemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków; 3) wskazanie właściwych przepisów określających rodzaj przewinienia dyscyplinarnego. Wniosek musi także spełniać ogólne wymagania formalne pisma procesowego. Owe wymagania zostały określone w art. 119 k.p.k. Do wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego należy dołączyć jego uzasadnienie, w którym należy przytoczyć fakty i dowody wskazujące, iż obwiniony popełnił zarzucane mu przewinienie dyscyplinarne, w miarę potrzeby wyjaśnić podstawę prawną wniosku, a także omówić okoliczności, na które powołuje się obwiniony w swojej obronie. Wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego powinien także zawierać wykaz dowodów, o których przeprowadzenie podczas rozprawy wnosi rzecznik dyscyplinarny, wraz z określeniem dla każdego dowodu, jakie okoliczności mają być udowodnione. Jak podkreśla W. Kozielewicz, wykaz powinien być usystematyzowany według rodzajów czynności dowodowych. Artykuł 344 k.p.k. stosowany jest odpowiednio w postępowaniu dyscyplinarnym[388].

Należy pamiętać o tym, iż radca prawny może w postępowaniu dyscyplinarnym złożyć wniosek o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego w celu pogodzenia się z pokrzywdzonym. Pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji brane są wtedy pod uwagę przez sąd przy wymiarze kary. Obwiniony może skorzystać także z koncyliacyjnych form zakończenia postępowania dyscyplinarnego. Oznacza to prawo do uzgodnienia z rzecznikiem dyscyplinarnym wniosku o wydanie wyroku i wymierzenie przez sąd ustalonych kar lub innych środków bez przeprowadzania dowodów. Wniosek taki będzie mógł być uwzględniony przez sąd, jeżeli pokrzywdzony się nie sprzeciwi. Obwiniony może także wnioskować o to samodzielnie, przed doręczaniem zawiadomienia o terminie rozprawy albo już na rozprawie, do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania wszystkich oskarżonych. Sąd uwzględni taki wniosek, jeżeli rzecznik dyscyplinarny i pokrzywdzony się temu nie sprzeciwią. Anita Woroniecka wskazuje, iż instrumenty te są wykorzystywane w praktyce postępowań dyscyplinarnych, jednak niezbyt często, a przecież polubowne zakończenie sporu, bez przeprowadzania całego postępowania dyscyplinarnego, może znacznie lepiej wypełniać cele postępowania dyscyplinarnego niż orzeczenie skazujące, które zapada po przeprowadzonej rozprawie[389].

---

[388] *Ibidem*, s. 96–97.

[389] A. Woroniecka, *Radca prawny w postępowaniu dyscyplinarnym*, [w:] K. Mularczyk, M. Pyrz, T. Scheffler, A. Zalesińska, *Wykonywanie zawodu radcy prawnego*…, s. 281.

6.2. Postępowanie przed sądem dyscyplinarnym

Prezes sądu dyscyplinarnego ma obowiązek skierowania sprawy na posiedzenie, jeżeli wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego zawiera wniosek o wydanie orzeczenia, mocą którego można wymierzyć uzgodnioną z obwinionym karę dyscyplinarną bez przeprowadzania rozprawy. Takie orzeczenie sąd dyscyplinarny ma prawo wydać na posiedzeniu, jeżeli uzna, iż okoliczności popełnienia przewinienia dyscyplinarnego nie budzą wątpliwości, a postawa obwinionego wskazuje, iż cele zostaną osiągnięte bez potrzeby przeprowadzania rozprawy. Wymierzenie kary dyscyplinarnej uzgodnionej z obwinionym nie stanowi odrębnego pisma procesowego. Owa propozycja oskarżyciela zostaje zamieszczona w końcowym fragmencie wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Trzeba mieć na uwadze, iż sąd dyscyplinarny nie jest obowiązany uwzględnić wniosku i tym samym skazać obwinionego bez przeprowadzania rozprawy. Jeżeli sąd dyscyplinarny uzna, że chociażby jeden z warunków określonych w art. 335 k.p.k. nie jest spełniony, to zgodnie z treścią art. 343 § 7 k.p.k. nie uwzględnia wniosku, czego konsekwencją jest skierowanie sprawy do rozpoznania na ogólnych zasadach. W takiej sytuacji sprawa może być skierowana na posiedzenie lub rozprawę. Prezes sądu może skierować sprawę dyscyplinarną na posiedzenie również wtedy, gdy uzna, iż zachodzi potrzeba: a) umorzenia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 2–11 k.p.k.; b) umorzenia postępowania z powodu oczywistego braku faktycznych podstaw wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego; c) wydania postanowienia o stwierdzenie niewłaściwości miejscowej lub rzeczowej sądu dyscyplinarnego; d) wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania. Wiesław Kozielewicz zauważa, iż wyznaczenie terminu rozprawy dyscyplinarnej wymaga wydania pisemnego zarządzenia przez prezesa sądu dyscyplinarnego. Każda zmiana tego terminu następuje w drodze pisemnego zarządzenia. W przedmiotowym zarządzeniu trzeba wskazać: 1) członków składu orzekającego; 2) dzień, godzinę i salę rozpraw; 3) strony i inne osoby, które należy wezwać na rozprawę lub zawiadomić o jej terminie; 4) ewentualne inne czynności konieczne do przygotowania rozprawy[390].

Rozprawa dyscyplinarna składa się z określonych faz: 1) rozpoczęcie rozprawy; 2) przewód sądowy; 3) głosy stron; 4) wydanie orzeczenia (odpowiednik wyrokowania)[391].

---

[390] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 97–98.

[391] *Ibidem*, s. 99.

Termin rozprawy powinien być tak wyznaczony, aby między dniem doręczenia obwinionemu lub jego obrońcy wezwania na rozprawę a dniem rozprawy upłynęło co najmniej 14 dni. Na rozprawę wzywa się obwinionego, jego obrońcę i rzecznika dyscyplinarnego. O terminie rozprawy zawiadamia się pokrzywdzonego i jego pełnomocnika. Przewodniczący sądu dyscyplinarnego zarządza dołączenie niezbędnych dokumentów lub akt, wezwanie na rozprawę świadków i biegłych oraz innych dowodów wskazanych we wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, a ponadto zgłoszonych przez strony przed rozpoczęciem rozprawy. Udział rzecznika dyscyplinarnego w rozprawie jest obowiązkowy. Nieusprawiedliwione niestawiennictwo obwinionego lub jego obrońcy na rozprawę nie stanowi przeszkody do rozpoznania sprawy, chyba że sąd dyscyplinarny uzna ich obecność za konieczną. Przewodniczący składu orzekającego sądu dyscyplinarnego kieruje rozprawą dyscyplinarną i czuwa nad jej prawidłowym przebiegiem. Sąd dyscyplinarny jest obowiązany dążyć do wszechstronnego zbadania wszystkich istotnych okoliczności sprawy. Stąd postępowanie dowodowe jest kluczowe[392]. W przypadku postępowania dowodowego u radców prawnych przyjęto, zgodnie z ustawą o radcach prawnych, iż dowody przeprowadza się na wniosek stron albo z urzędu. W związku z tym, iż rzecznik dyscyplinarny prowadzi postępowanie z urzędu, zasadą jest przeprowadzanie dowodów z urzędu. Rzecznik dyscyplinarny powinien przeprowadzić wszystkie możliwe i dostępne dowody, które mogą mieć znaczenie w sprawie i przyczynić się do wyjaśnienia jej okoliczności. Tomasz Niedziński twierdzi, że zaniechanie przeprowadzenia dowodu, które jest możliwe do przeprowadzenia, może być powodem niewyjaśnienia dostatecznie okoliczności sprawy. Rzecznik dyscyplinarny może przeprowadzić dowód niezależnie od woli stron, a nawet wbrew ich woli. W przypadku gdy rzecznik dyscyplinarny pozyska informację o istnieniu dowodu, który nie został powołany, bądź stwierdzi, iż istnieje potrzeba przeprowadzenia określonego dowodu, to podejmuje w tym zakresie czynności mające na celu pozyskanie i przeprowadzenie takiego dowodu. Inicjatywa dowodowa rzecznika dyscyplinarnego nie jest wyłączna, przysługuje także stronom, co ma służyć wszechstronnemu zbadaniu sprawy. Strony mają prawo wnioskowania o przeprowadzenie określonego dowodu. Mogą to zrobić ustnie do protokołu lub pisemnie. Dowodem jest każdy środek,

[392] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 kwietnia 1984 r. w sprawie zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do radców prawnych i aplikantów radcowskich, Dz. U. Nr 27, poz. 138.

który posłuży do ustaleń okoliczności faktycznych mających znaczenie dla rozstrzygnięcia. Samo postępowanie przed sądem dyscyplinarnym służy ustaleniu, czy doszło do popełnienia przez radcę prawnego czy aplikanta radcowskiego przewinienia dyscyplinarnego, i wymierzeniu kary dyscyplinarnej radcy prawnemu lub aplikantowi radcowskiemu za popełnione przewinienie dyscyplinarne[393]. Niezwłocznie po głosowaniu sąd dyscyplinarny sporządza orzeczenie na piśmie. Po podpisaniu orzeczenia przez sąd orzekający przewodniczący ogłasza je stronom, przytaczając ustnie najważniejsze motywy orzeczenia. W sprawie szczególnie zawiłej sąd dyscyplinarny może odroczyć wydanie orzeczenia na czas nieprzekraczający 7 dni. Sąd dyscyplinarny z urzędu uzasadnia orzeczenia i postanowienia, od których przysługuje odwołanie. Uzasadnienie orzeczenia powinno być sporządzone na piśmie w terminie 14 dni od jego ogłoszenia, po czym odpis orzeczenia sądu dyscyplinarnego wraz z uzasadnieniem doręcza się stronom, a jeżeli ustanowiono obrońcę lub pełnomocnika strony – obrońcy lub pełnomocnikowi[394].

W postępowaniu dyscyplinarnym u notariuszy obowiązuje zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu dyscyplinarnego. Sąd dyscyplinarny samodzielnie rozstrzyga zagadnienia faktyczne oraz prawne. Po otrzymaniu wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, a przed wyznaczeniem terminu rozprawy, przewodniczący sądu, stosownie do art. 337 k.p.k., powinien dokonać wstępnej kontroli wniosku. Ta wstępna kontrola powinna uwzględniać to, że ani rada izby notarialnej, ani Minister Sprawiedliwości nie mają obowiązku zebrania, zabezpieczenia i w niezbędnym zakresie utrwalenia dowodów dla sądu. Ich postępowanie zostało określone przez ustawodawcę jako wstępne, którego wynikiem ma być tylko wyjaśnienie okoliczności koniecznych do ustalenia znamion czynu zarzuconego obwinionemu. Zatem w tych wstępnych, przedprocesowych czynnościach należy ustalić obwinionego i określić znamiona zarzuconego mu czynu. Tylko brak tych elementów we wniosku daje podstawę do jego zwrotu wnioskodawcy. Nadmienić przy tym należy, że rada izby notarialnej, a nie rzecznik dyscyplinarny, jest uprawniona do złożenia zażalenia na postanowienie o przekazaniu sprawy w celu uzupełnienia postępowania, jeżeli akta sprawy wskazują na istotne braki postępowania. W toku postępo-

[393] T. Niedziński, *Etapy*…, s. 848–852.

[394] § 38 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 kwietnia 1984 r. w sprawie zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do radców prawnych i aplikantów radcowskich.

wania dyscyplinarnego może zaistnieć potrzeba uzupełnienia materiału dowodowego poprzez przeprowadzenie lustracji – czynności tej dokonuje rada izby na własny koszt, na wniosek sądu dyscyplinarnego[395]. W toku postępowania dyscyplinarnego może dojść do ujawnienia przewinienia, które nie zostało objęte wnioskiem o wszczęcie postępowania. Wówczas sąd może wydać co do tego przewinienia orzeczenie tylko za zgodą rzecznika dyscyplinarnego i obwinionego lub jego obrońcy (art. 60 Prawa o notariacie). W toku postępowania dyscyplinarnego notariusz może się odwołać. W tym przypadku postępowanie przed sądem toczy się nadal (art. 61 Prawa o notariacie). Sąd dyscyplinarny sporządza uzasadnienie orzeczenia w terminie 7 dni od ogłoszenia orzeczenia. Orzeczenie wraz z uzasadnieniem zostaje doręczone rzecznikowi dyscyplinarnemu i obwinionemu (art. 62 Prawa o notariacie).

Z kolei postępowanie przed sądem dyscyplinarnym i dziekanem rady adwokackiej polega na tym, iż sąd dyscyplinarny wszczyna postępowanie po otrzymaniu aktu oskarżenia i całości materiałów dochodzenia. W sprawach, w których prowadzenie dochodzenia zostało przekazane rzecznikowi dyscyplinarnemu innej rady adwokackiej, właściwy jest sąd dyscyplinarny izby adwokackiej, której radzie adwokackiej przekazano dochodzenie. W sprawach, w których została ustalona właściwość sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji, oskarżycielem jest rzecznik dyscyplinarny izby, której sąd dyscyplinarny rozpoznaje sprawę. Dzieje się to z pominięciem przypadków, kiedy oskarżenie objął rzecznik dyscyplinarny innej izby adwokackiej. Po otrzymaniu aktu oskarżenia prezes sądu dyscyplinarnego wydaje niezbędne zarządzenie w celu przygotowania rozprawy. Jeżeli uzna, iż należy uzupełnić dochodzenie lub zachodzą okoliczności wyłączające ściganie albo uzasadniające umorzenie postępowania, to wówczas wnosi sprawę na posiedzenie. W przypadku postanowienia o uzupełnieniu dochodzenia zwraca akta właściwemu rzecznikowi dyscyplinarnemu. Prezes sądu dyscyplinarnego zarządza doręczenie odpisu aktu oskarżenia obwinionemu po wcześniejszym sprawdzeniu, czy ów akt spełnia wymagania formalne. Na rozprawę wzywany jest obwiniony, jego obrońca (obwiniony ma prawo do obrońcy, którym może być adwokat lub radca prawny) i rzecznik dyscyplinarny. O terminie rozprawy zostaje zawiadomiony również pokrzywdzony i jego pełnomocnik. Wszystkie strony zostają poinformowane o składzie orzekającym sądu dyscyplinarnego. Następnie toczy się postępowanie dowodowe przed sądem dyscyplinarnym. Prezes sądu

[395] A. Wilkowska-Płóciennik, *Rola rady izby notarialnej w postępowaniu dyscyplinarnym. Uwagi de lege ferenda*, „Krakowski Przegląd Notarialny" 2022, nr 1, s. 58–59.

dyscyplinarnego zarządza wezwanie świadków i biegłych oraz przedstawienie innych dowodów wskazanych w akcie oskarżenia, także w miarę potrzeby zgłoszonych przez strony przed rozpoczęciem rozprawy. Udział rzecznika dyscyplinarnego w rozprawie jest obowiązkowy. Niestawiennictwo, które nie zostało usprawiedliwione przez obwinionego czy też jego obrońcę, nie wstrzymuje rozpoznania sprawy, chyba że sąd dyscyplinarny uzna ich obecność za konieczną. W postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym może zostać złożony wniosek o wyłączenie członka sądu dyscyplinarnego. Rozprawę rozpoczyna odczytanie aktu oskarżenia przez rzecznika dyscyplinarnego. Następnie następuje przesłuchanie obwinionego. Materiały sprawy za zgodą stron mogą bez odczytania być uznane przez sąd dyscyplinarny w całości lub w części za materiał dowodowy. Sąd dyscyplinarny może zarządzić przerwę w rozprawie. Ponadto rozprawa może zostać odroczona w razie niestawiennictwa rzecznika dyscyplinarnego, obwinionego lub jego obrońcy, których obecność uznano za konieczną. Sąd ma prawo odroczyć rozprawę w razie niestawiennictwa świadka lub biegłego, także z innej ważnej przyczyny. Świadkowie zamieszkali poza okręgiem izby mogą zostać przesłuchani w ramach pomocy prawnej przez właściwy miejscowo sąd dyscyplinarny[396]. Pozostaje jeszcze kwestia zmiany kwalifikacji prawnej czynu w postępowaniu dyscyplinarnym przed sądem. Wiesław Kozielewicz zwraca uwagę, iż w doktrynie wskazuje się na możliwość dwóch rodzajów zmiany kwalifikacji prawnej czynu: 1) zmiana polegająca na przyjęciu innej podstawy normatywnej do ustalonego stanu faktycznego, bez dokonywania modyfikacji opisu czynu, nazywana zmianą samoistną; 2) zmiana polegająca na przyjęciu innej kwalifikacji prawnej ze względu na wynikającą z przewodu sądowego zmianę ustaleń faktycznych powodujących konieczność zmiany opisu czynu przyjętego przez oskarżyciela, którą określa się jako zmianę następczą[397]. W razie odroczenia rozprawy rzecznik dyscyplinarny składa nowy lub dodatkowy akt oskarżenia. Rozprawę kończą przemówienia stron, pełnomocników i obrońców. Ostatni głos przysługuje obwinionemu. Z rozprawy sporządzany jest protokół. Po zamknięciu rozprawy i naradzie przewodniczący przytacza orzeczenie, ustnie podaje jego motywy, a od uzasadnionego orzeczenia przysługuje odwołanie[398].

---

[396] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lipca 1998 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego w stosunku do adwokatów i aplikantów adwokackich (rozdział IV), Dz. U. Nr 99, poz. 635, dalej jako r.s.p.d.

[397] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 103.

[398] Rozdział IV r.s.p.d.

Zakończenie postępowania dyscyplinarnego przed sądem w przypadku adwokatów, radców prawnych i notariuszy ma ten sam przebieg. W ogólności po przeprowadzeniu wszystkich dopuszczonych w sprawie dowodów w postępowaniu dyscyplinarnym przed sądem przewodniczący składu orzekającego sądu dyscyplinarnego pyta strony, czy wnoszą o uzupełnienie postępowania dowodowego. W razie odpowiedzi przeczącej przewód sądowy zostaje zamknięty (art. 405 k.p.k.). Z chwilą zamknięcia przewodu ujawnione są bez odczytania wszystkie protokoły i dokumenty podlegające odczytaniu na rozprawie (art. 405 § 2 k.p.k.). Ewentualne wznowienie przewodu wymaga postanowienia sądu (por. art. 409 k.p.k.). Głosy stron następują po przewodzie sądowym i poprzedzają etap wyrokowania. Przepis art. 406 k.p.k. określa kolejność przemówień stron. Owej kolejności nie wolno zmieniać. Jako pierwszy przemawia oskarżyciel (rzecznik dyscyplinarny), pokrzywdzony, obrońca (obrońcy), obwiniony. Pełnomocnicy procesowi stron zabierają głos przed stronami. Forma, treść i czas przemówienia mieścić się powinny w granicach wyznaczonych przez zasady kultury zachowania się w sądzie. Efektem końcowym postępowania przed sądem dyscyplinarnym jest wydanie orzeczenia. Najpierw następuje narada nad orzeczeniem, następnie głosowanie nad orzeczeniem, sporządzenie orzeczenia na piśmie i w efekcie końcowym promulgacja orzeczenia. Ta ostatnia polega na ogłoszeniu go wraz z ustnym przytoczeniem najważniejszych jego powodów, a także pouczeniu stron o prawie, terminie i sposobie zaskarżenia orzeczenia[399].

6.3. Środki odwoławcze

Postępowanie dyscyplinarne toczy się w dwu instancjach.

W pierwszej instancji – w przypadku adwokatów – orzeka sąd dyscyplinarny izby adwokackiej. W instancji odwoławczej orzeka zaś Wyższy Sąd Dyscyplinarny. Od orzeczenia wydanego w instancji odwoławczej przysługuje stronom, Ministrowi Sprawiedliwości, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Prezesowi Naczelnej Rady Adwokackiej kasacja składana do Sądu Najwyższego[400].

Zgodnie z § 1 art. 63 Prawa o notariacie „Od orzeczenia sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji przysługuje obwinionemu, rzecznikowi dyscyplinarne-

[399] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 103–104.

[400] K. Dudka, *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego*…, s. 41.

mu oraz Ministrowi Sprawiedliwości odwołanie do Wyższego Sądu Dyscyplinarnego w terminie 14 dni od dnia otrzymania orzeczenia wraz z uzasadnieniem. Odwołanie wnosi się do sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji. Odwołanie powinno być przesłane w terminie 7 dni od dnia jego wpływu wraz z aktami do sądu dyscyplinarnego drugiej instancji". W § 2 cytowanego artykułu ustawodawca wskazuje, że orzeczenie wraz z uzasadnieniem wydane przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny doręcza się rzecznikowi dyscyplinarnemu, obwinionemu, Ministrowi Sprawiedliwości oraz Krajowej Radzie Notarialnej. W art. 63a § 1 z kolei czytamy, że: „Od orzeczenia wydanego przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny przysługuje obwinionemu, rzecznikowi dyscyplinarnemu, Ministrowi Sprawiedliwości, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Krajowej Radzie Notarialnej kasacja do Sądu Najwyższego". § 2 art. 63a zawiera regulację, stanowiącą, iż: „Orzeczenie, od którego służy kasacja podmiotom, o których mowa w § 1, nie podlega wykonaniu do czasu wniesienia kasacji lub bezskutecznego upływu terminu do jej wniesienia".

W odniesieniu do radców prawnych sądem pierwszej instancji jest okręgowy sąd dyscyplinarny, do którego właściwości należy rozpoznawanie spraw dyscyplinarnych członków okręgowych izb radców prawnych, które zawisły przed tym sądem wskutek wniesionego przez rzecznika dyscyplinarnego wniosku o ukaranie. Wyjątek ma miejsce w sytuacji udzielenia ostrzeżenia dziekańskiego. W takim przypadku okręgowy sąd dyscyplinarny rozpoznaje jedynie odwołanie od udzielonego ostrzeżenia. Poza tym okręgowy sąd dyscyplinarny rozpoznaje też odwołania od postanowienia rzecznika dyscyplinarnego o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego lub o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego. Rozpoznając odwołania od postanowień kończących postępowanie dyscyplinarne, okręgowy sąd dyscyplinarny sprawuje funkcje kontrolne w zakresie prawidłowości i zasadności wydania takich postanowień w określonej sprawie. Sądem zaś wyższej instancji, drugiej, jest Wyższy Sąd Dyscyplinarny, do którego kompetencji należy rozpoznawanie odwołań od orzeczeń okręgowych sądów dyscyplinarnych. Ponadto Wyższy Sąd Dyscyplinarny rozpoznaje, jak już wskazano wyżej, sprawy jako sąd pierwszej instancji w określonej kategorii spraw, to jest w sprawach dyscyplinarnych członków Krajowej Rady Radców Prawnych i członków okręgowych izb radców prawnych[401]. Zgodnie z art. 70^4 ust. 4 ustawy o radcach prawnych stronom i Mini-

[401] T. Niedziński, [w:] T. Scheffler (red.), *Ustawa o radcach*..., s. 870–871.

strowi Sprawiedliwości od orzeczeń i postanowień kończących postępowanie w sprawie przysługuje odwołanie w terminie 14 dni od dnia doręczenia odpisu orzeczenia albo postanowienia wraz z uzasadnieniem i pouczeniem o terminie i trybie wniesienia odwołania[402]. Odwołanie wnosi się do sądu dyscyplinarnego, który wydał zaskarżone rozstrzygnięcie. Odwołanie od rozstrzygnięć okręgowego sądu dyscyplinarnego rozpoznaje Wyższy Sąd Dyscyplinarny, a odwołanie od orzeczenia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego rozpoznaje też ten sąd, ale w innym składzie, pięcioosobowym. Odwołanie powinno zawierać określone elementy. Przede wszystkim powinno wskazywać zaskarżone rozstrzygnięcie oraz wskazanie, czego domaga się odwołujący. W sytuacji gdy odwołanie pochodzi od oskarżyciela, obrońcy obwinionego lub pełnomocnika pokrzywdzonego, powinno zawierać ponadto wskazanie zarzutów stawianych rozstrzygnięciu oraz uzasadnienie. Odwołanie nie jest przyjmowane, gdy jest wnoszone po terminie lub wnosi je osoba nieuprawniona albo gdy jest ono niedopuszczalne *ex lege.* Po rozpoznaniu odwołania sąd dyscyplinarny rozpoznający odwołanie orzeka o utrzymaniu w mocy, zmianie albo uchyleniu zaskarżonego rozstrzygnięcia[403].

Zbliżone rozwiązania w zakresie odwołań przyjęto zatem w ustawie Prawo o adwokaturze (art. 91, 91a), w ustawie Prawo o notariacie (art. 63, 63a), a także w ustawie o radcach prawnych (art. 70^4).

6.4. Nadzwyczajne środki zaskarżenia

Od orzeczenia wydanego przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w drugiej instancji przysługuje kasacja do Sądu Najwyższego (za pośrednictwem Wyższego Sądu Dyscyplinarnego). Kasację mogą wnieść strony, Minister Sprawiedliwości, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz Prezes Krajowej Rady Radców Prawnych i Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej oraz Krajowa Rada Notarialna. Może ona być wniesiona z powodu rażącego naruszenia prawa oraz rażącej niewspółmierności kary dyscyplinarnej (art. 62^3 ustawy o radcach prawnych)[404]. W literaturze wskazuje się, że rażące naruszenie prawa może odnosić się zarówno do prawa materialnego, jak też do prawa procesowego. Niezależnie od tego, czy naruszenie dotyczy prawa materialnego, czy procesowego, musi być ono związane

[402] Zob. K. Łuniewska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*..., s. 65–66.
[403] T. Niedziński, [w:] T. Scheffler (red.), *Ustawa o radcach*..., s. 873–874.
[404] S. Pilipiec, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*..., s. 754.

z istotnymi, negatywnymi konsekwencjami dla porządku prawnego i wymiaru sprawiedliwości. Nie wystarczy, żeby to było jedynie naruszenie, niezastosowanie czy też nieprawidłowe zastosowanie prawa. Znaczenie ma ciężar gatunkowy naruszenia. Jeśli chodzi o prawo materialne, to wiązać się może owo naruszenie z niezastosowaniem przepisów zawierających normy nakazujące lub zakazujące. Rażące naruszenie prawa jest pojęciem nieostrym. Przyjmuje się, że z takim naruszeniem prawa mamy do czynienia wtedy, gdy organ działa bez podstawy prawnej albo w sposób wyraźny działając przekracza normę kompetencyjną przyznającą kompetencję innemu organowi samorządu albo naruszenie dotyczy wartości czy ładu prawnego demokratycznego państwa prawa, a zwłaszcza godności człowieka, przyrodzonej i niezbywalnej. W sytuacji rażącego naruszenia chodzi o jego wagę dla porządku prawnego i etycznego państwa, a nie o oczywistość owego naruszenia. Z kolei rażąca niewspółmierność kary to taka, gdy kara orzeczona wobec obwinionego nie uwzględnia w należytym stopniu dyrektyw sądowego wymiaru kary[405]. Rażąca niewspółmierność kary jest pojęciem ocennym. Zachodzi tu dysproporcja polegająca na tym, że orzeczona kara dyscyplinarna razi poczucie sprawiedliwości, można ją nazwać karą niesprawiedliwą w odczucie społecznym[406].

W postanowieniu z 16 czerwca 2005 r. (sygn. akt SDI 13/05, Lex nr 568797) Sąd Najwyższy uznał, że „rażące naruszenie prawa" w rozumieniu art. 91b Prawa o adwokaturze zachodzi wtedy, gdy naruszono przepis o takim znaczeniu dla prawidłowego rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy, iż mogło to mieć istotny wpływ na treść orzeczenia zaskarżonego kasacją. Podobnie na gruncie przepisów Kodeksu postępowania karnego przyjmuje się, że „naruszenie prawa może być ocenione jako rażące, gdy sposób procedowania sądu, względnie przyjęta przez niego interpretacja przepisu albo sposób zastosowania prawa przez sąd, są w sposób oczywisty wadliwe". Oprócz konieczności wykazania naruszenia „rażącego" zaskarżone przepisy nie przewidują jakichś dodatkowych ograniczeń zakresu kontroli w ramach podstawy kasacyjnej „rażącego naruszenia prawa". Natomiast w ramach tej podstawy kasacyjnej Sąd Najwyższy nie może generalnie dokonywać ponownej oceny dowodów i na podstawie własnej oceny kontrolować poprawność dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych. Do kompetencji Sądu Najwyższego należy jednak badanie, czy dokonując ustaleń

[405] T. Scheffler, [w:] *idem* (red.), *Ustawa o radcach*..., s. 694, 771–772.
[406] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*..., s. 132.

faktycznych, orzekające w obu instancjach sądy dyscyplinarne nie dopuściły się rażącego naruszenia reguł postępowania, co mogłoby wpływać na ustalenia faktyczne, a w konsekwencji także mieć wpływ na treść wyroku. Błędy w ustaleniach faktycznych mogą więc uzasadniać uchylenie zaskarżonego orzeczenia, a nawet uniewinnienie obwinionego, jeżeli są efektem naruszenia przepisów dotyczących postępowania dowodowego, np. gdy przeprowadzona w sprawie ocena dowodów była dowolna, a nie swobodna[407]. Warunkiem wniesienia kasacji przez obwinionego jest występowanie po jego stronie tzw. *gravamen*, czyli strona wnosząca kasację musi posiadać interes prawny we wniesieniu kasacji. Zasadą jest niedopuszczalność zaskarżenia kasacją przez stronę orzeczenia sądu dyscyplinarnego drugiej instancji, jeśli wcześniej strona nie skarżyła orzeczenia sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji[408].

W postępowaniu kasacyjnym w sprawach dyscyplinarnych realizowanych jest wiele gwarancji związanych z prawem jednostki do sądu, w tym także takich, które nie zawsze są zapewnione w postępowaniu przed sądami powszechnymi[409]. Bez względu na to, który ze wskazanych podmiotów wnosi kasację, nie podlega ona opłacie sądowej (zob. art. 91d ust. 1 Prawa o adwokaturze, art. 62^5 ust. 1 ustawy o radcach prawnych, art. 63d § 1 Prawa o notariacie). Kasację wnosi się w terminie 30 dni od dnia doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem – jest to termin zawity. W przypadku Rzecznika Praw Obywatelskich wniesienie przez niego kasacji na niekorzyść oskarżonego po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia jest niedopuszczalne. Orzeczenia z uzasadnieniem, wydane przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w drugiej instancji, doręczane są stronom, Ministrowi Sprawiedliwości, Krajowej Radzie Radców Prawnych oraz Naczelnej Radzie Adwokackiej. Sąd Najwyższy rozpoznaje kasację w składzie trzyosobowym. Do czasu wniesienia kasacji lub bezskutecznego upływu terminu do jej wniesienia orzeczenie, od którego można wnieść kasację, nie podlega wykonaniu. W sytuacji gdy kasacja została wniesiona, orzeczenie, od którego wniesiono kasację, nie podlega wykonaniu do czasu jej rozpoznania[410]. Kasację wnosi się do Sądu Najwyższego za pośrednictwem Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, a nie bezpośrednio. Gdyby doszło do omyłkowego wniesienia kasacji bezpośrednio do Sądu Najwyższe-

[407] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 czerwca 2012 r., K 9/10.
[408] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 132.
[409] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 czerwca 2012 r., K 9/10.
[410] W. Bujko, *Odpowiedzialność*…, s. 549–550.

go, to pismo to zostanie przekazane do Wyższego Sądu Dyscyplinarnego. Nie ma zawsze przymusu adwokacko-radcowskiego, a zatem np. obwiniony radca prawny może sam osobiście wnieść kasację[411]. Jest to uzależnione od ustawy i rodzaju sprawy. W niektórych przypadkach występuje przymus profesjonalnego zastępstwa. Przymus taki obowiązuje w przypadku kasacji wnoszonej przez obwinionego notariusza.

Rozpoznając kasację w sprawach dyscyplinarnych radców prawnych, notariuszy i adwokatów, Sąd Najwyższy czyni to na rozprawie w składzie trzyosobowym. Wniosek kasacyjny może prowadzić do uchylenia zaskarżonego orzeczenia w całości lub w części, często również do uchylenia poprzedzającego go orzeczenia sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji i wydania przez Sąd Najwyższy rozstrzygnięcia następczego. Owo rozstrzygnięcie następcze może polegać na:

1) przekazaniu sprawy właściwemu sądowi dyscyplinarnemu do ponownego rozpoznania przez sąd pierwszej bądź drugiej instancji;
2) uchyleniu zaskarżonego orzeczenia i poprzedzającego go orzeczenia sądu pierwszej instancji i umorzeniu postępowania;
3) uchyleniu zaskarżonego orzeczenia oraz poprzedzającego go orzeczenia sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji i uniewinnieniu obwinionego w sytuacji, gdy skazanie okazało się oczywiście niesłuszne[412].

Kasacja może zostać oddalona. Sąd Najwyższy ma uprawnienie do utrzymania orzeczenia w mocy, uchylenia lub zmiany.

Kasację w stosunku do tego samego obwinionego i od tego samego orzeczenia każdy uprawniony może wnieść tylko jeden raz[413].

Postępowanie prowadzone przed Sądem Najwyższym to postępowanie wyodrębnione w stosunku do postępowania toczącego się w ramach samorządowego sądownictwa dyscyplinarnego. Nie nosi ono cech „trzeciej instancji", jest postępowaniem odrębnym, ma charakter kontrolny wobec postępowania dyscyplinarnego[414]. Kasacja przysługuje od orzeczeń prawomocnych. Z istoty kasacji jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia wynika, iż dotyczy ona jedynie orzeczeń, którymi w sposób definitywny i ostateczny zakończono postępowanie i nie ma już innego możliwego trybu eliminacji z obrotu prawnego orze-

[411] T. Scheffler, [w:] *idem* (red.), *Ustawa o radcach*..., s. 773–775.
[412] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*..., s. 134–135.
[413] P.E. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze*..., s. 501.
[414] J. Zaleśny, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*..., s. 117.

czenia dotkniętego rażącym naruszeniem prawa. Takich warunków nie spełnia orzeczenie o uchyleniu orzeczenia sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania[415].

Nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia jest też wznowienie postępowania dyscyplinarnego. Przedmiotowy środek jest uregulowany w ustawie Prawo o ustroju sądów powszechnych (art. 126), a także w ustawie Prawo o prokuraturze[416] (art. 164). Ustawy Prawo o adwokaturze, Prawo o notariacie i ustawa o radcach prawnych nie zawierają oddzielnych regulacji odnoszących się do nadzwyczajnego środka zaskarżenia, jakim jest wznowienie postępowania dyscyplinarnego. Powstaje więc pytanie, czy dopuszczalne jest wznowienie postępowania dyscyplinarnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych, adwokatów i notariuszy poprzez odpowiednie zastosowanie w takich postępowaniach instytucji wznowienia postępowania karnego przewidzianej w Kodeksie postępowania karnego. Brak regulacji nie jest równoznaczny z automatyczną pełną aplikacją Kodeksu postępowania karnego. Należy także pamiętać, że w ustawie o radcach prawnych w art. 74^1 i w Prawie o adwokaturze w art. 95n ustawodawca zawarł odesłanie wewnątrzsystemowe, wskazując, iż: „W sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy: 1) Kodeksu postępowania karnego, 2) rozdziałów I–III Kodeksu karnego". Podobny przepis odsyłający odnajdujemy w ustawie Prawo o notariacie, gdyż w art. 69 ustawodawca określił, że: „W sprawach nieuregulowanych w niniejszym rozdziale stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego". Stosowanie odpowiednie dopuszcza możliwość modyfikacji. Przyjmując zatem taką możliwość, właściwymi do rozpoznania wniosku o wznowienie postępowania dyscyplinarnego będą co do zasady sądy korporacyjne drugiej instancji. Sąd Najwyższy będzie właściwy do rozpoznania wniosku o wznowienie postępowania dyscyplinarnego tylko wtedy, gdy po rozpoznaniu kasacji w sprawie dyscyplinarnej uchylił wyrokiem zaskarżone orzeczenie oraz poprzedzające je orzeczenie sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji i uniewinnił obwinionego lub umorzył postępowanie. Wszak tylko w takiej sytuacji orzeczeniem kończącym postępowanie dyscyplinarne byłoby orzeczenie Sądu Najwyższego. Wznowienie postępowania dyscyplinarnego może nastąpić na wniosek strony lub z urzędu. W przypad-

[415] P.E. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze*…, s. 499.

[416] Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze, Dz. U. z 2024 r. poz. 390.

ku śmierci obwinionego wniosek na jego korzyść może wnieść osoba najbliższa. Według art. 542 § 3 k.p.k. postępowanie jest wznawiane z urzędu jedynie w sytuacji ujawnienia się jednego z uchybień wskazanych w art. 439 § 1 k.p.k.

> Niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu uchybienia na treść orzeczenia sąd odwoławczy na posiedzeniu uchyla zaskarżone orzeczenie, jeżeli:1) w wydaniu orzeczenia brała udział osoba nieuprawniona lub niezdolna do orzekania bądź podlegająca wyłączeniu na podstawie art. 40; 2) sąd był nienależycie obsadzony lub którykolwiek z jego członków nie był obecny na całej rozprawie, z wyjątkiem wypadków, gdy wynika to z prowadzenia w dalszym ciągu na podstawie art. 402 § 2a lub art. 404 § 2a rozprawy przerwanej lub odroczonej; 3) sąd powszechny orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu szczególnego albo sąd szczególny orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu powszechnego; 4) sąd niższego rzędu orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu wyższego rzędu; 5) orzeczono karę, środek karny, środek kompensacyjny lub środek zabezpieczający nieznane ustawie; 6) zapadło z naruszeniem zasady większości głosów lub nie zostało podpisane przez którąkolwiek z osób biorących udział w jego wydaniu; 7) zachodzi sprzeczność w treści orzeczenia, uniemożliwiająca jego wykonanie; 8) zostało wydane pomimo to, że postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało już prawomocnie zakończone; 9) zachodzi jedna z okoliczności wyłączających postępowanie, określonych w art. 17 § 1 pkt 5, 6 i 8–11; 10) oskarżony w postępowaniu sądowym nie miał obrońcy w wypadkach określonych w art. 79 § 1 i 2 oraz art. 80 lub obrońca nie brał udziału w czynnościach, w których jego udział był obowiązkowy; 11) sprawę rozpoznano podczas nieobecności oskarżonego, którego obecność była obowiązkowa.

Przy tym wznowienie postępowania z powodów określonych w pkt 9–11 przytoczonego art. 439 § 1 k.p.k. może nastąpić jedynie na korzyść obwinionego.

Rozstrzygnięcia sądów dyscyplinarnych drugiej instancji w przedmiocie wznowienia postępowania są niezaskarżalne[417].

Wiesław Kozielewicz wskazał, iż w polskim systemie prawnym przewidziany jest jeszcze jeden, obok kasacji i wznowienia postępowania, nadzwyczajny środek zaskarżenia. Jest to zażalenie na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji wprowadzone ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[418]. W odróż-

[417] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 142–143.

[418] Dz. U. Nr 233, poz. 1381. Zob. także: art. 539 a k.p.k. – skarga na wyrok sądu odwoławczego.

nieniu od kasacji i wznowienia postępowania z Kodeksu postępowania karnego, skarga na wyrok sądu odwoławczego ma charakter suspensywny (nie w formie klasycznej), tzn. jej wniesienie wstrzymuje wykonanie zaskarżonego wyroku sądu odwoławczego. Wprowadzenie tego środka wywołało dyskusję co do jego stosowania w postępowaniach dyscyplinarnych[419]. Ważne jest w tej dyskusji orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2017 r.[420] We wspomnianej uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego czytamy:

> okoliczność, iż przepisy zawarte w rozdziale 55a Kodeksu postępowania karnego weszły w życie później niż przepis art. 74^1 pkt 1 u.r.p. [ustawa o radcach prawnych – J.H., W.J., P.O.], nie stoi na przeszkodzie uznaniu, że w postępowaniu dyscyplinarnym toczącym się aktualnie na podstawie ustawy o radcach prawnych mają odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące skargi na wyrok sądu odwoławczego.

A dalej:

> W związku z tym, że wskazane odesłanie ma charakter zewnętrzny i dynamiczny, a w ustawie o radcach prawnych brak jest regulacji, które inaczej kształtowałyby model postępowania odwoławczego w sprawach dyscyplinarnych aniżeli w postępowaniu karnym, należy stwierdzić, że model ten będą wyznaczały niemal bez reszty przepisy Kodeksu postępowania karnego. Skoro zaś ustawodawca uznał, że apelacyjno-reformatoryjny model postępowania odwoławczego wymaga dodatkowego zabezpieczenia specjalnym środkiem zaskarżenia, to taka potrzeba aktualizuje się zarówno na gruncie procesu karnego, jak i na gruncie postępowania dyscyplinarnego. Nie istnieją bowiem żadne podstawy do twierdzenia, że wskazane w uzasadnieniu projektu ustawy przyczyny, które zdecydowały o wprowadzeniu do Kodeksu postępowania karnego skargi na wyrok sądu odwoławczego, dotyczą wyłącznie klasycznego procesu karnego, a nie są aktualne w postępowaniu dyscyplinarnym. W szczególności nie sposób twierdzić, że bezzasadne, pochopne uchylenia wyroków (orzeczeń) zdarzają się tylko sądom powszechnym, a sądy dyscyplinarne są od tego rodzaju błędów wolne. Podobnie, akcentowana przez ustawodawcę potrzeba wprowadzenia rozwiązań mających na celu przyspieszenie postępowania występuje tak w procesie karnym, jak i postępowaniu dyscyplinarnym.

[419] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 149–150.
[420] I KZP 9/17, OSNKW 2017, nr 10, poz. 59.

W. Kozielewicz jest zdania, że taka wykładnia będzie miała też zastosowanie w postępowaniach dyscyplinarnych innych zawodów, gdy w ustawach regulujących status owych zawodów są regulacje odnoszące się do odpowiedzialności dyscyplinarnej, zawierające odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego[421]. Odpowiednie stosowanie nie polega na tworzeniu sztywnego katalogu wyłączeń i wymaga każdorazowej analizy funkcjonalnej.

6.5. Odpowiednie stosowanie przepisów o odpowiedzialności karnej

Problematyka odpowiedniego stosowania przepisów prawa jest dosyć dobrze opisana w literaturze fachowej[422]. Odpowiednie stosowanie przepisów prawa związane jest z problematyką niezupełnego uregulowania danej kwestii w akcie prawnym regulującym daną sferę rzeczywistości społecznej. Natomiast przepisy zawierające klauzulę odpowiedniego stosowania prawa stanowią szczególną postać przepisów odsyłających, a jedną z ich funkcji jest realizacja postulatu skrótowości tekstu prawnego i unikania powtórzeń[423].

Odpowiednie stosowanie przepisów stanowi jednak technikę o zróżnicowanym charakterze. Może bowiem polegać na stosowaniu przepisów odniesienia wprost, stosowaniu ich z pewnymi modyfikacjami, jak również niestosowaniu ich w ogóle w przypadku, gdy dana regulacja odniesienia jest w realiach stosunków, do których ma być stosowana, bezprzedmiotowa lub jest sprzeczna z regulacjami szczególnymi dotyczącymi tych stosunków[424].

W literaturze fachowej wskazuje się, że odpowiednie stosowanie przepisów oraz instytucji prawa karnego materialnego w postępowaniu dyscyplinarnym wynika z represyjnego charakteru tej odpowiedzialności[425], a także

---

[421] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 150.

[422] Zbiór poglądów w tym zakresie odnaleźć można w pracy M. Hauser, *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa – uwagi porządkujące*, Acta Universitatis Wratislaviensis No. 2774, „Przegląd Prawa i Administracji" 2005, t. LXV, s. 151–168.

[423] G. Wierczyński, *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 790.

[424] J. Nowacki, *„Odpowiednie" stosowanie przepisów prawa*, „Państwo i Prawo" 1964, z. 3, s. 367–376.

[425] P. Czarnecki, *Stosowanie kodeksu karnego*…, s. 105; K. Dudka, *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego*…, s. 48.

ze względów gwarancyjnych[426]. Natomiast w wyroku z dnia 29 października 2009 r. Sąd Najwyższy wskazał, że skoro „postępowanie dyscyplinarne jest postępowaniem, w którym podejmowane są rozstrzygnięcia o charakterze represyjnym, zatem postępowanie to nie może toczyć się przy pomijaniu norm określonych w Kodeksie postępowania karnego"[427].

Problematyce odpowiedniego stosowania przepisów kodyfikacji karnych poświęcone są przepisy art. 95n Prawa o adwokaturze, art. 74^1 ustawy o radcach prawnych oraz art. 69 Prawa o notariacie. W sprawach nieuregulowanych w Prawie o adwokaturze (art. 95n) oraz ustawie o radcach prawnych (art. 74^1) do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego oraz rozdziałów I–III k.k. O ile zatem odpowiednie stosowanie Kodeksu postępowania karnego dotyczyć ma przynajmniej *verba legis* bez wyłączeń, to klauzula odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu karnego ogranicza je wyłącznie do zasad odpowiedzialności karnej (art. 1–12 k.k.), form popełnienia przestępstwa (art. 13–24 k.k.) oraz wyłączenia odpowiedzialności karnej (art. 25–31 k.k.). Na gruncie Prawa o notariacie (art. 69) nie przewidziano natomiast odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu karnego, lecz wskazano, że w sprawach nieuregulowanych w rozdziale 6 zatytułowanym „Odpowiedzialność dyscyplinarna" stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego. Ponadto na podstawie art. 63e Prawa o notariacie do rozpoznania kasacji, o której mowa w art. 63a § 1, stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego o kasacji, z wyłączeniem art. 526 § 2 oraz art. 530 § 2 i 3.

Analizując powiązania treściowe pomiędzy regulacjami dotyczącymi karania dyscyplinarnego na gruncie Prawa o adwokaturze oraz ustawy o radcach prawnych, z uwzględnieniem klauzuli odpowiedniego stosowania przepisów rozdziału I–III k.k., uznać należy, że w dalszym ciągu regulacja ta nie jest kompletna. W szczególności brak jest przepisów, które wskazywałyby dyrektywy wymiaru kary, chociażby na wzór określonych w przepisie art. 53 k.k.

W orzecznictwie adwokackiego Wyższego Sądu Dyscyplinarnego wskazuje się jednak, że przy wymiarze kar dyscyplinarnych należy uwzględniać dyrektywy wskazane w przepisie art. 53 k.k.[428] W szczególności należy mieć na

[426] K. Dudka, *Odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec notariuszy*, „Rejent" 2010, nr 3, s. 198.

[427] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2009 r., SDI 22/09, SIP LEX nr 1615502.

[428] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 3 czerwca 2017 r., WSD 184/16.

względzie stopień społecznej szkodliwości czynu, stopień zawinienia sprawcy, rodzaj oraz stopień naruszenia ciążących na adwokacie obowiązków, ujemne następstwa czynu, ale też sposób zachowania po jego popełnieniu i dotychczasowy sposób wykonywania zawodu[429]. Do okoliczności szczegółowych należą także: adekwatność do charakteru zarzucanego czynu[430], rodzaj i ciężar gatunkowy przewinienia dyscyplinarnego[431], stopień zawinienia oraz negatywne skutki dla postrzegania godności zawodu adwokata[432], zapobiegawcze i wychowawcze cele kary[433], waga naruszenia zasad deontologii zawodowej i skutek dla całego środowiska[434], jak również dotychczasowa karalność obwinionego[435]. Do okoliczności łagodzących zalicza się: fakt rozliczenia się z otrzymanych od pokrzywdzonego pieniędzy[436], stosunek do pokrzywdzonego i jego rodziców po popełnieniu deliktu dyscyplinarnego, przeproszenie rodzica pokrzywdzonego na rozprawie[437] czy też dotychczasowa niekaralność obwinionego[438]. Z kolei do okoliczności obciążających zalicza się: brak autorefleksji obwinionego po popełnieniu deliktu dyscyplinarnego[439], negatywne skutki dla postrzegania godności zawodu adwokata[440], jak również naganny sposób zachowania i dotkliwe skutki dla pokrzywdzonego[441].

Również w odniesieniu do postępowania dyscyplinarnego w korporacji radców prawnych Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20 czerwca 2023 r. wskazał, że[442]

> w postępowaniu dyscyplinarnym dotyczącym radców prawnych odpowiednie zastosowanie znajduje m.in. art. 53 KK określający dyrektywy wymiaru kary. Wymierzona kara w świetle art. 53 § 1 i 2 KK musi być zbilansowana, tj. uwzględniać szereg funkcji, nie tylko prewencyjną oraz wychowawczą. Innymi słowy, wymie-

[429] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 9 lutego 2019 r., WSD 114/18.
[430] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 28 października 2017 r., WSD 124/17.
[431] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 4 lipca 2015 r., WSD 51/15.
[432] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 8 kwietnia 2017 r., WSD 8/16.
[433] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 20 maja 2017 r., WSD 144/16.
[434] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 26 kwietnia 2014 r., WSD 97/13.
[435] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 28 stycznia 2017 r., WSD 111/16.
[436] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 28 października 2017 r., WSD 124/17.
[437] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 20 maja 2017 r., WSD 144/16.
[438] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 28 stycznia 2017 r., WSD 111/16.
[439] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 21 kwietnia 2018 r., WSD 137/17.
[440] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 8 kwietnia 2017 r., WSD 8/16.
[441] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 4 marca 2017 r., WSD 61/16.
[442] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2023 r., II ZK 79/22, SIP Legalis nr 2955727.

> rzając karę nie należy koncentrować się wybiórczo jedynie na niektórych przesłankach z tego przepisu. Kluczową kwestią jest zatem potrzeba uwzględnienia w procesie wymierzenia kary stopnia społecznej szkodliwości czynu przypisanego obwinionemu.

Jednakże w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 29 sierpnia 2017 r. wskazano, że do kary pieniężnej nie ma zastosowania przepis art. 33 § 3 k.k.[443] Natomiast do zmiany sposobu obliczania granic kary pieniężnej, jaka nastąpiła ustawą z dnia 7 listopada 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze oraz niektórych innych ustaw, odpowiednie zastosowanie znajdzie przepis art. 4 § 1 k.k. ze względu na wyraźne odesłanie do tej jednostki redakcyjnej w przepisie art. 74^1 pkt 2 ustawy o radcach prawnych[444]. Natomiast

> z uwagi na regulacje z art. 65 i art. 65^1 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, art. 86 KK (zawarty w rozdziale IX Kodeksu karnego) nie ma zastosowania w postępowaniu dyscyplinarnym. Wynika to wprost z przepisu art. 74^1 pkt 2 wskazanej ustawy, który wskazuje, że w sprawach nieuregulowanych w ustawie (o radcach prawnych) stosuje się odpowiednio przepisy jedynie rozdziałów I–III Kodeksu karnego[445].

W orzecznictwie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych wskazuje się, że przy wymiarze kary należy uwzględniać w szczególności „motywację i sposób zachowania się radcy prawnego, rodzaj i stopień naruszenia ciążących na nim obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przewinienia dyscyplinarnego, właściwości i warunki osobiste radcy prawnego, jego sposób postępowania przed popełnieniem przewinienia i zachowanie się po jego popełnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody”[446]. Wymierzona kara musi być współmierna do wagi popełnionego czynu i powinna być adekwatna do „rodzaju naruszonego obowiązku i stopnia jego naruszenia, rodzaju i stopnia winy, rodzaju i rozmiaru ujemnych następstw popełnienia przewinienia, a także powinna uwzględniać zachowanie się sprawcy przewinienia dyscy-

---

[443] Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 sierpnia 2017 r., SDI 39/17, OSNKW 2018, nr 1, poz. 4; Biuletyn SN 2018/1; KZS 2018/1/19,21, SIP Legalis nr 1715296.

[444] *Ibidem*.

[445] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 29 listopada 2018 r., WO-128/18.

[446] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 28 lipca 2016 r., WO-48/16.

plinarnego po jego popełnieniu, w szczególności starania o usunięcie ujemnych następstw popełnienia przewinienia i okazaną skruchę”[447]. Wymierzona kara powinna również uwzględniać stopień społecznej szkodliwości przewinienia dyscyplinarnego, a także realizować cele kary, ze szczególnym uwzględnieniem celów zapobiegawczych i wychowawczych[448]. Powinna być proporcjonalna do ciężaru deliktu dyscyplinarnego oraz poniesionej przez pokrzywdzonego szkody[449]. Okolicznością obciążającą, uzasadniającą surowsze karanie, jest uprzednia karalność obwinionego[450]. Do okoliczności łagodzących zaliczyć należy: dotychczasową postawę obwinionego wyrażającą się należytym wykonywaniem obowiązków zawodowych i uprzednią niekaralnością[451], wiek, stan majątkowy, przejście na emeryturę po popełnieniu przewinienia dyscyplinarnego i niewykonywanie działalności gospodarczej[452], chorobę, podeszły wiek i zaprzestanie wykonywania zawodu[453], chorobę matki obwinionego oraz możliwości ograniczenia władzy rodzicielskiej[454], zaangażowanie społeczne, w związku z którym doszło do popełnienia deliktu dyscyplinarnego[455], czy też jednostkowy charakter przewinienia dyscyplinarnego[456].

Jak już wskazano, w Prawie o notariacie brak jest jakiegokolwiek odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu karnego. Niezależnie

---

[447] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 1 lutego 2018 r., WO-91/17.

[448] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 24 sierpnia 2016 r., WO-83/16.

[449] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 17 października 2017 r., WO-76/17.

[450] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 31 lipca 2018 r., WO-68/18; a także postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 4 marca 2016 r., SDI 76/15; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2019 r., II DSI 35/19, SIP Legalis nr 1976068; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2022 r., II DK 146/21, SIP Legalis nr 2706797.

[451] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 20 listopada 2019 r., WO-158/19.

[452] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 9 stycznia 2020 r., WO-207/19.

[453] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 26 lutego 2020 r., WO-218/19.

[454] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 13 stycznia 2016 r., WO-64/15.

[455] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 7 marca 2017 r., WO-7/17.

[456] Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 5 kwietnia 2017 r., WO-20/17.

jednak od tego zarówno w literaturze fachowej[457], jak i orzecznictwie sądowym[458] wskazuje się na potrzebę stosowania poszczególnych instytucji prawa karnego materialnego, zwłaszcza dotyczących podstawowych instytucji prawa karnego materialnego. W konsekwencji przykładowo przy wymiarze kary należy wziąć pod uwagę znamiona strony przedmiotowej przypisanego przewinienia dyscyplinarnego, jak i elementy podmiotowe[459]. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2016 r. wskazano natomiast, że „zważywszy na to i równoczesny brak warunków do odpowiedniego zastosowania regulujących tego rodzaju instytucje prawa karnego materialnego przepisów Kodeksu karnego uznać należy, iż jedna z nich, tj. warunkowe umorzenie postępowania nie będzie miała zastosowania w postępowaniu dyscyplinarnym”[460].

Z kolei w zakresie odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego do postępowań dyscyplinarnych adwokatów, radców prawnych i notariuszy odnośne ustawy nie przewidują żadnych ograniczeń, czego konsekwencją jest potrzeba selekcji właściwych przepisów odniesienia z uwzględnieniem wypracowanych zasad techniki odpowiedniego stosowania przepisów oraz specyfiki regulacji dyscyplinarnych tych zawodów prawniczych[461].

Z całą pewnością można wskazać, które przepisy Kodeksu postępowania karnego nie będą miały zastosowania do postępowania dyscyplinarnego w omawianym zakresie. Będą to w szczególności przepisy dotyczące[462]: środków przymusu (art. 243–284a), zabezpieczenia majątkowego (291–295), postępowań szczególnych (art. 485–517j), podjęcia postępowania warunkowo umorzonego (art. 549–551), odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie (art. 552–558), współpracy z Prokuraturą Europejską (art. 577a–577d), postępowania w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych (578–615a), jak i przepisy odnoszące się do oskarżyciela posiłkowego, oskarżyciela prywatnego, powoda cywilnego czy też warunkowego umorzenia postępowania.

---

[457] K. Dudka, *Odpowiednie stosowanie przepisów*…, s. 198.

[458] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2008 r., SDI 6/08, OSNSD 2008, nr 1, poz. 111, SIP Legalis nr 511851.

[459] *Ibidem*.

[460] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2016 r., SDI 37/16, OSND 2016, poz. 92, SIP Legalis nr 2502781.

[461] Zob. szczegółowy przegląd form odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec adwokatów i aplikantów adwokackich oraz radców prawnych i aplikantów radcowskich w: K. Dudka, *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego*…, s. 54–55.

[462] W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*…, s. 86.

Zakończenie

Analiza historycznych uwarunkowań wykonywania zawodów prawniczych, ich statusu jako zawodów zaufania publicznego, znaczenia zasad etyki zawodowej, konstrukcji przewinienia dyscyplinarnego, katalogu sankcji oraz ustrojowych i procesowych elementów postępowania dyscyplinarnego prowadzą do wniosku, że odpowiedzialność dyscyplinarna powinna być ujmowana jako odrębna i autonomiczna instytucja prawna, znajdująca się na styku prawa publicznego, regulacji korporacyjnych oraz norm deontologicznych. Jej istoty nie można sprowadzać ani do odpowiedzialności wewnątrzorganizacyjnej członka określonej korporacji, ani do szczególnej odmiany odpowiedzialności karnej. Odpowiedzialność dyscyplinarna wykazuje istotne podobieństwa do odpowiedzialności karnej, w szczególności ze względu na jej represyjny charakter, możliwość zastosowania sankcji ingerujących w sytuację prawną jednostki oraz znaczenie gwarancji procesowych. Jednocześnie przedmiot ochrony, źródła obowiązków, sposób określenia deliktów oraz funkcje tej odpowiedzialności pozostają na tyle swoiste, że uzasadniają traktowanie jej jako autonomicznego reżimu odpowiedzialności prawnej. Autonomia ta ma również wymiar zewnętrzny. Popełnienie tego samego czynu może prowadzić do powstania różnych, niezależnych od siebie podstaw odpowiedzialności – dyscyplinarnej, karnej, cywilnej, a niekiedy także administracyjnej. Nie zachodzi tu jednak proste dublowanie sankcji. Poszczególne reżimy odpowiedzialności chronią bowiem odmienne dobra oraz realizują odmienne cele. O ile odpowiedzialność karna służy ochronie dóbr prawnych określonych przez ustawodawcę w interesie ogólnym, o tyle odpowiedzialność dyscyplinarna chroni dodatkowo prawidłowość wykonywania określonego zawodu, wartości składające się na jego etos, zaufanie społeczne do jego przedstawicieli oraz zdolność samorządu zawodowego do sprawowania pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu. W tym kontekście istnieje ścisły związek pomiędzy statusem zawodu zaufania publicznego a odpowiedzialnością dyscyplinarną jego przedstawicieli. Szczególna pozycja adwokata, radcy prawnego i notariusza nie wynika bowiem wyłącznie

z posiadania specjalistycznej wiedzy i ustawowych kompetencji zawodowych. Jej źródłem jest także społeczna i prawna legitymizacja niezależności, dostępu do informacji objętych tajemnicą zawodową, szczególnych form ochrony wykonywania zawodu, jak również powierzenie samorządom zawodowym sprawowania pieczy nad jego należytym wykonywaniem. Tak ukształtowanej pozycji musi odpowiadać odpowiednio skonstruowany system odpowiedzialności. Zaufanie publiczne nie oznacza bowiem zwolnienia profesjonalisty z obowiązku kontroli. Przeciwnie – szczególnemu poziomowi zaufania powinien odpowiadać podwyższony standard odpowiedzialności za sposób korzystania z powierzonych kompetencji zawodowych. W tym znaczeniu można postawić tezę, że odpowiedzialność dyscyplinarna stanowi normatywny korelat zaufania publicznego. Z jednej strony przedstawiciel zawodu prawniczego korzysta z niezależności koniecznej do prawidłowego wykonywania powierzonych mu zadań, z drugiej – niezależność ta nie może być rozumiana jako brak odpowiedzialności. Jej granice wyznaczają prawo, obowiązki zawodowe oraz normy deontologiczne, natomiast odpowiedzialność dyscyplinarna jest jednym z podstawowych instrumentów egzekwowania tych granic.

Odpowiedzialność dyscyplinarna nie stanowi zatem przeciwieństwa autonomii zawodowej. Jest jednym z warunków jej legitymizacji. Im większy zakres autonomii zawodowej oraz samorządności przyznaje państwo określonej grupie profesjonalistów, tym silniejsza staje się potrzeba istnienia skutecznego i społecznie legitymizowanego mechanizmu odpowiedzialności za naruszenie związanych z tym statusem obowiązków. Pozwala to spojrzeć na odpowiedzialność dyscyplinarną z perspektywy systemowej. Sprawnie funkcjonujący mechanizm odpowiedzialności dyscyplinarnej służy bowiem ochronie zaufania do całego zawodu, a przede wszystkim ochronie praw osób korzystających z usług przedstawicieli korporacji prawniczych.

Kary dyscyplinarne stanowią dolegliwość będącą reakcją na naruszenie norm wiążących przedstawicieli danej korporacji zawodowej. W skrajnych przypadkach mogą prowadzić do czasowego ograniczenia lub pozbawienia możliwości wykonywania zawodu. Odpowiedzialność dyscyplinarna realizuje także funkcję ochronną. Chroni wartości uznawane za fundamentalne dla należytego wykonywania danego zawodu prawniczego, w szczególności niezależność, rzetelność, uczciwość, lojalność, poufność oraz unikanie konfliktu interesów. Odpowiedzialność dyscyplinarna nie powinna być jednak pojmowana wyłącznie jako reakcja na zachowania przedstawicieli korporacji prawniczych,

ale przede wszystkim jako element systemu zapobiegający naruszeniom. Normy deontologiczne oraz mechanizmy ich egzekwowania współkształtują tożsamość określonej wspólnoty zawodowej. Wskazują zachowania akceptowane i nieakceptowane, jak również wyznaczają minimalne standardy przynależności do danej profesji oraz utrwalają wartości identyfikowane z rolą społeczną prawnika profesjonalnego.

Jednym z najistotniejszych ustaleń przeprowadzonej analizy pozostaje szczególny charakter relacji pomiędzy normami prawa a normami deontologii zawodowej. Odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych nie można zrekonstruować wyłącznie na podstawie przepisów ustawowych. Ustawodawca określa jej zasadnicze ramy, zakres podmiotowy, podstawowe przesłanki, organy orzekające, katalog sankcji i elementy postępowania, ale nie tworzy i – ze względu na naturę tej odpowiedzialności – nie jest w stanie stworzyć wyczerpującego katalogu wszystkich zachowań stanowiących przewinienia dyscyplinarne. Istotną rolę pełnią zatem kodeksy etyki, zasady godności zawodu, utrwalone standardy zawodowe, a także orzecznictwo organów dyscyplinarnych i sądów. Nie oznacza to jednak, że naruszenie danej normy etycznej stanowi automatycznie delikt dyscyplinarny. Etyczny wzorzec wykonywania zawodu ma szerszy zakres niż zakres zachowań, które powinny prowadzić do zastosowania represji dyscyplinarnej. Pomiędzy zachowaniem idealnym, zachowaniem wymaganym przez normy deontologiczne oraz zachowaniem uzasadniającym przypisanie odpowiedzialności dyscyplinarnej zachodzi jakościowa różnica. Odpowiedzialność dyscyplinarna nie może bowiem przekształcić się w mechanizm sankcjonowania każdego odstępstwa od preferowanego przez korporację zawodową wzorca zachowania. Warunkiem jej stosowania powinno pozostać ustalenie naruszenia obowiązku pozostającego w dostatecznie czytelnym związku z ustawową podstawą odpowiedzialności, przy jednoczesnym uwzględnieniu winy, stopnia naganności zachowania oraz znaczenia naruszonego dobra. Stąd szczególnego znaczenia nabiera problem ustawowej określoności deliktu dyscyplinarnego. W prawie dyscyplinarnym pełna realizacja modelu typizacji właściwego prawu karnemu nie jest możliwa.

Porównanie odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów, radców prawnych i notariuszy wykazuje zarówno znaczne podobieństwa, jak i istotne odrębności. Wspólny pozostaje przede wszystkim aksjologiczny fundament analizowanych regulacji. Wszystkie trzy zawody należą do grupy zawodów prawniczych zaufania publicznego. Wspólne również pozostają podstawowe konstrukcje

odpowiedzialności: istnienie norm zawodowych i etycznych, możliwość zastosowania sankcji dyscyplinarnych, funkcjonowanie organów odpowiedzialności dyscyplinarnej, prawo do instancyjnej kontroli rozstrzygnięć oraz odpowiednie wykorzystywanie regulacji procesowych właściwych postępowaniu karnemu. Jednocześnie przeprowadzone badania nie dają podstaw do twierdzenia, że istnieje jeden jednolity model odpowiedzialności dyscyplinarnej wszystkich trzech profesji. Różnice dotyczą zarówno historycznych źródeł regulacji, zakresu obowiązków, katalogu kar, terminów przedawnienia, pozycji określonych organów, jak i niektórych rozwiązań proceduralnych. Odrębności te nie są jednak wyłącznie przejawem niespójności prawodawczej, lecz odpowiadają odmienności ról zawodowych przedstawicieli poszczególnych zawodów prawniczych.

Bibliografia

Wykaz cytowanej literatury

Ambroziak J., *Istota i charakter prawny zasad deontologii zawodowej lekarza*, „Przegląd Prawa Medycznego" 2020, nr 2(4), https://przegladprawamedycznego.wum.edu.pl/index.php/ppm/article/view/78/75 [dostęp: 17.05.2025].

Banasik P., *Kooperacja czy koopetycja korporacji prawniczych? – powiązania sieciowe*, „Przegląd Organizacji" 2015, nr 3(902).

Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2009.

Baran B., *Fundamentalne standardy sprawiedliwości proceduralnej w postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach funkcjonariuszy Straży Marszałkowskiej*, „Roczniki Administracji i Prawa" 2020, t. XX, z. 4.

Barczak D., *Kształtowanie się ochrony tajemnicy notarialnej ze szczególnym uwzględnieniem jej karnoprocesowych aspektów. Zarys problematyki*, „Acta Iuridica Resoviensia" 2021, nr 2(33).

Bartkowiak L., Maksymiuk T., *O potrzebie kodeksu etyki zawodowej i argumentach przeciwnych – część I*, „Medyczna Wokanda" 2019, nr 12.

Baszuk R., *(Nie)doskonalenie zawodowe jako delikt dyscyplinarny*, „Dziennik Gazeta Prawna" 2017, nr 6(4405).

Baszuk R., Marchwicki W., [w:] P.F. Piesiewicz (red.), *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2023.

Baszuk R., *Wpływ nowelizacji prawa o adwokaturze oraz kodeksu postępowania karnego na model adwokackiego postępowania dyscyplinarnego*, „Palestra" 2015, nr 5–6.

Bąkowski A., *Recenzja: Zdzisław Krzemiński, Kodeks Etyki Adwokackiej. Teksty prawne. Orzecznictwo SN. Orzecznictwo dyscyplinarne. Komentarz, Wydawnictwo Kamino 1994, ss. 144*, „Palestra" 1994, nr 38(12).

Bechcicki S., *Odpowiedzialność jako kategoria podstawowa w prawie (rozdział II)*, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Tendencje prawa materialnego i procesowego cywilnego*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017.

Bek D., Sitarz O., *Mediacja w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym wobec członków społeczności akademickiej*, „Forum Prawnicze" 2018, t. 49.

Bełkowska K., Wardziński A., *Charakterystyka odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy – wybrane zagadnienia*, „Kortowski Przegląd Prawniczy" 2018, nr 4.

Bialic P., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w świetle Konstytucji RP i Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. UKEN dr hab. Czesława Kłaka, UKEN, Kraków 2024.

Bieńkowska B., Kruszyński P., Kulesza C., Piszczek P., [w:] P. Kruszyński (red. nauk.), *Wykład prawa karnego procesowego*, Wyd. Temida, Białystok 1998.

Błaszczak Ł., *Problem ujawnienia tajemnicy zawodowej przez radców prawnych i adwokatów występujących w charakterze strony powodowej lub pozwanej w procesach cywilnych z udziałem swoich klientów*, [w:] K. Mularczyk, M. Pyrz, T. Scheffler, A. Zalesińska (red.), *Wykonywanie zawodu radcy prawnego. 40-lecie samorządu radcowskiego. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2022.

Bokszańska G., *Etyka – biznes – zarządzanie*, Wyd. Politechniki Łódzkiej, Łódź 2011.

Borkowska K., *Tajemnica zawodowa prawników: zasady etyki radców i adwokatów*, 23.03.2012, https://www.rp.pl/prawnicy/art13835701-tajemnica-zawodowa-prawnikow-zasady-etyki-radcow-i-adwokatow [dostęp: 18.05.2025].

Borkowski G., *Etyka zawodów prawniczych w praktyce: relacje na sali rozpraw*, *Kazimierz Dolny, 19–20 października 2012 r.*, „Palestra" 2013, nr 58(1–2).

Brakuje jasnych kryteriów klasyfikacji skarg obywateli na działania adwokatów. Odpowiedź NRA, Biuletyn Informacji Publicznej RPO, 2024, https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-nra-skargi-obywateli-adwokat-delikty-dyscyplinarne-odpowiedz [dostęp: 30.06.2025].

Brandt R.B., *Etyka*. *Zagadnienia etyki normatywnej i metaetyki*, tłum. B. Stanosz, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 1996.

Buchała K., *Prawo karne materialne*, PWN, Warszawa 1980.

Bujko W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, [w:] A. Bereza (red.), *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Izby Radców Prawnych, Warszawa 2015.

Burzyński P., *Ustawowe określenie sankcji karnej*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2008.

Ceglarska-Piłat K., *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, „Studia Prawnicze" 2015, z. 2(202).

Ceglarska-Piłat K., Zbrojewska M., [w:] P. Kruszyński (red.), *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

Charkiewicz M., Charkiewicz E., *Instrumentalne wszczęcie postępowania dyscyplinarnego wobec profesjonalnego pełnomocnika. Sposób przestępców na obronę w postępowaniu karnym?*, „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych" 2024, t. 2, nr 330.

Chochowska A., *Odpowiedzialność adwokata i radcy prawnego za naruszenie zasad etyki zawodowej*, „International Journal of Legal Studies" 2018, nr 2(4).

Chojniak Ł., *O wybranych problemach ze stosowaniem materialnego prawa dyscyplinarnego adwokatów z perspektywy gwarancji obwinionego do rzetelnego postępowania*, „Białostockie Studia Prawnicze" 2017, t. 22, nr 1.

Chojniak Ł., *Prawo do obrony w dochodzeniu dyscyplinarnym adwokatów – wybrane zagadnienia z uwzględnieniem ostatniej nowelizacji prawa o adwokaturze*, „Palestra" 2015, nr 3–4, https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/3-4-2015/artykul/prawo-do-obrony-w-dochodzeniu-dyscyplinarnym-adwokatow-wybrane-zagadnienia-z-uwzglednieniem-ostatniej-nowelizacji-prawa-o-adwokaturze [dostęp: 3.08.2025].

Chojniak Ł., *Realizacja zasady trafnej reakcji dyscyplinarnej w postępowaniu dyscyplinarnym adwokatów – wybrane problemy*, „Palestra" 2016, nr 10, https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/10-2016/artykul/realizacja-zasady-trafnej-reakcji-dyscyplinarnej-w-postepowaniu-dyscyplinarnym-adwokatow-wybrane-problemy [dostęp: 2.08.2025].

Chróścik W., Ciupa S.W., Jaroszyński T., Korpusiński T., Machnikowska A., Sękowska A., Skuczyński P., *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2025.

Ciupa S.W., *Lokal kancelarii w świetle zasad wykonywania zawodu i etyki zawodowej*, [w:] K. Mularczyk, M. Pyrz, T. Scheffler, A. Zalesińska (red.), *Wykonywanie zawodu radcy prawnego. 40-lecie samorządu radcowskiego. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2022.

Cydzik S., *Giezek: Zbiór zasad etyki zawodowej to przecież nie kodeks karny [Wywiad]*, „Gazeta Prawna", 20.05.2020, https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1476021,jacek-giezek-o-etyce-zawodowej-adowkatow.html [dostęp: 3.05.2025].

Cyrol T., *Czym jest etyka adwokacka i dlaczego warto jej przestrzegać?*, „Internetowy Przegląd Prawniczy UJ" 2014, nr 1.

Cyrol T., *Ocena społeczna zasad etyki adwokackiej*, „Palestra" 2021, nr 5.

Czakon T., Ślęczek-Czakon D., *Etos polityków w kodeksach etycznych radnych*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2019.

Czarnecki P., *Kodeks etyki adwokackiej jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej*, „Palestra" 2014, nr 9.

Czarnecki P., *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2013.

Czarnecki P., *Stosowanie kodeksu karnego w postępowaniach dyscyplinarnych*, „Państwo i Prawo" 2017, nr 10.

Dajczak W., Giaro T., Longchamps de Bérier F., *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Wyd. Prawnicze PWN, Warszawa 2009.

Dąbrowski K., *Legalizm czy oportunizm? – analiza postępowania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2019, nr 1(47).

Dąbrowski K., *Legalizm czy oportunizm? Analiza postępowania dyscyplinarnego wobec adwokatów i aplikantów adwokackich*, „Palestra" 2017, nr 6.

Dubois J., *Adwokat diabła*, „Edukacja Prawnicza" 2015, nr 1(163).

Dudka K., *Odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec notariuszy*, „Rejent" 2010, nr 3.

Dudka K., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawniczych zawodach zaufania publicznego – analiza orzecznictwa kar dyscyplinarnych*, Wyd. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2013.

Dudka K., *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych uregulowanych w prawie o adwokaturze oraz ustawie o radcach prawnych*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne" 2014, nr 18.

Falkowska A., *Zasady etyki w zawodzie radcy prawnego*, „Ekonomia i Prawo" 2010, t. VI.

Fila K., *Karalność usiłowania na gruncie odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokata – stanowisko częściowo aprobujące*, „Palestra" 2024, nr 3, https://doi.org/10.54383/0031-0344.2024.03.4.

Franaszek H., *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy, red. Hubert Izdebski, Paweł Skuczyński, [Lexis Nexis, Warszawa 2008, 160 s.]*, „Państwo i Społeczeństwo" 2008, t. VIII, nr 3.

Fuller L.L., *Moralność prawa*, tłum. S. Amsterdamski, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2004.

Furman M., *Etyka Immanuela Kanta versus etyka Maxa Schelera*, „Analiza i Egzystencja" 2019, nr 48.

Gacek P., *Wszczęcie postępowania karnego o przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego jako przesłanka zawieszenia funkcjonariusza Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu w czynnościach służbowych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2021, t. 13(25), https://doi.org/10.4467/20801335PBW.21.026.14303, https://bibliotekanauki.pl/articles/1886501.pdf [dostęp: 5.08.2025].

Gardocki L., *Prawo karne*, wyd. 22, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2021.

Gierach E., *Dostęp do wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Zeszyty Prawnicze. Biuro Analiz Sejmowych" 2009, nr 3–4(23–24).

Giezek J., Kardas P., *Podstawowe zagadnienia etyki adwokackiej*, Wyd. Arche, Sopot 2021.

Giętkowski R., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013.

Główczewska A., *Wolność słowa i pisma a odpowiedzialność dyscyplinarna adwokata w świetle wybranych orzeczeń Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Adwokatury*, [w:] P. Rączka, K. Rokicka-Murszewska (red.), *Prawnicze zawody zaufania publicznego*, t. 2: *Odpowiedzialność dyscyplinarna osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Wyd. Nauk. UMK, Toruń 2021.

Gogacz M., *Czym jest etyka zawodowa*, [w:] A. Andrzejuk (red.), *Zagadnienie etyki zawodowej*, Oficyna Wydawnicza Navo, Warszawa 1988.

Goldblatt W., *Z dziedziny adwokackiej odpowiedzialności dyscyplinarnej. Prawo o ustroju adwokatury*, „Głos Adwokatów" 1938, z. VIII–IX.

Gonet W., [w:] D. Celiński, W. Karpowicz, W. Małecki, P. Marquardt, P. Pest, D. Sałajczyk, R. Wojciechowski, M. Zarzycka, P. Zawadzka, W. Gonet, *Prawo o notariacie. Komentarz. Wzory aktów notarialnych i poświadczeń*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2022.

Górecki K., *Delikty dyscyplinarne popełniane przez radców w życiu prywatnym*, „Radca Prawny", 5.10.2021, https://radcaprawny.kirp.pl/archiwum/etyka/delikty-dyscyplinarne-popelniane-przez-radcow-w-zyciu-prywatnym/ [dostęp: 1.07.2025].

Grabowska-Biernat K., *Odpowiedzialność adwokata lub radcy prawnego w sprawach o wykroczenia drogowe a uprawnienie do korzystania z ochrony prawnej przysługującej sędziemu i prokuratorowi*, „Problemy Prawa Karnego" 2022, t. 6, nr 2.

Gryżenia K. SDB, *Współczesna moralność bez etyki?*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym" 2009, nr 12(1).

Hart H.L.A., *Pojęcie prawa*, tłum. J. Woleński, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 1998.

Hartman J., *Słownik filozofii*, Wyd. Zielona Sowa, Kraków 2004.

Hauser M., *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa – uwagi porządkujące*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 2724, „Przegląd Prawa i Administracji" 2005, t. LXV.

Hausner J., Długosz D., *Tezy w sprawie zawodów zaufania publicznego*, PAN, Warszawa 2002.

Helios J., Jedlecka W., *Ewolucja i specyfika zawodu radcy prawnego*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2022.

Idan-Pykno M., *Postępowanie dyscyplinarne wobec adwokatów z perspektywy standardów Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, „Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego" 2014, nr 5.

Izdebski H., *Sprawowanie pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu przez samorządy zawodowe*, [w:] S. Legat, M. Lipińska (oprac.), *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu. Materiały konferencyjne*, Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu, Warszawa 2002.

Izdebski H., *Zarządzanie etyką za pośrednictwem kodeksów etyki zawodowej*, [w:] J. Czaputowicz (red.), *Etyka w służbie publicznej. Materiały z konferencji, Warszawa 8–9 grudnia 2011 r.*, Wyd. Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Warszawa 2012.

Jabłońska-Bonca J., *Podstawy prawa dla ekonomistów*, Wyd. Prawnicze PWN, Warszawa 2001.

Jabłoński M., Węgrzyn J., *Ochrona tajemnic osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Wrocławskie Wyd. Nauk. Atla 2, Wrocław 2018.

Jabłoński P., Kaczmarek P., Wojtanowski M., *Wolność ekspresji sędziego w czasach kryzysu kultury polityczno-prawnej*, Wyd. Nauk. Scholar, Warszawa 2024.

Jagieła J., *Przewinienia dyscyplinarne komorników*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 4056, „Przegląd Prawa i Administracji" 2021, t. CXXVI.

Jaroszewska-Choraś D., *Pomiędzy prawem a etyką – wolność słowa w zawodzie adwokata w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Studia Prawnoustrojowe" 2023, nr 61.

Jaroszyński T., *Kodeks Etyki Prawników Europejskich (CCBE) w polskim systemie prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2023, nr 1.

Jóźwiak P., *Niektóre problemy strony podmiotowej deliktu dyscyplinarnego*, „Acta Iuris Stetinensis" 2018, nr 1(21).

Juszczak J., *Reglamentacja zawodów prawniczych z perspektywy austriackiej szkoły ekonomii*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie" 2023, t. 17.

Kaczmarek P., *Era prawodawców czy era tłumaczy? O dylemacie wyboru roli interpretatora*, [w:] P. Jabłoński (red.), *Czy koniec teorii prawa? Z zagadnień teorii i filozofii prawa*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011.

Kania-Chramęga A., *Legislacyjna (nie)doskonałość przesłanek odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz podstaw wymiaru kary dyscyplinarnej – wybrane zagadnienia na tle ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*, „Prokuratura i Prawo" 2023, nr 5.

Kisiel A., *Etyka zarządzania – wybrane problemy*, „Studia Ekonomiczne / Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach" 2014, nr 180, cz. 1.

Kodeks Etyki Prawników Europejskich, https://www.brrp.pl/pdf/Kodeks_Etyki_Prawnik%C3%B3w_Europejskich.pdf [dostęp: 10.05.2025].

Konferencja: Ponadczasowość zasad etyki zawodu adwokata a granice ich ewentualnej modyfikacji z 12 grudnia 2019 r., https://www.google.com/search?q=Konferencja:+Ponadczasowo%C5%9B%C4%87+zasad+etyki+zawodu+adwokata+a+granice+ich+ewentualnej+modyfikacji,&client=firefox-b-d&sca_ [dostęp: 12.05.2025].

Koredczuk J., *Zasady wykonywania zawodu przez adwokatów w świetle orzecznictwa sądów dyscyplinarnych w Polsce w okresie międzywojennym (rekonesans badawczy)*, [w:] D. Wiśniewska, M. Rakowski, *O historii adwokatury w Polsce i na świecie. W siedemdziesiątą rocznicę powstania Izby Adwokackiej w Łodzi*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.

Korzeniewska-Lasota A., *Nauczanie etyki prawniczej na studiach prawniczych*, „Studia Ełckie" 2015, nr 4(17).

Kozak A., *Prawniczy rzut oka na problemy ładu korporacyjnego (opracowała M. Chmura)*, [w:] P. Jabłoński, P. Kaczmarek, M. Paździora, M. Pichlak (red.), *Perspektywy jurysscentryzmu*, Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Prace Naukowe WPAE Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011.

Kozielewicz W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2023.

Krajewska-Bartosz K., [w:] R. Kapkowski (red.), *Czynności notarialne. Niecodzienne problemy pojawiające się w praktyce notariusza*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2025.

Krajewski M., *Sprawy etyki zawodowej adwokatów (referat wygłoszony na Walnym Zgromadzeniu członków Izby Adwokackiej w Białymstoku w dniu 21 grudnia 1958 r.)*, „Palestra" 1959, nr 3/4(16).

Krajewski R., *Leksykon instytucji wymiaru sprawiedliwości i ochrony prawa*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2007.

Krasnowolski A., *Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie i aktualne problemy*, Opracowania tematyczne OT-625, Wyd. Kancelaria Senatu, Warszawa 2013.

Kruk E., *Dziennikarz jako zawód zaufania publicznego*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia" 2017, t. LXIV, nr 2.

Kuczma P., *Adwokat jako zawód zaufania publicznego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Palestra" 2012, nr 3–4.

Kudlińska-Wodo B., *Deontologia profesjonalnego działania w zawodach pomocowych w świetle analizy kodeksów etycznych*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica" 2019, nr 69.

Kulesza C., *Ewolucja wybranych procedur dyscyplinarnych w świetle konwencyjnego i konstytucyjnego prawa do sądu*, „Białostockie Studia Prawnicze" 2017, t. 22, nr 1.

Kulesza M., *Pojęcie zawodu zaufania publicznego*, [w:] S. Legat, M. Lipińska (oprac.), *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu. Materiały konferencyjne*, Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu, Warszawa 2002.

Lang W., *Struktura odpowiedzialności prawnej. Studium analityczne z dziedziny teorii prawa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika" 1968, nr 31.

Langowski P., *Notariat*, Wyd. Prawnicze LEX, Sopot 1998.

Laskowski M., *Czy odpowiedzialność dyscyplinarna jest rodzajem odpowiedzialności karnej?*, „Themis Polska Nova" 2013, nr 1(4).

Lazari-Pawłowska I., *Etyka. Pisma wybrane*, P.J. Smoczyński (red.), Wyd. Ossolineum, Wrocław 1992.

Leszczyński J., *Etyka zawodowa prawników*, „Etyka Prawnicza" 2015/2016, nr 1(163).

Lewandowicz M., Chyrek T., *Etyka i deontologia zawodów adwokata i radcy prawnego w Polsce i zawodu adwokata w Niemczech*, „Studia Prawa Publicznego" 2025, nr 1(49).

Lewiński T., Kruszyński W., *Notariusz. Rozdział IX*, [w:] P. Pomianowski, T. Lewiński, W. Kruszyński, *Orzecznictwo organów dyscyplinarnych w wybranych zawodach zaufania publicznego*, Campidoglio, Warszawa 2016.

Lyons D., *Etyka i rządy prawa*, tłum. P. Maciejko, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2000.

Łuniewska K., *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych i aplikantów radcowskich w obliczu zasad rzetelnego procesu*, „Białostockie Studia Prawnicze" 2017, t. 22, nr 1.

Malec A., *O pojęciu odpowiedzialności prawnej*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria" 2012, nr 2(82).

Malec D., *Dzieje polskiego notariatu*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2007.

Marchwicki W., *Czy przy okazji świadczenia pomocy prawnej adwokat może powołać się na informacje nieprawdziwe? Kilka uwag na tle zasad etyki adwokackiej oraz orzecznictwa sądowego*, „Palestra" 2011, nr 7–8.

Marchwicki W., *Tajemnica adwokacka. Analiza konstytucyjna*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2015.

Marquardt P. (red.), *XX lat polskiego notariatu w Unii Europejskiej*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2024.

Michalski J., *Geneza i wyodrębnienie wolnych zawodów prawniczych*, „Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM" 2011, nr 1.

Michalski K., *Problemy implementacyjne polityki korporacyjnej*, [w:] A. Kuzior (red.), *Etyka biznesu i zrównoważony rozwój. Interdyscyplinarne studia teoretyczno-empiryczne. Numer 4. Wymiary odpowiedzialności i zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Śląskie Centrum Biznesu i Zrównoważonego Rozwoju, Zabrze 2016.

Mielewczyk D.D., *Należyta staranność adwokata i radcy prawnego wykonujących zawód w ramach indywidualnej praktyki prawniczej (analiza porównawcza polskiego i amerykańskiego systemu prawnego)*, „Studia Iuridica Toruniensia" 2020, t. XXVII.

Nadzór nad notariatem i działalnością notariuszy, https://notariusze.waw.pl/nadzor-nad-notariatem-i-dzialalnoscia-notariuszy/ [dostęp: 8.08.2025].

Niedziński T., *Etapy postępowania dyscyplinarnego*, [w:] T. Scheffler (red.), *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2018.

Niedziński T., *Nadzór sądów i Ministra Sprawiedliwości nad postępowaniem dyscyplinarnym wobec radców prawnych*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 3996, „Przegląd Prawa i Administracji" 2020, t. CXXIII.

Nogal A., *Kilka uwag o istocie odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych*, palestra.pl, https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/12-2023/artykul/kilka-uwag-o-istocie-odpowiedzialnosci-dyscyplinarnej-zawodow-prawniczych [dostęp: 4.09.2025].

Nowacki J., *„Odpowiednie" stosowanie przepisów prawa*, „Państwo i Prawo" 1964, z. 3.

Nowikowski I., *Ewolucja wybranych zasad procesu karnego w świetle nowelizacji polskiego prawa karnoprocesowego*, „Teka Komisji Prawniczej PAN. Oddział w Lublinie" 2020, t. XIII, nr 1.

Olak A., *Pojęcie dyscypliny służbowej i przewinienia dyscyplinarnego*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje" 2014, nr 16.

Olaś A., [w:] T. Ereciński, K. Lubiński (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom IV. Część I. Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2021.

Oleszko A., *Notariat w systemie wymiaru sprawiedliwości*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2015.

Oleszko A., *Prawo o notariacie. Komentarz. Tom 1. Ustrój notariatu*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

Oleszko A., *Ustrój polskiego notariatu*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 1999.

Ozga R., *Wokandy ostatniej dekady*, https://www.kin.pl/files/textpage/editor/7_WOKANDY_OSTATNIEJ_DEKADY.pdf [dostęp: 3.08.2025].

Patora K., *Zasada oportunizmu w prawie karnym (analiza problemu i postulaty de lege ferenda)*, „Przegląd Policyjny" 2021, t. 141, nr 1.

Pawłowska I., *W obliczu konfliktu interesów. Nowelizacja Kodeksu Etyki Radców Prawnych*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe" 2023, nr 3(36).

Piesiewicz P.F. (red.), *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2023.

Piesiewicz P.F., *Prawne i etyczne aspekty reklamy adwokackiej*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2021.

Pietrzykowski T., *Czy prawnicy mają szczególne powinności moralne?*, [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy*, Wyd. Lexis Nexis, Warszawa 2008.

Pietrzykowski T., *Etyka i deontologia zawodowa*, [w:] A. Bereza (red.), *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Izby Radców Prawnych, Warszawa 2015.

Pilipiec S., *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych radców prawnych*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2016, t. XXV, nr 3.

Podymkiewicz M., *Etyka cnót a kształtowanie się zasad etyki zawodowej policjanta*, [w:] R. Rodasik, M. Sokołowski (red.), *Etyka codzienności jako element kultury bezpieczeństwa*, Wyd. Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron", Kraków 2015.

Polit-Langierowicz K., *Legalizm czy oportunizm ścigania karnego? Dylemat współczesnej polityki karnej*, „Studia Iuridica Toruniensia" 2006, t. 3.

Purc-Kurowicka K., Jurgilewicz B., *Etyka prawnicza w Polsce w XXI wieku*, „Acta Iuridica Resoviensia" 2021, nr 2(33).

Raz J., *Autorytet prawa*, tłum. P. Maciejko, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2000.

Raźny B., *Etyka w służbie publicznej – wybrane zagadnienia*, „Kultura Bezpieczeństwa" 2020, nr 38.

Rubczyński W., *Etyka. Wydanie drugie „Zarysu Etyki", poprawione i rozszerzone. Tom I. Wstęp. Część I*, Wyd. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1936.

Rybiński P., *Petryfikacja i zakotwiczenie. O legalizacji etyki prawniczej*, „Studia Iuridica" 2020, nr 83, LXXXIII.

Sarnecki P., *Pojęcie zawodu publicznego (art. 17 ust. 1 Konstytucji) na przykładzie adwokatury*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja, wybory, parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi*, Wyd. Liber, Warszawa 2000.

Scheffler T., [w:] *idem* (red.), *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2018.

Scheffler T. (red.), *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2017.

Scheffler T., *Samorząd radców prawnych*, [w:] *idem* (red.), *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2018.

Seroka D., *Odpowiedzialność dyscyplinarna członków organów kolegialnych samorządu radców prawnych*, „Przegląd Prawa Administracyjnego" 2020, nr 3.

Sikora A., *Pojęcie, rozwój i struktura polskich kodeksów etyki lekarskiej na tle etyki zawodowej*, „Poznańskie Studia Teologiczne" 2002, t. 13.

Skuczyński P., *Aktualne problemy odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych*, [w:] A. Bodnar, P. Kubaszewski (red.), *Postępowania dyscyplinarne w wolnych zawodach prawniczych – model ustrojowy i praktyka. Materiały z konferencji z dnia 5 marca 2012 r.*, Wyd. Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2013.

Skuczyński P., *Etyka adwokatów i radców praw*nych, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2016.

Skuczyński P., *Granice odpowiedzialności dyscyplinarnej*, [w:] P. Skuczyński, P. Zawadzki (red.), *Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000–2005*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.

Skuczyński P., *Odpowiedzialność moralna jako podstawa etyki prawniczej. Rozważania w perspektywie transcendentalno-pragmatycznej*, https://www.academia.edu/7353576/Odpowiedzialno%C5%9B%C4%87_moralna_jako_podstawa_etyki_prawniczej_Rozwa%C5%BCania_w_perspektywie_transcendentalno_pragmatycznej [dostęp: 13.06.2025].

Smarż J., *Definiowanie pojęcia „zawód zaufania publicznego”*, „Studia Prawnicze” 2012, nr 3.

Smarż J., *Relacja pojęć „wolny zawód” i „zawód zaufania publicznego” o którym mowa w art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Cz. II*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 1(59).

Smoktunowicz E. (red.), *Wielka encyklopedia prawa*, Wyd. Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2000.

Sobański P., *Prawno-etyczne aspekty wykonywania zawodu adwokata w III Rzeszy*, „Palestra” 2021, nr 1–2.

Sobański R., *Uwagi o etyce zawodów prawniczych*, „Palestra” 2003, nr 48(7–8).

Solodov I., *Etyka biegłego w procesie karnym*, Społeczne Stowarzyszenie Prasoznawcze „Stopka”, Łomża 2017.

Sołdaczuk W., *Rola i znaczenie etyki zawodowej prawnika ze szczególnym uwzględnieniem etyki zawodu prokuratora*, „Państwo i Prawo” 2018, nr 10.

Sołtys B., [w:] T. Scheffler (red.), *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2018.

Sroka T., *Przestępstwo jako przewinienie dyscyplinarne w perspektywie celów postępowania dyscyplinarnego wobec studentów*, „e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, nr 1.

Stankiewicz R., *O istocie zawodu radcy prawnego*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 3996, „Przegląd Prawa i Administracji” 2020, t. CXXIII.

Stawecki M., *Problematyka wymogów etycznych dotyczących osoby notariusza i sporządzanych przez niego czynności*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym” 2008, t. 11, nr 2.

Strzelczyk R., *Odpowiedzialność dyscyplinarna notariusza*, strzelczyk.warszawa.pl, 1.08.2025, https://strzelczyk.warszawa.pl/odpowiedzialnosc-dyscyplinarna-notariusza/ [dostęp: 8.08.2025].

Szczotka W., *Odpowiedzialność za nadużycie przez aplikanta adwokackiego wolności słowa i pisma według przepisów ustawy – Prawo o adwokaturze*, „Palestra” 2023, nr 12.

Szmaglińska K., *Etyka – pytania dotyczące dobra moralnego, zalet moralnych i moralnej powinności działania*, [w:] A. Jonkisz, L. Niebrój (red.), *Wprowadzenie do filozofii: Podręcznik dla studentów kierunków medycznych*, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, Katowice 2013.

Szutta N., *Etyka jako dyscyplina filozoficzna*, [w:] S. Sykuna, N. Szutta, J. Zajadło, *Etyka. Etyka prawa. Etyka prawnicza*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2022.

Świetlicka M., *Metodyka pracy prokuratora w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe*, Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, Kraków 2014.

Tabaszewski R.K., *Etyka i odpowiedzialność zawodowa adwokatów i radców prawnych jako przedsiębiorców*, [w:] A. Zadroga, K. Sawicki (red.), *Człowiek – społeczeństwo – gospodarka. Perspektywa odpowiedzialności społecznej*, Wyd. KUL, Lublin 2013.

Tajemnica zawodowa prawników: zasady etyki radców i adwokatów, https://www.rp.pl/prawnicy/art13835701-tajemnica-zawodowa-prawnikow-zasady-etyki-radcow-i-adwokatow [dostęp: 18.05.2025].

Tarnacka A.H., *Praktyka orzecznicza organów dyscyplinarnych dotycząca przestrzegania reguł deontologicznych obejmujących stosunki adwokata z klientem odnoszące się do biegu jego sprawy*, „Journal of Modern Science" 2018, t. 4(39).

Turlej-Piotrowska M., *Czym się różni śledztwo od dochodzenia*?, https://adwokatmdp.pl/czym-sie-rozni-sledztwo-od-dochodzenia/ [dostęp: 1.08.2025].

Trubalski A., *Samorządy zawodów zaufania publicznego na przykładzie samorządu radców prawnych. Perspektywa konstytucyjnoprawna*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2014, nr 21.

Wantoła M., *Odpowiednie stosowanie okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną wobec przewinień dyscyplinarnych*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne" 2016, nr 15.

Wielec M., Bojanowski T., *Sąd jako gwarant praworządności postępowania przygotowawczego*, „Consilium Iuridicum" 2024, nr 4(12).

Wierczyński G., *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer Warszawa 2016.

Wilkowska-Płóciennik A., *Czemu służy tajemnica notarialna? Znaczenie normatywne przepisów regulujących zasady notarialnej dyskrecji zawodowej*, „Nowy Przegląd Notarialny" 2023, nr 3(92).

Wilkowska-Płóciennik A., *Rola rady izby notarialnej w postępowaniu dyscyplinarnym. Uwagi de lege ferenda*, „Krakowski Przegląd Notarialny" 2022, nr 1.

Wojna M., *Zawody zaufania publicznego – czym właściwie są?*, students.pl, 8.02.2022, https://students.pl/artykuly/zawod-zaufania-publicznego/ [dostęp: 10.11.2025].

Wołodkiewicz W., Zabłocka M., *Prawo rzymskie. Instytucje*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 1996.

Wołpiuk W.J., *Zawód zaufania publicznego z perspektywy prawa konstytucyjnego*, [w:] S. Legat, M. Lipińska (oprac.), *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu. Materiały konferencyjne*, Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu, Warszawa 2002.

Woroniecka A., *Krótki przewodnik po konfliktach*, [w:] A. Zalesińska, K. Mularczyk, M. Pyrz (red.), *Kodeks Etyki Radcy Prawnego – wybrane zagadnienia. Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Tom I*, Wyd. OIRP we Wrocławiu, Wrocław 2023.

Woroniecka A., *Radca prawny w postępowaniu dyscyplinarnym*, [w:] K. Mularczyk, M. Pyrz, T. Scheffler, A. Zalesińska (red.), *Wykonywanie zawodu radcy prawnego. 40-lecie samorządu radcowskiego. Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2022.

Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Znak, Kraków 2010.

Zacharzewski K., *Znaczenie kodeksów deontologicznych w dziedzinie prawa prywatnego*, „Przegląd Prawa Handlowego" 2011, nr 6.

Zajadło J. (red.), *Łacińska terminologia prawnicza*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2009.

Zajadło J., *Etyka prawa*, [w:] S. Sykuna, N. Szutta, J. Zajadło, *Etyka. Etyka prawa. Etyka prawnicza*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2022.

Zaleśny J., *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2022.

Załącznik do uchwały nr 622/2025 Prezydium NRA z 13 marca 2025 r.

Żaczkiewicz-Zborska K., *SN: adwokat nie może grozić donosem do mediów*, https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/adwokat-nie-moze-grozic-postepowaniem-karnym-i-donosem-do-mediow,463123.html [dostęp: 18.05.2025].

Żaczkiewicz-Zborska K., *SN: Radca prawny musi spełniać wyższe standardy niż przedsiębiorca*, https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/nieterminowe-wykonanie-zobowiazania-przez-radce-prawnego-zalicza,450108.html [dostęp: 6.07.2025].

Wykaz cytowanych aktów normatywnych

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

Ustawa z dnia 4 maja 1938 r. – Prawo o ustroju adwokatury, Dz. U. Nr 33, poz. 289.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. o ustroju adwokatury, Dz. U. Nr 30, poz. 275.

Ustawa z dnia 25 maja 1951 r. – Prawo o notariacie, Dz. U. Nr 36, poz. 276.

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, Dz. U. Nr 30, poz. 168.

Ustawa z dnia 19 grudnia 1963 r. o ustroju adwokatury Dz. U. Nr 57, poz. 309.

Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1564.

Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 499 ze zm.

Ustawa z dnia 24 maja 1989 r. – Prawo o notariacie, Dz. U. Nr 33, poz. 176.

Ustawa z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw – Prawo o ustroju sądów powszechnych, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym, o Trybunale Konstytucyjnym, o ustroju sądów wojskowych i Prawo o notariacie, Dz. U. Nr 73, poz. 436.

Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, Dz. U. z 2024 r. poz. 1001 z późn. zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2025 r. poz. 383, 1818, 1872.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2025 r. poz. 46, 304, 1178, 1420, 1872, z 2026 r. poz. 187, 421.

Ustawa z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę, Dz. U. z 2024 r. poz. 1773 z późn. zm.

Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 233, poz. 1381.

Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze, Dz. U. z 2024 r. poz. 390.

Dekret Naczelnika Państwa w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego, Dz. U. z 1918 r. Nr 22, poz. 75.

Dekret z dnia 27 grudnia 1974 r. o zmianie Prawa o notariacie, Dz. U. Nr 50, poz. 317.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo o ustroju sądów powszechnych z 6 lutego 1928 r., tekst pierwotny Dz. U. Nr 12, poz. 93.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 października 1932 r. – Prawo o ustroju adwokatury, Dz. U. Nr 86, poz. 733.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. – Prawo o notarjacie, Dz. U. Nr 84, poz. 609.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 1950 r. o organizacji władz powołanych do prowadzenia dochodzeń i orzekania w sprawach dyscyplinarnych adwokatów oraz o trybie postępowania dyscyplinarnego, Dz. U. Nr 35, poz. 320.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 kwietnia 1984 r. w sprawie zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do radców prawnych i aplikantów radcowskich, Dz. U. Nr 27, poz. 138.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 kwietnia 1984 r. w sprawie zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego oraz zawieszania w pełnieniu obowiązków notariuszy, asesorów sądowych i notarialnych oraz aplikantów sądowych i notarialnych, Dz. U. Nr 28, poz. 146.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lipca 1998 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego w stosunku do adwokatów i aplikantów adwokackich, Dz. U. Nr 99, poz. 635.

Uchwała nr 533 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 1961 r. w sprawie obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń oraz banków państwowych, M. P. Nr 96, poz. 406.

Uchwała Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

Wykaz cytowanego orzecznictwa

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 października 1992 r., U 1/92, OTK 1992, nr 2, poz. 38.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lutego 2001 r., K 22/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 48.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 lutego 2004 r., P 21/02, OTK ZU 2004, nr 2A, poz. 9.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 lipca 2007 r., K 41/05.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 października 2010 r., K 1/09, Dz. U. z 2010 r. Nr 200, poz. 1236.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 czerwca 2012 r., K 9/10.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 marca 2015 r., K 19/14, OTK-A 2015, nr 3, poz. 32.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2016 r., SK 18/14.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2014 r., SDI 28/14.

Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 4 marca 2016 r., SDI 76/15.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2017 r., SDI 25/17.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 sierpnia 2017 r., SDI 39/17.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2017 r., SDI 72/17.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2019 r., II DSI 41/18.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2019 r., II DSI 35/19.

Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Dyscyplinarna z dnia 26 stycznia 2022 r., II DK 146/21.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1962 r., VI KO 61/62.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2008 r., SDI 6/08, OSNSD 2008, nr 1, poz. 111, SIP Legalis nr 511851.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2008 r., SDI 9/08, OSNSD 2008, poz. 114.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2009 r., SDI 21/09, SIP LEX nr 1615501.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 2010 r., SDI 12/10, OSNKW 2011, nr 3, poz. 25.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2014 r., SDI 1/14, OSND 2014, poz. 83, SIP Legalis nr 1765402.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2016 r., SDI 37/16, OSND 2016, poz. 92, SIP Legalis nr 2502781.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2017 r., SDI 98/16.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2019 r., II DSI 14/19.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2021 r., II DK 24/21.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2023 r., II ZK 79/22, SIP Legalis nr 2955727.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 29 kwietnia 2011 r., VI SA/Wa 250/11, SIP Legalis nr 347398.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 26 października 2017 r., VI SA/Wa 133/17, SIP Legalis nr 1725448.

Wyrok Sądu Dyscyplinarnego Izby Adwokackiej w Warszawie z dnia 17 lutego 2007 r., SD 27/06.

Wyrok Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 19 stycznia 2008 r., WSD 15/07.

Wyrok Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie z dnia 8 marca 2018 r., WO-135/17.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 26 marca 2011 r., WSD 144/10.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 26 kwietnia 2014 r., WSD 97/13.

Orzeczenie Sądu Dyscyplinarnego Izby Notarialnej we Wrocławiu z dnia 28 maja 2014 r., SD 1 /2014.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 29 listopada 2014 r., WSD 82/14.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 4 lipca 2015 r., WSD 51/15.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 13 stycznia 2016 r., WO-64/15.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 28 lipca 2016 r., WO-48/16.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 24 sierpnia 2016 r., WO- 83/16.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 14 stycznia 2017 r., WSD 31/16.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 28 stycznia 2017 r., WSD 111/16.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 4 marca 2017 r., WSD 61/16.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 7 marca 2017 r., WO-7/17.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 5 kwietnia 2017 r., WO-20/17.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 8 kwietnia 2017 r., WSD 8/16.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 20 maja 2017 r., WSD 144/16.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 3 czerwca 2017 r., WSD 140/16.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 3 czerwca 2017 r., WSD 184/16.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 17 października 2017 r., WO-76/17.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 28 października 2017 r., WSD 124/17.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 1 lutego 2018 r., WO-91/17.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 21 kwietnia 2018 r., WSD 137/17.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 12 maja 2018 r., WSD 18/18.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 31 lipca 2018 r., WO-68/18.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 29 listopada 2018 r., WO-128/18.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 9 lutego 2019 r., WSD 114/18.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 9 lutego 2019 r., WSD 147/17.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 6 kwietnia 2019 r., WSD 15/18.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 20 listopada 2019 r., WO-158/19.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 9 stycznia 2020 r., WO-207/19.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 26 lutego 2020 r., WO-218/19.

Postanowienie Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego OIRP w Rzeszowie z dnia 11 marca 2021 r., OSD 4/2021.

Postanowienie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie z dnia 28 marca 2022 r., WO-1/22.

W literaturze przedmiotu w ostatnich latach wiele miejsca poświęcono odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych. Pojawiające się prace analizują postępowania dyscyplinarne na gruncie poszczególnych ustaw, jak też próbują wyciągać wnioski bardziej ogólne. […]

W niniejszej monografii analizujemy odpowiedzialność dyscyplinarną od strony teoretycznej i praktycznej, uwzględniając rolę etyki zawodowej adwokatów, radców prawnych i notariuszy w pojmowaniu owej odpowiedzialności; w sposób szczegółowy przedstawiamy postępowania dyscyplinarne charakterystyczne dla trzech wybranych korporacji zawodowych, starając się łączyć wątki praktyczne, proceduralne z wątkami etycznymi (etyki zawodowej).

Przedmiotowa monografia ma walor dydaktyczny. Może stanowić uzupełnienie wykładów z etyki zawodów prawniczych z uwagi na fakt, że porusza kwestie, które omawiane są na zajęciach ze studentami III roku prawa.

Ze Wstępu

ISBN 978-83-68858-29-7